

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

ExA S. o. u.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1933:36

SOCIALDEPARTEMENTET

UTREDNING

ANGÅENDE

TREDJE MANS RÄTT TILL NEUTRALITET
I ARBETSKONFLIKTER

OCH DÄRMED SAMMANHÄNGANDE SPÖRSMÅL

AVGIVEN DEN 30 NOVEMBER 1933

AV

RAGNAR BERGENDAL

S T O C K H O L M

1 9 3 3

Statens offentliga utredningar 1933

Kronologisk förteckning

1. Lagberedningens förslag angående vissa internationella rättsförhållanden. 4. Förslag till konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge angående konkurs. m. m. Norstedt. 88 s. **Ju.**
2. Betänkande med förslag angående åtgärder för ett bättre utnyttjande av landets skogstillgångar. Beckman. 245 s. **Jo.**
3. Skatteutjämningsberedningen 2. 1. De kommunala förvaltningsuppgifternas finansiering m. m. i vissa främmande länder. 2. Den nuvarande fördelningen mellan staten och kommunerna av utgifterna för de kommunala förvaltningsbestyren i Sverige. 3. De svenska kommunalförbunden. Norstedt. vj. 88 s. **Fi.**
4. Skatteutjämningsberedningen. 3. Principbetänkande med förslag till skatteutjämnande åtgärder genom överflyttning till staten eller till större kommunala utdebiteringsområden av kostnader för kommunala förvaltningsuppgifter. Norstedt. (2). 344 s. **Fi.**
5. Utredning och förslag rörande åtgärder för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet. Norstedt. 19 s. **E.**
6. Brott mot politiska rättigheter. Brott mot allmän ordning och frid. Förberedande utkast till strafflag. Speciella delen. 11. Av J. C. W. Thyren. Lund, Berling. 297 s. **Ju.**
7. Betänkande med förslag angående varningsmärken och säkerhetsanordningar vid korsningar i samma plan mellan järnväg och väg m. m. Idun. 99 s. **K.**
8. Betänkande beträffande vattenfallsstyrelsens taxor för elektrisk kraft till abonnenter på landsbygden. Idun. 148 s. **K.**
9. Betänkande med förslag till lag om rätt att med motorfordon befara enskild väg m. m. Idun. 24 s. **K.**
10. Förslag med betänkande rörande det akademiska befordringsväsendet och prokanslersinstitutionen. Norstedt. 210 s. **E.**
11. Betänkande med förslag till organisation av det frivilliga skydds- och hjälparbetet beträffande frivillna fångar. Marcus. 168 s. **Ju.**
12. Jordbruksutredningens betänkanden. 9. Betänkande angående produktions- och avsättningsförhållandena för slaktdjur samt kött och fläsk. Beckman. 251 s. **Jo.**
13. Betänkande angående statslösens av Ostkustbanan och Uppsala-Gävle järnväg. Beckman. vj. 42 s. **K.**
14. Undersökning rörande behovet av en utvidgning av bostadsstatistiken jämte vissa därmed förbundna bostadspolitiska frågor. Marcus. 111 s. **Fi.**
15. Utredning och förslag angående importmonopol på kaffe. Marcus. 50 s. **Fi.**
16. Automatisering av telefonnätet på Sveriges landsbygd. Göteborg, Elander. 58 s. **K.**
17. Berättelse över Statens spannmålsnämnds verksamhet m. m. under år 1932. Marcus. 126 s. **Jo.**
18. Betänkande med förslag angående ändrade bestämmelser om mjölkavgifters upptagande och användning. Marcus. 62 s. **Jo.**
19. Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden enligt beredningsnämndernas förslag vid 1933 års allmänna fastighetstaxering. Häggström. 66 s. **Fi.**
20. Utredning rörande kostnaderna för vissa genostatens arbetslöshetskommission utförda arbeten jämförelse med kostnaderna för motsvarande annan ordning utförda arbeten m. m. Norstedt. 50 s. **S.**
21. Utredning och förslag rörande grunder och förfarings sätt för dyrorstgrupperingsarbetet även så rörande i samband därmed stående frågor. Häggström. 105 s. **Fi.**
22. Förslag till lag om sterilisering av vissa sinnessjuka sinnesslöa eller av annan rubbning av själsverksamheten lidande personer. Marcus. 97 s. **Ju.**
23. Yttrande och förslag angående revision av gällande förordningar om kommunalstyrelse i Stockholm m. m. Beckman. 95 s. **S.**
24. Betänkande angående gottgörelse åt statsverket och de sportelberättigade i händelse av inteckningsförytelsernas avskaffande m. m. Marcus. 32 s. **Ju.**
25. Betänkande angående ordnandet av avsättningsförhållandena för inom riket tillverkad sprit m. m. Marcus. 323 s. **Fi.**
26. Betänkande om förbättrad utbildning i stadsplanering konst jämte vad därmed äger sammanhang. Häggström. 62 s. **E.**
27. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser angående förbättrad deklarationskontroll och förstärkt taxeringsorganisation m. m. Marcus. 287 s. **Fi.**
28. Förslag till vissa ändringar i kungl. byggnadsstyrelsens normalföreslag till byggnadsordningar m. m. Marcus. 7 s. **K.**
29. Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor. Band 1. Konjunkturspridningen. Av D. Hammar. Skjöld. Norstedt. viij, 266 s. **S.**
30. Utredning och förslag rörande rätt för sparbanker och postsparbanken att anlita ombud m. m. Marcus. 108 s. **Fi.**
31. Utredning angående ordningen för stadsdomartjänsternas tillsättande och om allmänna bestämmelser rörande rådhusrätternas rekrytering. Norstedt. 40 s. **Ju.**
32. Betänkande rörande ändrade grunder för utarrendering av kronojord. Idun. iv, 176 s. **Jo.**
33. Sociala jordutredningens betänkande med förslag till åtgärder för att främja komplettering av ofruktstängda jordbruk. Marcus. 57 s. **Jo.**
34. Betänkande med förslag rörande organisationen högre lärarinneseminarier och därmed sammanhängande frågor. Häggström. 137 s. **E.**
35. Lagberedningens förslag angående vissa internationella rättsförhållanden. 5. Förslag till konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om arv, testamente och boutredning. m. m. Norstedt. 116 s. **Ju.**
36. Utredning angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter och därmed sammanhängande frågor. Av R. Bergendal. Marcus. 202 s. **S.**

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fejtill utgöra begynnelse bokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre ordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1933:36
SOCIALDEPARTEMENTET

UTREDNING
ANGÅENDE
TREDJE MANS RÄTT TILL NEUTRALITET
I ARBETSKONFLIKTER
OCH DÄRMED SAMMANHÄNGANDE SPÖRSMÅL

AVGIVEN DEN 30 NOVEMBER 1933

AV

RAGNAR BERGENDAL

STOCKHOLM 1933

ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1932: 88
SOCIALDEPARTEMENTET

UTREDNING

OM

TREDJE MANS RÄTT TILL NEUTRALITET
I ARBETSKONFLIKTER

OGH DÄRVID SAMMANHÅNGANDE SPÖRSNÅL

AVGIFEN DEN 29 NOVEMBER 1932

RAGNAR BERGQVIST

STOCKHOLM 1932

FRÅGA NÅGON HUR FÖR HJÄLP

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig skrivelse	5
I. Inledning	7
II. Historik	18
III. Redogörelse för ekonomiska stridsåtgärder i Sverige.....	56
IV. Gällande svensk rätt	84
V. Utländsk rätt	99
VI. Grunder för ifrågasatt lagstiftning	134
VII. Anmärkningar till bifogade lagutkast	180

Bilagor:

Bilaga 1. Utkast till lag med vissa bestämmelser mot ekonomiska stridsåtgärder	200
Bilaga 2. Utkast till lag om ändring av 11 kap. strafflagen	202
Bilaga 3. Utkast till ändringar i tryckfrihetsförordningen	202

Inhaltsverzeichnis

Übersicht über die

- I. Einleitung
- II. Historie
- III. Bedeutung für die deutsche Literatur
- IV. Inhaltliche Zusammenfassung
- V. Aufbau
- VI. Grundzüge der Darstellung
- VII. Anmerkungen zu den Textstellen

Bibliographie

- Bibliographie I: Die deutsche Literatur des 19. Jahrhunderts
- Bibliographie II: Die deutsche Literatur des 20. Jahrhunderts
- Bibliographie III: Die deutsche Literatur des 21. Jahrhunderts

TILL KONUNGEN.

Den 22 november 1929 har Eders Kungl. Maj:t uppdragit åt mig att inom Kungl. socialdepartementet biträda med utredning rörande vissa i statsrådsprotokollet för nämnda dag berörda, med frågan om tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter sammanhängande spörsmål.

Enligt Eders Kungl. Maj:ts beslut den 24 oktober 1930 har jag vid utredningen under vissa delar av tiden från och med den 15 november 1930 till och med den 30 september 1931 biträttats av numera hovrättsrådet och byråchefen för lagärenden i Kungl. justitiedepartementet Gustaf Eriksson.

Av statsrådet och chefen för Kungl. socialdepartementet hava till mig för att vid utredningen tagas i övervägande överlämnats framställningar, som till Eders Kungl. Maj:t inkommit den 15 november 1926 från Sveriges köpmannaförbund och den 17 maj 1930 från byggnadssnickaren C. G. Claesson i Södertälje, ävensom skrivelser till departementschefen den 15 oktober 1930 av skepparen A. Sjögren i Ljungbyholm m. fl. och den 14 november 1930 av överståthållarämbetet för polisärenden med överlämnande av en skrivelse från Aktiebolaget Wilh. Becker.

Sedan utredningen numera avslutats får jag härmed i underdånighet överlämna ett däröver upprättat betänkande. Därvid ha såsom bilagor fogats utkast till sådana lagstiftningsåtgärder i ämnet, som ansetts böra komma under övervägande. De ovannämnda till mig överlämnade handlingarna får jag härjämte återställa.

Underdånigst

RAGNAR BERGENDAL.

Lund den 30 november 1933.

I. Inledning.

Direktiven för utredningen.

Vid Kungl. Maj:ts beslut den 22 november 1929 anförde departementschefen följande.

»Jag anhåller att nu få till behandling upptaga spörsmålet angående åtgärder för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter.

Därvid vill jag erinra, att frågan, som även i övrigt offentligt diskuterats och ådragit sig stor uppmärksamhet, varit föremål för prövning vid innevarande års riksdag.

I två likalydande motioner hemställdes nämligen om utredning rörande lämpligaste lagstiftningsåtgärder för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. I motionerna framhölls, att frågan om skadestånd till näringsidkare, som drabbades av övergrepp under arbetskonflikt, borde under utredningen särskilt beaktas.

Motionerna hänvisades till andra lagutskottet, som, sedan socialstyrelsens utlåtande i ämnet inhämtats, på närmare anförda skäl hemställde, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt vid utskottsutlåtandet fogad reservation ansågo emellertid flera av utskottets ledamöter, att utredning borde föranstaltas, huruvida och på vad sätt lagstiftningsåtgärder borde vidtagas för att bereda rätt till skadestånd för den, som helt och hållet stode utanför arbetskonflikt men likväl oförskyllt tillfogades skada genom blockad, bojkott eller andra stridsåtgärder, som riktades mot honom. Reservanterna framhöllo, att den ifrågasatta lagstiftningen syntes böra begränsas till att meddela regler om skadeståndsskyldighet gentemot tredje man. En dylik skyldighet syntes reservanterna böra inträda huvudsakligen i de fall, att blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd vidtoges för att vid arbetskonflikt med kränkning av föreningsrätten tvinga någon, som stode utanför konflikten, att inträda i eller utträda ur organisation av arbetare eller arbetsgivare eller att dylik stridsåtgärd tillgreps för att tvinga sådan person att underkasta sig ekonomiska uppoffringar för att understödja endera parten eller att maning i en eller annan form att delta i stridsåtgärd ställdes till annan än den stridande organisationens medlemmar.

Vid den diskussion, som härefter ägde rum i riksdagen, vitsordades från olika håll, att kränkningar av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikt förekommit. Beträffande den omfattning, i vilken dylika kränkningar ägt rum, voro dock meningarna delade. Medan man å ena sidan

gjorde gällande, att sådana kränkningar förekommit i stor myckenhet, framhölls å den andra sidan, att omfattningen av ifrågavarande övergrepp icke syntes vara så stor, att den motiverade ett ingripande från lagstiftningsmaktens sida. Såsom skäl mot den ifrågasatta lagstiftningen åberopades vidare, att svårigheterna vore avsevärda att göra en sådan lagstiftning effektiv. Man framhöll även, att frågan borde ses i större sammanhang. Det påpekades sålunda, med stöd av socialstyrelsens utlåtande, att de skadeverkningar, som arbetsinställelserna direkt eller indirekt föranledde, oftast vore ojämförligt större än de skador, som härflöte ur stridsåtgärderna mot tredje man, och att det därför kunde ifrågasättas, huruvida stridsåtgärderna mot tredje man lämpligen kunde och borde göras till föremål för särskild lagstiftning. Vidare framhölls frågans samband med föreningsspörsmålet i dess helhet samt med andra slag av ekonomisk förföljelse, där tredje mans rätt vore i fara. Såsom ytterligare skäl mot lagstiftning i ämnet åberopades, att den ifrågasatta lagstiftningen skulle komma att ensidigt rikta sig mot arbetarna, ävensom att lagstiftningen skulle försvåra strävandena för ökat samförstånd mellan arbetsgivare och arbetare. Man framhöll vidare, att skydd mot ifrågavarande kränkningar kunde erhållas på annat och mera lämpligt sätt än genom lagstiftningsåtgärder. Såsom medel för vinnande av sådant skydd föreslogs, bland annat, att överenskommelse i frågan skulle träffas mellan arbetsgivar- och arbetarorganisationerna. Med avseende å möjligheten att träffa sådan överenskommelse ifrågasattes, att spörsmålet skulle överlämnas till behandling av den s. k. arbetsfredsdelegationen.

De sålunda framställda invändningarna mot lagstiftning i ämnet blevo under diskussionen i riksdagen föremål för bemötande i olika hänseenden.

Frågan förföll vid riksdagen, sedan första kammaren — efter lottning — biträtt förutnämnda reservation, men andra kammaren bifallit utskottets hemställan.

Härefter har Sveriges köpmannaförbund i skrift den 11 september 1929 till ordföranden i arbetsfredsdelegationen i överensstämmelse med beslut vid förbundets årsmöte framhållit, att det gång efter annan inträffat, att någon av de stridande parterna vid arbetskonflikt sökt påverka neutral tredje part att taga parti i striden, samt med åberopande av vad som förekommit vid frågans riksdagsbehandling innevarande år uttryckt den förhoppningen, att inga medel skulle lämnas oförsökta för ernående av en lycklig lösning av spörsmålet.

I anledning härav har arbetsfredsdelegationen i skrivelse den 27 september 1929 till Sveriges köpmannaförbund förklarat, att delegationen funnit frågan ligga utanför ramen av det delegationen givna uppdraget och därför ansett skriften icke föranleda särskilt yttrande från dess sida.

Den offentliga diskussion, som sålunda och i övrigt förekommit i frågan om tredje mans rätt till neutralitet i arbetstvister, har oftast haft sin utgångspunkt i särskilda fall av övergrepp, mot vilka rättsmedvetan-

det hos stora befolkningsgrupper reagerat. Härav har följt, att man för det mesta rört sig med mera allmänt formulerade önskemål och begrepp. Vad man velat hindra med en önskad lagstiftning synes i allmänhet huvudsakligen hava varit stridsåtgärder för att tvinga den, som står och vill stå utanför en konflikt, antingen att träda in i eller ut ur en av striden berörd organisation av arbetare eller arbetsgivare eller att underkasta sig ekonomiska uppoffringar för understödande av endera parten eller att överhuvud på ett eller annat sätt deltaga i striden. En fredlig medborgare, vilken vill vara neutral i en arbetskonflikt, borde icke behöva utsättas för förluster, ja kanske riskera sin välfärd, genom tvång från andra medborgares sida. Till förhindrande härav synes man emellertid i allmänhet icke vilja förordna straffansvar utan snarare stadgande av skyldighet att ersätta genom neutralitetskränkningen vållad skada. Anspråken på dylik lagstiftning uppställas icke ensidigt, utan de rikta sig mot tvångsåtgärder från båda parternas sida, låt vara att arbetarpartens åtgöranden varit de i praktiken och diskussionen mest framträdande.

De sålunda framställda anspråken på åtgärder för tryggande av tredje mans rätt framstå i och för sig såsom skäligen. Då det gäller att söka bot för antydda missförhållanden, möter man emellertid omedelbart i det föregående antydda svårigheter med hänsyn till ärendets oklara läge. Uppenbarligen är det därför i första hand angeläget att söka klarlägga de avsedda missförhållandenas art och omfattning. Därjämte bör undersökas, i vilken utsträckning redan gällande lagstiftning bereder möjlighet till ingripande, samt anledningen till att sådant ingripande hittills icke i avsevärd utsträckning synes hava förekommit. Slutligen bör noggrant övervägas, vilka ytterligare lagstiftningsåtgärder, som äro ur lagteknisk synpunkt möjliga, och den sannolika effektiviteten därav.

Först när utredning i dessa avseenden föreligger, blir det möjligt att bilda sig en uppfattning om de åtgärder, som ur allmän synpunkt befinnas kunna och bära ifrågakomma. Man bör också kunna förvänta, att med undersökningsresultatet som underlag överläggningar mellan huvudparternas organisationer skola med framgång kunna upptagas i syfte att söka undgå stridsmetoder sådana som de, vilka här äro i fråga.»

Endast åtgärder, som omedelbart träffa tredje man, behandlas.

Inledningsvis må fästas uppmärksamheten å en grupp av åtgärder, som väl icke sakna beröring med ämnet men som likväl ansetts bära lämnas å sido vid utredningen: sådana stridsåtgärder, som *omedelbart* icke riktas mot en tredje man utan mot en »part», men som *medelbart* åstadkomma menliga verkningar för andra än den angripne parten själv. Förutsättningen för dylika verkningar är, att mellan en part i en konflikt och en utomstående råder ett ekonomiskt samband, beroende på bestående av-

tal eller på annan grund, som medför att ett helt eller partiellt lamslående av partens produktion eller avsättning eller eljest en minskning av hans ekonomiska resurser blir kännbart även för andra än honom själv. Såsom ett typiskt exempel kan nämnas, att en strejk, som ju omedelbart är en stridsåtgärd mot arbetsgivaren, sätter denne ur stånd att i rätt tid fullgöra kontraherade leveranser eller arbeten. Det är tydligt, att härigenom kan förorsakas, understundom mycket betydande, skada för köpare eller beställare (t. ex. byggherren) och att denna skada ej alltid stannar hos den, som slutit avtalet med den arbetsgivare, hos vilken strejken utbrutit, utan ofta sprider sig i ett större eller mindre antal led till dem, som i sin ordning avtalat med de första köparna eller beställarna om utförande av leveranser eller arbeten. Möjligheterna för en köpare eller beställare att erhålla ersättning för den förlust, som genom stridsåtgärden förorsakas för honom, bero av villkoren i hans avtal med säljaren eller entreprenören. Om denne, på grund av en allmän rättsregel eller en särskild utfästelse, är pliktig att svara för ersättningen av sin medkontraheuts skada (och om han är i stånd att uppfylla denna förpliktelse) erhåller medkontrahentens ersättning, i motsatt fall blir han utan. Medkontrahentens rätt härutinnan står icke i något bestämt rättsligt samband med frågan om den ursprungliga stridsåtgärdens egenskap att vara tillåten eller, såsom rättsstridig, förbjuden i förhållandet mellan arbetarna och den av strejken träffade arbetsgivaren. Det är sålunda mycket möjligt, att denne är pliktig ersätta sin medkontrahent även om han gentemot arbetarna saknar alla rättsliga anspråk på grund av strejken, ehuru det vanligaste torde vara att sådan ersättningsskyldighet med hänsyn till leverans- eller entreprenadkontraktets innehåll icke förekommer. Omvänt kan arbetsgivaren, även om han jämlikt lagen den 22 juni 1928 om kollektivavtal är berättigad att av arbetarna erhålla ersättning för skada, som genom strejken tillfogas honom, vara fritagen från skyldighet att ersätta sin medkontraheuts skada. Skulle så icke vara fallet, utan arbetsgivaren är pliktig ersätta sin medkontrahent, kommer den utgift, vilken sålunda genom strejken tillfogas den förstnämnde, att utgöra en post av det skadestånd, som denne är berättigad att erhålla av arbetarna. Men även i detta fall anses enligt stadgad rättsåskådning arbetsgivarens medkontrahent (»tredje mannen») icke berättigad att kräva något skadestånd *direkt* av de arbetare, som vidtagit den avtalsstridiga stridsåtgärden. Denna rättsregel är icke i någon mån säregen för arbetskonflikternas område; motsvarande grundsatser tillämpas i fråga om verkningarna av avtalsbrott överhuvud och i stort sett även i fråga om verkningarna av rättskränkningar utanför avtalsförhållanden, t. ex. misshandel å person eller skadegörelse å egendom: den som röner menliga verkningar beträffande sin ekonomi på grund av ett avtal med den, emot vilken orätt blivit begången, kan icke på grund därav rikta något ersättningsanspråk mot rättskränkningens föröväre. Den sålunda allmänt erkända principen

kan utan tvivel i vissa fall leda till obilliga och stötande resultat; i nyare lagstiftning och rättspraxis framträda tendenser att i vissa situationer av mera säregen beskaffenhet göra avvikelse därifrån; sålunda må erinras om 25 § i lagen den 8 april 1927 om försäkringsavtal, där rättskränkning mot försäkringstagaren i viss utsträckning lagts till grund för ersättningskyldighet gentemot försäkringsgivaren. Inga hållbara skäl synas emellertid kunna anföras för att i förevarande punkt belägga just brytande av arbetsavtal med särskilt omfattande rättsverkningar till skydd för utom avtalet stående intressenter, och dylikt har ej heller veterligen blivit ifrågasatt; icke ens de allmänt gällande reglerna om ersättningskyldighet på grund av avtalsbrott ha ansetts obetingat böra erhålla tillämpning å de kollektiva arbetsavtalen; härvid hänvisas till innehållet av 8 § tredje stycket i lagen om kollektivavtal. I detta sammanhang bör understrykas, att, såsom ovan framhållits, en arbetskonflikts skadeverkningar för arbetsgivarens medkontrahtenter kunna vara lika kännbara om konflikten icke är förenad med något brytande av arbetsavtal och sålunda icke ens arbetsgivaren själv är berättigad till ersättning för den ekonomiska skada, som tillfogas honom; i dylika fall, som ur ekonomisk synpunkt torde vara mera betydande, lär det vara uppenbart, att åt tredje man icke kan givas något rättsligt skydd. Hithörande verkningar av arbetskonflikterna äro väl kännbara i vidsträckta kretsar och för samhällsekonomin mera ödeläggande än de kränkningar av tredje man, vilka i det följande skola närmare behandlas — såsom bland annat framhållits av socialstyrelsen i yttrande till andra lagutskottet vid 1929 års riksdag —, men däremot lär ej finnas bot på annat sätt än genom förebyggande av öppna arbetskonflikter, ett ämne som uppenbarligen ligger utanför den förevarande uppgiften.

Det må tilläggas, att även andra intressegrupper än arbetsgivarens avnämare och bakom dem stående företagare kunna omedelbart drabbas av en arbetskonflikt på i stort sett enahanda sätt, som nu berörts. Detta gäller sålunda, vid en arbetsnedläggelse som endast berör vissa arbetare vid ett företag men som nödvändiggör inställande av driften överhuvud, om övriga i konflikten icke indragna arbetare och anställda, i den mån dessa på grund av driftsnedläggelsen mista sin arbetsförtjänst; vid en lockout om arbetarnas familjemedlemmar, i den mån de lockoutade på grund av uteblivna inkomster icke kunna fullgöra sin försörjningsskyldighet; om handlande, som på grund av kundernas försämrade ekonomi se sin omsättning minskad o. s. v. För alla dessa och andra liknande fall äger det ovan anförda motsvarande tillämpning; och ogörligheten av ett rättsligt skydd för de utomstående är desto tydligare, i den mån deras intresse av en verksamhets ostörda fortgång icke har framträtt genom något avtalsmässigt eller annat rättsförhållande till en part i konflikten, eller i allt fall ett dylikt rättsförhållande, t. ex. på grund av arbetsavtal, är av kort varaktighet och under arbetskonfliktens fortgång upphör.

Det är sålunda nödigt att begränsa utredningen till sådana fall, då en utomstående mera *direkt* blir föremål för stridsåtgärder i samband med en arbetskonflikt, d. v. s. då han icke blott drabbas av en reflex eller av en sekundär verkan av en åtgärd, som riktas emot en part i konflikten, utan då någon åtgärd vidtages mot tredje mannen. — Den sålunda antagna begränsningen bygger, såsom redan blivit antytt, icke därpå, att det skulle bestå någon gradskillnad i fråga om betydelsen av de verkningar, som omedelbart drabba tredje man, och av dem som medelbart tillfogas honom, så att de förra skulle städse eller genomsnittligen vara mera kännbara än de senare. Så torde ej vara förhållandet. De medelbart tillfogade intressekränkningarna äro emellertid, med vissa undantag, såsom nyss blivit anmärkt, av sådan innebörd, att rättsordningen icke med nuvarande åskådning bör söka inskrida däremot medelst repressiva åtgärder. Ser man saken ifrån den drabbade tredje mannens synpunkt, har denne väl en på avtal eller annan grund stödd förväntan om att den angripne parten skall emot tredje mannen utföra någon prestation, och den senare åtnjuter i vissa fall rättsligt skydd mot tredska från den föres sida; men tredje mannen har icke någon rättslig garanti för att prestationen skall förbliva möjlig, och de omständigheter, som kunna föranleda omöjlighet för dess utförande, kunna vara av den mest skiftande beskaffenhet, utan att bland dem en stridsåtgärd, som är hänförlig till en arbetsstrid, kan sägas i allmänhet intaga någon mera utpräglad särställning. Och ser man saken från den i striden angripande partens synpunkt, bör icke förbises att den angripne partens stridsställning och motståndskraft väsentligen influeras av de så att säga bakomstående intresser, med vilka denne part har ekonomiska förbindelser; om den angripande parten skulle vara rättsligt förhindrad från att söka träffa motparten genom en åtgärd, som vore kännbar även för en sådan tredje man, skulle det mycket ofta vara omöjligt att träffa motparten själv på ett sätt, som vore tillräckligt kännbart för uppnående av de syften, till vilkas befordrande stridsåtgärder på arbetsmarknaden anses vara ett f. n. oundgängligt och därför i princip tillåtet hjälpmedel.

Då det gäller att något närmare bestämma, vilka intrång eller angrepp, som böra anses *direkt* träffa tredje man, kunde ifrågasättas att fästa avgörande vikt vid *syftet* hos dem, som vidtaga en stridsåtgärd. Det lär emellertid böra undvikas att härvid fästa avgörande vikt. Bestämt måste avvisas den ståndpunkt att, för erkännande av ett behov av skydd för tredje man, uppställa den betingelsen, att det bärande motivet till den för honom skadebringande åtgärden skulle vara just en önskan att tillskynda tredje man skada. Härigenom skulle man komma till en alltför snäv begränsning. Det ifrågavarande syftet, grundat på hot eller personlig förföljelselusta, torde i själva verket spela en jämförelsevis underordnad roll vid striderna på arbetsmarknaden, ehuru det uppenbarligen icke saknar betydelse, såsom i fortsättningen skall beröras. De stri-

dande parternas ledande motiv lär i allmänhet vara önskan att befordra sina egna ekonomiska intressen, och icke att skada andras. Men även åtgärder, som vidtagas för rent ekonomiska syften, kunna för tredje man vara så menliga att ett behov av skydd för hans intresse kan böra erkännas. Det vore sålunda nödigt att låta ett mot tredje man riktat »syfte» innefatta även en önskan att tillfoga honom avbräck allenast såsom ett medel i den ekonomiska intressekampen, bland annat såsom ett påtryckningsmedel för att förmå honom till ett ställningstagande i denna. Ej heller med denna innebörd torde emellertid syftet erbjuda en tillfredsställande grund för den avgränsning, varom nu är fråga. Man skulle med användning därav kunna föranledas både att medtaga fall, som icke böra inbegripas inom området för omedelbara kränkningar av tredje mans intresse, och omvänt att därifrån utesluta företeelser, som rätteligen äro dit hänförliga. I förra hänseendet kan anföras ett sådant fall som det att arbetare nedlägga arbetet hos en byggnadsentreprenör i syfte att förmå dennes beställare (byggherren) att göra vissa ekonomiska uppoffringar för att entreprenören-arbetsgivaren skall bliva i stånd att biträda en av arbetarna fordrad uppgörelse om högre lön eller eljest fördelaktigare arbetsvillkor. En dylik strejk lär icke kunna mötas av andra betänkligheter än sådana som skulle ha mött en arbetsnedläggelse i syfte att förmå arbetsgivaren själv till motsvarande uppoffringar, och den bör i överensstämmelse härmed (om den icke är avtalsstridig) anses såsom tillåten. Å andra sidan kan det väl tänkas att en stridsåtgärd på ett alltför kännbart sätt träffar även andra än den eller dem vilka man åsyftat att drabba; detta inträffar bland annat lätteligen, då en åtgärds omfattning bestämmes i relation till vissa varor eller andra liknande objekt. Man åsyftar t. ex. att träffa vissa transportföretag och handlande genom en bojkott mot »alla, som taga befattning med N. N:s produkter», men kommer genom denna formulering att oavsiktligt inbegripa även vissa industrier vilka använda de ifrågavarande produkterna såsom råvaror för tillverkning. Dessa böra icke å priori uteslutas från skydd, därför att något avbräck för dem icke varit åsyftat. Låt vara att fall av sistnämnda beskaffenhet veterligen icke varit av nämnvärd betydelse; de torde ändock böra tagas i betraktande, då det gäller att avgränsa det område, inom vilket möjligheten av ett rättsskydd för tredje man skall närmare undersökas.

Om det icke låter sig göra att hämta det avgörande kännemärket från syftet med åtgärden, torde endast återstå att söka bygga på åtgärdens objektiva beskaffenhet, d. v. s. dess relation till tredje mannens intresse. När det säges att detta skall träffas *omedelbart*, uteslutas, såsom av det föregående torde framgå, sådana fall, i vilka tredje mannen träffas endast genom en rubbning av hans rättsliga eller ekonomiska förbindelser med en angripen part. Däremot är det tydligt, att ett avbrott av tredje mannens motsvarande förbindelser med den angripande parten själv blir ett huvud-

fall av de intressekränkningar, som komma i betraktande; en i arbetsstrid invecklad arbetsgivare vägrar t. ex. leveranser till en annan företagare i syfte att förmå denne att även å sin sida öppna strid med sina arbetare (närmast en s. k. sympatilockout). Det är möjligt att en sådan leveransvägran är rättsstridig alldeles oavsett dess samband med arbetskonflikten, om den nämligen utgör ett avtalsbrott, och i sådana fall erbjuda redan de gällande bestämmelserna om leveransavtal ett visst rättsskydd åt den kränkte tredje mannen. Men även andra fall, framför allt då det är fråga om en vägran att sluta avtal, böra beaktas vid spörsmålet om rättsskydd för tredje mans neutralitet vid arbetskonflikter. Vidare måste hit hänföras de mycket uppmärksammade fall, då en part i en arbetskonflikt åstadkommer eller söker åstadkomma avbrott i de ekonomiska förbindelserna mellan en tredje man och andra utom konflikten stående personer. Såsom ett typiskt exempel härpå må erinras om de mycket uppmärksammade blockaderna mot detaljhandlare, bestående däri att medlemmar av den köpande allmänheten förmås att upphöra med inköp hos de handlande, som icke å sin sida vilja avbryta sina förbindelser med den initiativtagande konfliktpartens motpart.

Såsom en sammanfattning av det nu anförda torde kunna sägas, att vid utredningen böra uppmärksammas sådana för tredje man menliga åtgärder, vilka träffa honom *på annat sätt* än därigenom att hans anspråk mot en part icke bliva av denna fullgjorda.

Begränsning med hänsyn till åtgärdernas beskaffenhet.

Inom det område för undersökning av frågan om skydd för tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter, som nu angivits, kan ifrågasättas en ytterligare begränsning, nämligen med avseende å *beskaffenheten* av de åtgärder, genom vilka en neutralitetskränkning kan äga rum. Av central betydelse för ämnet äro utan tvivel sådana stridsåtgärder, som medföra *intrång i tredje mans rent ekonomiska intresse*, men som icke hava karaktär av personligt övergrepp eller våld. I den offentliga diskussionen har emellertid även i förevarande sammanhang med mycken skärpa fästs uppmärksamhet å gärningar av sistnämnda beskaffenhet: misshandel, ärekränkning, hemfridsbrott, hot med brottslig gärning, även skadegörelse å sak. Dylika gärningar förekomma oftast utan något samband med arbetskonflikter, och deras rättsstridiga beskaffenhet är icke föremål för något som helst tvivel. Det kan på grund härav vara föremål för åtskillig tvekan, om de böra upptagas till särskild behandling ur synpunkten av skydd för neutralitet vid arbetskonflikter.

Samtliga ifrågavarande gärningar äro enligt gällande lag belagda med straff, som i och för sig torde få anses fullt tillräckliga. För den, som blivit föremål för misshandel eller annan hithörande rättskränkning, är den-
nas innebörd icke i första hand beroende av att den ägt rum för att tvinga

honom till uppgivande av neutralitet i en arbetskonflikt, eller såsom hämnd för att han iakttagit sin neutralitet etc. Ett samband av denna art mellan rättskränkningen och arbetskonflikten består visserligen på det sätt, att den förra skulle ha uteblivit om icke den senare ägt rum; och ibland även på det sätt, att rättskränkningen närmast kan anses vara föranledd av andra mera ekonomiskt betonade neutralitetskränkningar, såsom blockader o. dyl. Men såvitt är bekant, utgöra de ifrågavarande särskilda rättskränkningarna icke mera systematiskt organiserade medel för att skänka ökad effektivitet åt blockader och liknande stridsåtgärder. För den händelse en dylik organisation kan ledas i bevis, lära strafflagens bestämmelser om komplot (3 kap. 5 o. 6 §§) erbjuda ganska tillfredsställande hjälpmedel för dess undertryckande. Det antydda, endast objektiva sambandet mellan (mera omfattande) ekonomiska stridsåtgärder och de särskilda rättskränkningarna är visserligen icke från rättssynpunkt likgiltigt. Dels måste man nämligen, såsom nyss blivit antytt, räkna med att förekomsten av berörda stridsåtgärder ökar frekvensen av särskilda rättskränkningar, genom den upphetsning av sinnena som ej sällan sprides genom de förra och därmed sammanhängande agitation, och detta såväl bland personer, vilka närmast tillhöra den sida, som vidtagit stridsåtgärden eller eljest kan sägas sympatisera med denna och såtillvida stå bakom densamma med ett visst moraliskt stöd, som ock bland dem, vilkas sympatier riktas mot det motsatta lägret, vare sig den ursprungliga motparten eller sekundärt angripna neutrala. Vidare förhåller det sig utan tvivel så, att det ifrågavarande sambandet är ägnat att minska effektiviteten av det straffskydd, som redan är stadgat mot de särskilda rättskränkningarna. Denna anmärkning gäller, såsom nyss uttalats, knappast straffsatsernas höjd; det kan svårigen antagas, att en skärpning av straffen skulle i just dessa fall bliva av nämnvärd effektivitet, bortsett ifrån att den kan möta avgörande betänkligheter ur helt andra synpunkter. Däremot inses lätt att det intrång av ekonomisk art, för vilket en tredje man redan är utsatt, kan göra honom mindre benägen att genom åtal eller angivelse taga i anspråk det straffskydd mot den särskilda rättskränkningen, som i och för sig står honom till buds; och ofta är enligt gällande bestämmelser ett sådant initiativ från den kränkte erforderligt för att straffbestämmelserna skola bliva tillämpade. Vidare är det ofta, på grund av det partitagande i vida kretsar, som föranledes av de ekonomiska stridsåtgärderna, och den därav följande upphetsningen, förenat med synnerliga svårigheter att åstadkomma tillfyllestgörande bevisning om särskilda rättskränkningar, som just i samband därmed ägt rum. Detta torde kunna utan fara för misstag uttalas, ehuru samma skäl göra det så gott som omöjligt att i särskilda fall erhålla officiell eller eljest till sin objektivitet oomtvistlig upplysning om vad i dessa stycken förekommer.

Vad angår bekämpandet av de nu ifrågavarande särskilda rättskränkningarna lär det till en början vara tydligt, att de i viss utsträckning

kunna förebyggas på indirekt väg, nämligen genom inskridande mot de stridsåtgärder på det rent ekonomiska området, vilkas genomförande giver anledning till de särskilda rättskränkningarna. I den mån blockader och liknande åtgärder mot tredje man anses kunna förbjudas, och detta förbud kan effektivt upprätthållas, faller det av sig självt att övergrepp emot utomstående i syfte att förmå dem att delta i sådan blockad icke vidare skola kräva särskilda åtgärder och sålunda icke behöva upptagas till särskild behandling. Denna anmärkning äger emellertid tillämpning endast beträffande en del av området för de särskilda rättskränkningarna emot utomstående. Dessa kunna tydligen förekomma icke blott, då den ekonomiska stridsåtgärden är riktad mot en tredje man, utan också då densamma är riktad emot en part. De enskilda individer, mot vilka man förgriper sig i samband med genomförandet av en ekonomisk stridsåtgärd, äro även i dessa fall i behov av ett såvitt möjligt effektivt rättsskydd. Härvid kan, såvitt angår åtgärder genom lagstiftning, ifrågasättas huvudsakligen två tillvägagångssätt, alternativt eller jämte varandra: antingen kan man rikta sig *direkt* mot de särskilda rättskränkningarna och söka genom straff undertrycka dem (eller åtminstone minska deras frekvens), eller ock kan man söka *indirekt* förebygga dem genom förbud mot sådana metoder för genomförande av i och för sig lovliga stridsåtgärder, som i särskild grad medföra fara för våldsamheter och dylikt. I förra hänseendet torde ej annan lagstiftningsåtgärd emot nu berörda missförhållanden kunna förväntas bliva av nämnvärd effektivitet än ett *utvidgande av allmän åklagares rätt och plikt att tala* å hithörande brottsliga gärningar; därigenom skulle motverkas såväl de enskildas obenägenhet att taga initiativ till rättegång som ock svårigheterna att anskaffa bevisning om förövade straffbara gärningar. Mot ett väsentligt utvidgande av den allmänna åtalsrätten i dessa stycken torde svårigen kunna anföras avgörande betänkligheter, vare sig beträffande gärningar, som begåtts i samband med arbetskonflikter, eller beträffande talrika fall av helt annan beskaffenhet. En speciallagstiftning, som endast tager sikte på rättskränkningar i ett nära samband med arbetskonflikter, måste beräknas möta starkt motstånd, framför allt med åberopande av grundsatsen om lika beskaffade gärningars likhet inför lagen. Vad som i denna del förekommit beträffande den s. k. åkarpplagen (strafflagen 15 kap. 22 § andra st., angående försök till tvång att delta i arbetsnedläggelse m. m.) synes utgöra ett ganska avskräckande exempel, oavsett vilken ställning man vill intaga till den sakliga riktigheten av nämnda lagbestämmelses innehåll i och för sig. En motsvarande speciallagstiftning angående andra, nu ifrågavarande neutralitetskränkningar torde sålunda icke böra ifrågasättas. Skall något åtgöras beträffande åtalsrätten i denna del, måste åtgärden erhålla en vidare syftning och sålunda delvis komma att falla utanför området för den förevarande utredningen. Då härtill kommer, att frågan om åtalsrätten torde komma att inom den närmaste tiden upptagas i ett större sammanhang, skall i det följande ej vidare ingås därpå.

Däremot kräves beaktande av de här ovan nämnda *indirekta* utvägar-
na till förebyggande av särskilda rättskränkningar mot utomstående per-
soner, vid i och för sig icke olovliga ekonomiska stridsåtgärder. Även
om det anses icke böra förmenas en stridande part i en arbetskonflikt att
exempelvis skrida till angrepp på motpartens avsättning genom en bloc-
kad av denna, eller dylikt, följer naturligtvis icke härav, att en sådan
stridsåtgärd skall få genomföras på vad sätt som helst. En uppgift för
utredningen blir att söka anvisa utvägar mot att förhindra, att denna pri-
mära stridsåtgärd giver upphov till mer eller mindre liknande, ekono-
miskt betonade åtgärder mot tredje man. Men det synes icke vara rik-
tigt att stanna härvid. När, såsom ovan blivit anmärkt, erfarenheten
måste sägas visa, att de ekonomiska stridsåtgärderna alltför ofta giva
anledning till våldsamma övergrepp mot utomstående personer, lär detta
mindre sammanhånga med åtgärdernas ekonomiska innebörd än med det
yttre tillvägagångssättet vid deras iscensättande. Detta går framför allt
ut på att värva anslutning till blockader från utomstående. Så länge
man härvid använder fullt fredliga medel, muntliga eller skriftliga upp-
maningar under former, som lämna den person, till vilken uppmaningen
riktas, i full frihet att lämna eller vägra sin anslutning till blockaden,
kan för denna person svårligen behövas särskilt skydd emot att han så-
lunda erhåller tillfälle att taga ställning till spörsmålet; naturligtvis
kan själva uppmaningen vara förenad med besvär eller obehag, men dessa
olägenheter bliva under angivna förutsättningar helt obetydliga. Så-
dant är läget då uppmaningen sker genom pressen eller genom cirkulär,
som distribueras genom posten eller på liknande sätt, och väl i allmänhet
även då den sker genom personlig hänvändelse från någon, som tillhör
hans privata eller yrkesmässigt bestämda bekantskapskrets. Annat blir
förhållandet då en direkt hänvändelse sker av obekant person, och i syn-
nerhet då detta sker på sådant sätt, att ett svar, i ord eller handling, för-
väntas utan lämnande av betänketid. Så är i stor utsträckning fallet, då
man riktar muntliga eller överlämnar skrivna eller tryckta uppma-
ningar att delta i blockad — eller, vad därmed är likvärdigt, medde-
lande om blockad — åt personer, som stå i begrepp att företa något, som
enligt de blockerandes syfte borde underlätas, t. ex. verkställa inköp i en
blockerad affärslokal. Dylika hänvändelser, som i regel ske på öppen
gata eller annan allmän plats, lämna ofta ej mycket kvar av frivillighet
vid ställningstagandet, i synnerhet icke, om de för uppmaningarnas fram-
ställande aktiva personerna (s. k. blockadvakter) uppträda flera tillsam-
mans. Redan ur denna synpunkt äro dessa hänvändelser ägnade att
väcka starka betänkligheter. Härtill kommer emellertid, att utdelande
av blockadlappar och annan liknande verksamhet av blockadvakter har vi-
sat sig mycket lätt leda till sådana våldsamerheter från olika håll, varom
ovan varit tal. Förebyggande av att dylika äga rum på allmän plats är
obestriddligen ett direkt samhällligt ordningsintresse, jämförligt med

t. ex. behov av åtgärder till skydd för trafiksäkerheten. På grund av det nu angivna sammanhanget mellan framställande på allmän plats av uppmaningar att deltaga i blockad å ena sidan, samt straffbara våldshandlingar och hotelser å den andra, har det ansetts böra bliva föremål för övervägande, om och i vilken utsträckning förbud kan böra stadgas mot sådana uppmaningar, även där de i och för sig icke avse stridsåtgärder av förgriplig karaktär.

II. Historik

avseende tiden till och med år 1929.

Frågan om lagstiftningsåtgärder med direkt syfte att skydda tredje mans rätt till neutralitet vid arbetskonflikt har i vårt land upptagits till behandling först under de senare åren. Emellertid hava vid olika tillfällen tidigare framkommit vissa förslag, vilka, ehuru de ej haft det nämnda direkta syftet, dock kunna vara av intresse för det förevarande ämnet. Här avses i första hand några av de förslag, som gått ut på att förhindra eller begränsa användandet av stridsåtgärder i sammanhang med tvister mellan arbetsgivare och arbetare, samt de väckta förslagen till bestämmelser angående s. k. svarta listor. Vidare äro att märka de förslag, vilka åsyftat att fastslå en rätt för den enskilde att fritt avgöra, huruvida han skall tillhöra eller icke tillhöra en facklig sammanslutning.

Förslag till åtgärder för förhindrande av missbruk av ekonomiska stridsåtgärder.

Förslagen till kollektivavtalslag 1910 och 1911. 1928 års lag om kollektivavtal. Till en början kan anmärkas, att *bestämmelser angående vidtagande av stridsåtgärder vid tvister mellan arbetsgivare och arbetare under avtalstiden* upptagits i de förslag till kollektivavtalslag, vilka framlagts för riksdagen 1910 och 1911, liksom i den nu gällande kollektivavtalslagen. Det för 1910 års riksdag framlagda men ej antagna förslaget till lag om kollektivavtal mellan arbetsgivare och arbetare (prop. nr 96) innehöll förbud i vissa särskilda angivna fall mot vidtagande under den tid kollektivavtal gällde av arbetsinställelse, blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig åtgärd. I det för 1911 års riksdag framlagda men ej bifallna förslaget till kollektivavtalslag (prop. nr 43) stadgades, att under den tid kollektivavtal gällde ej finge, ändå att annorlunda bestämts i avtalet, i anledning av tvist mellan arbetsgivare och arbetare, som voro bundna av avtalet, av arbetsgivaren eller arbetarna vidtagas arbetsin-

ställelse, blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig åtgärd. Enligt detta förslag skulle under avtalstiden allenast s. k. sympatiåtgärder vara tillåtna och beträffande dessa åtgärder skulle jämlikt bestämmelse i det samtidigt framlagda förslaget till lag om vissa arbetstvister gälla, att de ej finge vidtagas för att bispringa annan i fall, då för honom gällde förbud mot att själv vidtaga åtgärden. Den nu gällande lagen den 22 juni 1928 om kollektivavtal stadgar, att arbetsgivare eller arbetare, som äro bundna av kollektivavtal, icke må under den tid avtalet är gällande vidtaga arbetsinställelse (lockout eller strejk), blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd:

1. på grund av tvist om avtalets giltighet, bestånd eller rätta innebörd eller på grund av tvist, huruvida visst förfarande strider mot avtalet eller mot vad i denna lag stadgas;
2. för att åstadkomma ändring i avtalet;
3. för att genomföra bestämmelse, avsedd att träda i tillämpning efter det avtalet utlupit; eller
4. för att bispringa annan i fall, då denne icke själv äger vidtaga stridsåtgärd.

Vad sålunda stadgas skall gälla, ändå att avtalet innehåller bestämmelse, som strider häremot. Har i kollektivavtal upptagits föreskrift om längre gående förpliktelse, skall den lända till efterrättelse.

De nu nämnda föreslagna eller antagna stadgandena sakna dock i detta sammanhang större intresse. För den nu föreliggande frågan äro de *förslag* av mera vikt, *vilka avsett att, utan nödvändigt sammanhang med spörsmålet om avtal mellan arbetsgivare och arbetare, förhindra missbruk av blockad eller bojkott eller därmed jämförliga stridsåtgärder.*

Riksdagen 1897. I en motion av herr C. E. Ljungberg vid 1897 års riksdag (I: 43), i vilken motion föreslogs, att en lag om skiljemän i mål angående arbetsinställelser måtte stiftas, ifrågasattes behovet av lagstiftningens ingripande mot användningen av bojkott i sammanhang med arbetskonflikt. Sedan motionären angivit huvuddragen av de föreskrifter, som han ansåg lämpliga angående skiljedom i arbetstvister, anförde han i motionen vidare:

Jag betvivlar icke att även andra frågor än de av mig nu berörda skulle påkalla lagstiftningens mellankomst. Så till exempel är man på god väg att här i landet införa det i vissa främmande länder gängse bojkottningssystem, i det att t. ex. under tobaksarbetarestrejken tryckta cirkulär utdelades, innefattande uppmaningar att ej köpa vissa firmors produkter; man fordrar att misshaglige verkmästare skola avskedas, och det skall ej numera stå en arbetsgivare fritt att avsäga sig en arbetares biträde, och från den hamnarbetarestrejk, som nyligen pågått i Stockholm, då man likasom vid sjömansstrejken i Köpenhamn förmenade att lasterna gärna kunde ruttna i fartygen, är ej steget långt till det tyranni, som de engelske dockarbetarne nyligen velat utöva, då deras utskott offentliggjort en proklamation, enligt vilken intet från europeisk hamn kommande fartyg skall bliva lossat, om icke de arbetare som lastat det äro medlemmar av någon fackförening; men huruvida lagstiftningen ännu må

ingripa mot dylika redan förekomna eller blott emotsedda yttringar av fanatism eller övermod vill jag för tillfället lämna därhän.

Motionen ledde icke till något resultat.

Riksdagen 1908. Frågan om åtgärder mot blockad och bojkott var föremål för behandling vid 1908 års riksdag. I en vid denna riksdag väckt motion av herrar P. O. Lundell och Herman Andersson i Grimbo (II: 156) hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att första momentet i 15 kap. 22 § strafflagen skulle erhålla följande ändrade lydelse: Tvingar — — — underlåta eller hindrar man eljest obehörigen annan i utövningen av yrke eller näring, straffas — — —.

I motionen anfördes följande:

Under de senare åren hava allt oftare förekommit s. k. blockader och bojkottningar med mål att skada särskilda näringsidkare eller hela näringar. De förluster som genom dylika yttringar av hämnbegär eller för att tvinga till eftergifter i olika avseenden skett, äro av den betydelse för hela vårt näringsliv, att de icke kunna tålas i ett lagbundet samhälle, utan det synes vara nödvändigt få ett lagstadgande, som ålägger den straff, som av olika skäl anser lämpligt föranstalta överenskommeelse om eller biträda vid åtgärder, som vidtagas för att hindra en näring eller ett yrke att kunna fritt utövas.

Man har sett en mängd yttringar av dylika åtgärder, som verkat i hög grad till skada och förlust icke blott för den, som målet varit att skada, utan även för massor av arbetare, som därigenom berövats arbete och förtjänst.

Vissa arbetareorganisationer uppträda genom dylika åtgärder hindrande för den frie arbetaren att söka arbete, där han med fördel kan få sådant, maktyrkande mot näringsidkare och affärsmän, hindrande dem att utöva sin verksamhet vid tillverkningen av sina varor och även av dessas försändning, lossning eller inköp, allt utan att ordningsmakten kan på ett kraftigt sätt ingripa, om ej våldsamheter begås.

Väl är flertalet av de blockader och bojkottningar allmänt kända likaväl som de förluster, som de förorsakat, varför det ej är nödigt därom orda.

Men utan tvivel skulle det befordra arbetsro och samhällslugn, om åtgärder vidtagas för att minska lusten hos maktlystna arbetareorganisationer att ordna s. k. blockader och bojkottningar med därmed förenade rubbningar i näringslivet och utövande av det fria arbetet. Då ett sådant uppträdande måste betraktas såsom lagstridigt, är det även rättvist, att det med straff belägges.

Delvis i anslutning till den nämnda motionen yrkade herr Karl Hildebrand i motion vid samma riksdag (II: 222), att riksdagen måtte antaga såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse av § 3 mom. 11 tryckfrihetsförordningen.

§ 3.

11:o) Angripelser emot enskild man — — — skriften konfiskerad.

Lag samma vare, därest någon, i uppenbar avsikt att obehörigen ingripa i annans fria utövning av yrke eller näring, genom offentligt meddelande eller på annat dylikt sätt utsätter honom för skada eller förlust.

I motiveringen för detta yrkande anförde motionären bland annat:

Underlaget för all rättsbildning utgöres av folkets historiskt givna sociala och ekonomiska samt etiska uppfattning. I och med förändringar i denna förskjutes underlaget och förberedes ny rättsbildning. Rätten är ingen självständig organism,

som utvecklas oberoende av yttre inflytelser, utan dess uppgift är på det närmaste förbunden med det sjudande folkivet: ej så att den bör taga ny gestalt efter dagens tillfälliga stämningar, utan på det sätt att dess uppgift är att städse ingripa reglerande, skyddande och avvärjande. Rättens uppgift är icke att skapa nya förhållanden utan att, allteftersom förhållandena ändra sig, anpassas efter desamma för att kunna fylla sitt ändamål.

Rättsbildningen upphör därför aldrig, så länge ett folk lever. Allteftersom förhållandena ändras, bildas ny rättsuppfattning, vilken förr eller senare, försåvitt uppfattningen står sig och folket är sunt, tager sig uttryck i ny skriven rätt. Det bliver då alltid en bjudande plikt för statsmakterna att tillse, i vad mån den skrivna rätten är anpassad efter eller skiljer sig från för rättsbildningen och verklig rättsupprätthållande viktiga förhållanden inom folket. Om därvid befinnes, att rättsordningen kränkes på grund därav att den skrivna rätten stannat i utveckling efter folkulturens fortskridande omdaning, måste lagändring ske i de stycken, där överensstämmelse i utveckling ej förefinnes.

I en tid av så påskyndad social utveckling som 1800-talets senare decennier och 1900-talets början är det ofantligt svårt att låta lagstiftningsarbetet följa den oavslutliga förskjutningen i tänkesätt och rättsuppfattning. Allteftersom de nya sociala motsättningarna taga fastare former, blir det emellertid både viktigare och lättare att skriva ny lag eller ändra gammal. Skulle man underlåta att i tid taga itu härmed, kan bristen på överensstämmelse mellan lag och rättsuppfattning verka mycket ont genom att giva livskraft åt samhällsupplösande tendenser eller mot rättens väsen stridande åskådningar och handlingar.

I det följande tillåter jag mig påpeka en mängd fall, där utvecklingen i dylik riktning redan gått så långt, att statsmakternas ingripande medelst ny lagstiftning synes vara oavvisligen påkrävt. Jag menar de fall, där i föreningar sammanslutna medborgare obehörigen ingripa i annans fria utövning av yrke eller näring. Här står i förgrunden offentliggörande av arbetares namn på sådant sätt, att de överlämnas till kamraters eller andras trakasserier, försåvitt de ej uppfylla vissa krav, som ställas på dem.

Såvitt jag kan finna, föreligger här en mångfald verkliga övergrepp mot enskilda personers frihet, utan att med nuvarande lagstiftning något kan göras däremot.

Efter att hava återgivit en del annonser, innehållande bland annat upplysning angående namnen på arbetare, vilka icke kunnat förmås att ingå i fackorganisation, uppmaning att icke taga anställning vid viss arbetsplats eller så kallad »avbön», fortsatte motionären:

Vid närmare granskning av ovan anförda meddelanden finner man tillräckligt med intyg på ivriga bearbetningar på icke-organiserade att ingå i organisationerna. »Trots föregående agitation», heter det, »upprepade påstötningar» omtalas etc. Då personerna i fråga vilja följa sin fria vilja, offentliggöras deras namn. Ibland hotas i allmänhet med att »presentera», att »kungöra i pressen» vissa namn, och intet tvivel torde kunna råda därom, att en dylik presentation innebär något ofantligt bekymmersamt för dem det drabbar. Sedan är det ej blott de närmaste arbetskamraterna, som pressa och trakassera dem, utan även andra. Komma de in på ett kafé eller ett matställe, kunna de mötas av hån och begabberi och nekas ibland — av hänsyn till den allt bestämmande delen av publiken — att få mat eller dryck. Följden blir svår, även om enbart namnen utsätts. Men därtill fogas ibland förtäckta eller tydliga förnärmelser, såsom epiteterna »förrädare», »hedersmän», »trotjänare» eller ordvändningarna »brott mot arbetarklassen» o. d. Mest talande äro avbönerna, där den ångrande tvingas att underteckna tillvitelser mot sig själv, som han i annat sammanhang kunde åtala; i de ofta tillfogade förlåtelsebrev från respek-

tive styrelser heter det, att mannen nu bör betraktas som »kamrat» eller »god kamrat», eller förklaras, att han numera »ej får trakasseras». Man förstår då, hur det varit ställt före avbönen. Det har inträffat, att en arbetare tvungits till avbön, men ej alls eller ej genast fått förlåtelse; avbönen har dock offentliggjorts, så att han fått schavottera utan att få lugn. Belysande är för övrigt den ofta förekommande uppmaningen, att »varje organiserad arbetare bör bemöta dem (de förut nämnda) efter förtjänst». Tydligt som ett försvarande moment nämnes här ovan i ett fall, att en arbetare ingått i »Svenska arbetareförbundet».

En ofta förekommande benämning är »strejkbrytare», varmed menas ej blott den som frångått strejksbeslutet, vari han själv deltagit, utan envar som vågar taga erbjudet arbete under pågående strejk, hur okunnig han än kan ha varit om strejkens förefintlighet, eller hur mycket han än kan ogilla densamma. Uppfattningen är på socialdemokratiskt arbetarehåll, att en fackförenings eller ett fackförbunds strejksbeslut bör vara gällande lag över hela landet, varefter en och var äger att rätta sig. — Till maktlystnaden och frihetsförtrycket kommer ohöjd råhet, då här ovan i ett meddelande en man hånades beskylldes för att »ha tjänat sitt bröd i sitt anletes svett». Då en fackförening så beslutar, är det ett brott att arbeta för sin och sin eljest nödlidande familjs utkomst. Denna uppfattning skall bibringas vår arbetareklass medelst hånande ord och rena förföljelser från en väl organiserad och därför mäktig minoritet bland arbetarna själva! Här kräves sannerligen en reaktion i uppfattning och ett ingripande, där sådant är möjligt och praktiskt lämpligt.

Vad här sagts om försök att ej ingå i fackförening gäller även om försök att utträda. Föreningsfrihet i detta ords verkliga betydelse är något på detta håll okänt.

De socialdemokratiska fackföreningarna vilja ej blott bestämma över landets alla arbetare, utan även i stor utsträckning över arbetsgivare och handlande. Medlen äro bojkott och blockad.

Om tvist mellan arbetsgivare och arbetare uppstår å arbetsplats, förklaras denna blockerad, vari ligger ett förbud för varje arbetare att där taga arbete. Våldstaktiken vänder sig här åt två håll: indirekt mot arbetsgivaren, som skall tvingas till någon eftergift, direkt emot arbetsvilliga arbetare, som det är meningen trakassera, tills de om möjligt tröttna och lämna arbetet. Skulle arbetsgivaren dock erhålla nödig arbetskraft, bojkottas hans varor, vari ligger, att varje handlande, som man anser sig kunna komma åt, hotas av förlust av all arbetarnes handel, så länge han för bojkottade varor. Allmänt bekanta exempel gälla Rettigs cigarrer och cigarrerter från Gävle och skodon från Vänersborg.

Bojkotten är ett otäckt vapen, som hårt kan drabba vissa affärer och som helt och hållet överlämnar småhandlare å arbetarecentra i arbetarnes våld. Båda medlen äro så mycket mer förkastliga, som tvisteanledningen från början kan vara obetydlig eller innebära ett övergrepp från arbetarnes sida (krav på avskedande av en förman eller dylikt). Arbetarne uppträda på en gång som part i målet, domare och exekutorer.

Arbetarnes uppträdande kan få de mest vittgående följder. En fabrikant kan nödgas upphöra med sin tillverkning, en handlande med sin affär. Även om striden ej resulterar däri, åsamkas fabrikanter eller handlande naturligtvis betydande, ibland ofantliga förluster, försåvitt ej någon organisation av arbetsgivare eller handlande kan ingripa och hastigt få uppgörelse till stånd. Vad den osäkerhet, som vållas av arbetareorganisationernas ständiga stridslystnad, har kostat landet i minskad produktion och i svårighet för arbetsledare att kunna kalkylera ens för den närmaste framtiden, är omöjligt att säga, men att det här rör sig om ofantliga belopp, är säkert. Och verkningarna därav drabba bland annat arbetarna själva genom minskat antal arbetstillfällen och stigande priser.

Blockadsystemet kan för övrigt ha mycket egendomliga rättsverkningar. En byggmästare sättes i konkurs och en annan köper av konkursmassan en tomt med halv-

färdig byggnad. Köparen har grundat sina beräkningar på priset och kostnaderna för husets fullbordande, men mötes genast, då han vill taga itu med arbetet, av meddelandet att platsen är blockerad; de förutvarande arbetarna ha en fordran, som ej bevakats i konkursen och som de fordra få ut helt och hållet, innan blockaden upphäves. Den nye ägaren kan i ett sådant fall finna, att hans nyköpta egendom graveras av en skuld, som inteckningsprotokollet ej känner till och som ej beräknats vid det fullt lagenliga konkursförfarandet, men som utkräves på ett sådant sätt, att egendomen kan bli värdelös, om ej skulden betalas. Fackföreningarna söka i dylika fall skapa ny rätt, som bryter sig igenom den gällande rättsordningen.

Den utveckling, varom jag här talat, är så mycket farligare, som vålds- och hottaktik, använd på ett håll i de sociala eller politiska striderna, slutligen framtvingar en motsvarande taktik från motsidan. Sättes ingen damm för socialdemokraternas inpisknings-, bojkott- och blockadsträvanden, komma vi helt visst att få bevittna ännu svårare sociala stridsformer. Vissa ansatser därtill ha redan försports.

Bojkott och blockad, varmed jag då menar ett på offentliga meddelanden stött försök att ekonomiskt skada en affär, tills en viss eftergift eller dylikt medgivits, synes mig avgjort innebära ett samhällsvådligt stridssätt. Jag finner det dock förklarligt, ehuru på samma gång beklagligt, om man slutligen på andra håll än det socialdemokratiska tager upp sagda stridsmedel. Så skedde år 1905 emot Karlstads-tidningen och 1907 emot Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, ehuru visserligen med vida mindre effekt än motsvarande åtgöranden från välorganiserat socialdemokratiskt håll.

Råbelöfskonflikten under år 1907 är ganska belysande för de närmaste utvecklingsmöjligheterna. På grund av blockad kunde reparationer ej företagas vid Råbelöf. Gårdens folk fick ej handla i ett nära liggande bageri, och till gården kunde ej svagdricka för arbetsfolket inköpas. Då arbetarekommunen i Kristianstad slutligen i övermod ville bojkotta alla affärsmän, som trädde i förbindelse med Råbelöf, lär Skånska lantmännens arbetsgivareförening ha hotat med stark förhöjning av priset för all den mjölk, som infördes till staden från egendomar, tillhörande föreningens medlemmar. Av något missförstånd lär Hvilans mekaniska verkstad till en början ha avvisat uppdrag att reparera maskiner från Råbelöf, men då nämnda arbetsgivareförening även här ingrep och sedan Sveriges verkstadsförening blivit underrättad ordnades saken.

Åtgärder emot åtgärder, hot emot hot, tvångspolitik emot tvångspolitik — se där ett närliggande framtidsperspektiv, om utvecklingen ohindrat får ha sin gång.

Vad kan då göras?

Att något kan och måste kunna göras för att om möjligt föra in utvecklingen på annan väg, bör stå klart för var och en, som ser den nuvarande situationens allvarliga faror och hoppas på en bättre framtid.

Det gemensamma för alla ovan anförda exempel är en medveten strävan från vissa sammanslutningars sida att tvinga fram någon eftergift — medelst obehörigt ingripande i annans fria utövning av yrke eller näring. I varje meddelande ligger ett tydligt hot av ett eller annat slag. Slutligen märkes, att överallt offentligt meddelande kommer till användning för att göra hotet fullt effektivt.

Här föreligger dels ett beslut och dels offentligt meddelande av viss innebörd.

Beslutet är givetvis grundläggande för de följande åtgärderna, men enligt min mening skulle resultatet av ett direkt beivrande av en sluten förenings beslut i hit hörande fall erbjuda stora svårigheter och knappast bliva effektivt, i det att det offentliga meddelandet kunde givas en form, som visserligen vore genomskinlig nog, men däri intet namn å den beslutande organisationen vore utsatt. Jag tror därför, att det allmänt hållna tillägg till 15 kap. 22 § strafflagen, som påyrkas i den nyss väckta motionen nr 156 i andra kammaren, icke gärna kan innebära den lösning, som synes önskvärd. Det förefaller mig också finnas så stora brister i den nämnda

paragrafens nuvarande formulering, att man gör klokast i att ej söka draga in däri nya bestämmelser.

Vad som i varje fall gör ett fackföreningsbeslut av här ifrågavarande slag effektivt är det offentliga meddelandet, och det är emot detta, som statsmakterna borde kunna och enligt min mening böra inskrida medelst ny lagstiftning.

Till ytterligare stöd för min uppfattning, att vad som i hithörande fall bör kunna beivras är det offentliga meddelandet, vill jag påpeka, att en förening naturligtvis har viss bestämmelserätt över sina frivilligt anslutna medlemmar. Om det därför i den sociala striden gått till strejk eller lockout, är det lika naturligt, att den fackförening eller fackförbund, som fattat beslut om strejk, inskräper hos sina egna medlemmar att ej taga arbete å ifrågavarande arbetsplats, som att en arbetsgivareförening i händelse av lockout uppmanar sina ledamöter att ej giva arbete åt de lockoutade. Rättsuppfattningen har ännu ej stadgat sig därutinnan att obligatorisk fredlig uppgörelse kan påbjudas, utan man nödgas tills vidare finna sig vid förekomsten av sådana öppna strider. Man får taga de nödvändiga konsekvenserna men bör noga tillse, att ej en strid mellan två bestämda parter urartar till ett allmänt tillstånd av rättslöshet.

Så sker dock då en sammanslutning ej nöjer sig med förfoganderätt över egna medlemmar, utan söker tillvälla sig makt att bestämma över alldeles utomstående personer och med hot eller våld söker göra sin vilja gällande. I sådant fall trädes samhällets rätt för nära, och statsmakterna ha i och med detsamma en given skyldighet att ingripa. Medlet för här ifrågavarande maktövertagande är närmast det offentliga meddelande, som till utomstående sprider kunskapen om en förenings vilja att bestämma för hela landet, för utomstående likaväl som för medlemmar. Ett dylikt meddelande innebär alltid ett hot, ty i annat fall vore det alldeles meningslöst.

När offentligt meddelande sker i tryck, blir tryckfrihetsförordningen normerande. Vid granskning av dess § 3, som redogör för de olika slagen av missbruk av tryckfriheten, finner man endast en bestämmelse, som kan tillämpas på en mindre del av här ifrågavarande meddelanden, och som är så formulerad (mom. 11):

Angripelser emot enskild man, vilka å ära gå, eller för dess borgerliga namn och rykte förklenliga äro; brottet straffas enligt allmän lag, och varde dessutom skriften konfiskerad.

Endast i ett mindre antal fall är meddelandenas formulering sådan, att åtal enligt detta moment kan ifrågakomma. Det finnes emellertid prejudikat på, att åtal i särskilt svåra fall lett till fällande utslag av jury. Såsom här ovan synes, är formuleringen i regel sådan, att man ej direkt kan tala om angripelser, vilka å ära gå.

Jag har redan tillåtit mig påpeka, att det gemensamma för samtliga fall — det må nu vara fråga om inpiskning i föreningar, angrepp på s. k. strejkbrytare, bojkott eller blockad — är förefintligheten av ett hot, vars verkställande innebär ett ingripande i annans fria utövning av näring eller yrke och som tydligen utsätter honom för skada eller förlust. En arbetare, som tvingas in i en förening, som han ej önskar tillhöra, och som sedan blir bunden av föreningens beslut rörande arbete eller icke-arbete, kan ej längre fritt utöva sitt yrke — detta borde stå klart även för de ivrigaste förkämpar för fackföreningstaktiken. Och att bojkott av en fabrikants varor och blockad av arbetsplats innebär intrång i fabrikantens eller arbetsgivarens fria yrkesutövning torde ligga i öppen dag.

De svåra övertagande, som ligga i här citerade offentliga meddelanden, synas bäst kunna avstyras, försåvitt de komma till synes i tryck, genom ett tillägg till tryckfrihetsförordningen § 3 mom. 11 av följande lydelse:

Lag samma vare, därest någon, i uppenbar avsikt att obehörigen ingripa i annans fria utövning av yrke eller näring, genom offentligt meddelande eller på annat dylikt sätt utsätter honom för skada eller förföljelse.

Om man tager i betraktande orden »i uppenbar avsikt att obehörigen» etc. och

tillika besinnar, att målsäganden ensam kan väcka åtal samt att jury äger att avgöra, om åtalet är befogat eller icke, torde man snart komma till den uppfattningen, att detta tillägg icke kan förhindra en nyttig och i många fall nödvändig offentlig kritik, och att det således är ägnat att förhindra ett ur samhällets synpunkt tydligt missbruk av tryckfriheten, icke att lägga band på pressens samhällsgagnande verksamhet.

Som tryckfrihetsförordningen i 3 kapitlet, vari redogöres för de olika slagen av missbruk av tryckfriheten, överallt hänvisar till bestämmelserna i allmänna strafflagen och sålunda alltid förutsätter att gärningen, därest den ej skett i tryck, varit straffbar enligt allmän lag, har jag att tillse om den nu ifrågavarande handlingen, därest den ej skett i tryck, är belagd med straff. Av min framställning här ovan framgår, att det kännetecknande för här ifrågavarande handling är att någon utsätter annan för skada eller förlust genom offentligt meddelande och gör det i uppenbar avsikt att obehörigen ingripa i den andres fria utövning av yrke eller näring. Sådan handling bör tydligen hänföras till frihetsbrotten, varom talas i 15 kapitlet strafflagen.

Den 23 paragrafen handlar om hot och lyder så:

Hotar man annan, muntligen eller skriftligen, med misshandel eller brottslig gärning, och sker det på sådant sätt eller under sådana omständigheter, att anledning är att befara, det hotet verkställas skall; dömes, där ej det hot med särskilt straff belagt är, till böter eller fängelse i högst sex månader.

Varken denna paragraf eller någon annan nu gällande synes innehålla sådana stadganden, som här påkrävas. I samband med ändring i tryckfrihetsförordningen blir således ändring av strafflagen nödvändig, och detta desto mera, som det naturligtvis finnes andra former för offentligt meddelande än offentliggörande i tryck: t. ex. kungörande å offentligt möte, uppsättande å husknutarna av skrivna anslag o. dyl. Bäst synes den här förefintliga luckan fyllas genom ett tillägg till 15 kap. 23 § strafflagen av följande lydelse:

Var som, i uppenbar avsikt att obehörigen ingripa i annans fria utövning av yrke eller näring, genom offentligt meddelande eller på annat dylikt sätt utsätter honom för skada eller förlust, straffas, där gärningen ej med svårare straff belagd är, med böter högst ettusen riksdaler.

I ovan anförda nu gällande moment av 15 kap. 23 § stadgas såsom straff böter eller fängelse i högst sex månader; i 15 kap. 22 § (»Tvingar någon utan laga rätt — — — genom våld eller hot annan att något göra, tåla eller underlåta» etc.) högst två års straffarbete. Då i här föreliggande fall av skäl, som ovan anförts, ej en för enings beslut om ingrepp i annans fria utövning av yrke eller näring synes kunna direkt beivras, utan endast det offentliga meddelandet, bör enligt min mening annat straff än böter icke ifrågasättas.

I utlåtande (nr 21) över den av Hildebrand väckta motionen yttrade konstitutionsutskottet:

Att den sociala striden i vårt land under de senare åren understundom antagit former, som innebära övergrepp, emot vilka bestående lagar icke lämna tillräckligt skydd, torde vara allmänt känt och erkänt. De medel man funnit sig böra tillgripa för att giva eftertryck åt och genomdriva sina önskemål hava ofta varit av den natur, att de måste betecknas såsom i hög grad betänkliga icke blott med hänsyn till allmänna rättssäkerheten i egentlig mening utan jämväl ur synpunkten av den enskilde medborgarens befogade anspråk på skydd mot obehöriga ingrepp i hans lagenliga fri- och rättigheter. Särskilt i sistnämnda avseende hava en mångfald övergrepp förekommit, vilka otvivelaktigt te sig såsom i hög grad upprörande för den allmänna rättskänslan, och man kan befara, att dessa övergrepp skola förvärras i den mån sammanslutningarna bland arbetsgivare och arbetstagare bliva starkare. Det

synes utskottet också obestriddigt, att utvecklingen härutinnan redan gått så långt, att ett ingripande från statens sida medelst lagstiftningsåtgärder är av behovet påkallat.

Det torde icke med fog kunna bestridas, att de offentliga tillkännagivanden i pressen, varå motionären fästare uppmärksamheten och som även under andra former och från andra håll kunna tänkas framkomma, äro att hänföra till sådana i den sociala striden använda kampmedel, vilka ur såväl den enskilde medborgarens som det allmänna synpunkt måste anses betänkliga. I en del fall åsyfta visserligen dylika tillkännagivanden endast att bringa vederbörande organisationers beslut av rent facklig natur till deras medlemmars kändedom, och då syftet icke sträcker sig längre, förefinnes uppenbarligen icke något skäl för staten att däremot ingripa. Men å andra sidan kan det ej förnekas, att avsikten med dessa meddelanden i en mängd fall är en helt annan. Av den form de erhålla framgår nämligen med all önskvärd tydlighet, att deras egentliga syfte är att tvinga namngivna personer att något göra eller underlåta under hot, att de i annat fall bliva utsatta för verklig förföljelse, och det är just för att giva eftertryck och effektivitet åt detta hot som man begagnar sig av de offentliga tillkännagivandena i pressen.

Även om man kan vara villig medgiva vederbörande organisationer en viss bestämmanderätt över sina egna medlemmar, är det dock uppenbart, att en sådan rätt icke kan tillkomma dem med avseende å personer, vilka icke frivilligt anslutit sig till och därmed iklätt sig några förpliktelser mot organisationen. Ett försök från dennas sida att genom hot eller våld göra sin vilja gällande gentemot utom organisationen stående personer innebär en kränkning icke blott av den varje svensk medborgare tillkommande handlingsfrihet och rätt att driva sitt lovliga näringsfång, utan även av den bestående rättsordningen. I dylika fall måste det vara samhällets oavvisliga skyldighet att inskrida. Då sådana offentliga meddelanden, varom här är fråga, utgöra ett medel för förenämnda maktmissbruk, böra de uppenbarligen, såvitt möjligt är, förhindras.

Om än utskottet således är med motionären ense därom, att en ändring av tryckfrihetsförordningens bestämmelser i den av honom föreslagna riktning är av behovet påkallad, har utskottet dock icke kunnat tillstyrka motionärens förslag i den form, i vilket det föreligger. Det torde nämligen icke kunna bestridas, att den formulering, som bestämmelsen i motionen erhållit, är alltför omfattande och tänjbar för att kunna godkännas. Därest en så lydande bestämmelse infördes i vår tryckfrihetsförordning, skulle nämligen densamma kunna komma att verka hindrande för en befogad kritik av förhållanden, som beröra enskilda personers ekonomiska intressen. Ett i den offentliga pressen framställt klander, om än i och för sig berättigat, kan nämligen i många fall hava betydelse i ekonomiskt avseende för den, mot vilken det riktar sig. Likaledes skulle ett dylikt stadgande kunna komma att träffa sådana tillkännagivanden av vederbörande organisationer, som endast avse meddelanden av facklig natur, såsom enkla tillkännagivanden om uppkomna arbetskonflikter. Då det emellertid uppenbarligen icke kan komma i fråga att i tryckfrihetsförordningen införa en bestämmelse, som skulle innebära ett hinder för en berättigad offentlig kritik eller för offentliggörande av fackliga meddelanden av nyssnämnda art, utan endast att, såsom utskottet ovan anfört, söka förhindra sådana offentliga tillkännagivanden, som tillkomma blott för att giva eftertryck och effektivitet åt ett hot om förföljelse mot enskilda personer, har utskottet funnit sig böra föreslå en sådan avfattning av den ifrågasatta bestämmelsen, att man verkligen träffar sistnämnda slag av tillkännagivanden, men inga andra. Detta mål synes utskottet kunna vinnas därigenom, att man belägger med straff varje sådant offentligt meddelande, som innebär uppmaning till förföljelse mot enskild man i uppenbart syfte att förorsaka honom ekonomisk skada, eller obehörigen tvinga honom att något göra eller underlåta.

Mot en så avfattad bestämmelse torde visserligen kunna invändas, att densamma icke bliver tillämplig å alla de tillkännagivanden, vilkas innersta syfte är att giva eftertryck åt ett obehörigt tvång mot enskilde. Men man skall dock genom ett dylikt stadgande otvivelaktigt kunna träffa sådana fall, som från såväl den enskildes som det allmännas synpunkt måste te sig såsom de mest upprörande. Någon fara för att detsamma skulle komma att drabba jämväl meddelanden av annan innebörd än utskottet ovan angivit förefinnes så mycket mindre som det ju bliver juryns uppgift att i varje särskilt fall avgöra, huruvida tillkännagivandet verkligen inneburet en uppmaning till förföljelse eller icke.

Utskottet anser sig ock böra framhålla, att den ifrågasatta bestämmelsen riktar sig icke blott mot meddelanden från arbetareorganisationer utan även mot tillkännagivanden från arbetsgivares sida.

I likhet med motionären anser jämväl utskottet, att särskilda straffbestämmelser för tryckfrihetsbrott av ifrågavarande art icke böra utsättas i tryckfrihetsförordningen, utan att där blott bör intagas en hänvisning till vad allmän lag därom stadgar. Då emellertid strafflagen för närvarande icke innehåller några å dylika handlingar tillämpliga straffbestämmelser, bliver en ändring uti denna lag nödig, som emellertid icke behöver företagas förrän i samband med det slutliga antagandet av den av utskottet föreslagna ändring i tryckfrihetsförordningen.

På grund av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att riksdagen, i anledning av herr Hildebrands motion, måtte antaga att vila till vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse av § 3 mom. 11 tryckfrihetsförordningen:

§ 3.

11:o) Angripelser mot enskild man, vilka å ära gå eller för dess borgerliga namn och rykte förklenliga äro; så ock offentligt meddelande, som innebär uppmaning till förföljelse mot enskild man i uppenbart syfte att förorsaka honom ekonomisk skada, eller obehörigen tvingar honom att något göra eller underlåta; brottet straffes enligt allmän lag och varde dessutom skriften konfiskerad.

Reservationer med yrkande, att motionen ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, avgåvos dels av herrar af Callerholm, Berger, Backman, Ericsson i Vallsta, Staaff, friherre Bonde och Kvarnzellius och dels av herr Centervall.

I den av herrar af Callerholm m. fl. avgivna reservationen anfördes:

Motionären har genom framdragandet av en mängd från arbetarepressen hämtade exempel ådagalagt, att arbetarne i den sociala klasskampen ej sällan begagna sig av tryckta meddelanden, vilka äro i hög grad upprörande. Då det nu emellertid ifrågasättes att förklara vissa sålunda begagnade stridsmedel vara brottsliga, synes det för ett riktigt bedömande av den sålunda väckta frågan vara erforderligt att hava tillgång till en mera allsidig utredning av ämnet, än motionären lämnat eller eljest stått utskottet till buds. Härtill kommer, att förevarande förslag synes stå i ett mycket nära samband med vissa svårlösta frågor, vilka beröra rättsförhållandet mellan arbetsgivare och arbetare, i följd varav man näppeligen lär kunna vinna en tillfredsställande lösning av den föreliggande frågan annorledes än efter en omfattande prövning av andra med densamma sålunda förbundna spörsmål. Innan en ingående prövning av de allmänna grunderna för arbetsavtalet och vad därmed sammanhänger åvägabragts, synes det vara ett mycket vanskligt företag att utbryta en viss del av området för den sociala striden och därom lagstifta. Särskilt är det be-

tänkligt att söka genom ett tillägg till tryckfrihetsförordningen, vars verkningar på denna strid ej kunna överskådas, råda bot på de av motionären åberopade missförhållanden.

Då vi efter denna allmänna erinran mot lagförslaget övergå till en närmare granskning av dess innebörd, må till en början påpekas, att den föreslagna lagbestämmelsen är så avfattad, att den å ena sidan alls icke träffar en av de mest motbjudande formerna för de övergrepp, varom fråga är, nämligen den offentliga avbönen. Men, vad värre är, å andra sidan är lagbudets lydelse sådan, att detsamma synes bliva tillämpligt även å vissa meddelanden, vilka skäligen böra anses tillåtna. Erkänner man överhuvud, såsom väl alla göra, rätten till arbetsinställelse, lär man icke kunna förneka arbetarne och deras organ att söka göra en sådan åtgärd effektiv. Men detta kan ju svårligen ske, därest det skulle förbjudas arbetarepressen att uppmana andra arbetare att icke taga arbete å arbetsplatsen i fråga. Att sådana uppmaningar kunna göras i ett motbjudande och hotfullt språk och i sådant fall med rätta böra väcka ogillande, utesluter ej, att de, hållna inom rätta gränser, må anses fullt berättigade. Men uppmaningar av såväl det ena som andra slaget torde bliva straffbara efter den föreslagna bestämmelsen. Vidare torde det vara uppenbart, att uppmaningar att icke köpa en viss tillverkares varor falla under det föreslagna straffbudet. Dock lära utan tvivel vissa fall kunna tänkas, i vilka sådana omständigheter äro för handen, att en dylik uppmaning ej kan anses vara för rättskänslan stötande.

I detta sammanhang må ock emot utskottets förslag erinras, att detsamma, därest det bleve lag, skulle komma att i många fall verka hämmande på tidningspressens befogade kritik av vissa samhällsföreteelser, som ej äga samband med den sociala klasskampen. Tidningspressen bekämpar ju med rätta vissa osunda och skadliga företeelser på skilda områden inom samhällslivet. Så t. ex. bör det anses vara en god gärning, att tidningspressen går till rätta med ockrare, försäljare av humbugsvoror, innehavare av sämre teatrar eller vissa andra nöjeslokaler o. s. v. Om nu en tidning i sin strid mot sådana personer så förfar, att tidningen genom ofta upprepade anmaningar till allmänheten kan sägas uppmana till förföljelse mot sagda personer, så skulle tidningsutgivaren, ehuru han intet förbrutit, enligt lagförslaget ådraga sig straff. Den nämnda förföljelsen har nämligen till uppenbart syfte, bland annat, att försaka vederbörande ekonomisk skada.

Utskottet yttrar visserligen, att någon fara för, att det föreslagna stadgandet skulle komma att drabba jämväl meddelanden av annan innebörd, än utskottet avsett, så mycket mindre förefinnes som det ju bliver juryns uppgift att i varje särskilt fall avgöra, huruvida tillkännagivandet verkligen inneburit en uppmaning till förföljelse eller icke. Vi kunna emellertid icke anse det tillrådigt, att i lagen givas sådana bestämmelser, att lagstiftaren själv nödgas vidgå, att de icke innehålla objektiva grunder, utan för sin rätta tillämpning förutsätta juryns rent subjektiva bedömande i varje särskilt fall.

Lagförslaget hänvisar i fråga om straffet till allmän lag, men någon lydelse av det sålunda tilltänkta stadgandet i allmänna strafflagen föreligger icke. Det hade emellertid varit synnerligen önskvärt, att riksdagen beretts tillfälle att redan nu vid den första prövningen av grundlagsförslaget taga kännedom om en fullständigt utarbetad lydelse av detta stadgande i strafflagen. Vidare bör det ej lämnas oanmärkt, att utskottet formulerat den nya lagbestämmelsen så, att det däri avsedda meddelandet skall vara offentligt. Lämpligheten av en sådan formulering synes vara desto mera tvivelaktig, som densamma saknas i de i 3 § av tryckfrihetsförordningen i övrigt förekommande bestämmelser om särskilda tryckfrihetsbrott. Såsom en ej oväsentlig inkonsekvens i lagförslaget, bör även anmärkas, att däri stadgas förbud för uppmaning till förföljelse mot enskild man, under det att uppmaning till förföljelse mot bolag eller föreningar fortfarande skulle vara tillåten.

Slutligen tillåta vi oss erinra, att den av Kungl. Maj:t tillsatta s. k. arbetsavtalskommittén på grund av sitt vidsträckta uppdrag utan tvivel kommer att ägna föreyarande spörsmål en ingående undersökning. Därest kommitténs utredning giver till resultat, att de i motionen framhållna missförhållanden lämpligen kunna avhjälpas på lagstiftningens väg, lära sålunda de lagförslag, som i sådant avseende skulle kunna finnas påkallade, komma att av Kungl. Maj:t efter Högsta domstolens hörande i sinom tid föreläggas riksdagen.

Centervall yttrade i den av honom ingivna reservationen:

Ehuru jag ej bestrider, att motionären anført många exempel på tryckta meddelanden av den innebörd, att de måste anses i ej ringa mån kränka den allmänna rättskänslan, tror jag dock, att anmärkta missförhållande, om det ens överhuvud genom lagstiftning kan avhjälpas, helt säkert ej undanröjes genom bifall, vare sig till den av motionären föreslagna formuleringen av § 3 mom. 11 tryckfrihetsförordningen, eller till det förslag, som i samma hänseende framställt av utskottet.

Lagutskottet, till vilket den av Lundell och Andersson i Grimbo väckta motionen blivit hänvisad, omnämnde i utlåtande (nr 74) över denna motion innehållet i konstitutionsutskottets utlåtande över Hildebrands motion samt anförde vidare, att därest en grundlagsändring i den av konstitutionsutskottet föreslagna riktningen bleve definitivt antagen vid 1909 års riksdag, det syntes böra överlätas till nämnda års riksdag att vidtaga den ändring i allmänna strafflagen, som erfordrades till kompletterande av det nya grundlagsstadgandet, samt att, för den händelse riksdagen skulle förkasta det väckta förslaget om ändring i tryckfrihetsförordningen, den syntes icke gärna kunna antaga ett stadgande i den riktning Lundell och Andersson i Grimbo ifrågasatte. På grund av vad sålunda anförts hemställde lagutskottet, att den dit hänvisade motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Konstitutionsutskottets hemställan bifölls av första kammaren men avslogs av andra kammaren.

Lagutskottets ovannämnda hemställan bifölls av båda kamrarna.

Riksdagen 1911. I en motion vid 1911 års riksdag (II: 52) hemställde herr J. T. Johansson i Stockholm m. fl., att riksdagen måtte för sin del antaga en lag, varigenom dels register, som fördes över arbetare angående deras förhållande i innehavda anställningar, med syfte att flera olika arbetsgivare därifrån skulle kunna inhämta upplysningar om arbetare, vid ansvars påföljd förbjödes eller, om så ej kunde ske, förklarades vara offentliga handlingar, dels att vidare, om registren ej ansåges kunna förbjudas, det ålades arbetsgivare, som till register av omförmält slag lämnade uppgifter om arbetare, att till den arbetare, varom uppgifter till registret avsåges, omedelbart lämna avskrift av samma uppgifter.

Sedan i motionen lämnats en redogörelse för de principer beträffande förande av arbetarregister, som tillämpades av Sveriges verkstadsförening och Svenska arbetsgivareföreningen, samt anförts exempel å anteckningar i verkstadsföreningens register, innehåller motionen i huvudsak följande:

Även om man utgår ifrån, att alla anmärkningar, som upptagas uti oförmälda register, äro fullständigt sanningsenliga, torde dock omdömesgilla och opartiska personer om desamma likväl ha den uppfattning, att straffet: utestängning från arbete och därmed från möjlighet att försörja sig, icke står på något sätt i rimlig proportion till de på korten upptagna brotten ens i de fall, då det överhuvud taget kan bli fråga om att använda ett sådant begrepp för de upptecknade förseelserna.

Redan detta, att arbetsgivarekorporationer på sådant sätt utan dom och rannsaking skola kunna hindra arbetare att sig och de sina inom landet försörja, är enbart för sig i hög grad upprörande och bör därför vara ägnat att tilldraga sig lagstiftningens synnerliga uppmärksamhet. Men då samtidigt beaktas, att lämnandet av uppgifter till dessa register sker under sådana former, att möjlighet till kontroll över huruvida uppgifterna äro sanningsenliga, därvid är fullständigt utesluten, måste hela systemet anses i ännu högre grad förkastligt. Verkstadsföreningen har visserligen i en skrivelse till Sv. järn- och metallarbetareförbundet förklarat, »att arbetarregistret, vad beträffar anteckningar däri om arbetares uppförande, icke är hemligt utan tillgängligt å lämplig tid för den intressent, som därav önskar taga del». Men denna förklaring, som slutligen avgavs omkring $\frac{3}{4}$ år efter att ifrågavarande fackorganisation framfört starka anmärkningar mot arbetarregistret (se därom motion 283 vid 1910 års riksdag) ändrar icke mycket i sak. De till verkstadsföreningen anslutna verkstäderna äro nämligen spridda överallt i landet, medan registret föres å föreningens kontor i Stockholm, och i regel lär icke arbetare kunna bära de kostnader, som bleve en följd av att själv kontrollera, vad registret har att om honom förmåla. Således torde den slags offentlighet, som verkstadsföreningen i angivna skrivelse medgivit för sitt register, icke vara av stort värde, och det av Sv. arbetsgivareföreningen förda arbetarregistret är, så långt man känner, fullständigt slutet för utomstående. Denna hemlighet gör att man icke kan värja sig för misstankar därom, att de inrapporterade uppgifterna bliva godtyckliga och färgade av personliga stämningar för stunden eller rent av taga formen av personlig hämndkänsla för saker, som kanske ligga fullständigt utanför arbetet.

Efter en redogörelse för vissa tidningsuttalanden angående arbetarregistren anföres i motionen vidare:

Redan enligt nuvarande lagrum torde många av uppgifterna i dessa arbetarregister vara straffbara, och hela registersystemet är tydligen i uppenbar motsättning till 16 kap. 8 § strafflagen, som lyder:

»Utsätter man, i avsikt såsom i 7 § sägs (d. v. s. 'av arghet' = uppsåtligen), emot annan rykte om gärning eller last, som ej efter lag straffbar, men eljest för hans ära, goda namn och medborgerliga anseende, yrke, näring eller fortkomst menligt är, eller fortsprider man av arghet sådant, av annan utsatt rykte; dömes till fängelse i högst sex månader eller böter.»

Särskilt skarpt framstår det straffbara uti sådant tillvägagångssätt om samtidigt beaktas att i 16 kap. 13 § är fastställt, att »den som för ärekränkning tilltalas, må ej till sitt fredande framställa bevisning om sanningen av sådant tillmäle, som i 8 § sägs». På detta sätt har strafflagen tydligen velat förebygga spridandet till och med av grundade, ofördelaktiga omdömen eller rykten om var och en, som ej är för brott dömd.

Men arbetarna ha ej stor nytta av att angivna utväg står till buds, enär med den hemlighetsfullhet, varmed systemet omgärdats, det i de flesta fall blir dem omöjligt att komma på bevisen för oegentligheterna.

Helst borde, synes det undertecknad, helt förbjudas arbetsgivareorganisationerna att föra här oförmälda arbetarregister, men om icke det låter sig göra, synes dock nödvändigt att med snaraste göra dem helt offentliga. Vidare bör i lag bestämmas,

att arbetsgivare, som till omförmälda arbetareregister lämnar uppgift om arbetare, har skyldighet att omedelbart tillstålla den arbetare, om vilken uppgiften avgives, en avskrift av densamma, så att arbetaren sättes i tillfälle att omedelbart söka rättelse av uppgiften, om han förmenar den vara oriktig. Sådant skriftligt meddelande må även tillställas arbetaren, när om honom i registret införd eventuell anmärkning möjligen borttages.

Yrkandet att arbetaren skall delgivas, vad om honom vid varje särskilt tillfälle införes i registret, står i fullständig överensstämmelse, synes det, med principen i redan gällande lag. Betraktar man uppgifterna till registret som en betygssättning, torde exempelvis icke vara möjligt att kontrollera, huruvida arbetsgivaren vid uppgiftens lämnande till registret bryter mot strafflagens bestämmelser i 22 kap. 17 §, med mindre samma uppgifter som lämnas till registret även lämnas arbetaren.

Såsom av de i det förestående anförda exemplen tydligen framgår, äro uppgifterna till här ifrågasatta arbetareregister också av helt annat slag än de, som skrivas ut i arbetarnas betyg, ett missförhållande som endast kan rättas genom att arbetaren delgives även de uppgifter, som rapporteras till registret. Och från registren i fråga utlämnas ju också uppgifter, som icke på något sätt framgå av det »intyg» arbetaren bekommit.

Riksdagens särskilda utskott nr 1, till vilket motionen hänskjutits, anförde (i utlåtande nr 1) följande:

Enligt en i motionen intagen redogörelse, enligt uppgift lämnad av den tjänsteman hos Sveriges verkstadsförening, som har sig anförtrott att övervaka det hos föreningen inrättade registrets förande, ävensom en skrivelse från samma person, införd i motionären herr Johanssons motion nr 283 vid nästlidna års riksdag, skulle registret handhavas efter följande princip. Då uppgift om en arbetare, som slutat sin anställning, inkommit, införes den å ett särskilt för honom avsett kort. Samtliga kort ordnas så, att varje arbetares kort med lätthet kan framtagas. Vid förfrågan från en arbetsgivare om viss arbetare, som söker anställning, lämnas meddelande om vad den senares kort innehåller. Är innehållet för arbetaren ofördelaktigt, beledsagas meddelandet av en uppmaning till arbetsgivaren att ändock antaga arbetaren för att han må få tillfälle att under arbetet rehabilitera sig. Inkommer anmälan till registret, att arbetare, rörande vilken förfrågan ej förut framställts, vunnit anställning underrättas den nye arbetsgivaren om vad eventuellt kan i registret hava lagts arbetaren till last, varvid tillika för arbetsgivaren framhålles, att meddelandet ej avser att få arbetaren avskedad utan endast att han må, om det befinnes lämpligt, göras uppmärksam på, att arbetsgivaren äger kännedom om hans föregående, och eventuellt varnas för ett återupprepande av vad som lägges honom till last. Efter någon tid framställs till arbetsgivaren förfrågan, huru arbetaren skött sig på sin nya plats. Bliver omdömet härom gynnsamt, strykas de föregående anmärkningarna ur registret. Om efter klagomål från arbetaren över någon mot honom gjord anmärkning i registret denna befinnes obefogad, erhålles rättelse.

Av den sålunda lämnade redogörelsen angående sättet för registrets handhavande torde tydligt framgå, att detsamma ingalunda inrättats i syfte att tjäna som kampmedel vid tvister mellan arbetsgivare och arbetare eller att utgöra en s. k. svart lista för »prickning» av arbetare, som på ett eller annat sätt gjort sig misshagliga. Syftet är uppenbarligen i och för sig gott. Någon säkerhet för att liknande principer som de nyss angivna alltid skola bliva följda finnes dock icke, och det är tydligt, att i saknad av kontroll förande av dylika register skulle kunna giva anledning till missbruk, som kunde verka till skada för arbetarna. Dessutom måste det för arbetaren framstå såsom obilligt och giva honom en känsla av rättslöshet, därest om honom kan från någon särskilt därför inrättad institution lämnas omdömen, som han ej har någon möjlighet att kontrollera.

Emellertid torde möjligheten till arbetarregistrens missbrukande icke böra för-
anleda förbud mot förande av sådana. Det synes vara ett fullt befogat intresse för
arbetsgivaren att erhålla upplysning om den arbetares duglighet och uppförande i
arbetet, som arbetsgivaren ämnar hos sig anställa och genom vilkens brist på skick-
lighet och pålitlighet understundom stora värden kunna sättas på spel. Med den
alltmera tilltagande obenägenheten hos arbetarna att begära och använda sig av
betyg, innehållande jämväl vitsord angående deras sätt att fullgöra sina åligganden i
arbetet, kan det näppeligen förmenas arbetsgivarna att söka på annat mera direkt
sätt av varandra inhämta nödig kännedom i sådant hänseende.

Däremot torde böra tillses, huruvida garanti mot missbruk av registren må
kunna beredas. I sådant hänseende synes erforderligt och tillika tillfyllest, att
arbetare, om vilken förekommer anteckning i ett sådant register, tillförsäkras möj-
lighet att få kännedom därom ävensom om anteckningens innehåll. Åtgärder torde
följaktligen böra vidtagas i syfte att bereda tryggad rätt för arbetare, om vilken upp-
gift lämnats till arbetarregister, att erhålla del av de upplysningar, som registret
innehåller rörande honom.

Huru berörda syfte skall vinnas synes tveksamt. Att på sätt motionären före-
slagit förklara register av ifrågavarande slag för offentliga handlingar vore säker-
ligen, även om det låte sig göra, att skjuta över målet. Det torde ej vara i alla av-
seenden fördelaktigt, att vem som helst skulle äga tillgång till en dylik handling
och till och med kunna befordra den till trycket. Ur synpunkten att vinna skydd
för arbetarna läser ej krävas mera än att envar är i tillfälle att granska vad om ho-
nom anmälts till registret. Lämpligast synes vara, att den utredning, som erfordras
för spörsmålets bevarande, verkställas av Kungl. Maj:t.

Utskottet föreslog skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl.
Maj:t ville taga i övervägande, vilka föreskrifter lämpligen kunde med-
delas beträffande s. k. arbetarregister i syfte att bereda tryggad rätt för
arbetare, om vilken uppgift till registret lämnats, att erhålla del av de
upplysningar, som registret rörande honom innehåller, samt därefter till
riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Vid utlåtandet funnos fogade en reservation med yrkande om avslag
å motionen och en reservation mot vissa delar av utskottets motivering.

Utskottets hemställan bifölls av andra kammaren, varemot första kam-
maren avslag motionen och utskottets yrkande.

Riksdagen 1921. Vid 1921 års riksdag förekom till behandling fråga om
åtgärder mot användande av vissa blockader i arbetstvister. I motion
till nämnda riksdag (I: 132) föreslog herr Hjalmar von Sydow, att riks-
dagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t
måtte föranstalta om utredning angående användande av avtals-
stridiga eller samhällssvådliga blockader i arbetstvister samt till riks-
dagen inkomma med de lagförslag, vartill utredningen kunde giva an-
ledning.

I motionen anfördes bland annat:

Blockad i arbetstvister kan icke alltid anses vara ett illojalt stridsmedel. Enligt
den arbetsrätt, som utan att vara lagfäst, faktiskt torde anses gällande i de skandi-
naviska länderna, är det berättigat, att arbetarna, efter det att ett kollektivavtal ut-
lupit och det visat sig omöjligt att överenskomma om ett nytt, nedlägga arbetet och

förklara arbetsplatsen i blockad. I annat fall skulle arbetsnedläggelsen ofta endast leda till att andra arbetare intoge de strejkandes platser. Är arbetsgivaren organiserad, besvarar han också i regel en dylik blockad av arbetsplatsen med motsvarande åtgärd å sin sida, i det han hos sin organisation utverkar avstängande av de strejkande arbetarna från anställning hos organisationens övriga medlemmar.

Emellertid är det långt ifrån alltid, som blockad proklameras under dylika i stort sett lovliga former. Alltför ofta förekommer, att blockad iscensättes under ett avtals giltighetstid på grund av missnöje med någon bland avtalets bestämmelser. En sådan blockad är naturligtvis detsamma som ett avtalsbrott och borde därför aldrig tolereras. Vidare förekommer det, att arbetare, som icke alls har med avtalet att göra, ändock proklamera blockad på grund av att de av någon anledning äro missnöjda med avtalet och att de avtalsbundna arbetarna respektera en sådan blockad. Om detta fall gäller för de arbetare, som stå under avtalet, alldeles detsamma som för det förra. Slutligen förekommer ej sällan, såväl där avtal finnes, som där man arbetar utan kollektivavtal, att blockad förklaras av ren hämndlystnad eller kitslighet eller okynne. Det händer, att enstaka arbetare eller ett ringa antal arbetare genom en fullkomligt huvudlös blockad tillfoga näringslivet skada och bringa hundratals andra arbetare till arbetslöshet.

Det är huvudsakligen den syndikalistiska arbetareorganisationen samt dess underavdelningar och medlemmar, som specialiserat sig på okynnesblockader. Som denna arbetareorganisation har till mål att arbeta å den enskilda industriens undergång, kan detta ju ur dess synpunkt anses förklarligt. Men värre är, att den gamla i Landsorganisationen sammanslutna fackföreningsrörelsen icke alltid med konsekvens och fasthet tager avstånd från olovliga blockader. Det vore naturligt, att denna arbetareorganisation icke respekterade andra blockader än sådana, som proklamerats av de till organisationen anslutna fackförbunden. En dylik princip har nog uppställts och godkänts inom landsorganisationens förbund, men faktiskt har den icke alltid tillämpats, utan blockader, proklamerade av syndikalister eller fristående arbetare, hava många gånger respekterats av fackförbundens medlemmar. Å senare tider har man inom ett flertal förbund uppställt den regeln, att fackförbunden borde respektera syndikalisternas blockader, om syndikalisterna vore i majoritet på arbetsplatsen i fråga, men eljest lämna den å sido. Mot denna regel kan med fog anmärkas, att den alldeles lämnar rättssynpunkten å sido; det avgörande efter densamma blir icke, om en blockad är avtalsstridig eller ej, utan endast majoritetssynpunkten. Men därtill kommer, att, även där principen uppställts, den långt ifrån alltid fullföljes. Det kan framdragas exempel på, att fackförbundens medlemmar respekterat blockader, som proklamerats utav syndikalister i fall, där dessa senare varit en ringa bråkdel av arbetarna på arbetsplatsen.

Det är påtagligt, att blockadvapnet, använt på sätt här skildrats, innebär en stor fara för näringslivet och i själva verket även medför mycken skada för arbetarna själva. Såsom förhållandena under senare tider utvecklats här i landet, kan man icke gärna för produktionens skull undvara de kollektiva avtalen. Dessa hava så småningom arbetat sig fram och blivit den form, under vilken uppgörelser om arbetsvillkoren mellan arbetsgivare och arbetare för längre tid träffas. Genom sådana avtal vanns åtminstone under tiden före kriget en tämligen god garanti för arbetsfred under avtalstiden och sålunda möjlighet för arbetsgivarna att beräkna produktionskostnaderna inom vissa tidsperioder. Upphöra de kollektiva avtalen att gälla, inträder i stället ett otrygghetstillstånd, vilket måste verka förlamande på produktionen. Men om vilken arbetare som helst, som är missnöjd med någon bestämmelse i ett kollektivavtal eller hyser fientliga känslor mot arbetsgivaren, kan proklamera blockad och få denna respekterad av övriga arbetare, är det påtagligt, att kollektivavtalens värde är ringa. Naturligtvis hava arbetsgivarna i sådana fall sina stridsmedel, huvudsakligen lockouten, att tillgå. Men skulle arbetsgivarna varje

gång en okynnesblockad proklamerades svara med en utvidgad lockout, komme produktionen i hög grad att gå tillbaka.

Jag tillåter mig i detta sammanhang bemärka, att även för en mängd av de mera sansade arbetarna det nuvarande systemet med dess täta blockadproklamationer blivit olidligt. Jag tillåter mig i sådant syfte återgiva följande ur en artikel i tidningen Social-Demokraten för den 19 september 1909 under rubriken: »Blockadanarkien»:

»Det har blivit alltmera vanligt, att blockader och 'varningar' utfärdas av ungefär nästan vem som helst, naturligtvis utan att respektive fackorganisationer därom beslutat eller har en aning om arbetsavstängningen förrän den utgör ett fullbordat faktum. Enskilda arbetslag anse sig böra uppträda på egen hand och förklara blockad eller publicera varningar. Att vissa syndikalistiska oredor utgöra själen i dylika guerillas, förbättrar ingalunda själva saken. Det har till och med inträffat, att meddelanden om dylik apokryfisk 'blockad' kommit oss tillhanda genom borgerliga annonsbyråer, utan att den ens varit undertecknad. — — —

Det är verkligen alltför sorgligt, att första bästa pratmakare skall ha möjlighet att innan man lärt sig känna honom det minsta sätta i gång dylika 'aktioner'. Detta pekar hän på en tendens i utvecklingen på området, som i tid måste av arbetarna själva förebyggas, därest icke ren anarki skall inträda på strejk- och blockadrättens område med ty åtföljande villervalla och oreda på arbetsmarknaden. Arbetareklassen kan icke ha något intresse av en sådan utveckling, som är ägnad att totalt uppriva de disciplinära band, varförutan ingen sammanslutning kan äga bestånd.

Och kan för resten arbetareklassen ha något gagn av en permanent blockadanarki? Förvisso icke. Endast den som i systematisk oreda och kaos ser det lyckobringande idealet kan ha anledning att stödja strävanden av detta slag. De fackligt organiserade arbetarnas uppgift har hittills varit att förbättra arbetarnas ekonomiska och sociala ställning och samtidigt beskära anarkien på arbetsmarknaden i all möjlig utsträckning. En huvudlös blockadpolitik praktiserad av utanför fackorganisationerna opererande friskaror måste åstadkomma ett permanent osäkerhetstillstånd på arbetsmarknaden som valts till operationsfält.»

Motionären anförde därefter några exempel i syfte att ådagalägga, att den skildring av tillståndet, som i motionen lämnats, icke vore överdriven.

Motionen hänvisades till andra lagutskottet och behandlades av utskottet i sammanhang med åtskilliga motioner angående lagstiftning till förebyggande av samhällsfarliga arbetsinrättelser m. m.

Över motionerna avgavs yttrande av socialstyrelsen. Sedan styrelsen uttalat den uppfattningen, att lagstiftning angående fackorganisationers och avtals rättsliga ställning måste anses utgöra grundvalen för lagstiftningsåtgärder till förhindrande av samhällsfarliga arbetsnedläggelser samt att förutsättningar för ett dylikt omfattande lagstiftningsförsök icke syntes föreligga, anförde styrelsen vidare:

Vid sådant förhållande synes ej heller utsikter förefinnas för genomförande på lagstiftningens väg av några allmänt verkande åtgärder emot användandet av avtalsstridiga eller samhällsvådliga blockader i arbetstvister. Det torde nämligen vara uppenbart, att lagstiftning i detta avseende icke kan genomföras fristående utan samband med en förenings- och avtalslagstiftning. Men även om sålunda motionen icke lär ge anledning till lagstiftningsåtgärder, synas de i densamma anförda förhållanden vara av beskaffenhet att påkalla statsmakternas uppmärksamhet.

Det torde vara allmänt känt att blockadvapnet under de senaste åren kommit att

av vissa arbetargrupper tillämpas i sådan omfattning och under sådana former, att beteckningen »okynnesblockader», som motionären använder, i många fall kan anses vara fullt berättigad. Det torde emellertid även vara uppenbart, att det är just de senast förflutna årens exempellöst goda konjunkturen, som å båda sidor skapat förutsättningar för en vidsträckt användning av blockadvapnet, varvid givetvis jämväl fackorganisationernas styrka och monopol inom olika yrken i hög grad spelat in. Anmärkas må även, att användningen av dylika blockadåtgärder icke varit begränsad till enbart förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare utan även förekommit å andra områden, där förutsättningar därför förefunnits. Men även om man sålunda torde kunna förvänta en förändring härvidlag, i den mån arbetsmarknaden återgår till mera normala förhållanden, synes en utredning rörande förekomsten av och anledningen till blockader vara av betydelse. De många fall av s. k. hemliga och okynnesblockader, stundom i samband med rena utpressningsförsök m. m., som förekommit, ge vid handen, att en utredning kan anses påkallad för att närmare belysa och giva allmänheten inblick i dessa förhållanden. En dylik utredning, som skulle bereda den allmänna opinionen tillfälle att bedöma, i vad mån blockaderna kunna betraktas såsom lojala eller illojala vapen i arbetsstriderna, skulle också sannolikt vara ägnad att i viss mån tjäna motionens syfte.

I utlåtande (nr 34) över motionerna yttrade utskottet till en början:

Lagstiftningsmakten i vårt land har hittills intagit den ståndpunkten att ej till arbetsfredens bevarande forcera fram en lagstiftning emot de närmast intresserade parternas önsknings. Även för framtiden är givetvis av vikt, att på arbetslagstiftningens område söka vinna parternas förtroende för de förslag som framläggas.

Emellertid får ej förbises, att verkningarna av upprepade arbetsstrider sträcka sig vida utöver de däri engagerade parterna, varför lagstiftningsmakten, som har att bevaka allas gemensamma intressen, ej kan ställa sig likgiltig inför pågående maktstrider. En uppfattning om en statsmaktens skyldighet att endast vid parternas gemensamma önskan ingripa genom medling eller avkunnande av skiljedom kan utskottet ej dela. En dylik passiv hållning kan tvärtom endast rättfärdigas genom övertygande bevis för att arbetsfreden på så sätt minst äventyras. Vad som ytterst varit en bidragande orsak till lagstiftningens hittillsvarande passivitet, har varit hänsynen till den inom stora befolkningsskikt rådande misstron till dess opartiskhet. En genomförd demokratiserings inverkan på lagstiftningsmaktens utövning bör emellertid vara ägnad att så småningom skingra denna misstro. Härigenom beredes vägen för genomförandet av en rättsordning även på detta viktiga område av samhällslivet.

Utskottet erinrade därefter om att utskottet i utlåtande över proposition till 1920 års riksdag med förslag till lag om medling i arbetstvister m. m. (nr 155) uttalat den förhoppningen, att Kungl. Maj:t, så snart i framtiden en fastare rättsuppfattning på ifrågavarande område bildats, måtte vidtaga åtgärder för att sådan rättsuppfattning i största möjliga omfattning fastsloges genom lag, på det att arbetsfreden därigenom måtte effektivt främjas. I anslutning härtill anförde utskottet vidare:

Huruvida förutsättningarna för lagstiftningsåtgärder till arbetsfredens bevarande sedan förra året ökats torde vara svårt att avgöra, men missförhållanden av den art, som påpekas i den av herr von Sydow väckta motionen, kunna ej undgå att ånyo draga uppmärksamheten till spörsmålet i fråga. Utskottet delar socialstyrelsens uppfattning, att i varje fall en undersökning av blockadsystemet och dess oarter för att erhålla material till ett opartiskt omdöme om dessa företeelser skulle vara gagne-

lig. Inom utskottet har gjorts gällande, att det erkända missbruket av blockadvapnet å arbetaresidan skulle på arbetsgivaresidan hava sin motsvarighet i ett på missbruk av fört arbetarregister och s. k. »svarta listor» tillämpat bojkottsystem mot vissa arbetare. Utskottet, som saknar material för bedömande av riktigheten av detta påstående, finner påtagligt, att en opartisk undersökning av illojala stridsmetoder bör omfatta sådana, utövade vare sig av arbetsgivarna eller av arbetarna. Svårigheterna att från en opartisk undersökning av rådande missförhållanden komma fram till gagnande lagstiftningsåtgärder emot desamma inser utskottet i likhet med socialstyrelsen till fullo.

Sedan utskottet i utlåtandet behandlat jämväl de i övriga motioner framställda yrkandena samt därvid uttalat bland annat, att de svårigheter, som mötte vid genomförandet av en lagstiftning till arbetsfredens bevarande på hela det industriella området och som fullt genomförd i enlighet med socialstyrelsens uppfattning torde tarva en fullständig förenings- och avtalslagstiftning, icke borde hindra att till ingående prövning upptoges frågan om åtgärder på vissa speciella arbetsområden, där förhållandena gestaltade sig avsevärt olika mot dem, som vore förhärskande inom industrien i allmänhet, hemställde utskottet, att riksdagen i anledning av de väckta motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t, med beaktande av det av utskottet anförda, måtte till prövning upptaga, huruvida åtgärder till arbetsfredens bevarande, utöver vad redan vidtagits, ytterligare kunde företagas, samt för riksdagen framlägga de förslag, som därav kunde föranledas.

Reservation mot utskottets utlåtande avgavs av herrar C. E. Svensson, Linder, Sigfrid Hansson, Hagman, Johansson i Stockholm och Holmström. Reservationen innehöll huvudsakligen följande:

Som ett allmänt omdöme om motionerna torde kunna sägas, att de grundade sig på en oriktig föreställning om förhållandena på den svenska arbetsmarknaden och en benägenhet att generalisera vissa enstaka, av det abnorma tillståndet under krisåren föranledda händelser. Någon bärande saklig grund funnes alltså icke för den opinionsyttring, som kommit till uttryck i de av motionärerna framställda yrkandena på lagstiftningsåtgärder. Redan av den anledningen hade reservanterna funnit, att motionerna icke borde föranleda någon riksdagens åtgärd. Därtill komme, att i motionerna överhuvud taget icke givits några vägledande riktlinjer för en eventuell lagstiftning på detta område. Detta gällde särskilt herr von Sydows motion, där icke ens en antydan gjorts i detta hänseende. Vad anginge denna motion hade socialstyrelsen framhållit, att utsikter ej syntes förefinnas för genomförande på lagstiftningens väg av några allmänt verkande åtgärder emot användandet av avtalsstridiga eller samhällsvådliga blockader i arbetstvister. Man måste fråga sig om det kunde vara klokt att såsom föreslagits ingripa på ett område, där förhållandena hittills utan större olägenhet för samhällsintresset reglerats genom fria förhandlingar och fria överenskommelser. Genom att successivt utbygga det frivilliga förliknings- och skiljenämndsinstitutet hade statsmakterna på ett verksam sätt främjat arbetsrättens utveckling i vårt land. Samhällsintresset gagnades utan tvivel bäst, om utvecklingen utan onödiga tvångsåtgärder finge fortskrida på den vägen. I anslutning till det i reservationen anförda hemställde reservanterna, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan bifölls av båda kamrarna.

Utredning angående åtgärder till arbetsfredens främjande 1921—1927.
I anledning av riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 345) tillkallades den 7 juli 1921 en sakkunnig att inom socialdepartementet biträda

med utredning bland annat angående frågan om vidtagande av åtgärder, utöver vad som redan skett, till arbetsfredens bevarande. Enligt beslut den 24 november 1922 blev utredningsarbetet vilande från den 1 januari 1923. Den 27 september 1924 förordnade Kungl. Maj:t, att utredningsarbetet skulle återupptagas, samt uppdrog åt socialstyrelsen att verkställa utredningen och inkomma med förslag, vartill densamma kunde giva anledning. Sedan enligt beslut av Kungl. Maj:t den 29 januari 1926 tillsatts en delegation med uppgift i huvudsak att undersöka möjligheterna av vidare åtgärder till arbetsfredens främjande samt Kungl. Maj:t i skrivelse till socialstyrelsen den 12 juli 1926 bland annat begärt upplysning angående den tid, inom vilken den åt styrelsen uppdragna utredningen kunde beräknas vara avslutad, meddelade styrelsen i skrivelse den 16 juni 1926, att styrelsen efter tillsättande av den nämnda delegationen ansett sig tills vidare befriad från fullgörandet av det styrelsen lämnade uppdraget, i den mån icke delegationen, som erhållit bemyndigande därtill, funne påkallat anlita styrelsens medverkan. Efter det några ledamöter av den nämnda delegationen meddelat, att de vore förhindrade att taga vidare del i delegationens arbete, uppdrog Kungl. Maj:t den 21 januari 1927 åt två ledamöter i delegationen ävensom delegationens sekreterare att skyndsamt fullfölja och avsluta av delegationen föranstaltade specialutredningar rörande vissa faktiska förhållanden av betydelse för arbetsfrågans belysande. Till fullgörande av detta uppdrag avlämnades med skrivelse den 28 februari 1927 »Utredningar till belysande av arbetsfredsfrågan» (statens offentliga utredningar 1927: 4).

Med biträde av tillkallade sakkunniga utarbetades sedermera inom socialdepartementet förslag till lagar om kollektivavtal och om arbetsdomstol, vilka förelades 1928 års riksdag (proposition nr 39) och — med vissa jämkningar — vunno riksdagens bifall.

Redogörelse har redan lämnats för vad den i enlighet med riksdagens beslut utfärdade lagen den 22 juni 1928 om kollektivavtal innehåller i fråga om arbetsinställelse, blockad, bojkott eller annan därmed jämför- lig stridsåtgärd.

Riksdagen 1925. Under behandlingen vid 1925 års riksdag av en motion med förslag till lag angående ändrad lydelse av 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen (I: 73), innebärande, att dessa bestämmelser skulle återföras till den lydelse de haft före ändringar 1893 och 1899 (den s. k. åkarpslagen), berördes jämväl frågan om tredje mans rätt till skydd mot övergrepp under arbetsstrider. Första lagutskottet hemställde (utlåtande nr 15), att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, men vid utskottets utlåtande funnos fogade två reservationer. I den ena anförde herr Jansson i Edsbäcken, med instämmande av herr P. E. A. Jonsson, följande:

Emot strafflagens 15 kap. 22 § har ända sedan dess tillkomst den anmärkningen riktats, att dess syfte, som vore att bereda skydd åt den enskildes rätt att okvald få mottaga och utföra honom inom lagens ram erbjudet arbete, endast kunde göras gällande mot den ena parten i arbetsstriderna, mot arbetarna, samt att dess straffhot lika ensidigt riktades åt samma håll. Ur denna synpunkt kunde lagen i fråga med skäl betecknas såsom en klasslag med en sådans kännetecken och verkan. Av samma anledning mötte också lagens införande på sin tid ett starkt och berättigt motstånd.

Erfarenheten sedan dess har bekräftat, icke att det syfte, lagen sökt främja, varit oberättigat, men väl att det vore nödvändigt att, om lagrummet i fråga skulle bibehållas, det kompletterades med motsvarande åtgärder, riktade mot andra partens i arbetsstriderna ej sällan lika hänsynslösa och kännbara, om också under andra former framträdande stridsmetoder. Endast därest så skedde, kunde denna lags bibehållande försvaras och dess auktoritet upprätthållas.

Under sådana omständigheter synes nu skäl föreligga, icke att följa motionärens yrkande och utan vidare upphäva lagen, utan däremot att påkalla snara och målmedvetna åtgärder i syfte att åvägabringa lika behandling av och ett allsidigt skydd mot övergrepp från båda sidorna under arbetsstriderna. Vad som behöver hävdas är samhällsintresset emot den dubbelsidiga skadelystnad, som faktiskt emellanåt färgar kampen emellan arbetar- och arbetsgivarintressena och som under senare tiden måhända framträtt i stegrad grad. I detta avseende synes nu förevarande motion lämpligen kunna bereda uppslaget till ett initiativ i sådan riktning.

De nämnda båda reservanterna hemställde därför, att riksdagen med anledning av motionen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, vilka åtgärder, som lämpligen kunde vidtagas för beredande av ett allsidigt skydd mot övergrepp under arbetsstriderna antingen av ena parten mot den andra eller — direkt eller indirekt — av någondera av dem mot tredje man, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kunde giva anledning.

Vid behandlingen av frågan i kamrarna blev nämnda hemställan, vilken torde hava ansetts gå utom ramen för vad i motionen berörts, ej föremål för proposition. Riksdagen beslöt att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utreda, vilka ändringar i 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen, som lämpligen borde vidtagas i syfte att undanröja de nuvarande bestämmelsernas ensidiga karaktär, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kunde giva anledning.

Enligt beslut av Kungl. Maj:t den 23 oktober 1925 överlämnades riksdagens skrivelse (nr 83) till de inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga för behandling av vissa strafflagstiftningsfrågor.

Riksdagen 1929. Vid 1929 års riksdag hemställdes dels i motion i första kammaren av herr Frändén m. fl. (nr 12) och dels i motion i andra kammaren av herr Nygren m. fl. (nr 21), att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning rörande lämpligaste lagstiftningsåtgärder för tryggande av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikt, varvid frågan om skadestånd till nä-

ringsidkare, som drabbades av i motionerna berörda övergrepp, måtte särskilt beaktas, samt därefter för riksdagen framlägga lagförslag i ämnet.

I motiveringen till motionerna, som voro lika lydande, anfördes följande:

Under senare år har det blivit alltmera vanligt, att i de på arbetsmarknaden pågående striderna mellan företagare och i företagen anställda arbetare kampmetoder tillgripas, vilka icke rikta sig omedelbart mot motståndare i arbetskonflikt utan jämväl mot utomstående part. Sålunda har det ofta hänt, att någon i arbetskonflikt invecklad organisation sökt ernå exempelvis köpmäns och hantverkares medverkan i stridsåtgärderna genom att förmå dem att icke köpa eller sälja ett bojkottat företags alster eller att icke tillhandahålla varor till av en eller annan anledning misskagliga personer eller företag.

Mot dylika krav är det varuförmedlarnas skyldighet att i eget, samhällets och konsumenternas intresse resa ett bestämt motstånd. Handelns centrala uppgift är nämligen att förmedla varuutbyte mellan producent och konsument. Skall den uppgiften rätt kunna fyllas, är det nödvändigt, att handelns frihet hävdas och att köpmännen behandla alla kunder lika. De varor, konsumenterna önska köpa, är det detaljhandelns plikt att tillhandahålla, och varje kund har självklar rätt att bliva betjänad. Denna ståndpunkt synes så naturlig och rättfärdig, att det aldrig borde kunna bli tal om dess frångående. Ty vart skulle det leda hän, om varudistributionen bleve engagerad i allehanda politiska, sociala och ekonomiska strider?

Landets köpmannakår har också vid upprepade tillfällen genom sina organisationer hävdat sin principiella neutralitetsståndpunkt på detta område och med kraft framhållit, att den ståndpunkten bör vara lika orygglig, från vilket håll försök än månde göras att utnyttja varudistributionen för ovidkommande angelägenheter.

Då varuförmedlarna intagit dylik neutral ställning, har det emellertid gång efter annan inträffat, att de själva blivit utsatta för förföljelser genom anordnandet av försäljningsbojkott av ifrågavarande köpmäns affärer, dels genom meddelanden till allmänheten, dels genom utsättande av poster, vilka sökt hindra personer från att göra inköp i affärerna.

Ifrågavarande slag av bojkottsåtgärder torde enligt nu gällande rätt icke i och för sig vara lagligen förbjudna. Endast om straffbart svek, våld eller hot användes för bojkottens genomförande lär dylik åtgärd kunna beivras med stöd av lag. Särskilt synes böra framhållas, att hot om tillfogande av ekonomisk skada, vilket i förevarande avseende har den största praktiska betydelsen, icke är lagstridigt, där det hotas med rättsenliga ehuru skadegörande åtgärder, såsom underlåtande att göra affärer med en handelsidkare och försök att förmå andra att icke göra sådana affärer.

Bestämmelsen i första paragrafen i förordningen av den 18 juni 1864 ang. utvidgad näringsfrihet att svensk man och kvinna är, med de undantag och inskränkningar samt under de villkor i övrigt, som i förordningen upptagas, berättigad att i stad eller å landet idka handels- eller fabriksrörelse, hantverk eller annan hantering, blir mer eller mindre en föreskrift på papperet, där företagare eller arbetarorganisationer ha laglig möjlighet att med effektivt ekonomiskt tvång bestämman, om och i vilken utsträckning en affärsrörelse skall få bedrivas. För att förläna den i nyss anförda lagrum stadgade rätten till fritt idkande av näring behöfligt skydd synes ett ingripande i lagstiftningsväg mot vissa bojkottsåtgärder vara av nöden. Dessa obehöriga ingrepp i näringsfriheten stå nämligen i uppenbar strid mot de bärande principerna i 1864 års åberopade förordning. De äro dessutom synnerligen besvärande för varuförmedlingen, vars funktion givetvis störes genom försöken att få handelsidkare och andra näringsutövare att taga parti i allehanda

arbetskonflikter, som äro dem ovidkommande. Det är uppenbart, att det här ej uteslutande eller ens företrädesvis gäller ett köpmanna- eller näringsidkareintresse, utan att det i lika stor utsträckning är en olägenhet för konsumenterna att icke fritt och efter eget bedömande få köpa de varor, de önska, eller benytta sig av de inköpskällor, de själva bestämma. Detta är i hög grad stötande för borgerlig svensk rättsuppfattning och frihetskänsla, och bör det därför vara en samhällsangelägenhet av vikt, att dessa ideliga och irriterande störningar av omsättningslivet förebyggas.

Det bör sålunda kunna anses som ett rimligt och berättigat krav, att statsmakterna ägna denna fråga sin uppmärksamhet och söka tillskapa lagliga garantier till skydd för tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikt och detta helst i sådan form, att de organisationer eller enskilda, som igångsätta och genomföra bojkottsövergrepp mot neutral part, göras ekonomiskt ansvariga för de skadeverkningar, som därav kunna uppstå.

I vårt grannland Danmark har man också sedan länge uppmärksammat denna sak, och föreligger f. n. enligt meddelanden i den danska pressen regeringsförslag till riksdagen om skärpning av där tidigare genomförd lagstiftning på ifrågavarande område.

Andra lagutskottet, dit motionerna hänvisats, begärde i den ordning, § 46 riksdagsordningen föreskriver, yttrande över motionerna av socialstyrelsen.

Sedan socialstyrelsen i det med anledning därav avgivna yttrandet lämnat några allmänna uppgifter angående användande under arbetskonflikt av blockad och liknande stridsmedel mot tredje man, anförde styrelsen vidare:

Otvivelaktigt torde användandet under arbetskonflikter av stridsåtgärder mot tredje man vara att beteckna såsom en kränkning av det förhållande av fred och hänsyn, som bör råda samhällsmedlemmarna emellan. Med den utveckling, det fackliga organisationsväsendet numera nått, kunna också dylika kränkningar få en betydande omfattning och skärpa. För den stora allmänheten, som genom ifrågavarande stridsåtgärder hindras från att begagna lämpliga eller kanske nära nog oersättliga möjligheter till inköp, förtäring eller samfärdsel, måste dessa åtgärder givetvis i många fall förefalla mycket besvärande och föregelseväckande. Det är sålunda väl begripligt, att man å många håll anser sig ha grundad anledning påkalla statens ingripande till skydd för tredje mans neutralitet i arbetstvister.

Med erkännande av rättmätigheten utav nu berörda krav må likväl beträffande detsamma framställas vissa reflexioner.

Alla slag av strider på arbetsmarknaden måste överhuvud taget anses såsom ett samhällsont — näringslivets komplicerade mekanism bringas genom dem mer eller mindre i olag, och samhället tillskyndas skador och förluster. Även tredje mans intressen få därvid ofta, utan att någon stridsåtgärd riktas mot honom, sitta hårt emellan, exempelvis genom uteblivna leveranser, minskad försäljning eller lamslagen trafik. De skadeverkningar, som arbetsinställelserna direkt och indirekt giva upphov åt, torde oftast vara ojämförligt större än de, som härflyta ur stridsåtgärderna mot tredje man. Detta oaktat har samhället hittills i stort sett fått finna sig i de olägenheter, arbetsstriderna förorsaka, och åtnöja sig med lagstiftningsåtgärder till förekommande eller förkortande av arbetsstriderna; endast mer undantagsvis har lagstiftningen repressiv karaktär. Dessa strider ha ganska allmänt betraktats såsom oundvikliga faser i kampen för den ekonomiska och sociala utvecklingen, och därtill har kommit, att man stått rådvill i fråga om lämpliga medel för deras stävjande.

Med hänsyn till nu berörda omständigheter är det förklarligt, att stridsåtgärderna mot tredje man icke blivit föremål för lagstiftarens uppmärksamhet. Det synes även icke utan skäl kunna ifrågasättas, huruvida nämnda stridsåtgärder lämpligen kunna och böra göras till föremål för särskild lagstiftning, oberoende av övriga, mer betydelsefulla problem på området. Arbetsinställelserna medföra, såsom ovan berörts, så stora och svåra olägenheter, att de utan tvivel under den närmare framtiden allt fortfarande komma att påkalla statsmakternas uppmärksamhet, och vad som göres till deras motverkande kommer givetvis i regel också att förminska antalet fall av stridsåtgärder mot tredje man.

Enligt motionerna skulle den åsyftade utredningen särskilt avse frågan om skadestånd åt näringsidkare, som drabbas av stridsåtgärder mot tredje man. Skola statsmakterna reagera mot dylika åtgärder genom särskild lagstiftning, synes denna också knappast kunna gå ut på annat än åläggande, med eller utan straffansvar, för den, som uppmanat till bojkott eller dylikt mot tredje man, att utgiva skadestånd till denne. Söker man se till, huru en lagstiftning av antydd innebörd skulle komma att te sig i tillämpningen, torde man emellertid få anledning till tvekan om dess effektivitet.

Såsom förut påpekats, torde kränkningar av tredje mans rätt till neutralitet i arbetstvister väsentligen kunna förväntas från arbetarsidan. Av den enskilde arbetaren lär emellertid något avsevärt skadestånd endast mer sällan kunna påräknas, varför den kränkte i regel blott skulle kunna vända sig mot vederbörande fackliga organisation. För närvarande undertecknas också uppmaningar till bojkott vanligen av sådan organisation — tillhör arbetarparten Landsorganisationen, skall bojkotten förklaras av vederbörande förbundsstyrelse — men skulle lagstiftning av ifrågavarande innebörd genomföras, lär man kunna förvänta, att annat tillvägagångssätt väljes. En enkel notis i arbetarpressen, meddelande att en viss affär säljer till strejkbrytare vid visst företag, skulle väl antagligen få ungefär samma verkan som en formlig bojkottförklaring. Att märka är för övrigt, att alla tryckta meddelanden stå under tryckfrihetsförordningens hägn och sålunda ej kunna giva upphov till ansvar i andra fall, än där nämnda författning stadgar sådant. Anmärkas må slutligen, att i mindre samhällen med övervägande arbetarbefolkning — här åsyftade bojkottåtgärder torde i sådana samhällen ha sin största betydelse — torde personliga meddelanden från man till man sannolikt göra tillfyllest.

Att genom lagstiftning verksamt trygga tredje mans neutralitet i arbetskonflikter torde sålunda möta avsevärda svårigheter. Intet annat land lär heller, såvitt styrelsen har sig bekant, ännu ha lagstiftning i ämnet.

Socialstyrelsen omnämnde därefter att i Danmark framlagts förslag till lag om skydd för arbets- och förvärvsfriheten samt yttrade slutligen:

Om man bortser från lagstiftningsåtgärder, synes man möjligen ha skäl ifrågasätta, om icke förbättrad sammanslutning jämte ökat inbördes stöd inom de grupper av näringsidkare, som särskilt äro utsatta för ifrågavarande övergrepp, skulle vara ägnade att i avsevärd mån tillgodose motionärernas syfte. I likhet med industriens arbetsgivare skulle nämnda näringsidkare på sådant sätt kunna till sitt försvaret få till stånd ett slags ömsesidig försäkring, och blotta tillvaron av en dylik anordning, som ju gjorde bojkott mer eller mindre verkningslös, skulle antagligen verka i viss mån återhållande på dem, på vilka det ankommer att besluta om sådan åtgärd.

Andra lagutskottet anförde i utlåtande över motionerna (nr 42) huvudsakligen följande:

Den kränkning av tredje mans rätt till neutralitet i konflikter mellan arbetsgivare och arbetare, som stundom förekommer, anse motionärerna vara av den allvarliga

beskaffenhet, att ett ingripande av statsmakterna i lagstiftningsväg är av behovet påkallat. Motionärerna ifrågasätta, huruvida icke de organisationer eller enskilda, som igångsätta och genomföra bojkottövergrepp mot neutral part, böra genom lagstiftning göras ekonomiskt ansvariga för de skadeverkningar, som därav kunna uppstå.

Såsom framgår av socialstyrelsens till utskottet lämnade yttrande i ärendet har styrelsen icke ansett sig kunna tillstyrka motionerna.

Utskottet kan i huvudsak giva sin anslutning till de synpunkter, som socialstyrelsen anfört, och kan följaktligen icke tillstyrka riksdagen att bifalla de föreliggande motionerna. En lagstiftning av det slag, som påyrkats av motionärerna, skulle säkerligen icke nämnvärt inverka på de förhållanden, varom här är fråga. Möjligheterna att kringgå densamma äro nämligen uppenbara. Men det finnes å andra sidan all anledning att befara, att lagstiftningen skulle komma att utnyttjas på ett otillbörligt sätt i konflikterna på arbetsmarknaden och sålunda bidra till en ytterligare skärpning av motsättningarna mellan arbetsgivare och arbetare. Utan att vara ägnade att skänka ett effektivt skydd åt tredje mans rätt till neutralitet i dessa konflikter, skulle verkningarna av en sådan lagstiftning sannolikt försvåra de strävanden, som för närvarande pågå på samförståndets väg skapa förutsättningar till förebyggande av de i tredje mans rätt indirekt men djupt ingripande arbetskonflikter, om vilka socialstyrelsen erinrat i sitt ovan återgivna yttrande.

De i motionerna antydda förhållandena torde för övrigt icke göra sig gällande i den omfattning, att de kunna motivera ett ingripande från lagstiftningsmaktens sida. De ledande arbetsgivar- och arbetarorganisationerna hava i allmänhet intel intresse av att indraga »tredje man» i de konflikter, som uppstå dem emellan. Med hänsyn till den allmänna opinionen är det tvärtom angeläget för dem att sörja för att inga åtgärder vidtagas, som kunna vara ägnade att kränka deras rätt, vilka kunna göra anspråk på att få hävda sin neutralitet i dylika konflikter.

Vad arbetarparten beträffar — det är mot denna part, som motionärerna uteslutande rikta sig — har skyldighet ålagts de för organisationernas verksamhet ansvariga styrelserna att övervaka underavdelningarnas åtgöranden. Såväl Landsorganisationens som de till densamma anslutna förbundens stadgar föreskriva sålunda, att strejk-, blockad- och bojkottåtgärder icke få vidtagas med mindre vederbörande förbundsledning givit tillstånd därtill. I betraktande av fackföreningsrörelsens stora omfattning kan det naturligtvis inträffa, att enstaka underavdelningar eller medlemsgrupper icke taga hänsyn till dessa föreskrifter, men erkännas måste, att föreskrifterna i stort sett efterlevats. I den mån anledning finnes att antaga, att de av motionärerna åberopade förhållandena framdeles skola göra sig gällande, skall säkerligen en fortsatt upplysnings- och uppfostringsverksamhet visa sig vara det verk sammaste medlet att förebygga åtgärder av det slag, varom motionärerna ordat.

Under hänvisning till det anförda hemställde utskottet, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utskottsutlåtandet funnos fogade två reservationer, den ena av herrar Westman, von Sydow, Frändén, Magnusson i Skövde, Johansson i Hallagården och Petersson i Lerbäcksbyn och den andra av herrar Almkvist, Granström, Jeppsson och Andersson i Rasjön.

Förstnämnda reservanter ansågo, att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

Den kränkning — — — kunna uppstå.

Det kan icke förnekas, att fall förekomma, då tredje man, som helt och hållet

står utanför arbetskonflikt, oförskyllt tillfogas skada genom blockad, bojkott eller andra stridsåtgärder, som från stridande parts sida riktas mot honom.

I sitt till utskottet avgivna utlåtande har socialstyrelsen härom anført följande:

Under konflikter vid bagerier, bryggerier, charkuterifabriker, minuthandelsaffärer, restauranger, kaféer och åkerier samt andra företag, som tillhandahålla allmänheten varor eller tillhandagå densamma med vissa tjänster, är det ganska vanligt, att uppmaning till bojkott riktas ej blott till företagets leverantörer, respektive eventuella återförsäljare och av detsamma anlidade transportföretag, utan även till den stora allmänheten. Kaféidkare och specerihandlande ha sålunda förklarats i bojkott på den grund, att de betjänat strejkbrytare, och exempel givas även på bojkott mot näringsidkare, som vägrat önskad kredit åt strejkande.

På anförda skäl avstyrker emellertid styrelsen lagstiftning till skydd mot dylika åtgärder. För tredje man, som genom dem lider skada, förordar styrelsen endast den utväg för vinnande av ökat rättsskydd, att de grupper av näringsidkare, som särskilt äro utsatta för ifrågavarande övergrepp, böra söka åstadkomma förbättrad sammanslutning jämte ökat inbördes stöd.

När styrelsen på detta sätt vill göra en medborgares möjlighet att få åtnjuta rättsskydd beroende av den maktställning han kan bereda sig med likaställdas hjälp, synes denna ståndpunkt stå i strid med rättsstatens idé.

Med statens uppgift att upprätthålla rättssäkerheten överensstämmer ej heller, att staten, i förlitande på att arbetsstridernas antal skall minskas, underlåter att vidtaga åtgärder för att meddela rättsskydd i de fall, då arbetstvist verkligen utbryter och rättsskydd visar sig vara erforderligt. Lika litet synes det vara en tillfredsställande utväg att göra den utomståendes ekonomiska trygghet beroende av de stridande arbetar- och arbetsgivarorganisationernas goda vilja.

Utskottet förbiser ej, att det kommer att vara förenat med åtskilliga svårigheter att åstadkomma en lagstiftning i syfte att skydda tredje mans neutralitet vid arbetskonflikter.

Från början synes det emellertid stå klart, att man vid en dylik lagstiftning bör undvika att på något som helst sätt utforma den till ett vapen mot vare sig arbetarnes eller arbetsgivarnes organisationer eller att giva den karaktären av strafflag.

Den ifrågasatta lagstiftningen synes böra begränsas till att meddela regler om skadeståndsskyldighet gentemot tredje man. En dylik skyldighet torde böra inträda huvudsakligen i de fall, att blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd vidtages för att vid arbetskonflikt med kränkning av föreningsrätten tvinga någon, som står utanför konflikten, att inträda i eller utträda ur organisation av arbetare eller arbetsgivare eller att dylik stridsåtgärd tillgripes för att tvinga sådan person att underkasta sig ekonomiska uppoffringar för att understödja endera parten eller då maning i en eller annan form att deltaga i stridsåtgärd ställes till annan än den stridande organisationens medlemmar.

Med stöd av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranställa om utredning, huruvida och på vad sätt lagstiftningsåtgärder må vidtagas för att bereda rätt till skadestånd för den, som helt och hållet står utanför arbetskonflikt, men likväl oförskyllt tillfogas skada genom blockad, bojkott eller andra stridsåtgärder, som riktas mot honom.

Herrar Almkvist, Granström, Jeppsson och Andersson i Rasjön ansågo, att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

Den kränkning — — — kunna uppstå.

Utskottet anser det vara av erfarenheten bestyrkt, att kränkning av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter icke sällan förekommer. Det torde även vara

obestridligt, att denna kränkning understundom äger rum under former, som äro ägnade att i särskild grad tilldraga sig allmän uppmärksamhet, medföra förluster och framkalla känslor av otrygghet i den borgerliga näringsens utövande hos dem, som utan sin förskyllan bli lidande av blockad- eller bojkottåtgärder, samt irritation och missnöje bland dem, som drabbas av stridsmetodernas indirekta följder.

Emellertid torde det av motionärerna berörda spörsmålet vara, på sätt socialstyrelsen i sitt yttrande framhåller, ett bland de mera komplicerade på sociallagstiftningens område på grund av de svårigheter, som i detta fall möta för lagstiftningens effektiva upprätthållande. Möjligheterna att kringgå eventuella bestämmelser äro nämligen både många och lätt tillgängliga. En bojkott mot t. ex. en näringsidkare kan lätt igångsättas utan att formliga bevis på åtgärdens ursprung och verkningar kunna erhållas.

Vid sådant förhållande anser utskottet det böra undersökas, huruvida icke en lösning kan vinnas på annan väg, exempelvis genom avtal därom arbetsgivar- och arbetarorganisationer emellan.

I detta avseende finner sig utskottet böra erinra därom, att på initiativ av den nuvarande socialministern en delegation blivit tillsatt i syfte att främja samförstånd mellan parterna på arbetsmarknaden och humanisera striderna på det produktiva livets områden.

Därest genom denna delegation en lösning kunde vinnas av frågan om tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter, skulle en verkligt betydelsefull insats bliva gjord. Och detta så mycket hellre, som en överenskommelse härutinnan mellan parterna med all sannolikhet skulle komma att erhålla en högre grad av effektivitet än den i motionerna förordade åtgärden.

Intill dess, att en undersökning blivit verkställd, huruvida icke en lösning kan vinnas på nu angivna väg, anser sig utskottet icke böra biträda det av motionärerna framställda förslaget.

På grund av det anförda hemställer utskottet, att förevarande motioner I: 12 och II: 21 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid frågans behandling i kamrarna godkände första kammaren (genom lottning) den av herr Westman m. fl. vid utskottets utlåtande avgivna reservationen, varemot andra kammaren biföll utskottets hemställan med uteslutande av dess motivering.

Förslag till åtgärder för tryggande av föreningsrätten.

Riksdagen 1899. Frågan om föreningsrätten har i viss mån berörts i en motion vid 1899 års riksdag. I motion i andra kammaren (nr 52) föreslog herr Sam. Söderberg vid nämnda riksdag, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, vilka åtgärder i lagstiftningsväg kunde vidtagas för bevarandet av det fria arbetsavtalets hållande i helgd, och framlägga för riksdagen förslag till lag, som avsåge skydd för arbetare, som ej ville tillhöra någon fackförening, samt skydd för arbetsgivare, som hindrades i sin hantverks- eller fabriksrörelse av strejkande, som spionerade omkring deras verkstäder.

Efter det motionären omnämnt, att förhållandet mellan arbetare och

arbetsgivare icke vore det allra bästa, åtminstone icke på alla platser, samt att orsakerna därtill kunde vara rätt många, anförde han i motionen bland annat följande:

Det är många arbetare, som betrakta det som ett tvång att behöva ansluta sig till en fackförening. Dessa försaka gärna de fördelar, som därmed kunna vara förenade, emot att vara fria män — bundna endast av det fria avtalet med sin arbetsgivare. Men arbetareorganisationerna hava utvecklat sig därhän, att det är förenat med största svårighet för en sådan arbetare att erhålla arbete och undgå de obehag från kamraters sida, som därav kunna följa. Likaså ha dessa organisationer framkallat många obehagligheter för arbetsgivarna, då de icke själva få underhandla med sina arbetare, utan ofta med för dem okända personer, som nu ofta sker vid arbetsnedläggelser. Friheten har härigenom lidit ett ganska betänkligt avbrott både för givare och tagare av arbete. Det patriarkaliska förhållandet dem emellan har efterträtts av ett tillstånd av misstänksamhet, varigenom båda parterna lida skada, och splitet mellan olika klasser hindrar samhällets lugna utveckling.

Lagutskottets utlåtande (nr 14) över motionen innehåller intet särskilt uttalande angående föreningsfriheten. Utskottet framhöll emellertid, att utskottet funne det vara synnerligen angeläget att få till stånd en lagstiftning, som på ett mera verksamt sätt än den dåvarande skyddade det fria arbetsavtalet och såvitt möjligt förebyggde de skadliga verkningarna av arbetsinställelser till trots av ingångna arbetsavtal. Om man nämligen fasthölle, att det icke kunde komma i fråga att i ringaste mån inskränka arbetarnas rätt att fritt förfoga över sin arbetskraft och söka betinga sig det pris för sitt arbete, som de ansåge motsvara detsamma, så kunde det icke förnekas, att ett avtal om arbete å ena och arbetspris å andra sidan borde, lika väl som varje annan medveten och frivillig överenskommelse, uppfyllas där så påfordrades, och detta lika väl av den ena som av den andra utav parterna. Behovet av åtgärder, ägnade att uppnå ifrågavarande syfte, hade ock i än högre grad än förut ådagalagts genom de arbetsinställelser, som inträffat under det närmast förflutna året, samt av den i många fall högst avsevärda skada, som därigenom förorsakats såväl arbetsgivare som arbetare. Utskottet, som icke såge sig i stånd att angiva några bestämda grunder för en blivande lagstiftning i ämnet, hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för riksdagen av förslag till sådana lagbestämmelser, som kunde anses erforderliga för beredande av nödigt skydd åt i behörig ordning ingångna arbetsavtal.

Denna utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Riksdagen 1902. Vid 1902 års riksdag föreslog i motion i andra kammaren (nr 127) herr David Bergström med instämmande av herr A. Hedin, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utarbeta och inför riksdagen framlägga förslag till lagstiftning, ägnad att trygga arbetarnas rätt att, utan hinder från arbetsgivarnas sida, ingå i eller bilda föreningar.

I motionen anfördes följande:

Av de tabeller, som åtfölja förliknings- och skiljenämndskommitténs under fjol-året avgivna betänkanden, framgår, att de senaste tidernas strider mellan arbetare och arbetsgivare i en mängd fall gällt föreningsrätten, eller, närmare bestämt, arbetarnes rätt att, utan hinder från arbetsgivarnas sida, ingå i eller bilda föreningar.

Enligt svensk rättsuppfattning betraktas föreningsrätten såsom en allmän medborgerlig rättighet, grundad på de allmänna bestämmelserna i § 16 regeringsformen. Att ingå i eller bilda föreningar erkännes sålunda såsom en laglig rättighet, vilken icke utan vidare kan en medborgare fränkännas eller frånhändas.

Det måste under sådana förhållanden väcka en viss uppmärksamhet, när svenska arbetsgivare söka förmäna sina arbetare användandet av denna rätt, och ännu större uppmärksamhet, när de genom formliga kontraktsbestämmelser söka fråntaga dem en allmänt medborgerlig rättighet, ja till och med stipulera straff, såsom i form av förlust av egna, intjänade arbetspenningar, för dem, som begagna sig av denna sin rättighet.

Från de tvister mellan arbetare och arbetsgivare, som under de två senaste årtiondena förekommit i vårt land och gällt föreningsrätten, har jag samlat ett antal arbetskontrakt, vilka synts mig förtjänta att läggas under lagstiftarnas ögon. De medfölja min motion såsom bilagor, på det att riksdagen, med dessa fakta framför sig, måtte taga i övervägande, huruvida icke det kan vara erforderligt att genom tydlig lagstiftning rikta såväl arbetsgivares som arbetares fulla uppmärksamhet därpå, att en allmän medborgerlig rättighet sådan som föreningsrätten omöjligt kan genom några slags bestämmelser eller överenskommelser bortkontraheras.

En lagstiftning i det viktiga ämnet, vartill det lämpligen torde bli Kungl. Maj:ts sak att låta utarbета förslag, synes mig böra innehålla dels en förklaring, att bestämmelser eller överenskommelser vid avtals ingående mellan arbetsgivare och arbetare eller eljest vid ordnandet av förhållandet dem emellan, i syfte att beröva arbetarna deras rätt att ingå i eller bilda föreningar, icke äga någon som helst giltighet, dels ett angivande av det straff, till vilket envar, som på dylikt sätt söker inskränka föreningsrättens användning, gör sig saker.

Vid motionen funnos fogade några arbetsavtal eller formulär till sådana avtal, innehållande bland andra villkor bestämmelse därom, att den anställde icke ägde tillhöra fackförening eller liknande sammanlutning.

I utlåtande (nr 60) över motionen hemställde lagutskottet, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottet anförde följande:

För bedömande av motionärens framställning synes det utskottet icke sakna intresse, att spørsmålet om tryggnad av arbetares föreningsrätt i viss mån, om också endast indirekt, beröres av det förslag till lag om vissa arbetsavtal, vilket den 19 oktober nästlidet år avgivits av den kommitté, som på uppdrag av Kungl. Maj:t haft att vidtaga en revision av gällande legostadga och i sammanhang därmed taga i övervägande frågan om införande av sådana särskilda bestämmelser, som kunde finnas erforderliga till beredande av skydd åt i behörig ordning ingångna arbetsavtal. 19 § av nämnda förslag anger nämligen de förhållanden, på grund av vilka arbetsgivare skulle äga att omedelbart häva arbetsavtal, men bland dessa bestämmelser finnes ingen, som skulle vara tillämplig på det fall, att arbetare mot arbetsgivarens vilja tillhörde en förening.

Därest ovanberörda förslag blir riksdagen förelagt och antages till lag, kommer det alltså att fastslås, att arbetares anslutning till förening av ett eller annat slag

icke i och för sig utgör giltig anledning för arbetsgivaren att häva arbetsavtalet. Det skydd för föreningsrätten, som motionären åsyftar, går emellertid vida längre, i det han förordar upphävande av arbetsgivares och arbetares avtalsfrihet på förevarande område. Om en arbetare genom avtal med arbetsgivaren förbunde sig att icke ingå i en förening, skulle enligt motionärens förslag denna överenskommelse vara ogiltig och den, som medelst dylikt avtal sökte inskränka »föreningsrättens användning», skulle därigenom ådraga sig straffpåföljd.

Friheten att genom avtal själv bestämma över sina enskilda angelägenheter torde väl också få anses såsom en allmänt medborgerlig rättighet, som kan vara förtjänt av att fortfarande hållas i helgd. Visserligen har även denna frihet sina gränser; avtal, genom vilka man ikläder sig förpliktelser, som strida mot lag och sedlighet, äga ingen bindande verkan, och likaså finnas rättigheter av den etiska halt, att de icke kunna genom avtal eftergivras. Men huru högt man än med skäl må kunna skatta sammanslutningens värde för vinnande av ändamål, som stå över individens förmåga, lärer det dock vara att härutinnan gå för långt, om man ansåge föreningsväsendet vara en angelägenhet av den allmänt mänskliga eller medborgerliga beskaffenhet, att ett avtal, varigenom man för särskilda fall avstode från rätten att ingå i en eller flera föreningar, icke skulle böra tillerkännas giltighet. De av motionären åberopade bestämmelserna i 16 § regeringsformen, i den mån desamma härvid kunna tjäna till någon ledning, synas utskottet avse rättigheter av helt annan karaktär och betydelse. Än mer strider det mot utskottets rättsuppfattning att anse ett dylikt avtal utgöra en handling av den art, att straff borde stadgas för den, som påkallat avtalet.

Även om det för vissa fall må kunna sägas, att avtal, varigenom arbetare avsäga sig rätt till inträde i s. k. fackföreningar, om vilka här huvudsakligen är fråga, icke från arbetarnas sida ske med full självbestämningsrätt, utan under trycket av ekonomiska villkor, vilka ställa arbetaren i beroende av arbetsgivarens vilja, lärer dock detta knappast kunna uppställas såsom allmän regel. Ofta torde förhållandena, särskilt numera, vara sådana, att arbetarna lika väl som arbetsgivarna äga förmåga att göra sina önskningar gällande.

Det lärer ock förtjäna beaktande, att, om än i några länder förslag framlagts till en lagstiftning i förevarande syfte, sådan lagstiftning likväl icke, såvitt utskottet har sig bekant, hittills blivit någonstädes genomförd.

Vid utlåtandet funnos fogade två reservationer med yrkande om bifall till motionen och en reservation mot vissa delar av utskottets motivering.

Utskottets hemställan blev av riksdagen bifallen.

Riksdagen 1904. Frågan om skydd för föreningsrätten upptogs ånyo vid 1904 års riksdag. I motion i andra kammaren nämnda år (nr 137) föreslog herr L. G. Broomé i Bårslöv m. fl., att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета och inför riksdagen framlägga förslag till lagstiftning, ägnad att trygga varje medborgares rätt att, utan hinder från någons sida, bilda, ingå i eller tillhöra föreningar.

I motiveringen uttalade motionärerna, att föreningsrätten enligt svensk rättsuppfattning betraktades såsom en allmän medborgerlig eller s. k. oförytterlig mänsklig rättighet. Att bilda föreningar eller att ingå i och tillhöra redan befintliga sådana erkändes sålunda såsom en laglig rättighet, vilken icke utan vidare kunde frånkännas eller frånhändas

en medborgare. Ett särskilt kontrakt, varigenom någon avhändes denna rätt, borde därför betraktas som ett sådant avtal, som vore lagstridigt och därför ej hade någon bindande verkan. På grund av missuppfattning rörande denna föreningsrätts betydelse hade emellertid på senare tiden många angrepp mot densamma förekommit. Det inträffade ej så sällan, att personer i skilda samhällsställningar av arbetsgivare, förmän eller andra överordnade trakasserades och förföljdes därför att de anslutit sig till en för arbetsgivaren eller den överordnade myndigheten misslaglig förening. Motionärerna hänvisade i detta avseende till de bilagor, som funnos bifogade herr David Bergströms motion i samma ämne vid 1902 års riksdag, samt de exempel, som av honom anförts vid motionens behandling i andra kammaren den 17 maj 1902. Med dessa exempel för ögonen torde det ej vara för tidigt för riksdagen att allvarligt taga i övervägande, huruvida det ej kunde vara erforderligt att genom tydlig lagstiftning rikta allmänhetens uppmärksamhet därpå, att en allmän medborgerlig rättighet sådan som föreningsrätten omöjligen kunde genom några slags bestämmelser eller överenskommelser bortkontraheras. Vid behandlingen av denna fråga vid 1902 års riksdag hade såsom det viktigaste skälet för ett avslag å motionen framhållits, att den endast avsåge att skydda arbetarnas föreningsrätt men icke arbetsgivarnas och att en lagstiftning till skydd för föreningsrätten även borde innehålla bestämmelser, som tryggade den enskildes rätt att slippa ingå i föreningar. Då det emellertid torde vara lämpligast, att Kungl. Maj:t läte utarbete ett förslag till lagstiftning i detta syfte, torde vid ett sådant förslags utarbetande även hänsyn kunna tagas till frågan om behövligheten av stadganden i sistnämnda båda avseenden och lämpliga bestämmelser därom i lagförslaget intagas.

I sitt utlåtande över motionen (nr 40) förklarade lagutskottet, att utskottet icke kunde dela den av motionärerna uttalade uppfattningen, att rätten att bilda föreningar eller att ingå i eller tillhöra redan befintliga sådana skulle vara av den natur, att denna rätt icke skulle kunna frånkännas eller frånhändas en medborgare och att ett avtal, varigenom någon avhändes denna rätt, vore lagstridigt och därför utan verkan. Utskottet anslöte sig härutinnan till 1902 års lagutskotts uttalande i frågan. Utskottet kunde icke finna annat, än att en lagstiftning, som förklarade avtal av ifrågavarande slag för ogiltiga eller stämplade den, som påkallat ett sådant avtal, som lagbrytare, skulle vara ett obehörigt ingrepp i de enskildes avtalsfrihet. Likaväl som det borde stå varje arbetare fritt att bestämma, hos vem han ville arbeta, likaväl borde det tillkomma varje arbetsgivare att själv få avgöra, vem han ville antaga i sitt arbete och vilka kvalifikationer en arbetare därför skulle äga. Även om, såsom motionärerna ifrågasatt, vid den föreslagna lagstiftningen hänsyn också toges till såväl arbetsgivarnas rätt att sammansluta sig till föreningar som den enskildes berättigade intresse, att, om han så

önskade, slippa ingå i en förening, torde i allt fall, med den utveckling föreningsrörelsen efter hand fått, med säkerhet kunna antagas, att en sådan lagstiftning i stället för att medföra föreningsfrihet skulle leda till förenings tvång i ännu högre grad, än som hittills på arbetarnas sida förekommit. Stora praktiska svårigheter skulle för övrigt, enligt utskottets åsikt, möta vid en lagstiftning av ifrågavarande slag. Utskottet ville alltså hemställa, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Emot utskottets motivering för denna hemställan avgavs reservation av två ledamöter av utskottet, varjämte en ledamot yrkade bifall i huvudsak till motionärernas förslag.

Utskottets hemställan blev av riksdagen bifallen.

Riksdagen 1910. I de för 1910 års riksdag (med proposition nr 96) framlagda förslagen till lag om kollektivavtal mellan arbetsgivare och arbetare samt till lag om vissa arbetsavtal funnos upptagna vissa bestämmelser till skydd för föreningsrätten.

9 § i förstnämnda lagförslag hade följande lydelse:

Ej må i kollektivavtal stadgas förbud för arbetsgivare eller arbetare att tillhöra förening, som i 1 § avses, eller skyldighet för arbetsgivare eller arbetare att uteslutande eller företrädesvis ingå arbetsavtal med dem, som tillhöra dylik förening. Har sådant förbehåll skett, vare det ogillt.

Utän hinder av vad sålunda stadgats må i kollektivavtal bestämmas, att arbetsförman ej må vara medlem av förening, däri andra än förmän kunna vinna inträde.

I 1 § av förslaget omtalades »förening av arbetsgivare» samt »fackförening, fackförbund eller annan dylik förening av arbetare».

Enligt 11 § i förslaget till lag om vissa arbetsavtal skulle vad i 9 § lagen om kollektivavtal mellan arbetsgivare och arbetare vore stadgat i fråga om kollektivavtal äga tillämpning även beträffande arbetsavtal.

I det till lagrådet remitterade förslaget till lag om kollektivavtal mellan arbetsgivare och arbetare hade den bestämmelse, som avhandlade föreningsrätten, en lydelse, vilken i vissa delar avvek från det slutliga förslagets. 9 § i det till lagrådet remitterade förslaget löd nämligen:

Ej må i kollektivavtal stadgas förbud för arbetsgivare eller arbetare att tillhöra förening, som i 1 § avses, eller göras inskränkning i arbetsgivares eller arbetares rätt att ingå arbetsavtal med vem han vill. Har sådant förbehåll skett vare det ogillt.

Utän hinder av vad sålunda stadgats må i kollektivavtal bestämmas, att arbetsförman ej må vara medlem av förening, däri andra än förmän kunna vinna inträde, så ock, där vid avtalets ingående arbetsinställelse äger rum, överenskommas om skyldighet för arbetsgivare att låta arbe-

tare, som nedlagt eller utestängts från arbete, åter däri inträda eller för sådan arbetare att återtaga arbetet.

Vid remissen till lagrådet den 3 december 1909 erinrade chefen för justitiedepartementet om de vid 1902 och 1904 års riksdagar av enskilda motionärer väckta förslagen om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utarbetande av förslag till lag i syfte att säkerställa den fria föreningsrätten samt förklarade sig — oaktat riksdagen vid dessa tillfällen uttalat sig mot behovet av en lagstiftning i antydd riktning — hava ansett, att då ett ordnande av avtalsförhållandet mellan arbetsgivare och arbetare vore före, frågan borde ånyo upptagas, dock allenast i den omfattning, som betingades av dess sammanhang därmed. Departementschefen anförde vidare:

Förenämnda motionärer utgingo från den uppfattningen, att föreningsrätten vore en allmän medborgerlig och förty oförtytlig rättighet. Avtal, varigenom någon avhände sig denna rätt, borde därför anses lagstridigt och utan bindande verkan. Lagutskottet åter hävdade den åsikten, att, huru högt man än med skäl kunde skatta sammanslutningens värde för vinnande av ändamål, som stode över individens förmåga, det dock vore att gå för långt att underkänna giltigheten av avtal, varigenom man för särskilda fall avstode från att ingå i en eller flera föreningar. Jag tror mig icke här behöva ingå på prövning av frågan, vilkendera av dessa åsikter i allmänhet taget är den riktiga, utan kunna nöja mig med att påpeka några synpunkter, vilka enligt min mening göra det önskvärt, att i fråga om förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare inskränkning göres i friheten att genom avtal avhända sig rätten att tillhöra föreningar.

Att med den nuvarande gestaltningen av näringslivet den enskilde arbetaren, och särskilt då arbetaren inom industrien, i de flesta fall vid bestämmandet av arbetsvillkoren intager en synnerligen beroende och underlägsen ställning gentemot arbetsgivaren, läser icke kunna bestridas, lika litet som att arbetarna i sina sammanslutningar för tillvaratagande av gemensamma intressen beträffande arbetsavtalens innehåll funnit ett kraftigt medel att upphäva denna underlägsenhet. Att vid sådant förhållande arbetarna icke frivilligt avstå från föreningsrätten utan med iver motsätta sig varje försök att därtill förmå dem, torde vara naturligt. Dylika försök, som under den gångna tiden här och var gjorts från arbetsgivares sida, hava ock merendels lett till bittra och förödande strider. Emellertid synes utvecklingen alltmera gå därhän, att förståelse för sammanslutningens betydelse för arbetarna vinner utbredning bland arbetsgivarna, och i samma mån så sker, samt de senare själva i ökad omfattning organisera sig i föreningar med uppgift att stärka deras inflytande på arbetsvillkoren, komma säkerligen de fall att bliva allt fåtaligare, då arbetsgivare vill ifrågasätta arbetarnas rätt att tillhöra förening med enahanda syftemål. Att främja denna utveckling genom ett lagbud, som fastslår, att föreningsrätten faller utanför det område, där parterna kunna genom avtal bestämma, synes icke böra möta några betänkligheter utan fastmera vara att anse som en åtgärd, vilken är ägnad att bidra till parternas likställande och att undanröja de anledningar till konflikter, som i förevarande hänseende eljest skulle kunna ännu yppa sig, en åtgärd således, som är av samhällets intresse påkallad. Klart är, att ett lagbud av ifrågavarande innehåll bör giva skydd även åt arbetsgivares föreningsrätt, om ock i sådant avseende behovet därav ej framträtt med samma styrka.

Rätten att fritt ingå i föreningar motsvaras å andra sidan av rätten att stå utanför sådana. Visserligen har anmärkts, att i betraktande av sammanslutningens stora värde för samhällsutvecklingen denna sida av saken icke förtjänade något vidare beaktande. Häremot kan med skäl invändas, att så länge föreningarna — jag talar

här uteslutande om de föreningar av arbetsgivare och arbetare, varom nu är fråga — äro rent privata inrättningar, över vilkas ändamål och verksamhet icke utövas någon som helst offentlig kontroll, så länge sättet för verksamhetens bedrivande kan röna inflytande av politiska, religiösa och andra åskådningar, som ligga utom arbetsförhållandet, och så länge följaktligen inom vardera sidan kunna finnas föreningar med skilda uppfattningar om mål och medel, så länge måste också för envar stå fritt att icke ingå i en förening eller att när som helst utträda ur en sådan. Avtal mellan arbetsgivare och arbetare, varigenom direkt stadgas tvång för den ena eller andra parten att tillhöra förening, torde icke förekomma. Däremot har i icke få fall arbetsgivare förpliktats att icke i sitt arbete sysselsätta andra arbetare än dem, som tillhöra viss förening, eller arbetare ålagts skyldigheten att endast arbeta åt arbetsgivare, tillhörande viss organisation. Härigenom har tillskapats ett faktiskt föreningstvång och arbetets frihet blivit trädd för nära. Åt berörda frihet synes jämväl böra beredas skydd genom förbud att i avtal göra inskränkning i densamma. Härigenom varder ock rättigheten att icke ingå i föreningar i erforderlig mån säkerställd.

Stadgandet i första stycket av 9 §, sådant det i överensstämmelse med dessa principer avfattats, innebär, att arbetsgivare och arbetare icke kunna genom kollektivavtal med laga verkan frånhända sig rätten att tillhöra eller icke tillhöra viss förening. Men det fastslår å andra sidan, att arbetsgivare eller arbetare äger full frihet att ingå arbetsavtal med vem han vill, och att denna rätt är lika oförtytterlig. Arbetsgivare har således ingen förbindelse att i sitt arbete antaga arbetare, eller arbetare att taga anställning hos arbetsgivare, som tillhör en viss förening, med vilken han av en eller annan orsak, exempelvis pågående konflikt, anser sig icke kunna samarbeta. Det utgör ej heller hinder för arbetsgivare eller arbetare att i laga ordning upplösa avtalsförhållandet på den grund, att medkontrahenten tillhör eller efter arbetsavtalets avslutande inträtt uti förening, med vilken den förre icke vill hava något att skaffa. Befogenheten för arbetsgivare att avskeda arbetare eller för arbetare att upphöra med sin anställning avses överhuvud taget icke med nu ifrågakarande lagrum och kan således bliva föremål för avtal, som inskränker densamma i fall, då den eljest lagligen är given. Föreligger sådant avtal, äro naturligtvis rättigheter och skyldigheter i sist berörda hänseende att bedöma därefter.

Från förbudet mot att i kollektivavtal göra någon inskränkning i arbetsgivares eller arbetares rätt i angivna hänseende torde emellertid böra göras vissa undantag. Det ena undantaget avser arbetsförmän. Erfarenheten har givit vid handen, att förmännen, vilka hava till uppgift att representera arbetsgivaren i förhållande till hans arbetare och helt eller delvis utöva de funktioner, som vid arbetsföretagets ledning tillkommer arbetsgivaren, i många fall icke kunna med tillbörlig auktoritet och självständighet fullgöra sitt uppdrag, då de genom att tillhöra förening, som jämväl omfattar de under deras tillsyn ställda arbetarna, kommit att med dessa sammanföras i en mera stark intressegemenskap. Ett sådant förhållande kan medföra väsentliga olägenheter. Det bör till förekommade härav icke vara arbetsgivare förment att tillförbinda förmännen, där så finnes vara av behovet påkallat, att stå utanför arbetarnas sammanslutningar. Att här är fråga endast om sådana personer, vilka i verkligheten och icke blott till namnet intaga en förmans ställning, torde vara klart. Det låter sig emellertid icke göra att i lagen uppdraga en bestämd gräns för förmansbegreppet; skiljaktigheterna härutinnan inom olika yrken och på olika platser äro därtill alltför stora. Det skulle kunna ifrågasättas huruvida icke borde finnas en motsvarande frihet att avtalsvis ordna även lärlingars föreningsrätt eller denna eljest begränsas. Frågan synes dock lämpligen böra tagas under övervägande i sammanhang med den påtänkta lagstiftningen om lärlingsförhållandet i allmänhet och förty tills vidare lämnas öppen. Det andra undantaget betingas därav, att en arbetsinställelse — lockout eller strejk — gemenligen icke innebär någon avsikt att annat

än tillfälligtvis upplösa arbetsförhållandet; arbetsgivaren vill icke avskeda arbetarna och dessa vilja ej för alltid lämna sina anställningar. Också plägar såsom ett av de viktigaste villkoren vid en arbetskonflikts biläggande ofta föreskrivas, att samtliga eller vissa av de förutvarande arbetarna skola återtagas i arbetet, eller att dessa skola å viss tid återtaga arbetet. Bestämmelse av sådant innehåll bör äga giltighet.

Lagrådet anmärkte beträffande 9 § i förslaget till lag om kollektivavtal bland annat följande:

Med stadgandena i första stycket av denna paragraf och i 11 § av förslaget till lag om vissa arbetsavtal åsyftas att förhindra, att genom kollektivavtal eller arbetsavtal vare sig inskränkning göres i rätten att tillhöra sådana föreningar, som i förevarande lag avses, eller något tvång att tillhöra dylika föreningar skapas. Huruvida föreskrifter i detta syfte överhuvud böra meddelas i lagen om kollektivavtal synes kunna dragas i tvivelsmål. Anser man emellertid sådana föreskrifter erforderliga, bör det tillses, att de icke göras för vittgående, så att de onödigtvis inskränka avtalsfriheten. Från sådan synpunkt är det uti ifrågavarande stycke förekommande stadgandet, att i kollektivavtal ej må göras inskränkning i arbetsgivares eller arbetares rätt att ingå kollektivavtal med vem han vill, ägnat att väcka starka betänkligheter. Enligt vad som inhämtas av en utav kommerskollegii avdelning för arbetsstatistik utarbetad redogörelse för kollektivavtalens huvudsakliga innehåll, finnas i en stor mängd av de nu gällande kollektivavtalen bestämmelser, som innebära vissa inskränkningar i arbetsgivarnas rätt i angivna hänseende. Så t. ex. förekomma bestämmelser om att företräde till arbete skall lämnas åt dugliga arbetare, bosatta på orten, familjeförsörjare, arbetare, som förut varit anställda hos arbetsgivaren, men måst lämna sin anställning för fullgörande av värnpliktsövningar eller avskedats på grund av tillfällig arbetsbrist eller, vid säsongarbete, på grund av verksamhetens nedläggande för året. Bestämmelserna angående arbets- och löneförhållandena vid Stockholms stads arbeten innehålla bland annat, att vid arbetares antagande dugligheten alltid skall i främsta rummet vara det bestämmande, att därefter hänsyn skall tagas till att den sökande är mantalsskriven i staden eller närliggande kommun eller har försörjningsplikt, samt att under i övrigt lika förhållanden den bör äga företräde, som förut haft anställning vid stadens arbeten och därvid visat sig vara lämplig och duglig. Att, såsom det ifrågakomna stadgandet innebär, förbjuda införandet i kollektivavtal av bestämmelser av nu angivet eller liknande innehåll läser icke böra ifrågakomma. Dessutom kan mot stadgandet erinras, att detsamma synes medföra, att den i kollektivavtalen allmänt förekommande bestämmelsen om föreningsrättens respekterande komme att delvis bliva utan verkan. Om någon inskränkning ej får göras i arbetsgivarens rätt att ingå arbetsavtal med vem han vill, torde nämligen en arbetsgivare, även om han slutit avtal, inrymmande bestämmelse av nyss berörda innehåll, kunna utan påföljd förklara, att han icke vidare antoge någon arbetare, tillhörande den förening, med vilken avtalet ingåtts. Vad som med det ifrågavarande stadgandet åsyftas, eller att förhindra uppkomsten av föreningstvång, torde kunna vinnas genom en föreskrift av innehåll, att i kollektivavtal ej må stadgas skyldighet för arbetsgivare eller arbetare att uteslutande eller företrädesvis ingå arbetsavtal med dem, vilka tillhöra förening, som i 1 § avses.

I anledning av vad lagrådet sålunda anmärkt erhöll 9 § i det för riksdagen framlagda förslaget till lag om kollektivavtal den lydelse, som här förut angivits.

I några med anledning av propositionen väckta motioner berördes föreningsrätten. Herr Åkerman uttalade (i motion II: 270) den åsikten,

att en del av de i regeringsförslaget förekommande bestämmelserna om föreningsrätten vore av beskaffenhet att lägga olämpliga hinder i vägen för föreningssträvandena, och hemställde, att den hithörande bestämmelsen i kollektivavtalslagen skulle erhålla följande lydelse: Ej må i kollektivavtal stadgas förbud för arbetsgivare eller arbetare att tillhöra förening. Har sådant förbehåll skett, vare det ogillt och för dess överträdande utsatt påföljd förfallen.

Herr Pettersson i Bjälbo yrkade (i motion II:274), att den ifrågavarande bestämmelsen i kollektivavtalslagen skulle erhålla den lydelse, som den hade i det till lagrådet remitterade förslaget, samt härförutom kompletteras med stadgande om förbud mot att i kollektivavtal göra inskränkning i arbetsgivares rätt att leda och fördela arbetet ävensom med bestämmelse, att i fråga om lärlingar skulle gälla vad särskilt stadgades.

Herr Jansson i Edsbäcken befarade (motion II:271), att den föreslagna 9 § i kollektivavtalslagen skulle giva anledning till ytterligare tvister mellan arbetsgivare och arbetare. Föreningsrätten torde vara — anförde denna motionär vidare — en så naturlig allmän-mänsklig rätt, att dess erkännande näppeligen behöfve lagfästas. I varje fall tillhörde en dylik bestämmelse bra litet en lagstiftning om kollektivavtal. Därför yrkades, att ifrågavarande paragraf måtte helt utgå ur lagförslaget.

Herr Pålsson yrkade (i motion II:280), att riksdagen måtte för sin del besluta sådana lagbestämmelser, varigenom arbetsgivares och arbetares föreningsrätt bleve fullständigt tryggad. En sådan lagstiftning syntes böra innehålla dels en förklaring, att bestämmelser, överenskommelser eller andra åtgärder vid avtals ingående mellan arbetsgivare och arbetare eller eljest i förhållandet dem emellan, i syfte att beröva dem deras rätt att ingå eller kvarstå i eller bilda föreningar eller stå utanför förening, icke ägde någon som helst giltighet, dels ett angivande av det straff, till vilket envar, som på dylikt sätt kränkte föreningsrätten, gjorde sig saker.

Riksdagens särskilda utskott nr 2, till vilket propositionen jämte motionerna hänvisats, fann herr Pålssons yrkande i väsentlig mån falla utanför ramen för det föreliggande lagstiftningsarbetet samt yttrade vidare (i utlåtande nr 6), att det syntes utskottet, som om Kungl. Maj:t i fråga om införande i lagförslaget av bestämmelser till skydd för föreningsrätten stannat vid den gräns, bortom vilken, åtminstone för det dåvarande, icke funnes någon som helst fast grund att bygga på, och att med gränsen så uppdragen, som skett, det föreslagna stadgandet väl försvarade sin plats i lagen. Stadgandet betingade dock såsom ett oundgängligt komplement föreskrifter till skydd för arbetets frihet och därmed indirekt mot föreningstvång. I sådant hänseende syntes, på sätt herr Pettersson i Bjälbo framhållit, den avfattning, som åt dessa föreskrifter givits i Kungl. Maj:ts ursprungliga förslag, vara att föredraga. Med den av lagrådet tillstyrkta lydelsen skulle förbudet lätteligen kunna kring-

gås. De arbetarnas intressen, som lagrådet velat genom sitt ändringsförslag tillgodose, torde ändock varda av arbetsgivarna beaktade i den mån så lämpligen kunde ske. Även övriga av herr Pettersson framställda förslag syntes utskottet böra godtagas.

Utskottet föreslog, att 9 § i kollektivavtalslagen skulle erhålla denna avfattning:

Ej må i kollektivavtal stadgas förbud för arbetsgivare eller arbetare att tillhöra förening, som i 1 § avses, eller göras inskränkning i arbetsgivares rätt att leda och fördela arbetet eller i arbetsgivares eller arbetares rätt att ingå arbetsavtal med vem han vill. Har sådant förbehåll skett, vare det ogillt.

Utän hinder av vad sålunda stadgats må i kollektivavtal bestämmas, att arbetsförman ej må vara medlem av dylik förening, däri andra än förmän kunna vinna inträde, så ock, där vid avtalets ingående arbetsinställelse äger rum, överenskommas om skyldighet för arbetsgivare att låta arbetare, som nedlagt eller utestängts från arbete, åter däri inträda eller för sådan arbetare att återtaga arbetet.

I fråga om rätt för lärling att tillhöra förening, som ovan sägs, gälle vad särskilt stadgas.

Beträffande 11 § i förslaget till lag om vissa arbetsavtal yttrade utskottet i anslutning till vad utskottet föreslagit i fråga om 9 § i kollektivavtalslagen, att då det endast i särskilda undantagsfall skulle kunna förekomma, att i arbetsavtal stadgades inskränkning i arbetsgivares eller arbetares rätt att fritt avsluta arbetsavtal, utskottet ansåge lagrummet böra innehålla allenast förbud mot att i arbetsavtal göra inskränkning i arbetsgivares eller arbetares föreningsrätt med det undantag beträffande förmän, som återfunnes i motsvarande paragraf i förslaget till lag om kollektivavtal. Utskottet föreslog sålunda, att 11 § i förslaget till lag om vissa arbetsavtal skulle erhålla denna lydelse:

Ej må i arbetsavtal stadgas förbud för arbetsgivare eller arbetare att tillhöra förening, som avses i 1 § lagen om kollektivavtal mellan arbetsgivare och arbetare. Har sådant förbehåll skett, vare det ogillt; dock må i arbetsavtal bestämmas, att arbetsförman ej må vara medlem av dylik förening, däri andra än förmän kunna vinna inträde.

Vid utskottsutlåtandet funnos fogade ett flertal reservationer. Beträffande 9 § i den föreslagna kollektivavtalslagen yrkade samtliga reservanter, att densamma skulle utgå.

De framlagda förslagen till lag om kollektivavtal mellan arbetsgivare och arbetare samt till lag om vissa arbetsavtal blevo icke av riksdagen antagna.

Riksdagen 1911. De nu omnämnda bestämmelserna angående föreningsrätten i 1910 års förslag till avtalslagar sakna motsvarighet i de för 1911 års riksdag (genom proposition nr 43) framlagda förslagen till lag om kol-

lektivavtal mellan arbetsgivare och arbetare samt till lag om vissa arbetsavtal.

I 1911 års proposition anförde chefen för justitiedepartementet härom följande:

Bestämmelser till skydd för föreningsrätten och arbetets frihet voro upptagna uti de för riksdagen framlagda förslagen till lag om kollektivavtal och till lag om vissa arbetsavtal. Dessa bestämmelser möttes af mångahanda gensägelser. I enlighet med särskilda utskottets sammanjämningsförslag, som därtinnan överensstämde med andra kammarens beslut och som godkändes af första kammaren, har jag uteslutit berörda bestämmelse ur förstnämnda förslag. Men även i övrigt har jag ansett särskilt lagstadgande till skydd för föreningsrätten kunna i detta sammanhang undvaras. Frågan om dylikt skydd står icke i det omedelbara sammanhang med lagstiftning om arbetsavtal, att den med nödvändighet där kräver sin lösning. Ett legislativt ordnande i någon större omfattning af föreningsrätten måste sträcka sig över vidare områden, då kränkning af föreningsrätten kan förekomma även annorledes än vid arbetsavtals ingående eller upplösning. Och en lagstiftning till skydd för föreningsrätten förutsätter även en begränsning af detta skydd såväl med hänsyn till arten af de föreningar, till förmån för vilka det skall gälla, som även med hänsyn till andra lika berättigade samhällsintressen, med vilka föreningsrätten kan kollidera. Att upptaga alla dessa ämnen i en lag om arbetsavtal kan naturligtvis icke ifrågakomma; att däri inrycka allenast ett mera allmänt hållet stadgande har visat sig icke tillfredsställande. Att nu framlägga förslag till lagstiftning om föreningsrätten i hela dess omfattning ligger uppenbarligen icke inom möjlighetens gränser, då nödiga förarbeten saknas. Jag bör emellertid erinra därom, att den nu föreslagna lagstiftningen icke alldeles saknar bestämmelser, syftande till att trygga föreningsrätten. Jag tänker härvid på stadgandena i 10 § lagen om kollektivavtal och 2 § lagen om arbetsdomstolen, i vilka lagrum särskilt uttalas, att i vissa fall, som praktiskt taget torde vara de viktigaste, kränkning af föreningsrätten ligger under organisationernas talerätt och tillhör arbetsdomstolens handläggning. Af den sålunda vidtagna uteslutningen ur arbetsavtalslagen af föreningsrättsbestämelsen torde betingas, att jämväl de kompletterande föreskrifterna rörande arbetets frihet böra utgå. Det torde lämpligast böra tills vidare överlämnas åt arbetsgivare och arbetare själva att genom utveckling af avtalen i förenämnda hänseende vidare utbilda en allmän rättsuppfattning, till vilken lagstiftningen sedermera kan anknyta sig och på vilken den kan bygga.

I åtskilliga vid riksdagen väckta motioner uttalades den åsikten, att föreningsrätten icke borde lämnas oreglerad vid en lagstiftning angående kollektivavtal eller arbetsavtal, och två motionärer framlade förslag till bestämmelse angående föreningsrätten att införas i den ifrågasatta lagen om vissa arbetsavtal.

Riksdagens särskilda utskott nr 1 behandlade i sitt utlåtande över förslagen (nr 1) jämväl frågan, huruvida desamma borde innehålla bestämmelser till skydd för föreningsrätten, samt anförde härom bland annat följande:

Såsom föredragande departementschefen framhållit är frågan om beredande af skydd genom lag för föreningsrätten en ytterst svårlöst och vittomfattande fråga. Den har uppenbarligen en politisk och social innebörd, som sträcker sig vida utöver det område, som förevarande lagförslag avser att reglera. Det kan vid detta förhållande vara ganska tivelaktigt, om det överhuvud vore lämpligt eller riktigt att

försöka en lösning enbart för det område, som karakteriseras av förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare. I varje fall måste utskottet framhålla, att intet antagligt förslag till lösning ens för detta område framkommit. Det av motionärerna framställda förslaget måste nämligen betraktas såsom alldeles otillfredsställande. — — —

Slutligen torde icke kunna påstås, att frågan om arbetares rätt att tillhöra viss organisation i senare tid givit anledning till tvister i någon högre grad. Vissa av motionärerna medgiva själva, att dylika tvister under senaste åren ej varit så många till antalet eller så skarpa till karaktären som tidigare. Man torde till och med kunna gå längre och påstå, att föreningsrätten, varmed utskottet då närmast förstår rätten att tillhöra förening, som har till syfte att på ett lagligt och ej mot god sed stridande sätt tillvarata fackliga och yrkesintressen, numera är så allmänt erkänd och dess berättigande så rotat i det allmänna medvetandet, att några mera allvarliga angrepp på densamma icke äro att befara. Ett och annat undantagsfall har härvid intet väsentligt att betyda. Föreningsväsendet på arbetaresidan, vilket de framställda yrkandena naturligen främst avse, har vunnit den styrka och fasthet, att det även utan särskilt skydd har alla möjligheter att fortleva och utvecklas. Enligt utskottets åsikt kan följaktligen oberoende av den förevarande frågans lösning lagstiftning om kollektivavtal utan någon som helst olägenhet komma till stånd.

Ej heller de vid 1911 års riksdag framlagda förslagen till avtalslagar blevo av riksdagen godkända.

Slutligen må erinras, att lagen den 22 juni 1928 om kollektivavtal icke innehåller någon bestämmelse angående föreningsrätten motsvarande den som förekom i 9 § i 1910 års förslag till lag i samma ämne.

III. Redogörelse för ekonomiska stridsåtgärder i Sverige.

Beskaffenheten av de ekonomiska stridsåtgärderna.

I den följande framställningen kommer till en början att lämnas en redogörelse för arten och beskaffenheten av de rent ekonomiska stridsåtgärder som vid arbetstvister här i landet ha kommit till användning av de stridande parterna. Inledningsvis må emellertid framhållas att berörda åtgärder, vilka med visst undantag utformats med hänsyn till och ursprungligen tillgripits allenast vid arbetstvister, så småningom kommit i bruk icke blott vid andra ekonomiska tvister än arbetstvister, såsom t. ex. vid hyrestvister, utan jämväl vid tvister utanför det ekonomiska området, exempelvis vid förhandenvaron av politiska motsättningar mellan angriparen och den angripne. I en senare avdelning av detta kapitel, behandlande de fall där ekonomiska stridsåtgärder komma till användning, lämnas en närmare redogörelse härför. Då emellertid de ifrågavarande ekonomiska stridsmedlen i fråga om sin beskaffenhet äro principiellt likartade vare sig de komma till användning vid en arbetstvist eller vid en tvist av annat slag, kommer vid redogörelsen för arten

och beskaffenheten av de ekonomiska stridsåtgärderna att bortses ifrån vilken tvist eller motsättning som föranlett stridsåtgärdens tillgripande.

Arbetsinställelse. De nu ifrågavarande ekonomiska stridsåtgärderna kunna lämpligen uppdelas i tre huvudgrupper, arbetsinställelse, blockad och individuella åtgärder. Arbetsinställelserna äro av två olika slag, lockout eller strejk, allteftersom initiativet till arbetsinställelsen utgår från arbetsgivar- eller arbetarparten. Med lockout förstår man sålunda en av en eller flera arbetsgivare företagen utestängning av arbetarna eller vissa av dem från arbetet, under det att strejken är en efter avtal eller i inbördes samförstånd av flera arbetare genomförd arbetsnedläggelse. Beslut om lockout och strejk offentliggöres i regel genom anslag å arbetsplatsen, i tidningspressen eller på annat sätt. Såväl lockouten som strejken kunna emellertid också vara hemliga. Strejk föreligger alltså även i det fall att arbetarna, i samförstånd men en efter en, efter individuella uppsägningar sluta sin anställning. Ett motsvarande tillvägagångssätt kan förekomma jämväl å arbetsgivarsidan.

Blockad. Den andra huvudgruppen av ekonomiska stridsåtgärder utgöres av blockaden. Därmed förstås en samverkan mellan flera personer eller företag (de blockerande) som går ut på *antingen* att avbryta vissa bestående ekonomiska förbindelser med en eller flera andra personer eller företag (de blockerade) *eller ock* att underlåta att knyta några nya ekonomiska förbindelser med de blockerade. Den konkreta beskaffenheten av en blockad är synnerligen växlande, beroende på beskaffenheten av de förbindelser som skola träffas av blockaden. I det följande komma att särskilt behandlas fem olika arter av blockader, som lämpligen kunna benämnas arbetsblockad, tillförselblockad, avsättningsblockad, transportblockad och allmän blockad.

Arbetsblockad. Såsom arbetsblockad betecknas här *dels* de fall då arbetsgivarna vidtaga åtgärder för att förhindra att en grupp av arbetare eller en enskild arbetare erhåller tillfälle till arbete (blockad av arbetskraft), *dels ock* de fall då arbetarna vidtaga åtgärder för att hindra en arbetsgivare att erhålla arbetare för ett visst arbete (blockad av arbetsplats). Arbetsgivarnas blockad är i regel riktad mot en större grupp av arbetare men det förekommer ock att densamma vänder sig mot en enskild arbetare, som arbetsgivarna av olika anledning anse mindre önskvärd och som de därför önska hålla borta från arbetsplatserna. Vad arbetarnas blockad beträffar behöver densamma icke omfatta allt arbete å den blockerade arbetsplatsen utan en arbetsplats, där arbetet pågår, kan förklaras i blockad allenast för ny arbetskraft. Såsom en särskild form av blockad av arbetsplats torde kunna anses de fall där en arbetarorganisation varnar andra, vanligen utom orten boende arbetare, att söka anställning å orten i fråga. — Blockad av arbetskraft genomföres på så

sätt, att en förteckning på de blockerade arbetarna av arbetsgivaren (eller arbetsgivarorganisationen) översändes till andra arbetsgivare, där den blockerade kan väntas erhålla arbete. Dessa arbetare upptagas i arbetsgivarnas »svarta lista» i det s. k. arbetarregistret. Är antalet av de blockerade arbetarna mycket stort, som fallet t. ex. är då blockaden äger rum i samband med arbetsinställelse inom en hel industrigren (jfr nedan), kan av praktiska skäl någon personförteckning icke ifrågakomma. Arbetsgivarna underrättas då endast om att arbetsinställelse föreligger hos vissa arbetsgivare och att vid behov av arbetskraft skall tillses att inga utestängda respektive strejkande arbetare antagas. Blockad av arbetsplats äger i regel rum offentligt i det att blockaden kungöres genom anslag å arbetsplatsen samt genom annonser och notiser i pressen. Hemlig blockad av arbetsplats förekommer emellertid även i viss omfattning.

Tillförselblockad. Med tillförselblockad förstås i främsta rummet en blockad varigenom företag eller enskilda personer undandragas andra produktionsfaktorer än arbetskraften, eller m. a. o. då tillförseln av materialier till produktionsverksamheten stoppas (materialspärr). Emellertid kan under tillförselblockad lämpligen hänföras jämväl det fall då blockaden icke avser att träffa den angripnes produktiva verksamhet utan i stället riktar sig mot hans rent personliga livsföring. Så är förhållandet då blockaden går ut på att söka hindra en person från att erhålla bostad eller att för sitt eget och familjens behov inköpa födoämnen, njutningsmedel eller andra förbrukningsartiklar. Den senare formen av tillförselblockad kan uppenbarligen i motsats till materialspärren endast vara riktad mot enskilda personer och icke mot företag. Exempel på det senare slaget av tillförselblockader utgöra de fall där köpmän (kaféidkare, konditoriinnehavare, bageriidkare, matvaruhandlare m. fl.) tvingas att icke sälja livsförnödenheter till strejkbrytare eller till bönder, som befinna sig i konflikt med sina lantarbetare. Det har vidare förekommit att personer, som hyrt bostad till strejkbrytare, vägrats göra uppköp hos vissa köpmän. Ytterligare har det inträffat att jordbrukarsammanslutningar vid konflikt rörande vägarbeten beslutat att icke leverera mjölk och kött till vissa industriorter. Till förevarande grupp av tillförselblockader kunna även hänföras de fall då näringsidkare (hyresvärdar, hotellinnehavare, skraddare m. fl.) föra svarta listor över kunder, som icke göra rätt för sig eller som eljest äro misshagliga, i syfte att hindra dem från att erhålla vissa nyttigheter. Vad särskilt upplåtande av bostad beträffar ligger det nära till hands att upplåtarna i samband med företagande av vräkningsåtgärder¹ mot nyttjanderättshavare som vidtagit hyresstrejk eller som eljest underlåtit att fullgöra prestation som skall utgöra vederlag för hyresförmånen (t. ex. lantarbetare i vilkas löne-

¹ Vräkningen såsom sådan är uppenbarligen icke att betrakta såsom en blockadåtgärd; densamma kan däremot komma i betraktande bland gruppen individuella åtgärder.

förmåner ingår fri bostad) söka hindra de vräkta att erhålla bostad inom orten i fråga.

Vad angår den andra formen av tillförselblockad, den s. k. materialspärren, finnes ett typiskt exempel härpå i den s. k. cementspärren, som inträffade år 1920 i samband med en då pågående konflikt inom byggnadsverksamheten. Under denna konflikt vidtogos av Svenska arbetsgivareföreningen åtgärder till förhindrande av att viktigare byggnadsmaterial utlämnades till användning vid sådana företag, som sysselsatte arbetare, tillhörande de i konflikten indragna arbetarorganisationerna. Blockader av detta slag kunna även komma att företagas från arbetarsidan. Det har sålunda förekommit att framställning gjorts hos köpmän att icke leverera byggnadsmaterial till en arbetsgivare, vars byggen förklarats i blockad.

Avsättningsblockad. Med avsättningsblockad avses en blockad som går ut på att minska eller omöjliggöra avsättningen respektive anlitaandet av enskilda personers eller företags produkter eller tjänster. Blockad av detta slag, vilken ofta går under benämningen bojkott, förekommer huvudsakligen mot personer eller företag, som producera varor för direkt avsättning bland den stora allmänheten (bagerier, bryggerier, charkuterier, mjökleverantörer och andra till livsmedelsindustrien hörande företag m. m.) eller som förmedla dylika varor (minuthandlare, restauratörer, kafé- och konditoriidkare) eller som eljest ha beröring med en större allmänhet (innehavare av kommunikationsanstalter, hotell och gästgiverier, platsbyråer m. m.). Blockad av hela hus eller lägenheter för uthyrning förekomma även ej sällan. Såsom en art av avsättningsblockad synes ock böra betraktas det fall då en hyresgästförening förmår sina medlemmar att underlåta att erlægga förfallande hyror i avvaktan på lösningen av en hyrestvist med fastighetsägarna. Avsättningsblockaden riktar sig ibland icke mot en persons eller ett företags verksamhet i dess helhet utan endast mot en begränsad del av densamma. Såsom exempel härå må nämnas att blockad från en jordbrukarsammanslutning förekommit av en auktion, som anordnats av en godsägare, i anledning av att denne sålt mjölk till lägre pris än det i orten gängse. Avsättningsblockader av detta partiella slag förekomma tydligen huvudsakligen mot sådana personer vilka med hänsyn till sin verksamhet icke kunna träffas genom mera omfattande blockader. — Det är uppenbart att avsättningsblockaden på grund av sin beskaffenhet huvudsakligen igångsättes från arbetar- eller konsumenthåll (t. ex. fackföreningar, hyresgästföreningar, jordbrukarsammanslutningar). Exempel saknas dock ingalunda på att sådana blockader utgått från köpmannahåll. Såsom exempel härpå må nämnas att avsättningsblockad från en järnhandelsförenings sida riktats mot fabrikanter av järnvaror med anledning av försäljningar som fabrikanterna verkställt till företag (kooperativa och enhetsprisaffärer) som konkurrerat med föreningen.

En avsättningsblockad genomföres vanligen på två linjer, i det att de blockerande dels själva avhålla sig från att verkställa inköp av de blockerade produkterna respektive att anlita de blockerade företagen (konsumtionsblockad), dels ock söka förmå andra konsumenter, d. v. s. den stora allmänheten, att göra detsamma (kundspärrning). För att den senare angreppsmetoden skall bli effektiv är det uppenbarligen nödvändigt att blockaden göres känd för alla, som kunna tänkas vilja understödja densamma. Utom det vanliga offentliggörandet i tidningar och genom cirkulär är det därför i dessa fall vanligt, att s. k. blockadvakter utsättas i närheten av den plats där företagets produkter eller tjänster utbjudas. Dessa blockadvakter ha till uppgift att rikta muntliga eller överlämna skrivna eller tryckta uppmaningar (blockadlappar) att deltaga i blockaden — eller, vad därmed är likvärdigt, meddelande om blockaden — åt personer, som stå i begrepp att verkställa inköp hos respektive eljest anlita det blockerade företaget.

Transportblockad. Med transportblockad förstås en blockad, som avser att förhindra att personer som icke äro anställda i det företags tjänst, som angripits med transportblockad, verkställa transport av varor till eller från det blockerade företaget. (Vägra de anställda att utföra sådana transporter föreligger en arbetsnedläggelse.) En sådan blockad förekommer icke gärna ensam utan i regel i förening med en arbets- eller avsättningsblockad, någon gång ock i förening med en tillförselblockad. Då en arbetsplats förklaras i blockad eller då ett företags produkter blockeras inträffar det nämligen ofta att särskild blockad utfärdas mot transport av råvaror till eller färdiga produkter från arbetsplatsen eller företaget i fråga. En sådan blockad är begreppsliken närmast att anse såsom en partiell arbetsblockad, men den har ansetts böra erhålla en särskild plats i förevarande framställning med hänsyn till att blockadbesluten ofta särskilt angiva icke blott att arbets- eller avsättningsblockad förklarats utan jämväl att transportblockad skall inträda. I den bekanta under år 1930 pågående s. k. Beckerkonflikten, då två färghandelsfirmor i Stockholm, som bedrevo såväl fabriksrörelse som försäljning av sina varor i öppen bod, utsattes för blockad, innehöll sålunda förklaringen här om, att blockaden skulle omfatta bolagens samtliga butiker (blockad av arbetsplats) samt desammas varor (avsättningsblockad) ävensom alla transporter till eller från bolagen (transportblockad). Därest ett blockerat företag ombesörjer sina transporter genom egna transportmedel kan en transportblockad genomföras på så sätt att företagets bilar förklaras i blockad. Blockaden går i så fall närmast ut på att hindra att bilarna erhålla betjäning vid bensinstationer och reparationsverkstäder. — Framhållas må slutligen att om blockaden är riktad mot ett företag som bedriver transportverksamhet (t. ex. mot ett rederi eller ett droskbolag) en dylik blockad, som angriper företagets centrala verksamhet, begreppsliken är att hänföra till arbets- eller avsättningsblockaden och icke till transportblockaden.

Allmän blockad. Icke så sällan inträffar det att en person helt allmänt förklaras i blockad utan att blockadförklaringen anger, vari blockaden skall bestå. En sådan blockad åsyftar att de blockerande skola avbryta alla ekonomiska (och sociala) förbindelser med den blockerade och verka för att även personer som icke tillhöra de blockerandes egen krets komma att göra detsamma. Hur en sådan blockad i det speciella fallet kommer att verkställas är främst beroende på den blockerades funktion i samhället. Blockader av detta slag företagas i regel av arbetarsammanslutningar mot arbetare och därmed likställda, vilka anses ha gjort sig skyldiga till bristande solidaritet antingen vid någon konflikt t. ex. genom att utföra blockerat arbete, genom att köpa i en blockerad affär eller hyra i ett blockerat hus, eller ock genom vägran att ansluta sig till någon arbetarorganisation. En sådan blockad går vanligen under namnet prickning. Blockaden brukar fortgå till dess den prickade erhållit absolution genom avbön hos den organisation, som utfärdat prickningen. Vid prickningen lär blockaden ofta genomföras på det sätt, att de blockerande genom hänvändelse till arbetsgivarna söka hindra den blockerade att erhålla arbete. Genom hot om strejk med åtföljande arbetsblockad kan arbetsgivaren förmås att efterkomma en sådan framställning. Sker så kommer blockaden att verka som en blockad av den prickades arbetskraft. Därest arbetsgivaren är organiserad lär emellertid en sådan framställning från arbetarsidan i regel icke leda till något resultat. De blockerande kunna även söka förhindra att den prickade erhåller bostad, får verkställa inköp i affärer eller erhålla servering å kaféer. Blockaden verkar då som en tillförselblockad. Ofta är det emellertid den sociala blockaden som drabbar den angripne hårdast. Vad nu sagts om prickning av arbetare gäller i viss mån även om verkmästare, förmän och andra arbetsledare. — Emellertid har det också inträffat att en allmän blockad riktats mot andra än arbetare och därmed likställda. Så har det förekommit att blockad utfärdats av en grupp jordbrukare mot en enskild jordbrukare, som vägrat ansluta sig till deras organisation, ävensom av lantarbetare mot bönder i samband med en pågående arbetskonflikt. I dessa fall torde blockaden närmast ha varit avsedd att verka som avsättningsblockad mot de blockerades produkter, men de angripna träffades även på det sätt att de förhindrades att verkställa inköp hos vissa handlande. Mot köpmän lär allmän blockad icke gärna förekomma, då de effektivast kunna angripas genom avsättningsblockad. — Den allmänna blockaden kungöres genom meddelanden i pressen.

Individuella åtgärder. Den tredje huvudgruppen av ekonomiska stridsåtgärder har betecknats såsom individuella åtgärder. Utmärkande för denna grupp är att en enskild person eller ett enskilt företag avbryter en redan bestående mer eller mindre fast ekonomisk förbindelse med någon annan person eller något annat företag. Åtgärden kan någon gång

vara riktad mot ett flertal personer eller företag (dock att om åtgärden har karaktären av lockout densamma faller in under en tidigare behandlad kategori av ekonomiska stridsåtgärder). De individuella stridsåtgärderna kunna vara av en mångfald olika slag. Såsom exempel må nämnas uppsägning av arbetsavtal med tjänsteman eller enskild arbetare, underlåtelse att förnya sådant avtal, uppsägning av hyresavtal, uppsägning av lån till betalning, strypande av kredit, exempelvis genom vägran att låta den angripne diskontera ytterligare växlar, vägran att verkställa ytterligare leveranser till en gammal kund (bokförläggare vägrar leverera sina böcker till viss sortimentsbokhandlare) eller ombyte av leverantör från kundens sida. I åtskilliga av de nu nämnda exemplen kan det tänkas att åtgärden företages mot ett flertal personer eller företag. Att åtgärder av nu ifrågavarande slag i viss utsträckning komma till användning såsom stridsmedel vid ekonomiska konflikter synes otvivelaktigt. Att vinna någon upplysning om i vilken utsträckning och under vilka omständigheter så sker har emellertid icke varit möjligt. Orsaken härtill ligger uppenbarligen i främsta rummet att söka i de ifrågavarande åtgärdernas individuella beskaffenhet. Härtill kommer emellertid att den angripne, försåvitt stridsåtgärden är av allvarligare betydelse för honom, ofta befinner sig i en så beroende ställning i förhållande till angriparen, att han anser det lönlöst att sätta sig till motstånd mot angriparens önsksningar, så mycket mer som den angripne i dessa fall ofta icke har någon organisation bakom sig från vilken han kan påräkna stöd. Beträffande en särskild grupp av fall har det emellertid utrönt att stridsåtgärder av det ifrågavarande slaget kommit till användning. Vid konflikter mellan arbetsgivare och arbetare har det sålunda inträffat, att arbetsgivarna beordrat kontorspersonal eller arbetsledare att utföra arbete, som ankommit på de lockoutade eller strejkande arbetarna. I dessa fall uppgives det ofta hava förekommit att, då uppmaningen icke efterkommit av viss tjänsteman, denne omedelbart blivit uppsagd. Med hänsyn till den beroende ställning som kontorspersonal och arbetsledare intaga i förhållande till arbetsgivaren synes det troligt att de ofta skola vara benägna att efterkomma anmaningar av detta slag. Även om den anställde i många fall icke behöver riskera att en vägran kommer att leda till hans avskedande, måste han dock räkna med att en sådan kan minska hans utsikter till befordran i det företag, där han är anställd. Framhållas må emellertid att i de fall där den anställde på grund av uttrycklig bestämmelse i arbetsavtalet eller eljest är skyldig att utföra det arbete, vartill han beordras, en uppsägning av den anställde vid vägran att utföra arbetet i fråga uppenbarligen icke kan betraktas såsom en stridsåtgärd i den mening, vari detta begrepp här fattats. Överhuvud är det uppenbart att om vid avtalsbrott medkontrahenten använder sig av de medel, som rättsordningen för sådant fall tillerkänner honom, detta icke kan anses så-

som tillgripande av en ekonomisk stridsåtgärd, även om åtgärden betraktad såsom isolerad skulle vara av sådan natur. En hyresvärd, som uppsäger eller låter vråka hyresgäst som icke betalar hyran eller vägrar att utföra arbete som utgör vederlag för hyresförmånen, företager sålunda icke en ekonomisk stridsåtgärd. — Beträffande de individuella stridsåtgärderna överhuvud må slutligen framhållas, att dessa i motsats till arbetsinställelsen och blockaden icke särskilt utbildats och kommit till användning vid arbetskonflikter. Deras huvudsakliga användningsområde torde vara vid ekonomiska konflikter mellan olika företagare, särskilt då den ene av dem intar en mer eller mindre utpräglad monopolställning.

Fall där ekonomiska stridsåtgärder komma till användning.

De ekonomiska stridsåtgärder för vilka ovan redogjorts komma huvudsakligen till användning i tre olika grupper av fall. Den vanligast förekommande gruppen av fall är den, då den angripne är part i en pågående ekonomisk tvist och stridsåtgärden vidtages i syfte att förmå den angripne att samtycka till motpartens önsknningar. I en annan icke så sällan förekommande grupp av fall är den angripne visserligen icke part i en pågående ekonomisk tvist men han står i en viss relation till en pågående, förutvarande eller väntad ekonomisk tvist eller till part i sådan tvist (stridsåtgärden riktar sig mot tredje man). Slutligen förekommer det någon gång fall, där den angripne varken är part i eller står i någon annan relation till någon ekonomisk tvist utan då anledningen till angreppet ligger att söka i motsättningar mellan angriparen och den angripne, som icke äro av ekonomisk natur.

Den angripne är part i pågående ekonomisk tvist. Huvudgruppen av fall utgöres såsom ovan nämnts av sådana där den angripne är part i en pågående ekonomisk tvist. Angriparna d. v. s. de som företaga de ekonomiska stridsåtgärderna behöva icke vara identiska med den angripnes motpart i den ekonomiska tvisten, även om så ofta är fallet. Det kan nämligen tänkas, *dels* att angriparna bestå både av den angripnes motpart i den ekonomiska tvisten och av andra personer som understödja motparten, *dels ock* att angriparna helt och hållet stå utanför den ekonomiska tvisten. Det förra alternativet föreligger t. ex. i de mycket ofta förekommande fall då efter det att strejk utbrutit i visst företag arbetsplatsen förklaras i blockad. Angriparna bestå i detta fall såväl av part i den ekonomiska tvisten (de strejkande arbetarna) som av andra, vilka för att understödja parten vidtaga sympatiåtgärder, låt vara att de olika kategorierna av angripare använda sig av olika stridsåtgärder (strejk och arbetsblockad). Ett exempel på det senare alternativet kan sägas föreligga om, då en arbetsgivare avskedat en enskild arbetare, den avske-

dades kamrater nedlägga arbetet. Angriparna utgöras här helt och hållet av personer, som icke äro parter i den ekonomiska tvisten. Sympatiåtgärder från andra personers sida än de som själva äro parter i tvisten äro utomordentligt vanliga. Överhuvud är det utmärkande för hela den stora grupp av stridsåtgärder, som benämnas blockad, att i angreppet deltaga även andra än parterna i tvisten.

Arbetstvister. Den ekonomiska tvist i vilken den angripne är part och som föranlett vidtagandet av ekonomiska stridsåtgärder kan vara av de mest skiftande slag. De vanligaste slagen av tvister, som giva upphov till användandet av sådana åtgärder här i landet, torde kunna hänföras till någon av följande grupper: arbetstvister, hyrestvister och konkurrensvvister utanför arbetsförhållanden. Vad först beträffar *arbetstvisterna*, vilka torde giva upphov till de flesta av de ekonomiska stridsåtgärder som förekomma, kunna desamma i sin ordning uppdelas i grupper. De viktigaste grupperna av arbetstvister utgöras av intressetvister och rättstvister. Med *intressetvist* förstås här en tvist mellan arbetsgivare och arbetare hur arbetsförhållandena för framtiden skola anordnas. En sådan tvist uppkommer alltså i samband med ingående av arbetsavtal och tvisten rör sig om vilka rättsregler som *skola* gälla mellan parterna. Tvisten kan hänföra sig till arbetslönens storlek, till frågan om kollektivavtal skall gälla mellan parterna, till frågorna om arbetstidens längd, om arbetets anordnande och utförande m. m. Med *rättstvist* förstås en tvist mellan arbetsgivare och arbetare rörande ett enskilt eller kollektivt arbetsavtals rätta innebörd. Tvisten hänför sig alltså till ett redan ingånget avtal och den rör sig om tolkning eller tillämpning av rättsregler som *äro gällande* mellan parterna. Dessa rättsregler kunna hänföra sig till lönefrågor, till frågor om arbetstidens längd, om arbetets anordnande och utförande m. m. Såsom en särskild grupp av arbetstvister torde vidare böra upptagas tvist som uppstår med anledning av att *arbetsgivaren avskedar en enskild arbetare*. Med den nu nämnda gruppen nära besläktat är det fall som icke så sällan inträffar, att arbetstvist föranletts av att arbetsgivarparten, enligt arbetarpartens mening, trakasserat sin personal. — Vid en arbetstvist tillhörande någon av de nu nämnda grupperna lärer, därest en öppen strid kommer till stånd, denna i regel inledas med lockout eller strejk. För att arbetsinställelsen skall bli effektiv brukar den kompletteras med en arbetsblockad; arbetsgivarna förklara de strejkande eller lockoutade arbetarna i blockad under det att arbetarna förklara arbetsplatsen i blockad. Ofta förklaras därjämte blockad av transporter till och från arbetsplatsen. Om arbetsgivaren tillverkar produkter, som konsumeras omedelbart av allmänheten, kan det förekomma att dessa produkter blockeras (avsättningsblockad). Att den förevarande arbetstvisten ofta därjämte medför att stridsåtgärder vidtagas mot personer och företag, som icke äro parter i tvisten, kommer att framgå vid redogörelsen för angrepp mot personer, vilka utan att vara parter stå i en viss relation till en pågående ekonomisk tvist.

En särskild art av arbetstvister utgöras av *konkurrenstvister* mellan arbetare, bestående däri att olika grupper av arbetare konkurrera om att få utföra ett visst arbete. Ofta utgöras de konkurrerande grupperna av dels organiserade arbetare, dels oorganiserade. Hos en arbetsgivare, som i sitt företag använder sig av oorganiserade arbetare, göres av det fackförbund eller den fackförening, vilkas medlemmar syssla med arbete av det slag varom fråga är, framställning att arbetsgivaren skall avskeda de oorganiserade och överlämna arbetet åt fackföreningen under hot att fackföreningen eljest kommer att vidtaga stridsåtgärder. En variant av detta fall föreligger då vid samma arbete sysselsättas såväl organiserade som oorganiserade arbetare och de organiserade begära att de övriga arbetarna skola avskedas och ersättas med organiserade. Det förekommer emellertid också tämligen ofta att båda de konkurrerande grupperna utgöras av organiserade arbetare. Såsom exempel härpå må nämnas, att, då en arbetsgivare låtit arbete på en ort utföras av arbetare från annan ort, tvist uppstått mellan dessa senare arbetare samt arbetarna på orten i fråga. Vidare har det förekommit att olika fackföreningar, vilkas medlemmar sysslat med närbesläktade arbetsuppgifter, konkurrerat om visst arbete, t. ex. byggnadssnickare med möbelsnickare. Ett vanligt fall är även det, att tvist uppstår mellan ett industriföretag, som låter sina egna arbetare utföra ett byggnadsarbete (t. ex. en reparation), samt byggnadsarbetarna å orten, som anse sig ha företrädesrätt att utföra allt byggnadsarbete. Någon gång har förekommit konkurrensvist mellan tre fackföreningar inbördes (murare, grovarbetare och byggnadsarbetare). Konkurrens har vidare ägt rum mellan till Landsorganisationen anslutna samt syndikalistiska fackföreningar om visst arbete samt mellan fackföreningar och arbetare tillhörande sammanslutningen Arbetets frihet. Konkurrens har även förekommit mellan arbetar- och bondesammanslutningar (avdelningar av jordbrukarfolkets riksförbund), särskilt beträffande utförande av vägarbete. Till konkurrenstvisterna kan slutligen hänföras ett sådant fall som det, då en murarfackförening förklarade en byggmästares samtliga arbeten i blockad, enär han utan att anlita arbetare uppförde ett egnahemsbygge åt sig själv. I de nu nämnda konkurrenstvisterna synas icke blott de konkurrerande arbetargrupperna utan jämväl arbetsgivarna vara att betrakta såsom parter. De angripande arbetarnas yrkanden gå ut på att arbetsgivaren skall ingå arbetsavtal med angriparna.

De stridsåtgärder, som komma till användning vid konkurrenstvister av detta slag, bestå i regel dels av blockad av arbetet hos arbetsgivaren (eventuellt blockad av ny arbetskraft) dels ock av prickning av de konkurrerande arbetare, som utföra arbetet i fråga. Angreppet riktar sig sålunda både mot arbetsgivaren och de konkurrerande arbetarna. De nämnda blockadåtgärderna kunna alltefter omständigheterna kompletteras med blockadåtgärder av annan art. Vid tvister mellan arbetare och bönder om vägarbeten har sålunda från arbetarnas sida förekommit avsättnings-

blockad mot böndernas produkter under det att bönderna å sin sida blockerat tillförseln av mjölk och kött till de industriorter, där arbetarna bodde. För det fall att arbetsgivaren sysselsätter både organiserade och oorganiserade arbetare och de organiserades krav gå ut på de oorganiserades avskedande, inledas de ovan nämnda blockadåtgärderna i regel med att de organiserade nedlägga arbetet.

Slutligen må anmärkas att ytterligare en grupp av arbetstvister kunna tänkas, ehuru upplysning icke kunnat vinnas huruvida något renodlat fall av denna typ förekommit i Sverige. Det syftas på sådana fall, då en arbetarsammanslutning kräver att en arbetsgivare, som använder sig av arbetare som icke tillhöra den ifrågavarande sammanslutningen, skall giva sina arbetare bättre arbetsvillkor, vanligen högre lön, eller, vad därmed kan anses jämställt, ingå kollektivavtal med sina arbetare. Vad som skiljer dessa tvister från de förut omnämnda intressetvisterna är det förhållandet att det icke föreligger någon tvist mellan arbetsgivaren och hans arbetare. Ofta kunna omständigheterna vara sådana att arbetarna själva ogilla sammanslutningens åtgöranden, enär de räkna med att arbetsgivaren, om han skall tvingas betala högre lön, kommer att anställa andra mera kvalificerade arbetare. Emellertid har såsom ovan anmärkts upplysning icke kunnat erhållas huruvida något rent fall av denna typ förekommit här i landet. I de fall om vilka kännedom vunnits har det nämligen i regel förhållit sig så att åtminstone några av de anställda arbetarna, i ett fall dock endast en av dem, tillhört den angripande sammanslutningen. Dessa fall kunna därför betraktas såsom intressetvister. I ett mycket uppmärksammat fall (blockaden mot bageriidkerskan Agnes Björn i Borlänge) förhöll det sig visserligen så, att ingen av arbetarna var ansluten till den angripande arbetarsammanslutningen, vilken framställde krav på avtalsenliga löner (samt att arbetarna skulle låta inskriva sig i fackföreningen). Emellertid torde aktionens syfte i detta fall, med hänsyn till att rörelsen enligt uppgift icke skulle kunna bära de fordrade högre lönerna, möjligen gått ut på — icke att få till stånd en löneförhöjning för de anställda arbetarna — utan på att tvinga arbetsgivaren att nedlägga rörelsen. Under sådana omständigheter skulle detta fall närmast vara att hänföra till de tidigare omnämnda konkurrenstvisterna.

Hyrestvister. Den andra gruppen tvister, som kan giva upphov till vidtagande av ekonomiska stridsåtgärder, utgöras av hyrestvisterna. I dessa tvister består vanligen den ena parten av en hyresgästförening och motparten av en fastighetsägarförening eller en enskild fastighetsägare. Tvisten rör sig i regel om vilken hyra som skall avtalas, men det har även förekommit att tvist uppstått rörande reparationer eller på grund av att hyresvärderna till avflyttning uppsagt en hyresgäst, som tillhört en hyresgästförening, eller ock på grund av att värderna icke velat som hyresgäst godkänna en av hyresgästföreningen anvisad person. De stridsåtgärder, som från föreningens sida vidtagits, ha bestått av blockad av våningen

eller huset för uthyrning samt av andra hus tillhörande samma fastighetsägare ävensom av hyresstreck (avsättningsblockader). I fall, då värden drivit någon rörelse (i huset), har det inträffat att avsättningen från densamma blockerats.

Konkurrenstvister utanför arbetsförhållanden. Såsom en tredje grupp av ekonomiska tvister ha upptagits konkurrenstvister utanför arbetsförhållanden. Såsom uttrycket angiver avses härmed en konkurrensstrid mellan köpmän eller producenter inbördes rörande avsättningen av deras produkter på marknaden. Ett typiskt exempel på en sådan konkurrensvist utgör den strid som år 1931 utbröt mellan Aktiebolaget Svenska metallverken och Riksförbundet Landsbygdens folk. Ursprunget till tvisten hänförde sig till den konkurrens som ägde rum mellan Mjölkcentralen, Lantmännens mjölkförsäljningsförening u. p. a., å ena sidan, och det bolaget tillhöriga Skultuna bruk, å andra sidan, rörande avsättningen av konsumtionsmjölk i Västerås. Sedan underhandlingar mellan Mjölkcentralen och bruket rörande produktionens och marknads uppdelning mellan konkurrenterna strandat, ingrep Riksförbundet Landsbygdens folk, vars medlemmar i viss utsträckning tillhörde Mjölkcentralen, i striden och förklarade, i syfte att förmå bruket till uppgörelse, avsättningen av samtliga Metallverkens varor i blockad. Ett annat exempel på tillgripande av ekonomiska stridsåtgärder i anledning av konkurrensvist utgöra de blockader, som från jordbrukarhåll igångsatts mot köpmän som tillhandahållit margarin i sina affärer och därigenom konkurrerat med jordbrukarnas smörförsäljning. I annat sammanhang har omnämnts den av en järnhandelsförening igångsatta avsättningsblockaden mot fabrikanter av järnvaror, som verkställt försäljning till företag, som konkurrerat med föreningen, varigenom fabrikanterna indirekt skulle ha konkurrerat med föreningen om dess kunder. I samtliga dessa fall utgöres det använda stridsmedlet, såsom av det föregående framgår, av avsättningsblockad, ofta riktad mot andra av konkurrenten förda varor än dem, varom konkurrensen rör sig.

De fall där ekonomiska stridsåtgärder tillgripas mot någon som är part i en ekonomisk tvist kunna emellertid betraktas även med hänsyn till andra synpunkter än arten och beskaffenheten av denna tvist (arbetstvist, hyrestvist, konkurrensvist utanför arbetsförhållanden), nämligen med hänsyn till det syfte som man vill uppnå genom åtgärdens tillgripande. I detta avseende bör särskild uppmärksamhet ägnas åt två grupper av fall, nämligen dels sådana där stridsåtgärder vidtagas i syfte att förmå den angripne att fullgöra någon ekonomisk prestation, som åvilar honom (in-drivningsblockad, inkasseringsblockad), dels ock sådana där åtgärder vidtagas i syfte att tvinga den angripne till någon ekonomisk prestation, som icke åligger honom (utpressningsblockad). Det är uppenbart att de nu angivna fallen många gånger kunna, betraktade med hänsyn till arten av den bakomliggande tvisten, hänföras till någon av de tidigare behandlade grupperna.

Stridsåtgärder i indrivningssyfte. Vad först angår de i indrivningssyfte företagna stridsåtgärderna är det huvudsakligen två grupper av fall, som mera ofta förekomma. I båda fallen är det fråga om blockader som igångsatts från arbetarsammanslutningar. Den ena gruppen utgöres av arbetsblockad mot arbetsgivare, vilka i något hänseende icke fullgjort sina skyldigheter mot arbetarna. (En byggmästare har exempelvis icke varit i stånd att utbetala sina arbetares löner.) I det andra fallet, om vars förekomst arbetarpressens blockadannonser ofta lämna vittnesbörd, är det fråga om indrivning hos enskilda fackföreningsmedlemmar av förfallna medlemsavgifter eller andra skulder, och den stridsåtgärd, som därvid kommer till användning, utgöres av prickning. Ett annat slag av indrivningsblockader torde ävenledes förekomma, även om närmare upplysningar härom icke vunnits, nämligen att näringsidkare genom att uppföra kunder, som icke gjort rätt för sig, å s. k. svarta listor (tillförselblockader) söka förmå dem att fullgöra sina förpliktelser. I de nu nämnda fallen utgöres den stridsåtgärd, som kommit till användning, av blockad. Det synes emellertid sannolikt att till betalning förfallna fordringar icke så sällan indrivs genom hot om företagande av individuella stridsåtgärder (t. ex. kreditstrykning). Såsom ovan anmärkts har det emellertid icke varit möjligt att överhuvud vinna några närmare upplysningar rörande den utsträckning i vilken de individuella åtgärderna förekomma.

Stridsåtgärder i utpressningssyfte. Ekonomiska stridsåtgärder kunna, såsom ovan nämnts, företagas även i utpressningssyfte. Teoretiskt sett finnes det intet hinder för att någon genom användande av sådana åtgärder tilltvingar sig något, varpå han icke har något som helst rättsanspråk. Sådana fall torde dock vara utomordentligt sällsynta, ehuru exempel härpå förekommit. Däremot har det allt emellanåt inträffat att arbetargrupper genom användande av blockadhot tilltvingat sig ekonomiska förmåner till vilka de visserligen icke varit berättigade men där kravet dock haft ett visst samband med ett rättsanspråk. Såsom exempel härpå må nämnas att blockad verkställdes mot arbetsgivare för att framtinga full betalning för ett uppenbart undermåligt arbete. Vidare må erinras om ett fall som helt nyligen inträffat. Sedan en fastighet på vilken fanns en ofullbordad byggnad inropats på exekutiv auktion, utfärdades blockad av byggnadsarbetet för att tvinga den nye ägaren (Stockholms stad) att utgiva ersättning till arbetarna med omkring 8 000 kronor för mistad arbetsförtjänst för tiden närmast före auktionen, under vilken tid den förre ägaren på grund av ekonomiska svårigheter låtit arbetet ligga nere. Anmärkas må emellertid att i detta sista exempel blockaden icke var riktad mot parten i en ekonomisk tvist utan mot en tredje man. Här var alltså fråga om en utpressningsblockad tillhörande den grupp, som här nedan kommer att behandlas. Det må vidare framhållas att även om en blockad icke tillgripits i utpressningssyfte densamma, sedan den väl igångsatts, ofta kan användas för framtingande av en rättsligt ogrundad förmögen-

hetsprestation. Så kan t. ex. ofta sägas vara fallet, då skadestånd fordras för nedläggande av blockad. Ett annat exempel härpå utgör det fall, som någon gång inträffat, att då blockad mot en arbetsgivare företagits för att förmå honom att ersätta de oorganiserade arbetarna med organiserade, krav framställt på att de nya arbetarna skulle erhålla betalning för arbete, som utförts av de oorganiserade.

Den angripne står i en viss relation till en pågående, förutvarande eller väntad ekonomisk tvist eller till part i sådan tvist. (Angrepp mot tredje man.) De ekonomiska stridsåtgärderna tillgripas emellertid såsom ovan framhållits icke blott mot den som är part i en pågående ekonomisk tvist utan kunna även komma till användning gentemot personer, som utan att vara parter stå i en viss relation antingen till en pågående, förutvarande eller väntad ekonomisk tvist eller ock till part i sådan tvist. I dessa fall är det alltså, i motsats mot de föregående, ej fråga om angrepp mot part (i varje fall icke mot part i *pågående* tvist) utan om angrepp mot tredje man. Dessa fall komma i den följande framställningen att behandlas var för sig, allteftersom tvisten i fråga är pågående, tidigare avslutad eller i framtiden väntad.

Den angripne står i viss relation till en pågående ekonomisk tvist eller till part i sådan tvist. Vad först angår de fall, där den angripne tredje mannen står i relation till en pågående tvist eller till part i sådan tvist, kunna dessa lämpligen uppdelas i tvenne grupper med hänsyn till syftet med den företagna stridsåtgärdens vidtagande. I den förra gruppen av fall, som omfattar det övervägande flertalet och de praktiskt betydelsefulla fallen, är syftet med åtgärdens företagande den, att man därigenom vill tvinga den angripne tredje mannen att anordna eller delta i någon mot parten anordnad stridsåtgärd (en strejkbrytare prickas för att han skall förmås att respektera den mot ett visst arbete utfärdade blockaden, arbetsgivare anordna tillförselblockad mot en arbetsgivare, som använder lockoutade arbetare, för att tvinga honom att respektera lockouten). Ofta förhåller det sig så att den som anordnar en stridsåtgärd mot tredje mannen inser att tredje mannen kanske icke kommer att giva vika för angreppet och delta i striden mot parten; syftet med angreppet på tredje mannen blir kanske då alternativt och kommer att gå ut på antingen att tvinga honom att delta i striden eller att straffa honom för att han icke vill företaga den önskade stridsåtgärden. Alltefter omständigheterna kan straffsyftet bli mer eller mindre dominerande i förhållande till tvångssyftet. Den mot tredje mannen vidtagna stridsåtgärden kan betecknas såsom en sekundär stridsåtgärd i förhållande till den mot parten företagna primära stridsåtgärden. Jämställda med de nu nämnda fallen, då syftet med angreppet på tredje mannen varit att förmå honom att anordna eller delta i någon mot *part* anordnad stridsåtgärd, äro de fall där syftet går ut på att tvinga tredje mannen att an-

ordna eller deltaga i någon mot en annan *tredje man* anordnad stridsåtgärd. Sådana fall förekomma icke så sällan, t. ex. blockad anordnas mot en köpman för att förmå honom att icke sälja varor till en person som prickats därför att han utfört blockerat arbete. Köpmannen — tredje mannen — angripes med en tertiär stridsåtgärd för att han skall tvingas deltaga i en sekundär stridsåtgärd mot en annan tredje man, strejkbrytaren, varigenom denne skall tvingas att deltaga i den primära blockaden mot arbetsgivaren — parten. Uppenbarligen kan det tänkas att ytterligare utvidgningar i denna riktning kunna äga rum; det uppgives sålunda att i något fall stridsåtgärder företagits mot personer som endast i fjärde och femte led stått i relation till parten.

Det närmare förhållandet mellan den angripne tredje mannen och parten (med part jämställes i det följande den som tredje man skall angripa även om denne icke är part utan tredje man) kan vara av en mångfald olika slag. I vanliga fall kan emellertid tredje mannen i förhållande till parten hänföras till någon av kategorierna: arbetsgivare, arbetare, leverantör, avnämare eller transportör. Såsom exempel på att den angripne tredje mannen är *arbetsgivare* till parten kan erinras om det fall att en arbetsgivare angripes av andra arbetsgivare med tillförselblockad för att han skall tvingas att avskeda av honom anlidade lockoutade arbetare. Ett annat mycket ofta förekommande fall är att arbetsgivare, som givit arbete åt en prickad person, utsättes för strejk med åtföljande blockad av arbetsplatsen. — Såsom exempel på att tredje mannen är *arbetare* hos parten i den ursprungliga tvisten må nämnas det mycket ofta förekommande fallet, att en arbetare, som tar anställning hos en blockerad arbetsgivare eller fortsätter att arbeta hos arbetsgivaren trots att blockad förklarats, utsättes för prickning för att han skall tvingas att respektera blockaden. — Tredje mannen kan vidare vara *leverantör* (köpman, hyresvärd m. m.) till parten. Syftet med den mot tredje mannen vidtagna stridsåtgärden är i dessa fall uppenbarligen den att förmå tredje mannen att anordna en tillförselblockad mot parten. I den ovan lämnade redogörelsen för tillförselblockader lämnas exempel på sådana av tredje man mot part anordnade stridsåtgärder (handelsidkare vägra sälja livsförnödenheter till strejkbrytare eller till bönder, som befinna sig i konflikt med sina arbetare, restauratörer och kaféinnehavare vägra betjäna strejkbrytare, köpmän vägra leverera byggnadsmaterial till arbetsgivare, vars byggen förklarats i blockad). Den stridsåtgärd som användes mot tredje mannen för att förmå honom till angrepp mot parten utgöres uppenbarligen av blockad (respektive hot om blockad) av tredje mannens avsättning. — Större praktisk betydelse än de nu nämnda fallen ha de fall där tredje mannen intar ställningen av *avnämare* i förhållande till parten (kund, hyresgäst m. m.). I dessa fall utgör syftet med den mot tredje man företagna stridsåtgärden att förmå honom att själv anordna eller deltaga i en mot parten anordnad avsättningsblockad. Under hot om

blockad av ett eller annat slag, vanligen prickning eller avsättningsblockad, förmås enskilda personer (eller köpmän) att icke inköpa varor av blockerade personer, i blockerade affärer eller från blockerade företag, att icke besöka blockerade kaféer, att icke hyra i blockerade hus, att icke använda sig av blockerade bilar m. m. (jfr vad ovan anförts rörande avsättningsblockaderna). — Tredje mannen kan vidare intaga ställningen av *transportör* i förhållande till parten. I dessa fall är syftet med den mot tredje mannen vidtagna åtgärden att förmå honom att anordna eller deltaga i en transportblockad mot parten. Chaufförer, åkare, transportarbetare m. m., i synnerhet sådana som icke äro anslutna till någon arbetarorganisation och som därför icke utan vidare äro benägna att respektera en transportblockad, tvingas att icke taga befattning med transport av varor från eller till blockerade företag. Den mot tredje mannen vidtagna stridsåtgärden utgöres vanligen av prickning eller avsättningsblockad (jfr redogörelsen här ovan rörande transportblockad).

Uppenbarligen kan förhållandet mellan den angripne tredje mannen och parten även vara av annat slag än nu angivits. Det skulle sålunda kunna tänkas att en stridsåtgärd av något slag t. ex. en avsättningsblockad företoges mot en person som lämnat kredit till en arbetsgivare, som vore invecklad i en arbetskonflikt, i syfte att tvinga kreditgivaren att vägra arbetsgivaren kredit och på så sätt göra den senare mera medgörlig i arbetskonflikten. Överhuvud är det naturligtvis tänkbart att varje tredje man, som befinner sig i sådant förhållande till parten i en ekonomisk tvist att han har möjlighet att mot parten företaga en ekonomisk stridsåtgärd av något slag, kan, försåvitt som han själv kan angripas genom någon sådan åtgärd, tvingas till angrepp mot parten. Någon större praktisk betydelse torde emellertid — med ett nedan angivet undantag — endast tillkomma de ovan angivna typerna av fall.

Med det nyss antydda undantaget åsyftas sådana fall där den angripne tredje mannen i förhållande till parten kan sägas intaga ställningen av *successor*. Härmed avses de fall där tredje mannen under rådande strids-tillstånd av parten övertager den verksamhet, som utgör föremål för någon stridsåtgärd, under förutsättning att stridsåtgärden kommer att upprätthållas gentemot den nye ägaren-successorn (tredje mannen). Sådana förhållanden äro icke så sällsynta. Det inträffar sålunda alltemellanåt att sedan någon överlätit ett blockerat husbygge, ett hus som förklarats i hyresblockad, eller ett kafé eller en affär, vars avsättning förklarats i blockad, blockaden upprätthålles mot den nye ägaren (tredje mannen). Det må emellertid framhållas att man i vissa av dessa successionsfall icke kan tala om något angrepp mot *tredje man* eller i varje fall icke om något angrepp mot tredje man i hans egenskap av successor. Förhållandena kunna nämligen vara sådana, att den nye ägaren i denna sin egenskap måste taga ställning till den tvist som föranlett blockaden mot den gamle ägaren. Om t. ex. den gamle ägaren fått sitt kafé blockerat därför att

han icke vill ingå kollektivavtal med sina biträden och den nye ägaren intar samma position, blir han icke tredje man i förhållande till tvisten utan part. Upprätthålles blockaden mot den nye ägaren bör blockaden alltså betraktas såsom en stridsåtgärd mot part. Förhåller det sig exempelvis så att en affär förklarats i blockad därför att där verkställts försäljning till strejkbrytare och låter den nye ägaren dessa försäljningar pågå, innebär den mot honom upprätthållna blockaden visserligen ett angrepp mot tredje man, lika väl som blockaden mot den gamle ägaren, men blockaden utgör intet angrepp mot tredje man *i hans egenskap av successor*. Om det däremot förhåller sig så att ett husbygge förklarats i blockad därför att byggherren icke betalt arbetarna deras lön och arbetarna uppehålla denna blockad mot en ny ägare, så är denna blockad uppenbarligen riktad mot tredje man just i hans egenskap av successor till parten. Det är endast på grund av denna sin egenskap som han har med tvisten att göra. Det synes som om en mot en successor av detta slag företagen blockadåtgärd kan sägas vara företagen i syfte att förmå tredje mannen att ansluta sig till en stridsåtgärd mot parten respektive för att straffa tredje mannen för att han icke velat företaga en önskad stridsåtgärd. Om nämligen, såsom ej sällan sker, vid utfärdande av en blockadförklaring meddelas, att blockaden kommer att upprätthållas, oberoende av om överlåtelse av den blockerade verksamheten kommer till stånd, är uppenbarligen syftet härmed att påverka allmänheten att icke övertaga verksamheten i fråga. Man förmår de eventuella spekulanterna under hot om att upprätthålla blockaden att avstå från övertagande av rörelsen. Men detta avstående synes innebära en slags avsättningsblockad mot ägaren. Kommer trots allt en överlåtelse till stånd och fullföljes blockaden, blir syftet med blockaden mot den nye ägaren-successorn närmast att straffa honom för att han icke respekterat den avsättningsblockad mot rörelsen i dess helhet, som angriparen påbjudit. Ett annat skäl till blockadens upprätthållande (ävensom till en avgiven förklaring att blockad kommer att upprätthållas) kan vara det, att de blockerande misstänka att det endast föreligger en skenöverlåtelse av den blockerade rörelsen (respektive att en skenöverlåtelse kommer att anordnas).

Till successorsgruppen synas även böra föras sådana fall, där någon egentlig överlåtelse från parten icke förekommer, utan där det endast är fråga om en rent yttre faktisk succession, t. ex. på det sätt att, sedan den föregående innehavaren upphört med en blockerad verksamhet, den lokal vari denna bedrivits av hyresvärdens uthyres till en ny hyresgäst, som däri börjar bedriva verksamhet inom samma bransch (exempelvis kafé-rörelse). Skulle nämligen i detta fall en blockad komma att fullföljas mot den, som börjat den nya rörelsen, torde grunden härtill vara den, att angriparen icke känner sig övertygad om att det icke i själva verket föreligger en överlåtelse i egentlig mening (eller att icke rörelsen fortfar och drives för den gamle ägarens räkning). Syftet med ett framställt hot om

att låta en blockad kvarstå respektive med fullföljandet av blockaden torde alltså vara detsamma som vid de egentliga successionsfallen.

Syftet med företaget av stridsåtgärder mot tredje man kan emellertid även gå ut på annat än att förmå tredje mannen att anordna eller deltaga i någon mot parten anordnad stridsåtgärd respektive att straffa tredje mannen för att han icke velat företaga en önskad stridsåtgärd. Dessa fall, som alltså utgöra den andra huvudgruppen av fall där angreppet riktar sig mot någon som står i viss relation till en pågående ekonomisk tvist eller till part i sådan tvist, äro emellertid till sin beskaffenhet så heterogena, att det synes svårt att inrymma dem under en gemensam bestämning. Man skulle möjligen om man vill inskränka sig till en mycket allmän bestämning kunna säga, att syftet med angreppet mot tredje man i denna grupp av fall är att åstadkomma något (oftast ett handlande från tredje mannens sida), varigenom den ena partens ställning i den pågående tvisten stärkes eller motpartens försvagas (dock att det som genom angreppet framtingas naturligtvis icke får bestå i någon av den angräpnade företagens stridsåtgärd). Såsom ovan nämnts kunna dessa fall vara av synnerligen skiftande beskaffenhet. Något försök att angiva desamma systematiskt eller något så när uttömmande skall därför icke göras. Några exempel på fall hörande till denna grupp skola emellertid lämnas. Till den nu nämnda gruppen hör sålunda bland annat ett redan i annat sammanhang omtalat, icke så sällan förekommande fall, nämligen det, att en arbetsgivare under pågående arbetskonflikt under mer eller mindre öppet hot om avskedande söker tvinga kontorspersonalen eller arbetsledarna att utföra ett av arbetarna blockerat arbete. Vidare kan hit hänföras sådana fall som att under pågående konflikt mellan en arbetsgivare och dennes arbetare sympatilockouter eller sympatistrejker med åtföljande blockader anordnas mot sådana arbetare eller arbetsgivare som icke äro parter i den ursprungliga tvisten. Orsaken till ett sådant angrepp mot tredje man är närmast den, att man vill försvåra för tredje mannen att ekonomiskt eller på annat sätt understödja den part i striden, som tillhör samma intressegrupp som tredje mannen. Vidare kan till denna grupp hänföras de fall då stridsåtgärder vidtagas mot en person på grund av att han är anförfant till part i tvisten. I några fall har det exempelvis förekommit, att blockad utfärdats mot avsättning av mjölk från bönder, vars söner arbetat som strejkbrytare. Avsikten med en sådan blockad synes närmast vara den att förmå den angräpnade tredje mannen att påverka sin anförfant, parten, (respektive en annan tredje man) till ett visst ställningstagande med avseende på striden. Samma resultat som vid ett angrepp på anförfanter synes i vissa fall kunna uppnås genom stridsåtgärder mot personer som inneha aktier i eller eljest ha intresse i det företag, som är part i striden.

Den angräpnade står i en viss relation till en förutvarande tvist. Ekonomiska stridsåtgärder kunna även företagas mot personer på grund av att

de stått i en viss relation till en förutvarande tvist. Den angripnes förhållande till den förutvarande tvisten kan antingen vara det att han varit part i denna tvist eller ock att han stått i någon annan relation till den förutvarande tvisten (varit tredje man i densamma). Angrepp mot *part* i en föregående tvist äro relativt sällsynta; är tvisten bilagd pläga några efterräkningar i regel icke förekomma mot parten. Emellertid inträffar det dock att, sedan en tvist bilagts, någon grupp av de stridande parterna eller någon som understött parten och som varit missnöjd med fredsslutet fortsatt att vidmakthålla den stridsåtgärd t. ex. en avsättningsblockad, som kommit till användning i striden. Har den grupp, som fortsätter angreppet, till syfte att få till stånd en uppgörelse med annat innehåll, kan man anse att angreppet riktar sig mot part i en *pågående* strid och fallet är då att hänföra till nämnda grupp av fall. Om däremot syftet endast är att straffa parten kan fallet anses tillhöra den grupp varom nu är fråga. — Av mycket större praktisk betydelse äro emellertid de fall där angreppet riktar sig mot någon som varit *tredje man* i den förutvarande tvisten. Den relation i vilken tredje mannen stått till den förutvarande tvisten kan teoretiskt sett vara av vilket som helst av de slag som ovan angivits vid redogörelsen för angrepp mot tredje man i anledning av *pågående* tvist. Sedan en tvist bilagts förekommer emellertid i praktiken så gott som uteslutande angrepp mot sådan tredje man, som tillhör de angripandes egen ekonomiska och sociala krets och vilken enligt de angripandes mening varit osolidarisk i den föregående tvisten genom att vägra att ansluta sig till någon stridsåtgärd, som företagits i denna tvist. Det är framför allt mot strejkbrytare, som angrepp av nu ifrågavarande slag förekomma. Ett sådant angrepp har vanligen igångsatts under det att striden pågått, men det kan också förekomma att stridsåtgärden vidtages först efter det att tvisten mellan parterna bilagts, t. ex. därför att någon organisation av angreppet tidigare icke medhunnits eller sådan åtgärd av någon anledning ansetts inopportun. Angreppet har vanligen karaktären av prickning; om en strejkbrytare emellertid, vilket ibland inträffar, övergår till att ägna sig åt någon näringsverksamhet — han sätter t. ex. upp en affär eller en kaféörelse — kan han utsättas för avsättningsblockad. Angreppet fortsättes ofta i årtal. Efter avbön hos den angripande organisationen kan absolution erhållas. Syftet med den företagna stridsåtgärden är uppenbarligen i främsta rummet att straffa den angripne för hans bristande solidaritet. Emellertid kunna de viktiga stridsåtgärderna även ha den praktiska uppgiften, att de göra den angripne mer mottaglig för påtryckningar vid kommande tillfällen, varjämte repressalierna kunna tjäna som en varning för andra utomstående, vilka härigenom kunna förväntas bli mera medgörliga. Anledningen till att stridsåtgärder efter tvisters biläggande i relativt stor utsträckning förekomma mot före detta strejkbrytare, torde delvis bero därpå, att möjligheten att effektivt träffa dem med ekonomiska stridsåtgärder

under pågående tvist är mycket ringa. Strejkbrytaren har då sitt arbete, och någon möjlighet att förmå arbetsgivaren att avskeda honom föreligger i allmänhet icke. De försök som understundom gjorts att anordna tillförselblockad (av livsmedel, tobaksvaror etc.) mot strejkbrytare under den tid då han utfört blockerat arbete lära icke ha någon nämnvärd praktisk betydelse.

Den angripne står i en viss relation till en väntad ekonomisk tvist. Det förekommer i stor utsträckning att ekonomiska stridsåtgärder vidtagas mot någon för att förmå honom eller annan att inträda eller kvarstå i eller utträda ur en ekonomisk sammanslutning. Det syfte som ligger bakom ett angrepp av nu berörda slag är vanligen det att man vill öka anslutningen till sin egen organisation eller minska anslutningen till motståndens för att därigenom öka sina egna utsikter till framgång vid de ekonomiska tvister som i framtiden kunna väntas uppstå. Med hänsyn härtill synes man kunna ange orsaken till stridsåtgärdens vidtagande så, att den angripne anfaller därför att han står i en viss relation till en väntad ekonomisk tvist.

De vanligaste av dessa fall äro de, där man vill tvinga någon att inträda i en organisation (oftast en fackförening). I regel tillgår härvid så, att en arbetsgivare, vars arbetare i deras helhet eller till någon del äro organiserade, uppvaktas av ett fackföreningsförbund som anmodar arbetsgivaren att tillse att arbetarna ansluta sig till förbundet. Samtidigt anmodas de organiserade att inträda i förbundet. Därest arbetarna vägra att ansluta sig och arbetsgivaren å sin sida nekar att vidtaga några åtgärder i denna riktning (avskedande av de organiserade), nedlägga de organiserade arbetet, vilket samtidigt förklaras i blockad. Driver arbetsgivaren någon affärsrörelse anordnas avsättningsblockad mot denna, under det att arbetarna, som icke vilja ansluta sig till organisationen, prickas. I dessa fall förekommer det synnerligen ofta att stridsåtgärder vidtagas även mot dem som icke respektera blockaden, t. ex. mot köpmän, som försälja arbetsgivarens varor, eller mot personer, som på något sätt inlåta sig med den prickade arbetaren. — Emellertid förekommer det alltemellanåt att stridsåtgärder vidtagas för att förmå någon att utträda ur en organisation. Såsom exempel härpå kan nämnas att en vägstyrelse förklarar sina arbetare avskedade från viss dag, därest dessa ej upplöste en av dem bildad fackförening. — Slutligen har det någon gång förekommit, att stridsåtgärder vidtagits för att förmå någon att kvarstå i en sammanslutning. Så har t. ex. en syndikalistisk sammanslutning företagit prickning av arbetare som utgått ur deras organisation och anslutit sig till ett socialistiskt fackförbund. Likaså har det inträffat att en fackförening verkställt prickning av medlemmar, som begärt utträde ur föreningen. — I de nu nämnda exemplen har den organisation, som angriparen velat förmå den angripne eller annan att inträda eller kvarstå i eller utträda ur, utgjorts av en fackförening. Naturligtvis kan man också tänka sig att

organisationen i stället utgöres av en förening av arbetsgivare. Härvidlag lära emellertid endast de fall ha någon praktisk betydelse, där jämväl den angripande parten utgöres av arbetsgivare.

Med den nu nämnda gruppen av fall synes man böra jämställa det fall att stridsåtgärder vidtagas mot någon icke för att förmå honom att inträda i någon organisation utan för att tvinga honom att ansluta sig till någon mer eller mindre bindande överenskommelse om gemensamt uppträdande i ekonomiska ting, som ingåtts av personer med samma ekonomiska intressen som den angripne. Såsom exempel härpå må nämnas att en stridsåtgärd t. ex. en tillförselblockad vidtages mot någon för att förmå honom att ansluta sig till en försäljningskartell eller att eljest vid försäljning av varor icke verkställa utbud till lägre pris än det, som övriga försäljare på samma marknad begära. I regel torde väl angrepp av denna art knappast bliva kända utanför parternas egen, till numerären vanligen rätt begränsade, krets. För några år sedan lämnades emellertid i pressen meddelande om ett fall tillhörande den nu ifrågavarande gruppen. Enligt meddelandet skulle en bondesammanslutning ha beslutat att verkställa tillförsel- och avsättningsblockad mot en lantbrukare, som försålt mjölk och andra produkter till lägre priser än övriga lantbrukare i orten.

Mellan angriparen och den angripne föreligger en motsättning, som icke är av ekonomisk natur. Det återstår nu den tredje och sista huvudgruppen av fall där anledningen till stridsåtgärdernas vidtagande är att söka i motsättningar mellan angriparen och den angripne, som icke äro av ekonomisk natur. Naturligtvis kan det även i dessa fall förekomma att angreppet riktar sig icke mot den man slutligen vill träffa utan mot en tredje man, som står i någon relation till den förre. Uppenbarligen är det möjligt att vilken som helst motsättning skall kunna giva upphov till användande av ekonomiska stridsåtgärder, försåvitt som angreppsmedlet utgöres av någon s. k. individuell åtgärd. Om stridsåtgärden däremot består av en blockadåtgärd, är det med hänsyn till att blockaden som regel kräver medverkan av personer utanför den angripande partens krets nödvändigt att det består någon intressesmotsättning av mera allmän natur mellan angriparna och den angripne; parterna tillhöra t. ex. olika politiska partier eller ekonomiska eller sociala grupper som stå i motsatsställning till varandra. Såsom exempel på blockader, föranledda av politiska motsättningar, till vilka jämväl synas kunna hänföras rasmotsättningar, må nämnas att hemlig blockad anordnats av kommunister mot en arbetsgivare för att tvinga honom att avskeda en socialdemokratisk arbetare, vilken i sin politiska verksamhet angripit kommunisterna; att en arbetarsammanslutning anordnat avsättningsblockad mot en köpman som skulle ha biträtt polisen vid ingripande mot ett politiskt demonstrationståg. Allmänt kända äro de prickningar som från vissa arbetargrupperns sida förekommit mot personer, som deltagit på de »vitas» sida i det finländska in-

bördeskriget. Blockaden mot tyska varor samt den vid något tillfälle här i landet från antisemitiskt håll anordnade blockaden mot judiska affärer höra ock till den nu ifrågavarande gruppen. Även blockader föranledda av motsättningar mellan olika ekonomiskt-sociala grupper förekomma tämligen allmänt. I arbetsfredsdelegationens betänkande av år 1927 finnas intagna två blockadannonser, som hänföra sig till blockader föranledda av sådana motsättningar. I ett av dessa fall hade en hyresgästförening förklarat en innehavarinna av en bröd- och mjölkaffär i blockad, emedan hon uppträtt brutalt och oförskämt mot hyresgästerna, hållit undermålig vikt å en del av sina varor, samt behandlat barn som för sina föräldrars räkning gått ärenden till affären efter gottfinnande. I det andra av dessa fall hade en arbetarsammanslutning förklarat ett hotell i blockad på grund av att innehavarinnan bemött resande på ett osympatiskt sätt. Såsom ytterligare exempel kan nämnas att det förekommit att köpmän anordnat avsättningsblockad mot några industriidkare, vilka riktat ett offentligt angrepp mot köpmännens sätt att deklarerera. Slutligen må erinras därom att det från arbetarhåll gjorts gällande, att de av vissa arbetsgivarsammanslutningar förda s. k. svarta listorna å misshagliga arbetare kunnat användas såsom medel för att utestänga sådana arbetare från arbete, vilka genom sitt deltagande i de politiska striderna eller i lönekampen väckt arbetsgivarnas missnöje.

I vilken utsträckning förekomma angrepp mot tredje man?

Uppenbarligen skulle det ur flera synpunkter vara av stor betydelse att erhålla en statistisk utredning om i vilken utsträckning ekonomiska stridsåtgärder eller hot om sådana åtgärder förekomma mot tredje man. En sådan utredning stöter emellertid på mycket stora svårigheter. Vad först angår de fall där tredje mannen angripes genom en s. k. individuell åtgärd är det på grund av tidigare angivna skäl nästan omöjligt att erhålla annat än sporadiska uppgifter härom. Vad vidare beträffar den viktigaste gruppen av fall, då såsom stridsmedel användes blockad — arbetsinställelse såsom stridsmedel mot tredje man lärer icke vara av större intresse med hänsyn till det innehåll, som en blivande lagstiftning synes böra erhålla på denna punkt — är det även beträffande denna grupp förenat med stora svårigheter att erhålla någon fullständig upplysning. Orsakerna härtill äro mångahanda. I detta avseende må först framhållas att det ofta torde förekomma, att blockad etableras mot tredje man utan att den genom annons i pressen eller på annat sätt bringas till allmänhetens kännedom; inom en förening eller inom en särskild grupp i eller utom en förening sprides genom muntliga meddelanden från man till man uppmaning att blockera t. ex. en handlande, som säljer varor till strejkbrytare. Uppenbarligen låter det sig icke göra — i varje fall icke vid en utredning som den förevarande — att erhålla tillförlitliga upplysningar om dylika hem-

liga åtgärder. Beträffande de stridsåtgärder, som genom pressen bringas till mera allmän kännedom, är att märka, att en granskning av de talrika blockadannonserna ej kan lämna en säker ledning för bedömning av frågan, i vilken omfattning de sålunda kungjorda åtgärderna rikta sig mot tredje man. Blockadannonserna äro långt ifrån alltid så avfattade, att därav framgår, huruvida de blockerande och den blockerade stå till varandra i sådant ekonomiskt förhållande, att de äro att anse såsom parter i en tvist eller om möjligen den blockerade är att anse såsom en utomstående tredje man. Därtill kommer vidare att blockadannonserna icke lämna några upplysningar om de synnerligen viktiga fall, då hot om företagande av stridsåtgärd framställts, men då hotet icke behövt verkställas enär den angripne fallit till föga för angriparens krav. De stora riksorganisationerna av arbetsgivare och arbetare innehava, såvitt upplýst är, icke sådana fullständiga uppgifter angående blockader, som skulle kunna tjäna till säker ledning vid den förevarande undersökningen.

Då det emellertid syntts angeläget att åtminstone för någon kategori av tredje män söka erhålla närmare upplysning rörande den ungefärliga förekomsten av stridsåtgärder, har en undersökning verkställts beträffande den grupp av tredje män, som på grund av sin klart neutrala ställning till tvisten mellan parterna kommit att skjutas i förgrunden vid diskussionen om tredje mans rätt till neutralitet i arbetstvister, nämligen köpmännen. Här nedan kommer en redogörelse att lämnas för nämnda undersökning. I samband härmed har det emellertid syntts lämpligt att även lämna en framställning av hur blockadåtgärderna i de enskilda fallen blivit verkställda, enär en sådan framställning synes vara ägnad att giva en mer åskådlig bild av hur en blockad i praktiken genomföres, än som i den föregående schematiska framställningen kunnat lämnas.

För verkställande av berörda utredning har hänvändelse skett till Sveriges köpmannaförbund. I anledning härav har förbundet införskaffat uppgifter angående blockadåtgärder mot köpmän under senare halvåret 1930. Vid uppgifternas införskaffande har, enligt vad förbundet upplýst, så tillgått, att förbundet avlåtitt cirkulärskrivelse till länsförbunden, vilka sedan inom distrikten anskaffat svar å särskilda av riksförbundet tillhandahållna frågeformulär. Riksförbundet har vid överlämnande av de insamlade uppgifterna framhållit, att det givetvis vore ytterst svårt att erhålla uppgifter från samtliga, som varit föremål för fackliga stridsåtgärder, samt att, enär riksförbundets cirkulärskrivelse utgått allenast till länsförbunden och icke till lokalavdelningarna — en begränsning av undersökningen, som föranletts av tidshänsyn — säkerligen uppgifter lämnats endast angående de bekanta fallen, medan alla de blockader, som icke kommit till allmännare kännedom, knappast tillförts utredningen.

Enligt de för uppgifternas avlämnande använda frågeformulären skulle uppgift lämnas, huruvida rörelsen under senare halvåret 1930 varit föremål för blockad och huruvida till köpmannen framställts hot om

blockad, som icke blivit verkställd. Därest blockad förekommit under den angivna tiden, skulle vidare uppgivas av vem eller vilka åtgärden vidtagits; den angivna anledningen; huruvida hot om blockaden eller annat direkt meddelande förekommit före blockadens verkställande; huruvida åtgärden verkställts genom tidningsannonser, genom utdelning av blockadlappar, genom vakthållning i annan form, genom cirkulär till enskilda eller på annat sätt; huruvida blockaden avsett köpman-
nens avsättning överhuvud eller endast i viss del; huruvida leverans-
vägran från producenter eller grossister förekommit. Ytterligare skulle uppgifter lämnas angående blockadens varaktighet; huruvida den form-
ligen avlysts; huruvida köpmannen helt eller delvis efterkommit de bloc-
kerandes fordringar; angående storleken av den ekonomiska skada, den
blockerade ansåge sig hava lidit genom åtgärden, och huruvida blocka-
den givit anledning till rättegång, för vilken händelse jämväl skulle an-
givas dennas utgång. Därest till köpmannen framställts hot om bloc-
kad, som icke blivit verkställt, skulle enligt frågeformuläret uppgivas
vem eller vilka, som framställt hotet; den angivna anledningen; huru-
vida köpmannen efterkommit de framställda fordringarna; huruvida
han ansåge sig hava lidit ekonomisk skada och i så fall till huru stort
belopp han ansåge skadan hava uppgått.

I anledning av köpmannaförbundets cirkulärskrivelse hava uppgif-
ter inkommit från tjugotre köpmän. Tre av de inkomna uppgiftsblan-
ketterna sakna underskrift; köpmannaförbundet har angående dem upp-
lyst, att de tillställts förbundet från en av förbundet angiven ort.

Riktigheten av de lämnade uppgifterna har uppenbarligen icke kun-
nat kontrolleras.

Vid granskning av de inkomna uppgifterna har det visat sig, att fem
av uppgifterna gälla annan tid än den, som frågeformuläret avsett, eller
senare halvåret 1930.

Bland de aderton uppgifter, som gälla sistnämnda tid, förekomma tre,
vilka avse åtgärder företagna mot part i arbetstvist, i ett fall angiven
såsom avtalstvist, i ett annat fall såsom lönetvist och i det tredje fallet
såsom tvist angående avskedande av en anställd.

Återstående femton uppgifter avse åtgärder vidtagna under pågå-
ende arbetskonflikt mot någon, som icke torde kunna anses såsom part
i konflikten utan måste betraktas som tredje man, i syfte att förmå ho-
nom att avbryta eller icke ingå ekonomiska förbindelser med part i kon-
flikten eller med någon, som under konflikten haft ekonomiska förbin-
delser med part eller tagit befattning med avsättning av parts varor
eller tillhandagått någon, som i sin ordning på ett eller annat sätt,
t. ex. med arbete, tillhandagått part.

Samtliga dessa femton uppgifter utom två avse åtgärder, vilka hade
till syfte att under pågående konflikt mellan Aktiebolaget Wilh. Becker
och Nya Aktiebolaget M. Hansen samt bolagens butikspersonal hindra

avsättning av bolagens varor. De två återstående uppgifterna avse åtgärder i syfte att förhindra affärsförbindelse med strejkbrytare eller någon, som tillhandagått strejkbrytare.

Innan redogörelse lämnas för innehållet i de uppgifter, som beröra blockader föranledda av Beckerkonflikten, må en kortfattad redogörelse lämnas för denna konflikts uppkomst och utveckling. Aktiebolaget Wilh. Becker och Nya Aktiebolaget M. Hansen bedriva i Stockholm dels tillverkning av färger, fernissa och kemikalier, dels ock försäljning av sina varor i ett stort antal egna affärer i Stockholm. För de hos bolagen anställda fabriks- och lagerarbetarna gällde år 1930 kollektivavtal under det att butikspersonalen (butiksföreståndare och butiksbiträden) voro anställda genom personliga avtal. Sedan ett antal butiksbiträden inträtt i arbetarorganisationen Svenska handelsarbetareförbundet, framställde förbundet yrkande om att även med butikspersonalen skulle upprättas kollektivavtal. Då denna framställning avslogs av bolagen, beslöto de till förbundet anslutna butiksbiträdena att träda i strejk från och med den 3 maj 1930. De hos bolaget anställda fabriks- och lagerarbetarna vidtogo sympatiststrejk, varjämte fackförbundet förklarade blockad mot bolagens samtliga butiker och varor ävensom mot alla transporter till och från bolagen. Blockad utfärdades jämväl mot bolagens bilar och motorecyklar. Till blockaden anslöto sig ett stort antal andra fackförbund. Striden genomfördes med stor kraft och gav sedermera, såsom av de berörda tretton uppgifterna närmare framgår, upphov till ett stort antal blockader i synnerhet mot köpmän, vilka i sina affärer förde varor från de båda bolagen. Sedan uppgörelse i konflikten slutligen träffats överenskomms, att alla stridsåtgärder skulle inställas från och med den 14 november 1930. Uppmaningar att fortsätta blockaden framställdes emellertid av en tidning, som ansåg uppgörelsen ofördelaktig för arbetarparten.

Vad beträffar innehållet i de tretton uppgifter, som avsågo stridsåtgärder i Beckerkonflikten, må anmärkas följande. Uppgifterna hava lämnats av köpmän å olika orter i rikets mellersta och norra delar. I ett fall har annat ej förekommit än att vederbörande köpman »uppvaktats» av fackorganisationer på orten och ombetts att icke köpa varor från blockerade försäljare, varefter köpmannen lovat tillmötesgå denna begäran. I ett annat fall har köpmannen av medlemmar av ortens arbetarkommun hotats med blockad, vilket hot emellertid, då de framställda fordringarna delvis efterkommits, icke blivit verkställt. I ett tredje fall har köpmannen blivit »prickad» av ortens fackliga centralorganisation. I övriga fall har avsättningsblockad tillgripits. Åtgärden har i allmänhet vidtagits av fackförbund eller fackförening. Den har bringats till allmänhetens kändedom genom annons i tidningar, varjämte i sex fall förekommit utdelning av blockadlappar och i några fall vakt hållning i annan form. I ett fall anmärkes, att kunder, vilka icke re-

spekterat blockaden, upprepade gånger blivit i telefon erinrade om densamma. I ett annat fall uppgives, att en del detaljhandlare, som hos den blockerade köpmannen verkställt inköp av varor, blivit blockerade, oaktat de inköpta varorna ej kommit från de blockerade bolagen, samt att de sålunda blockerade detaljhandlarnas kunder hotats med blockad för den händelse de ej respekterade blockaderna. I några fall hava transporter till eller från den blockerade köpmannen försvårats. Två av köpmännen uppgiva, att vissa grossister vägrat leverera varor, men den ene tillägger, att detta icke haft någon betydelse för affärsrörelsen. I övrigt har, såvitt av uppgifterna framgår, leveransvägran från producenter eller grossister ej förekommit. Några av de blockerade köpmännen hava till en del efterkommit de framställda fordringarna, medan de flesta hava avvisat desamma. En av de blockerade anser sig ej kunna besvara frågan, huru stor skada som tillskyndats honom. En annan uppskattar skadan till minst 10 000 kronor, en tredje till cirka 10 000 kronor och en fjärde till 200 eller 300 kronor. En femte förmenar, att årsinkomsten minskats med 3 000 kronor. En sjätte uppgiver sig hava lidit en avsevärd förlust. De övriga förklara, att de lidit obetydlig eller ingen skada.

Såsom redan anmärkts avse två av de uppgifter, vilka gälla andra halvåret 1930, åtgärder i syfte att förhindra affärsförbindelse med strejk-brytare eller med någon, som tillhandagått strejkbrytare. I det ena av dessa fall hade en konditorirörelse gjorts till föremål för blockad och bojkott av en fackorganisation, enär strejkbrytare blivit serverade i konditoriet. Blockadlappar hade utdelats samt vakhållning anordnats utanför affärslokalen. Affärsinnehavaren hade icke efterkommit de framställda fordringarna, och blockaden upprätthölls ännu i juli 1931. På frågan angående den ekonomiska skadans storlek har lämnats det svar, att det vore svårt att uppgiva en exakt summa.

I det andra fallet hade hot om blockad förekommit men formelig blockad ej tillgripits. Åtgärder hade vidtagits såväl under förra som under senare halvåret 1930. De uppgifter, som lämnats angående detta fall, äro fullständigare än uppgifterna angående övriga fall och bestyrkas till en del av företedda handlingar. I slutet av år 1929 uppstod mellan en vägstyrelse och de av denna anställda vägarbetarna tvist av uppgiven anledning, att vägstyrelsen vägrade träffa kollektivavtal. Sedan strejk utbrutit bland vägarbetarna, antog vägstyrelsen nya arbetare till vägarbetets utförande. De åtgärder, varom uppgift lämnats, riktades mot ägaren till två mejerier i trakten. Mejeriägaren försälde produkterna från det ena mejeriet i försäljningslokal i ett närbeläget municipalsamhälle och från det andra mejeriet i försäljningslokaler i en närbelägen stad. En av de under strejken arbetande vägarbetarna hade erhållit inackordering hos en lantbrukare, som levererade mjölk till det ena mejeriet. Några av de strejkande liksom några av strejkbrytarna

voro söner till lantbrukare, vilka jämväl levererade mjölk till mejerierna. Vissa mjölkleverantörer arbetade själva såsom strejkbrytare. I början av år 1930 framställdes till mejeriägaren begäran, att han skulle vägra mottaga mjölk från den förstnämnde leverantören, som hyste en arbetsvillig; därest denna begäran ej bleve efterkommen, skulle mejerierna och försäljningslokalerna blockeras. Efter underhandlingar skaffade sig den hos mjölkleverantören boende arbetsvillige annan bostad, varigenom frågan om blockad förföll. — Kort därefter erhöll emellertid mejeriägaren från en fackförening skriftligt meddelande, att föreningen beslutat anmoda honom att icke mottaga mjölk från fyra leverantörer, av vilka två själva arbetade såsom strejkbrytare samt två hade söner, som utförde arbete såsom strejkbrytare. Därest de ifrågavarande fyra leverantörerna icke vägrades att leverera mjölk (till ett av mejerierna) senast viss dag, bleve samtliga försäljningslokaler, som tillhörde mejeriägaren, blockerade. Skrivelsen innehöll vidare följande: »Skulle nu dessa om de bliva avstängda kunna utverka så att även andra som ej arbeta för väggassans räkning sedan konflikten utbröt, komma att bliva utestängda för mjölkleverans till — — — mejeri, kommer blockaden att kvarstå tills de åter få lämna.» I skrivelsen upplystes, att fackföreningarnas beslut vore godkänt av stadens fackliga centralorganisation samt av det fackförbund, som föreningen tillhörde. De fyra i skrivelsen omnämnda mjölkleverantörerna, vilkas leveranser uppgått till små kvantiteter, upphörde därefter att leverera mjölk till mejeriet. — I juli månad 1930 erhöll mejeriägaren från samma fackförening skriftligt meddelande av innehåll, att föreningen, med anledning därav att å vägstämma beslutats att kollektivavtal icke skulle ingås med fackföreningen, i samråd med styrelserna för samtliga fackföreningar i municipalsamhället samt styrelsen för stadens fackliga centralorganisation beslutat tillstålla mejeriägaren ett ultimatum, vari krävdes, att en namngiven godsägare och en namngiven lantbrukare senast viss dag avstängdes från varje leverans till mejeriet, och komme föreningen, därest detta krav icke godkändes, att vidtaga de åtgärder, som föreningen ansåge lämpliga. Enligt uppgift levererade den ene av de i skrivelsen omnämnda leverantörerna 900 kilogram mjölk och den andra 200 kilogram mjölk per dag. Båda hade deltagit i det vägstämmobeslut, som utgjorde anledning till föreningens ultimatum. Mejeriägaren förklarade sig ur stånd att tillmötesgå föreningens begäran under förmälan bland annat, att en del lantbrukare hotat upphöra med mjölkleverans, därest han fortsatte att tillmötesgå föreningen. Kort därefter blev väggkonflikten löst. Mejeriägaren beräknar, att, därest blockad av hans rörelse kommit till stånd, mycket stora förluster skulle hava tillskyndats honom.

Arbetersammanslutningars rätt att anordna blockad.

Rätten att vidtaga ekonomiska stridsåtgärder kan då det gäller personer eller sammanslutningar, som äro inordnade i en större organisation, vara genom föreskrifter i organisationernas stadgar på ett eller annat sätt inskränkt. Störst praktisk betydelse synes i detta avseende tillkomma de inskränkningar, som gälla för de till Landsorganisationen anslutna fackförbunden och de därunder sorterande lokala fackföreningarna och arbetslagen beträffande rätten att vidtaga blockadåtgärder. För dessa inskränkande bestämmelser skall här nedan i korthet redogöras.

I Landsorganisationens stadgar finnas fastställda vissa regler angående blockad. Man har därvid att skilja dels på »blockad av arbetsplats eller varor», varmed åsyftas arbetsblockad, tillförselblockad och transportblockad, dels ock på »bojkott», varmed åsyftas avsättningsblockad. Rörande prickning givas inga bestämmelser, jfr nedan.

Vad först angår »blockad av arbetsplats eller varor» kan sådan enligt stadgarna med bindande kraft beslutas endast av fackförbundsstyrelse (sålunda icke av den lokala fackföreningen). Vidare stadgas, att blockad, som träffar även arbetare tillhörande andra yrkesgrupper, ej får beslutas med mindre styrelsen för det eller de förbund, till vilka sådana arbetare äro anslutna, därtill lämnat sitt bifall. Kan enighet mellan förbundsstyrelserna i sådant fall ej ernås, skall saken inrapporteras till landssekreterariatet, som då avgör frågan. I de olika fackförbundens stadgar återfinnas mera sällan särskilda bestämmelser i de nu berörda avseendena. I två fackförbunds stadgar finnas emellertid bestämmelser inryckta, som avse att inskränka att fackförbund ej får besluta om blockad, som berör arbetare tillhörande andra yrkesgrupper. I Svenska byggnadsträarbetareförbundets stadgar finnes sålunda en bestämmelse av innehåll, att blockadmeddelande ej må omfatta annat arbete än sådant, som tillhör facket och ligger inom verksamhetsområdet för den avdelning, som undertecknar blockaden. En liknande bestämmelse förekommer i Svenska träindustriarbetareförbundets stadgar, vari föreskrives att blockadmeddelande ej må omfatta annat arbete än det, som konflikten berör och ligger inom verksamhetsområdet för den avdelning, som undertecknar blockaden. — Vidare må framhållas att stadgarna för några förbund ytterligare understryka, att blockad icke får förklaras av lokal fackförening, förrän förbundsstyrelsen lämnat medgivande därtill, och att medlemmarna icke äga vare sig skyldighet eller rätt att ställa sig till efterrättelse blockadmeddelande, som icke utfärdats eller godkänts av förbundsstyrelsen eller i enlighet med Landsorganisationens stadgar.

Sistnämnda, nyss refererade bestämmelser avse tydligtvis att förhindra, att lokala fackföreningar på egen hand vidtaga blockadåtgär-

der. Det lär emellertid få anses konstaterat, att ifrågavarande syfte icke ernåtts, utan att bestämmelserna vid åtskilliga tillfällen blivit åsidosatta. Detta framgår bland annat av de diskussioner och förslag i ämnet, som förekommit vid Landsorganisationens och en del fackförbunds kongresser. Landssekreteriatets utlåtande nr 25 över en del motioner till 1926 års kongress rörande ändring i här ifrågavarande stadgebestämmelser innehåller sålunda en passus av följande lydelse: »På senare tid har blockadvapnet kommit till användning även för andra ändamål än förbundens avtals- och lönepolitik. Därvid ha missbruk förekommit, som ej kunna fortsätta utan fara för att blockadvapnet förslöas och kommer i misskredit. Förbundsstyrelserna böra därför se till att avdelningarna ej bryta mot bestämmelsen i Landsorganisationens stadgar genom att utfärda blockader, som ej godkänts av förbundsstyrelserna, och det bör ingå i medlemmarnas uppfattning att det överhuvud taget ej existerar andra blockader än dem förbunden utfärdar.»

Vad därefter angår »bojkotten», avsättningsblockaden, innehåller Landsorganisationens stadgar härom föreskriften att upprop om bojkott skall utfärdas av förbundsstyrelsen.

Rörande prickning saknas såsom ovan anmärkts bestämmelser i Landsorganisationens stadgar. Vederbörande lokala fackförening torde hava rätt att fatta beslut härom.

Vad särskilt angår sådana blockader som rikta sig mot tredje man må anmärkas, att enligt erhållen uppgift något fall icke förekommit, då ett fackförbund godkänt beslut om blockad mot någon, som skulle kunna anses såsom tredje man. Visserligen torde det ha inträffat i några fall, att sådan stridsåtgärd beslutats av avdelning, men det lär anses att beslut härom ej på grund av bestämmelserna i Landsorganisationens stadgar behöva underställas vederbörande förbundsstyrelse, i det att nämnda bestämmelser anses avse allenast rent fackliga blockadbeslut.

IV. Gällande svensk rätt.

I den svenska rätten finnes som bekant — med undantag för vissa stadganden i lagen den 22 juni 1928 om kollektivavtal, varom vidare nedan — icke någon föreskrift, som innehåller uttryckliga rättsregler, vilka direkt hänföra sig till sådana ekonomiska stridsåtgärder, varom nu är fråga. Emellertid inställer sig spørsmålet om icke möjligen vissa positiva rättsregler av mera allmän beskaffenhet eller eljest gällande rättsgrundsatser kunna ha betydelse även för åtgärder av förevarande slag. Undersökningen av denna fråga kommer huvudsakligen att begränsas till den grupp av ekonomiska stridsåtgärder som betecknas såsom blockader. Prin-

cipiellt sett synes, då det gäller att avgöra vilken ställning den svenska rätten intar till de ekonomiska stridsåtgärderna, icke förefinnas någon skillnad mellan blockad och övriga stridsåtgärder — arbetsinställelser och de åtgärder, vilka ovan betecknats såsom individuella åtgärder. Frågan om arbetsinställelsernas och de individuella åtgärdernas rättsenlighet har emellertid veterligen icke dragits under domstolarnas prövning, troligen därför att berörda åtgärder i regel av en enhällig opinion utan vidare ansetts såsom tillåtna, naturligtvis under den förutsättning att de icke varit avtalsstridiga (jfr nedan).

Kunna blockadåtgärder föranleda straff?

Vid undersökning av spørsmålet om blockadåtgärdernas rättsenlighet enligt gällande svensk rätt synes det lämpligt att först upptaga till behandling frågan i vad mån företagande av sådana åtgärder eller hot därom kan föranleda straff för att därefter undersöka i vad mån berörda åtgärder kunna giva upphov till civila rättsverkningar, främst skadestånd.

Enligt 15 kap. 22 § strafflagen. Vad den första frågan angår utgöras de bestämmelser som kunna tänkas ifrågakomma dels av stadgandet i 15 kap. 22 § strafflagen om straff för rättsstridigt tvång dels ock av bestämmelsen om straff för ärekränkning i 16 kap. 8 § samma lag. Enligt det förra lagrummet stadgas straff, i första stycket för den som tvingar någon utan laga rätt, eller med missbruk av sin rätt, genom våld eller hot att något göra, tåla eller underlåta, samt i andra stycket för den som försöker, på sätt nu är sagt, tvinga någon till deltagande i arbetsinställelse eller hindra någon att återgå till arbetet eller att övertaga erbjudet arbete. Såsom synes kräves såväl för det fullbordade brottet i första stycket som för försöksbrottet i andra stycket att den tvingande velat förmå den tvungne till ett handlande av positiv eller negativ natur (vid försöket måste detta handlande vara av visst angivet slag). På grund härav är det i första hand uppenbart att sådana stridsåtgärder, vilka icke tillgripas i syfte att förmå den angripne till något handlande, utan endast användas för att straffa honom eller för att hämnas på honom, t. ex. prickning av en strejkbrytare efter arbetstvistsens biläggande eller efter det att strejkbrytaren slutat arbeta på den blockerade arbetsplatsen, icke kunna föranleda straff för tvång enligt ifrågavarande lagrum. Går däremot angriparens syfte ut på att tvinga den angripne att handla på visst sätt, t. ex. att förmå part i en tvist till visst medgivande eller förmå tredje man att ansluta sig till en stridsåtgärd mot parten, synes det avgörande spørsmålet för frågan om blockadåtgärdens straffbarhet vara det, om företagande av en blockadåtgärd eller hot om företagande av en sådan åtgärd kan betraktas såsom hot av sådan art varom i nämnda lagrum förmåles (hotets art är uppenbarligen detsamma vid fullbordat brott och vid försök). I detta avseende må till en början

framhållas att i rättspraxis någon slutlig lösning av frågan om hur hotet skall vara beskaffat icke föreligger. Enighet råder visserligen därom att under hot i 22 § skall hänföras icke blott hot om brottslig gärning utan jämväl ytterligare något slag av hot. Huru detta senare slag av hot skall vara beskaffat är emellertid föremål för delade meningar. I proposition till 1912 års riksdag (nr 224) angående ändrad lydelse av 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen har departementschefen givit uttryck för den uppfattningen, att rättspraxis intagit den ståndpunkten att förutsättningen för 22 §:s tillämplighet skulle vara den att hotet skulle gå ut på företagande av brottslig eller *lagstridig* handling (t. ex. lagstridig uteslutning ur sjukkassa). Till stöd härför åberopades främst ett rättsfall, där Högsta domstolen frikämt en tilltalad från ansvar enligt förevarande lagrum på den grund att vad i målet förekommit icke innefattade laga bevisning därom, att den tilltalade genom hot med *brottslig eller eljest lagstridig* handling försökt tvinga målsäganden till deltagande i arbetsinställelse (se N. J. A. 1909 s. 656). Emellertid har även den åsikten framförts att allt hot om civilt *rättsstridiga* handlingar (oberoende av om de äro lagstridiga) skulle falla in under hot, som i 22 § avses. Att man skulle kunna gå ännu vidare och under vissa förutsättningar medtaga även hot med rättsenliga handlingar har tidigare inom teorin gjorts gällande, men denna åsikt torde numera icke ha några förespråkare. Valet torde stå mellan att låta ifrågavarande hot omfatta (förutom hot om brottsliga handlingar) antingen hot om lagstridiga handlingar eller ock hot om rättsstridiga handlingar. Något principiellt avgörande härom föreligger icke och denna fråga får alltså anses stå öppen. Emellertid torde det icke vara nödvändigt att lösa denna principiella fråga för avgörande av det förevarande spörsmålet huruvida hot om blockad eller hot om företagande av blockadåtgärd kan anses falla under hot i 22 §. Detta spörsmål har nämligen varit föremål för prövning i ett antal rättsfall utan att domstolarna därvid tagit ställning till den ovan diskuterade principiella frågan.

Till belysande härav skall först redogöras för ett av Högsta domstolen år 1910 avgjort mål (N. J. A. 1910 not. B nr 268).

Stadsfiskalen Jonathan Ekelund och garveriarbetaren Josef Patrik Josefsson i Örebro yrkade vid rådhusrätten i Örebro, att enär garveriarbetaren August Sjöberg därstädes den 14 augusti 1909 genom hot förmått Josefsson att nedlägga av denne antaget arbete vid Fredrikslunds ånggarveri i Örebro, Sjöberg måtte därför fällas till ansvar jämlikt 15 kap. 22 § strafflagen.

Rådhusrätten yttrade i utslag den 15 oktober 1909: I målet vore utrett, att Josefsson, som haft arbete å Fredrikslunds ånggarveri, därmed fortsatt under första delen av 1909 års den 4 augusti började storstrejk, att läderarbetarefackföreningen i Örebro vid möte den 14 berörda augusti beslutit, att Josefsson skulle meddelas besked därom, att han, om arbetet fortsattes, komme att anses såsom strejkbrytare, att Sjöberg deltagit i nämnda be-

slut, utskrivit det protokollsutdrag angående beslutet vid nämnda möte, som i målet åberopats, och jämte garveriarbetaren Johannes Larsson-Norén tillställt Josefsson protokollsutdraget, samt att Josefsson efter mottagandet av protokollsutdraget slutat arbetet å garveriet; och enär av vad i målet förekommit uppenbarligen framginge, att med nämnda beslut och dess överlämnande till Josefsson avsetts att medelst hot tvinga Josefsson till deltagande i pågående arbetsinställelse, samt detta hot, med hänsyn till den behandling, Josefsson hade att befara därigenom att han av fackföreningen betecknades såsom strejkbrytare, måste anses vara synnerligen allvarligt, alltså och då Josefsson, enligt vad i målet vore upplyst, på grund av hotet slutat sitt arbete å garveriet, prövade rådhusrätten rättvist döma Sjöberg, jämlikt 15 kap. 22 § strafflagen, för vad han sålunda låtit komma sig till last att undergå en månads fängelse.

Det omnämnda protokollsutdraget hade följande lydelse:

»Herr J. Josefsson, Örebro.

Protokoll fört vid strejkmötet lördagen den 14 augusti 1909 med de förenade förbundens avdelning i Örebro.

§ 5.

Mötet beslöt, att meddela J. Josefsson protokollsutdrag, att enligt fackföreningsprincip, och förbundsstyrelsens en gång fattade beslut, att om ni fortsätter med arbete anse vi eder som strejkbrytare.

Sekreteraren.»

Annat hot än som angives i rådhusrättens utslag hade ej förekommit.

Vid överlämnandet till Josefsson av protokollsutdraget (inneslutet i ett kuvert) hade Sjöberg icke yttrat annat än att han skulle lämna Josefsson ett brev samt — på Josefssons fråga, vad det vore för ett brev — uppgivit att det vore från fackföreningen.

Sjöberg uppgav att fackföreningens beslut föranletts därav, att Josefsson ansett sig ej vara strejkbrytare, enär han ej tillhörde fackföreningen, och att beslutet delgivits Josefsson allenast i syfte att upplysa honom om hans missuppfattning.

Sjöberg överklagade rådhusrättens utslag.

Svea hovrätt gjorde i utslag den 28 december 1909 ej ändring i rådhusrättens utslag.

Högsta domstolen (justitieråden K. G. Carlsson och Thomasson), där Sjöberg sökte ändring, yttrade i utslag den 11 april 1910: Enär Sjöberg icke emot vad av honom uppgivits angående anledningen till fattandet av ifrågakomna fackföreningsbeslut och överlämnandet till Josefsson av protokollsutdrag om beslutet kunde anses i målet övertygad att hava gjort sig skyldig till straffbart hot mot Josefsson, prövade H. D. rättvist att, med ändring av hovrättens utslag, befria Sjöberg från honom i målet ådömda straff.

Justitieråden Lilienberg och Dyberg gjorde ej ändring i hovrättens utslag.

Justitierådet Berglöf yttrade: Det torde vara obestriddigt, att den under arbetskonflikterna i vårt land uppkomna benämningen strejkbrytare *kan* hava sådan innebörd, att dess användande mot annan utgör ett straffbart hot. Så blir t. ex. fallet, om i tillmälet kan inläggas hotelse med misshandel eller annan rättsstridig handling. Oberättigat torde emellertid vara att utgå från den förutsättningen, att tilldelandet av benämningen strejkbrytare i och för sig alltid skulle hava en straffbar innebörd i nu förevarande mening. Huruvida ett dylikt tillmäle är straffbart såsom smädelse eller ej, saknar intresse för nu föreliggande mål. För bedömande av frågan om straffbarhet enligt 15 kap. strafflagen måste man, synes det mig, taga hänsyn därtill, att benämningen strejkbrytare kan innebära allenast ett uttryck av klander, för det, enligt de strejkandes mening, de arbetsvilliga bryta mot kamratskapets och solidaritetens bud; och det synes mig uppenbart, att man, till dess motsatsen kan anses ådagalagd, måste utgå ifrån att tillmälet har, icke en svårare, rättsstridig innebörd, utan denna mildare, vilken jag, såvitt fråga är endast om ådömande av straff för frihetsbrott, icke kan stämpla såsom rättsstridig. En motsatt uppfattning skulle inkräkta på strejkande arbetares obestriddiga rätt att på övertygelsens väg söka inverka på arbetsvilliga. Ett övertalningsförsök kan således ingalunda för mig framstå såsom fallande under ifrågavarande lagrum endast därigenom, att den övertalande förklarar, att, därest hans framställningar icke vinna beaktande, den andra parten kommer att anses såsom strejkbrytare; och i nu förevarande mål kan jag ej finna utredningen giva vid handen, att det Josefsson tillställda tillkännagivandet inneburit annat än ett i ändamål av övertalning gjort understrykande av de strejkandes mening, närmast betingat därav, att Josefsson förklarat, att han såsom icke organiserad arbetare ej ansåge sig vara strejkbrytare. På dessa grunder prövar jag lagligt att, med upphävande av domstolarnas beslut, ogilla den mot Sjöberg i målet förda talan.

Detta utslag synes snarast giva vid handen att Högsta domstolen skulle ansett den tilltalades förfarande brottsligt, därest det bevisats att detsamma haft karaktären av tvångsförsök.

Två senare rättsfall från 1911 och 1912 synas däremot utvisa, att hot om att pricka en person såsom strejkbrytare eller, vad som härmed lär vara likvärdigt, hot att betrakta en person som strejkbrytare (naturligtvis under förutsättning att avsikten är att tvinga den hotade till något) icke skulle kunna falla in under hot i nu ifrågavarande lagrum.

I det förra rättsfallet (N. J. A. 1911 not. B nr 719) voro omständigheterna följande:

T. f. länsmannen N. A. Eriksson yrkade vid Sköns tingslags häradsrätt, att enär gjuteriarbetaren Erik August Stedt under augusti månad 1909 genom hot sökt tvinga gjuteriförmannen K. Hedman till deltagande i då pågående arbetsinställelse vid Sunds mekaniska verkstad och gjuteri, Stedt måtte härför fällas till ansvar jämlikt 15 kap. 22 § strafflagen.

Häradsrätten yttrade i utslag den 24 april 1910: I målet vore utrett, att Stedt såsom medlem av avdelningen nr 17 av Svenska gjutareförbundet deltagit i ett den 6 augusti 1909 fattat beslut att blockera Sunds gjuteri från all arbetskraft, så länge då pågående storstrejk varade, och att var och en, som arbetade därstädes under denna tid, skulle ovillkorligen prickas såsom strejkbrytare; att han även varit närvarande vid nämnda avdelnings möte den 18 i samma månad och deltagit i då fattat beslut, varigenom styrelsen för avdelningen bemyndigades att skriftligen meddela Hedman omförmälda blockadbeslut; att han närvarit vid ifrågavarande skrivelses avfattande och avsändande med posten; samt att skrivelsen blivit av därtill utsedd person till Hedman överlämnad; ty och som innehållet i skrivelsen innefattade hot mot Hedman om han fortföre med arbetet, prövade häradsrätten, som funne, att åtalade gärningen skett under synnerligen försvärande omständigheter, rättvist att, jämlikt 15 kap. 22 § samt 3 kap. 4 § strafflagen döma Stedt för delaktighet i försök att tvinga Hedman till arbetsinställelse att hållas till fängelse en månad.

Skrivelsen hade följande lydelse:

»Avd. N:o 17 av Sv. Gjutareförbundet.

Sundsvall den 11 Aug. 1909.

Herr K. Hedman, Sund.

Avd. 17 i Sundsvall beslöt på extra hållet möte den 6 Aug. 1909 att blockera Sunds Gjuteri från all arbetskraft så länge storstrejken varar, och kommer var och en som arbetar därstädes ovillkorligen att prickas som strejkbrytare varför styrelsen har fått i uppdrag att tillskriva Hedman att upphöra med att arbeta om han är mån om sin heder vilket vi hoppas, eljest blir han prickad i facktidningen Gjutaren samt Nya Samhället. Styrelsen Avdelning N:o 17 Sundsvall.»

Annat hot än som angives i häradsrättens utslag hade ej förekommit.

Stedt överklagade häradsrättens utslag.

Svea hovrätt gjorde i utslag den 1 november 1910 ej annan ändring i häradsrättens utslag än att straffet bestämdes till 200 kronors böter.

Högsta domstolen (justitieråden Petrén, Gustaf Carlson, Christiansson, frih. Leijonhufvud), där Stedt sökte ändring, yttrade i utslag den 20 oktober 1911: Enär genom vad i målet förekommit Stedt icke kunde anses övertygad att i åtalade hänseendet hava gjort sig skyldig till brottsligt förfarande, funne Högsta domstolen skäligen att, med upphävande av domstolarnas beslut, befria Stedt från ansvar i målet.

Justitieråden Bohman, Gullstrand och Dyberg funno ej skäl att i hovrättens utslag göra annan ändring, än att beloppet av de böter, vartill Stedt för ifrågavarande brott gjort sig förfallen, bestämdes till 50 kronor.

I det andra rättsfallet, som finnes refererat i N. J. A. årgång 1912 s. 97, hade enligt uppdrag av vederbörande fackförenings styrelse en av de tilltalade utskrivit och båda de tilltalade i närheten av den fabrik, vid vilken strejk pågick, uppsatt anslag av innehåll, att fabriken förklarades i bloc-

kad, ävensom att de, som innehade eller komme att taga anställning vid fabriken, skulle betraktas såsom strejkbrytare och behandlas därefter samt deras namn offentliggöras i tidningarna. Underrätten och hovrätten dömde de tilltalade till ansvar enligt 15 kap. 22 § 2 mom. strafflagen. Högsta domstolen yttrade däremot, att enär sådana omständigheter icke visats hava varit för handen, att de tilltalade genom anslående av ifrågavarande blockadmeddelande kunde anses hava gjort sig skyldiga till hot av beskaffenhet att för dem medföra ansvar, förklarades den mot dem i målet förda talan icke kunna bifallas. Underrätternas utslag fastställdes emellertid av två justitieråd.

I ett rättsfall från år 1926 (N. J. A. 1926 not. B nr 344) uppkom fråga huruvida föranstaltande av blockad i syfte att hindra någon från utförande av visst arbete kunde anses såsom hot enligt ifrågavarande lagrum. Omständigheterna voro följande:

I en till vederbörande allmän åklagare ställd skrift anförde fjärdingsmannen Mattias Johansson i Linsäll: Johansson hade till vägstyrelsen i Svegs tingslag ingivit infordrat anbud å grusning av viss sträcka av vägen Linsäll—Glöte, vilket anbud även antagits. Sedermera hade Johansson erfarit, att även hemmansägaren Bengt Larsson i Linsäll avgivit anbud å samma arbete, vilket anbud emellertid ej antagits, då det varit högre än Johanssons. Larsson, som tillhörde en förening, benämnd Linsälls samorganisation, hade hos Johansson fordrat att få utföra arbetet på det sätt, att Johansson överläte sitt åtagande på Larsson och till Larsson utbetalade skillnaden mellan prisen i de båda anbuden. Då Johansson ej velat gå in härpå, hade Larsson förbjudit Johansson att utföra arbetet, och kort därefter förklarades arbetet i blockad av berörda förening. Sedan Johansson likväl utfört arbetet, hade Johansson blivit »bojkottad» med avseende å all arbetskraft. Vad sålunda förekommit ville Johansson anmäla i och för åtal mot Larsson och de övriga personer, som kunde hava del i saken.

I anledning av angivelsen yrkade landsfiskalen O. Bromée efter stämning å Larsson vid Svegs tingslags häradsrätt, att Larsson måtte fällas till ansvar för brott av beskaffenhet, som omförmäles i 15 kap. 22 § strafflagen.

Johansson fordrade ersättning för det lidande, som genom åtalade förfarandet åsamkats honom, med 250 kronor.

Häradsrätten yttrade i utslag den 3 september 1924: I målet vore utrett, att, sedan Johansson och Larsson båda avgivit anbud å ifrågakomna väglagningsarbete och Johanssons anbud antagits, Linsälls lokala samorganisation, av vilken Larsson vore medlem, på framställning av Larsson förklarat arbetet i blockad och såmedelst försökt hindra Johansson att utföra arbetet, alltså och då berörda blockadförklaring på grund av i målet förebrogta omständigheter måste anses vara att hänföra till hot av beskaffenhet, som i 15 kap. 22 § strafflagen sägs, prövade häradsrätten lagligt att jämlikt 2 mom. i nämnda paragraf döma Larsson för vad han sålunda låtit komma sig till last att hållas i fängelse en månad. Larsson förpliktades

att till Johansson i skadestånd för honom åsamkat lidande utgiva 250 kronor.

I målet, däri Johansson påstod, att Larsson hotat honom, förekom ingen som helst bevisning om att Larsson hotat på annat sätt än häradsrättens utslag innehåller.

Larsson överklagade häradsrättens utslag.

Svea hovrätt yttrade i utslag den 13 mars 1925: Enär av vad i målet förekommit måste anses framgå, att Larsson genom hot rättsstridigt sökt tvinga Johansson antingen att underlåta fullgöra det arbete, Johansson enligt av häradsrätten åberopat lagrum men prövade med avseende å eller ock att å Larsson överlåta ifrågavarande väglagningsarbete och därvid till Larsson utgiva en mellanavgift av minst 133 kronor 15 öre, funne hovrätten Larsson därigenom hava gjort sig förfallen till ansvar enligt av häradsrätten åberopat lagrum men prövade med avseende å omständigheterna i målet skäligt på det sätt ändra häradsrättens utslag i ansvarsfrågan, att det straff, Larsson för nämnda brott förskyllt, bestämdes till allenast böter, 300 kronor. Beträffande skadeståndet funne hovrätten Larssons fullföljda talan ej föranleda ändring i häradsrättens utslag.

Högsta domstolen (justitieråden frih. Leijonhufvud, Appelberg, Tiselius), där Larsson sökte ändring, yttrade i utslag den 3 juni 1926: Enär sådana omständigheter icke visats föreligga, att Larsson kunde anses hava genom sin medverkan till ifrågakomna blockadförklaring gjort sig skyldig till brott enligt 15 kap. 22 § strafflagen samt det icke heller styrkts, att Larsson eljest sökt genom hot rättsstridigt utöva tvång på Johansson, prövade Högsta domstolen lagligt att, med upphävande av hovrättens utslag, befria Larsson från straff och ersättningsskyldighet i målet.

Justitierådet Alexandersson, med vilken justitierådet Gullstrand var ense, yttrade: »Jag finner väl av utredningen i målet framgå, att på Larssons föranstaltande en sammanslutning av arbetstagare i Linsäll förklarar ett av Johansson på entreprenad åtaget väglagningsarbete i blockad ävensom att detta inneburet ett försök att hindra Johansson från arbetets utförande genom hot att, därest han verkställde detsamma, uppmana envar, på vilken sammanslutningens beslut kunde öva inflytande, att vägra att taga arbetsanställning hos Johansson, men enär vad sålunda förekommit icke innefattar, att Larsson gjort sig förfallen till ansvar för gärning, varom i 15 kap. 22 § strafflagen förmåles, instämmer jag i det slut, vartill Högsta domstolens flesta ledamöter kommit.»

Av de ovan refererade rättsfallen framgår alltså, att Högsta domstolen icke funnit hot om företagande av blockadätgård eller vidtagande av sådan ätgärd innebära hot av det slag varom i 15 kap. 22 § förmåles. Enskilda ledamöter av domstolen hava dock varit av motsatt mening.

Enligt 16 kap. 8 § strafflagen. Såsom ovan anmärkts påkallar jämväl blockadätgårdernas förhållande till ärekränkingsbrottet beaktande.

Härvidlag är först att märka att det blotta vidtagande av en blockadåtgärd eller hot därom uppenbarligen aldrig kan anses såsom ärekränkning. Vad som föranleder att ett samband mellan en blockadåtgärd och ett ärekränkingsbrott kan uppstå, är det förhållandet att ett blockadmeddelande eller en direkt uppmaning till någon att ansluta sig till en blockadåtgärd ofta förses med en sådan motivering, att häri ligger ett utsättande eller fortspridande av rykte om gärning eller last, som för någons ära, goda namn och medborgerliga anseende, yrke, näring eller fortkomst menlig är. Under sådana omständigheter har meddelandet eller uppmaningen ansetts vara straffbar enligt 16 kap. 8 § strafflagen (vanligen — med hänsyn till att handlingen ofta utgör tryckfrihetsbrott — jämförd med § 3 11:o tryckfrihetsförordningen). Så är i synnerhet fallet om meddelandet eller uppmaningen innehåller, att en person prickats på grund av osolidariskt handlingssätt. Såsom exempel härpå må redogöras för ett år 1932 av Högsta domstolen avgjort mål (N. J. A. 1932 not. B nr 635). Omständigheterna voro följande:

Efter stämning å redaktören Henrik Julius Persson i Borås i egenskap av ansvarig utgivare av den i nämnda stad utkommande tidningen Västgöta-Demokraten yrkade grovarbetarna Anders Johansson i Olsfors och Arvid Johansson i Vannamad, att, som ett i ovannämnda tidning för den 10 april 1931 genom Svenska grov- och fabriksarbetareförbundets avdelning 105 infört meddelande med rubrik »Prickning» vore för Anders Johansson och Arvid Johansson kränkande, Persson måtte fällas till ansvar enligt § 3 11:o tryckfrihetsförordningen, jämfört med 16 kap. 8 eller 9 § strafflagen. Tillika fordrade envar av Anders Johansson och Arvid Johansson skadestånd med 500 kronor för lidande och obehag samt med 2274 kronor 80 öre för den minskning i arbetsförtjänst, som för dem blivit en följd av berörda meddelandes införande.

Ifrågavarande meddelande var av följande lydelse: »Prickning. — Grov och Fabriks avd. 105 har på grund av osolidariskt handlingssätt mot avd. beslutat att pricka följande personer: — — — Arvid och Anders Johansson, Hultafors, de två sistnämnda tillhörande L. S.¹ Varje org. arbetare, mån om sin heder, bör visa dessa personer det bemötande, som deras handlingssätt förtjänar, Sv. Grov- och Fabr.-Arb.-förb:ts avdelning 105. Borås.»

Anders Johansson och Arvid Johansson anförde till utveckling av sin talan bland annat: Den kanske viktigaste förutsättningen för framgång i arbetarnas kamp mot arbetsgivarna vore väl sammanhållningen arbetarna emellan, solidariteten. Begreppet solidaritet hade därför så småningom blivit ett hedersbegrepp bland arbetarna. Att göra sig skyldig till osolidariskt handlingssätt vore sålunda liktydigt med att vara ohederlig. »Varje organiserad arbetare, mån om sin heder, bör visa dessa personer det bemötande, som deras handlingssätt förtjänar.» — Att fort-

¹ »L. S.» förkortning av Lokala samorganisationen — en syndikalistisk organisation.

sprida rykte om, att arbetare gjort sig skyldig till osolidariskt handlings-sätt, vore i hög grad ärekränkande. Genom införande av prickningsbe-slutet i Västgöta-Demokraten hade Persson om Anders Johansson och Arvid Johansson utsprikt rykte om gärningar, som, utan att vara efter lag straffbara, vore för deras yrke och fortkomst i högsta grad menliga. Det kunde näppeligen angivas någon beskyllning, som kunde ha mera vittgående och svåra konsekvenser för en arbetare än beskyllningen för osolidariskt handlingssätt. Anders Johansson och Arvid Johansson hade ingalunda handlat osolidariskt. Ehuru bevisning icke vore tillåten an-gående sanningen av ett ärekränkande påstående, ville Anders Johansson och Arvid Johansson framhålla, att en ärekränkning kändes hårdare, då den vore alldeles oförskylld.

Persson invände: Anders Johansson och Arvid Johansson hade faktiskt uppträtt osolidariskt gentemot sina kamrater. Persson hade ej genom in-tagande av annonsen haft för avsikt att ärekränka dem utan endast velat »konstatera fakta».

Efter det utsedd jury avgivit utlåtande i målet, yttrade rådhusrätten i utslag den 8 februari 1932: Enär den i målet tillsatta juryn med ja besva-rat frågorna huruvida den i tidningen Västgöta-Demokraten den 10 april 1931 intagna annonsen vore, såvitt Anders Johansson och Arvid Johans-son rörde, brottslig jämlikt § 3 11:o i tryckfrihetsförordningen, jämfört med 16 kap. 8 § strafflagen, prövade rådhusrätten, jämlikt nämnda lagrum, § 4 7:o i tryckfrihetsförordningen och 4 kap. 1 § strafflagen, rättvist döma Persson såsom utgivare av tidningen att för ärekränkning emot Anders Johansson och Arvid Johansson genom annonsen böta 300 kronor dubbelt med 600 kronor, varjämte tidningsnumret konfiskerades. Vidare ålades Persson att till envar av Anders Johansson och Arvid Johansson jämlikt 6 kap. 3 § strafflagen utgiva skadestånd för lidande och personligt obe-hag genom ärekränkningen med skäligen ansedda 500 kronor. Vidkom-mande Anders Johanssons och Arvid Johanssons yrkande om ersättning för utebliven arbetsförtjänst så enär det icke visats, att skada härutinnan uppkommit genom ärerörigt uttryck i annonsen, utan den påvisade ska-dan fastmera syntes vara orsakad genom det av Svenska grov och fab-riksarbetareförbundets avdelning 105 den 25 februari 1931 fattade beslutet att »pricka» Anders Johansson och Arvid Johansson ävensom genom sprid-ningen av nämnda beslut, ogillade rådhusrätten Anders Johanssons och Arvid Johanssons yrkande att i sådant hänseende utbekomma skadestånd av Persson.

Hovrätten, vilkens prövning målet underställdes, utlät sig i utslag den 28 april 1932: Hovrätten gillade rådhusrättens utslag i ansvarsfrågan ävensom i fråga om ersättning för Anders Johansson och Arvid Johansson genom ärekränkningen tillfogad lidande. Beträffande Anders Johanssons och Arvid Johanssons yrkande om ersättning för utebliven arbetsförtjänst så enär i målet måste anses utrett, att Anders Johansson och Arvid Jo-

hansson till följd av annonsen i sådant hänseende tillfogats skada, som uppgått till åtminstone ettusen kronor för envar av dem, prövade hovrätten rättvist ålägga Persson att i ersättning härför till envar av Anders Johansson och Arvid Johansson utgiva sistnämnda belopp.

Högsta domstolen, där Persson sökte ändring, fann i utslag den 29 september 1932 ej skäl göra ändring i hovrättens utslag.

Uppenbart är emellertid att det endast är i undantagsfall, som en blockadåtgärd kan komma att föranleda straff enligt ifrågavarande lagrum. Att märka är nämligen att i alla de talrika fall, där blockadmeddelandet icke innehåller någon uppgift om anledningen till blockaden, någon tillämpning av 16 kap. strafflagen överhuvud icke kan ifrågakomma. Även då en motivering för blockaden lämnas är det mycket vanligt att uppgifterna i densamma äro så allmänt formulerade att förutsättningarna för straff enligt berörda kapitel ej äro för handen. Såsom exempel härför må anföras följande år 1932 (N. J. A. 1932 not. B nr 151) av Högsta domstolen avgjorda rättsfall (rörande målsägandens på annat än brottsligt förfarande grundade skadeståndsanspråk hänvisas till framställningen här nedan rörande frågan huruvida blockadåtgärder kunna giva upphov till civila rättsverkningar). I målet förekom följande:

Musikern Georg von Kraskowski anförde efter stämning å musikerna Josef Gelhaar, Eric Malm, Martin Ström, Marits Andersson och K. P. Kallin ävensom direktören C. G. Lemon och redaktören Gustaf Gille till Stockholms rådhusrätt: von Kraskowski, som varit medlem av Svenska musikerförbundet, hade i början av år 1928 anmält sitt utträde ur förbundet på grund av trakasserier från förbundets sida i anledning av att tvist uppstått mellan von Kraskowski och av honom för kapellet å biografen Rialto i Stockholm engagerade musiker angående av de senare framställt anspråk på ersättning för tjänstgöring å fridagar. Ordföranden och tjänstförrättande sekreteraren i styrelsen för förbundets Stockholmsavdelning hade i förbundets organ, tidningen Musikern, låtit införa en notis av innehåll, att blockad utfärdades mot von Kraskowski på grund av att han ej utbetalt gage till musiker och för övrigt hade ouppgjorda affärer med avdelningen, att alla medlemmar varnades att antaga engagement eller vikariat tillsammans med von Kraskowski, samt att blockaden skulle kvarstå intill dess uppgörelse träffats mellan von Kraskowski och organisationen. Omförmälda notis hade varit införd i varje nummer av tidningen från och med den 1 september 1929. Vid sammanträde den 5 berörda september med styrelsen för förbundets Stockholmsavdelning hade de närvarande medlemmarna av styrelsen, Gelhaar, Malm, Ström, Andersson och Kallin, beslutat godkänna omförmälda i förbundsorganet införda meddelande, därvid i det vid sammanträdet förda protokollet antecknats, att von Kraskowski för två av sina musiker undanhållit en del av deras gage och på styrelsens hänvändelse förklarar, att han icke komme att betala förr än han av domstol därtill förpliktades.

Blockaden mot von Kraskowski hade därefter godkänts av förbundsstyrelsen vid sammanträde den 10 oktober 1929 i Stockholm. I förbundsstyrelsens beslut hade Lemon och Gille deltagit. Vidare hade förbundets Stockholmsavdelning i ett den 13 november 1929 dagtecknat, till von Kraskowski avlåtet brev, vilket undertecknats av Malm och Kallin, hotat, att blockaden skulle komma att utsträckas till en affär, som bedreves av von Kraskowskis hustru. Sedan blockadåtgärderna vidtagits, hade det varit omöjligt för von Kraskowski att erhålla något arbete såsom musiker. På grund av vad sålunda förekommit yrkade von Kraskowski ansvar å Gelhaar och hans medparter jämlikt 16 kap. 8 § strafflagen eller, om detta lagrum icke vore tillämpligt, samma kapitel 9 § eller, därest ej heller sistnämnda lagrum ansåges tillämpligt, 11 § *dels* för det Gelhaar och hans medparter beslutat vidtaga blockadåtgärder mot von Kraskowski och låtit för införande i tidningen Musikern tillhandahålla manuskript till omförmälda notis, *dels ock* för innehållet i förenämnda brev den 13 november 1929. Därjämte yrkade von Kraskowski åläggande för Gelhaar och hans medparter att solidariskt till von Kraskowski utgiva skadestånd med visst belopp.

Gelhaar och medparter invände bland annat, att det aldrig i och för sig kunde utgöra ärekränkning att förklara någon i blockad.

von Kraskowski yrkade vidare efter särskild stämning å Gelhaar och hans medparter, att dessa på grund av vad de, på sätt ovan anförts, låtit komma sig till last måtte, oavsett huruvida de funnes hava gjort sig skyldiga till brottsligt förfarande, förpliktas att solidariskt till von Kraskowski utgiva det fordrade skadeståndet.

von Kraskowski anförde till utveckling av sitt i den senare stämningen framställda yrkande: Vål kunde det vara riktigt, att en blockad under vissa omständigheter kunde vara befogad och rättsenlig, men detta utslöte naturligtvis icke att en blockad under andra omständigheter kunde vara obefogad och rättsstridig, exempelvis då blockaden användes såsom ett medel att utanför rättsordningen exekvera tvistiga eller ogrundade anspråk. von Kraskowski hade ställt sig på den ståndpunkten, att han icke vore benägen att tillmötesgå kapellmedlemmarnas anspråk, förrän domstol ålade honom att betala. I anledning härav hade han blockerats. Han hade sökt rättsordningens skydd, men musikerförbundet, som just i blockaden hade ett över och utom rättsordningen verkande exekutionsmedel, hade förklarat, att detta icke finge tolereras. Ett så oerhört farligt och skadebringande vapen som blockaden finge icke användas annat än med största varsamhet. I den mån blockaden användes utan iakttagande av dylik varsamhet vore den rättsstridig och de personer, vilka igångsatte och genomförde blockaden, vore skyldiga att ersätta den skada, som genom blockaden uppkomme.

Rådhusrätten utlät sig i utslag den 1 juli 1930: Enär Gelhaar och hans medparter icke genom deltagandet i de i målet omförmälda besluten, var-

igenom von Kraskowski förklarats i blockad, emedan han undanhållit hos honom anställda musiker deras gage och för övrigt haft ouppgjorda affärer med viss förening, gjort sig skyldiga till brottslig gärning, samt ej heller eljest vad som lagts Gelhaar och hans medparter till last vore av beskaffenhet att för dem medföra ansvar, alltså och då von Kraskowski icke visat laga grund för sitt yrkande om Gelhaars och hans medparter förpliktande att, sådant oaktat, ersätta den skada, som för honom kunde hava till följd av besluten uppkommit, bleve von Kraskowskis i målet förda talan av rådhusrätten ogillad.

Hovrätten, där von Kraskowski besvärade sig, fann i utslag den 31 december 1930 skäl ej vara anført, som föranledde ändring i rådhusrättens utslag.

Högsta domstolen (justitieråden Skarstedt, Svedelius, frih. Leijonhufvud, Forsberg), där von Kraskowski yrkade ändring, fann i utslag den 22 februari 1932 ej skäl göra ändring i hovrättens utslag.

Justitierådet von Seth yttrade: »Jag finner ej skäl att göra ändring i domstolarnas beslut, såvitt angår klagandens på förment brottsligt förfarande grundade ansvars- och ersättningstalan. Beträffande målet i övrigt finner jag icke av handlingarna framgå, att ifrågavarande blockad igångsatts i rättsstridigt syfte eller att den för tid, varom i målet är fråga, genomförts på sätt, som gjort, att den därigenom blivit rättsstridig; och prövar jag förty rättvist fastställa det slut, som innefattas i hovrättens utslag.»

Slutligen må i korthet redogöras för ett av Högsta domstolen avgjort, i N. J. A. årgång 1927 sid. 499 refererat rättsfall, vilket synes ägnat att belysa såväl frågan om vidtagande av blockadåtgärder i och för sig kan anses såsom otillåtet som frågan vilken betydelse som bör tillmätas det förhållandet att blockadmeddelandet innehåller uttalanden rörande enskild person (ärekränkningssynpunkten). Omständigheterna i rättsfallet voro följande:

Uti två Vemdalens lokala samorganisation tillhöriga, vid allmän väg eller gata i Kyrkbyn inom Vemdalens socken befintliga anslagsskåp uppsattes i början av år 1923 ett av åtskilliga arbetarorganisationer, däribland nämnda samorganisation, undertecknat tryckt plakat, så lydande: »Bojkott och blockad. På grund av att gästgivaren Karl Axel Hallgren i Vemdalen under den pågående skogsarbetarkonflikten uppträtt som arbetsvillig och på alla sätt visat sig synnerligen angelägen att splittra solidariteten bland arbetarna så förklaras härmed enligt mötesbeslut i Hedeviken d. 29 jan. 1923 med nedanstående organisationer hans gästgiveri i bojkott. Ävenledes förklaras hans samtliga företag och övriga arbeten i blockad, oavsett vem som övertager och leder desamma i Hallgrens gård. Bojkotten och blockaden kvarstå tills uppgörelse träffats med nedanstående organisationer.»

På hemställan av Hallgren borttog K. E. Byström i egenskap av landsfiskal i orten den 15 januari 1925 ur anslagsskåpen omförmälda plakat och

någon tid därefter, sedan i det ena av skåpen ett nytt plakat av samma lydelse blivit uppsatt, jämväl detta.

I anledning av klagomål över Byströms berörda åtgärder beslöt riksdagens justitieombudsman att anställa åtal mot Byström för tjänstefel samt påkallade hos K. B. i Jämtlands län förordnande av särskild åklagare att utföra åtalet; och anförde justitieombudsmannen i en den 19 oktober 1925 utfärdad instruktion för åklagaren bland annat: Ett övervägande efter fullt objektiva grunder hade bort leda Byström till den uppfattningen att uppsättande av de ifrågavarande affischerna icke inneburit något sådant mot ordningen stridande eller anständigheten sårande tilltag, att detsamma utgjort laga anledning till ett ingripande. Väl kunde understundom förekomma, att innehållet i blockad- och bojkottförklaringar, som offentligen ansloges, vore av kränkande eller förargelseväckande art, att förklaringarna vore förknippade med uppmaning till brukande av våld eller hot eller att desamma eljest mer eller mindre uttryckligt förutsatte användandet av brottsliga medel. Att i dylika fall polismyndigheten hade både rätt och plikt att ingripa kunde icke gärna vara underkastat något tvivel. Men en enkel förklaring om blockad och bojkott berättigade icke i och för sig till dylikt ingripande. Beteckningen blockadförklaring torde i allmänhet användas om en uppmaning att icke taga anställning hos viss arbetsgivare och beteckningen bojkottförklaring om en uppmaning att icke genom inköp av varor eller på annat sätt gynna viss persons rörelse. En dylik uppmaning finge nog anses i och för sig vara straffri; och den omständigheten att genomförandet av blockad eller bojkott stundom åtföljdes av våldshandlingar eller andra rättsstridiga tilltag syntes icke lagligen utgöra någon anledning att beteckna en från uppmaning till dylika tilltag fri förklaring om blockad eller bojkott såsom rättsstridig. Icke heller torde gällande rättsordning kunna anses kränkt därigenom att en dylik i sig själv straffri förklaring bringades till allmänna kännedom genom anslag å allmän plats, där det icke förefunnes uttryckligt eller tyst förbud mot att överhuvud taget uppsätta affischer eller anslag. Vid granskning av ifrågavarande affischers innehåll kunde man icke finna annat än att fråga här varit om en från uppmaningar till brottsliga åtgärder fri blockad- och bojkottförklaring, vilken näppeligen kunde anses för Hallgren kränkande eller eljest ägnad att åstadkomma allmän förargelse.

Hede tingslags häradsrätt och Svea hovrätt ogillade på anförda skäl åtalet.

Högsta domstolen, där justitieombudsmannen fullföljde talan, yttrade: Högsta domstolen finner väl meddelande om bojkott och blockad icke i och för sig vara av beskaffenhet att dess anslående å allmän plats kan anses otillåten;

men enär, med avseende å de uttalanden rörande viss namngiven person

ifrågavarande anslag innehöllo, Byström icke saknat fog för sin åtgärd att borttaga desamma,

prövar Högsta domstolen lagligt fastställa det slut, hovrättens utslag innehåller.

Kunna blockadåtgärder giva upphov till civila rättsverkningar?

Det återstår nu att beröra frågan i vad mån en företagen blockadåtgärd eller hot att företaga en sådan åtgärd kan, även om handlingen i fråga är straffri, medföra civila rättsverkningar.

Inomobligatoriskt skadestånd. I detta avseende må först framhållas att företagandet av en blockadåtgärd (samt naturligtvis även företagande av en ekonomisk stridsåtgärd av annat slag) mången gång kan innebära ett avtalsbrott. Är så fallet, kan åtgärden uppenbarligen föranleda skadeståndsskyldighet i enlighet med gällande rättsregler rörande inomobligatorisk skadeståndsskyldighet. I detta sammanhang må särskilt framhållas, att jämlikt lagen den 22 juni 1928 om kollektivavtal »arbetsinställelse, blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd» under vissa omständigheter icke får av parterna vidtagas under den tid avtalet är gällande, samt att ett avtalsbrott i berörda avseende medför skadeståndsskyldighet enligt de särskilda regler, som i nämnda lag givas.

Utomobligatoriskt skadestånd. Det väsentliga spørsmålet hänför sig emellertid till frågan i vad mån en icke avtalsstridig stridsåtgärd kan föranleda skadestånd enligt de för utomobligatorisk skadeståndsskyldighet gällande grundsatzerna. Uppenbarligen förhåller det sig nämligen så att angreppen mot tredje man, på vilka den förevarande utredningen företrädesvis tar sikte, endast sällan kunna föranleda inomobligatorisk skadeståndsskyldighet, då det i regel icke föreligger något avtalsförhållande mellan angriparen och den angripne tredje mannen. — Att en blockadåtgärd i och för sig icke giver upphov till utomobligatorisk skadeståndsskyldighet har fastslagits genom ett av Högsta domstolen avgjort mål, refererat i N. J. A. årgång 1925 sid. 85. I berörda mål hade en bageriidkare, vars rörelse på grund av arbetstvist förklarats i blockad av en fackförening, instämt vederbörande fackförbund, som godkänt föreningens blockad, med yrkande bland annat att förbundet måtte förpliktas att till honom utgiva skadestånd för det avbräck blockaden vållat hans rörelse. Yrkandet ogillades i samtliga instanser, därvid hovrätten, vars dom enhälligt fastställdes av Högsta domstolen, förklarade, att målsäganden icke visat någon omständighet, på grund varav fackförbundet kunde kännas skyldigt att till honom gälda skadestånd i fordrat hänseende. Samma spørsmål var föremål för bedömande även i det ovan refererade målet mellan von Kraskowski, å ena, samt Josef Gelhaar och medparter, å andra sidan, där von Kraskowski i sin senare stämning fordrade skadestånd på grund av

den skada som förorsakats honom genom blockaden. Även i detta mål förklarade Högsta domstolens majoritet, att målsäganden icke visat laga grund för sitt yrkande om motparternas förpliktande att, oberoende av huruvida de gjort sig skyldiga till brottslig gärning, ersätta den skada, som för målsäganden kunde hava till följd av blockadbeslutet uppkommit. Av särskilt intresse är det skiljaktiga justitierådets votum, vilket synes giva vid handen, att han ansåge att en blockad *under vissa omständigheter* kunde vara att anse såsom rättsstridig och alltså föranleda skadestånd (om den nämligen igångsatts i rättsstridigt syfte eller genomförts på rättsstridigt sätt). Med hänsyn härtill ävensom till den omständigheten att det veterligen icke föreligger något klart prejudikat rörande någon blockad av utpräglad otillbörlig karaktär, synes det sålunda icke kunna sägas vara fastslaget, att icke ett vidtagande av en blockadåtgärd skulld kunna under vissa omständigheter giva upphov till utomobligatorisk skadeståndsskyldighet.

En medelst blockad framtvingen rättshandling kan bliva ogiltig; 29 § avtalslagen. Slutligen må erinras därom att jämlikt 29 § avtalslagen rättshandling, som någon rättsstridigt tvungit annan att företaga, icke är gällande mot den tvungne bland annat, där den gentemot vilken rättshandlingen företogs själv utövat tvånget. Då det använda tvångsmedlet icke i och för sig behöver vara rättsstridigt om blott det använda tvånget varit rättsstridigt, lär t. ex. en blockadåtgärd, varigenom någon tilltvingar sig obehöriga förmåner (utpressningsblockad), kunna anses såsom rättsstridigt tvång, varom i berörda paragraf sägs. I sådant fall kan den genom blockadåtgärd framtvingna rättshandlingen förklaras ogiltig och angriparen förpliktas återbära vad han på grund av rättshandlingen uppburit. Någon praktisk betydelse torde emellertid denna möjlighet knappast ha, enär den som funnit sig föranlåten att giva vika för blockadhotet sällan — såvida han icke kommit i ett sådant förändrat läge i förhållande till angriparen att han icke längre kan träffas med ekonomiska stridsåtgärder — torde vara benägen att anhängiggöra talan mot den som angripit honom.

V. Utländsk rätt.

Samtliga de utländska rättsordningar, som närmare undersökts, innehålla rättsregler, vilka åtminstone i vissa fall giva skydd åt tredje mans rätt till neutralitet i de ekonomiska striderna. I åtskilliga länder hava, icke minst under de senaste åren, tillkommit lagar, som direkt avse att inskränka de stridandes rörelsefrihet beträffande stridsåtgärder vid arbetskonflikter och i vissa fall även vid andra ekonomiska tvister. I andra länder, däribland vissa större industriländer, hava domstolarna med till-

lämpning av den allmänna skadeståndsrättens skrivna eller oskrivna grundsatser behandlat åtskilliga stridsåtgärder såsom otillåtna. Synpunkten av skydd för tredje man kan ingenstädes sägas vara den i främsta rummet ledande, men däråt har städse i större eller mindre grad tillmätts betydelse.

Efterföljande framställning avser endast att i korthet redogöra för några punkter av huvudsaklig vikt.¹

Danmark.

Danmarks² strafflag av år 1930 innehåller i § 260 stadganden om straff för rättsstridigt tvång. Berörda lagrum stadgar straff för olagligt tvång för den som tvingar annan att något göra, tåla eller underlåta 1) medelst användande av våld eller medelst hot om våld, om betydande skada å egendom, om frihetsberövande eller om att framställa en osann beskyllning för ett straffbart eller ärerörigt förhållande eller att uppenbara ett förhållande, som rör privatlivet, 2) medelst hot om att anmäla eller uppenbara ett straffbart förhållande eller att framställa sanna äreröriga beskyllningar, försåvitt framvingandet icke kan anses såsom tillbörligt med hänsyn till det förhållande som hotet angår. Straffet utgöres av böter eller frihetsstraff i högst två år. Försök till straffbart tvång straffas enligt en allmän försöksbestämmelse (§ 21).

Ifrågavarande lagrum medgiva endast i undantagsfall ett ingripande mot ekonomiska stridsåtgärder av obehörig karaktär. Då nämligen »betydande skada å egendom» endast omfattar sådan skada å förmögenhet, som sker genom skadegörelse å sak, kan en blockaduppmaning eller hot därom straffas enligt berörda lagrum endast i de fall, där åt uppmaningen eller hotet gives en sådan avfattning att uppmaningen eller hotet innefattar en beskyllning för ett ärerörigt förhållande eller innebär ett uppenbarande av ett förhållande som rör privatlivet.

En (civil- och straffrättslig) reglering av rätten att använda ekonomiska stridsåtgärder har emellertid kommit till stånd genom en »Lov om Værn for Erhvervs- og Arbejdsfriheden» den 27 mars 1929. I 3 § av berörda lag givas regler i nämnda avseende. Ifrågavarande paragraf stadgar nämligen, att varje slag av ekonomisk eller personlig förföljelse — däribland bojkott —, som åsyftar att på oberättigat sätt begränsa den enskildes fria rätt (adgang) till förvärvsverksamhet eller arbete eller hans rätt till att vara medlem av eller stå utanför en organisation, är olaglig och medför, förutom ersättning för den skada, som förföljelsen tillfogat den angripne,

¹ En synnerligen fullständig och uttömmande materialsamling innehålles i det av professor Jon Skeie i Oslo år 1931 utgivna omfattande arbetet »Ulovlige midler i kampen om arbeidsvilkår» (Bilag 1 til Straffelovkomiteens innstilling tredje del). En principiell undersökning av förhållandena i vissa viktigare länder har gjorts i *Vinding Kruse, Arbejdets og Kapitalens organisationer retlig bedømt*, Köpenhamn 1913.

² *Vinding Kruse, Ejendomsretten III*; 1 s. 763 ff.

böter intill 100 000 kronor eller frihetsstraff. Brottet är föremål för såväl offentligt som privat åtal.

Då lagen icke innehåller någon bestämning av vad som skall förstås med uttrycket »på oberättigat sätt», har det överlämnats åt domstolarna att fritt avgöra huruvida i det särskilda fallet en ekonomisk stridsåtgärd skall anses såsom olovlig eller icke. Som emellertid redan före lagens tillkomst en omfattande rättspraxis framvuxit beträffande grunderna för de ekonomiska stridsåtgärdernas och särskilt blockadens rättsenlighet, synes man ha anledning räkna med att domstolarna vid den nya lagens tillämpande komma att följa de principer som de dessförinnan lagt till grund för sitt bedömande av stridsåtgärds tillåtlighet. Här nedan skall därför i korthet redogöras för berörda av domstolarna tillämpade principer.

En blockadåtgärd har betraktats såsom rättsenlig i två huvudgrupper av fall:

1) En blockaduppmaning som endast riktas till medlemmarna av den organisation, som anordnar blockaden, och som icke innehåller osanna uppgifter om den blockerade har ansetts tillåten. Om blockaduppmaningen däremot sprides offentligen (genom meddelanden i pressen, cirkulär, rundskrivelser m. m.) och alltså riktar sig till personer och företag, som stå utanför organisationen, är den rättsstridig. Detta gäller desto mer om den offentliga blockaduppmaningen därjämte innehåller oriktiga uppgifter om den blockerade.

2) Ett förfarande, varigenom en organisation A. uppmanar en person eller ett företag B. att avbryta sina affärsförbindelser med eller att avskeda C. under hot om att A. i annat fall kommer att avbryta sina förbindelser med B. (alltså ett typiskt angrepp mot tredje man), har ansetts rättsenligt, om blockaduppmaningen icke innehåller oriktiga uppgifter om den blockerade och den därjämte har sin grund i fackliga förvärvsintressen och icke i ett personligt »ondsindet» motiv. Denna ståndpunkt har sålunda intagits då arbetare hotat arbetsgivaren med strejk, om denne icke avskedade en oorganiserad eller eljest för arbetarna misshaglig arbetare. Det har vidare fastslagits att en kartells eller en arbetsgivarorganisationens uppmaning till överenskommelse med sina medlemmars affärsförbindelser eller med en annan organisation om att blockera ett utanför kartellen eller arbetsgivarorganisationen stående företag är rättsenligt.

Understundom synes den ståndpunkten ha intagits att en blockad, som enligt det föregående skulle vara tillåten, det oaktat måste anses såsom rättsstridig därest den syftar till att ruinera den blockerade eller att helt lamslå hans förvärvsverksamhet.

De nu angivna synpunkterna ha bland annat fått ett uttryck i en dom i högsta instans år 1926. I berörda dom framhålles, att en blockad måste anses såsom rättsstridig dels när de använda medlen i sig själva äro otillåtna såsom vid lämnande av osanna offentliga beskyllningar mot den blockerade eller vid offentliggörande av de personers namn som motarbe-

tat eller brutit mot blockaden dels ock när blockaden äsyftar att helt ödelägga eller förlama den blockerades förvärvsverksamhet.

Det må emellertid framhållas, att den nu ifrågavarande lagbestämmelsen lämnar domstolarna möjligheter att beivra även sådana former av blockad som ligga utanför det område, där enligt nu berörda domstolspraxis åtgärden skulle redan tidigare hava varit olovlig.

Norge.

I Norge¹ har frågan om rättsligt inskridande mot missbruk i de ekonomiska striderna länge varit föremål för synnerlig uppmärksamhet, såväl i den allmänna diskussionen som hos de lagstiftande organen, och upprepade lagstiftningsåtgärder hava kommit till stånd.

Under de senare årtiondena har diskussionen tagit sin utgångspunkt i de regler om straffbart tvång, som äro intagna i den gällande norska strafflagen av 1902. Dennas § 222, ingående i 21 kap., om förbrytelser mot den personliga friheten, var ursprungligen av följande lydelse: »Med böter eller med fängelse intill 3 år straffas den, som genom rättsstridigt handlingsätt eller genom att hota därmed tvingar någon att göra, tåla eller underlåta något, eller som medverkar därtill. — Med böter eller med fängelse intill 1 år straffas den, som genom att hota med åtal eller angivelse för en straffbar gärning eller med ärekränkande beskyllning rättsstridigt tvingar någon att göra, tåla eller underlåta något, eller som medverkar därtill. — Utan begäran av den kränkte äger allmänt åtal icke rum, med mindre det kräves av allmänna hänsyn.» Försök till straffbart tvång är straffbart på grund av föreskrift i lagens allmänna del (§ 49). Hot om straffbar gärning är i vissa fall belagt med straff enligt § 227.

Blockader och andra ekonomiska stridsåtgärder äro i allmänhet icke straffbara enligt den ursprungliga § 222. Dennas båda straffstadganden äro varandra därutinnan olika, att det förra och strängare endast avser tvång medelst ett i och för sig — d. v. s. bortsett från användningen såsom tvångsmedel — rättsstridigt handlingssätt, eller med hot därom, under det att den lindrigare bestämmelsen särskilt upptager tvång medelst hot om någon av vissa i och för sig lovliga handlingar under förutsättning att användning såsom tvångsmedel av dylikt hot i det särskilda fallet är att anse såsom rättsstridigt. Enligt sistnämnda bestämmelse kan en blockaduppmaning eller hot därom bliva att anse såsom (fullbordat eller försökt) straffbart tvång, därest åt uppmaningen gives en sådan avfattning, att den är att anse såsom en ärekränkande beskyllning.

Enär för användning av den strängare bestämmelsen i § 222 på tvång medelst en ekonomisk stridsåtgärd eller hot därom fordras, att stridsåtgärden är rättsstridig, har spörsmålet om dessa åtgärders rättsstridighet varit föremål för stort intresse och talrika rättegångar. Detsamma är även avgörande för rätten att erhålla skadestånd på grund av sådana

¹ *Paal Berg*, *Arbejdsrett*, Oslo 1930, särskilt s. 213 ff., *Skeie*, s. 348—523, 541—584.

stridsåtgärder. Att lockout eller strejk, som icke är avtalsstridig, i allmänhet icke är i och för sig rättsstridig, har länge varit erkänt. Genom arbetstvistlagstiftningen av 1915 och numera av 1927 hava arbetsinställelser i vissa fall blivit förbjudna och därtill syftande åtgärder i sådant fall blivit belagda med straff. Beträffande blockad är frågan om rättsstridighet betydligt mera omdebatterad. Den har på senare tid erhållit en viss belysning genom lagbestämmelser angående motsvarande åtgärder på andra områden än arbetskonflikternas.

I lagstiftningen om illojal konkurrens har sålunda införts en straffbestämmelse, enligt vilken i vissa fall blockaduppmaningar bliva att anse såsom otillåtna. I lov den 7 juli 1922 nr 11 om utilbörlig konkurrens heter det nämligen i § 9: »Den, som om en näringsverksamhet, om innehavaren eller någon vid företaget anställd person, om dess produkter eller eljest om förhållanden, som stå i samband med verksamheten, i konkurrenssyfte meddelar eller utsprider en uppgift, som är ägnad att skada verksamheten, är pliktig att ersätta den uppkomna skadan och kan genom dom förbjudas att upprepa handlingen, såframt bevis ej föres för att uppgiften är sanningsenlig. — Har han insett eller bort inse, att uppgiften icke var sann, straffas han med böter eller fängelse i högst sex månader.» De osanna eller obestyrkta meddelanden, som här beläggas med straff, kunna hänföra sig till arbetsförhållanden, däribland arbetskonflikter. Särskilda betingelser äro icke uppställda beträffande de personer, som kunna ådraga sig ansvar genom sådana meddelanden. En väsentlig begränsning innehålles emellertid i föreskriften, att meddelandena skola lämnas i konkurrensyfte. På grund härav torde det endast undantagsvis kunna förekomma, att en blockaduppmaning, som till sin innebörd utgör en neutralitetskränkning, skulle bliva hänförlig under förevarande bestämmelse.

Vissa blockader (bojkotter) äro även föremål för inskränkande bestämmelser i den s. k. trustlagen (lov den 12 mars 1926 nr 3 om kontroll med konkurrensinnskränkningar og om prismisbruk). Enligt § 1 behandlar denna lag prismisbruk och kontroll med konkurrensinskränkningar; den gäller för privat och kommunal näringsverksamhet, med undantag av arbete i annans tjänst. Lagen innehåller i sitt sjunde kapitel förbud mot vissa fall av blockad (ävensom mot »exklusivavtal» och obefogad prisdiffrens). Överträdelse av sådant förbud straffas enligt § 27 med böter å högst 100 000 kronor eller fängelse i högst sex månader eller med båda dessa straff; på enahanda sätt straffas försök. Sker överträdelsen av oaktksamhet utgör straffet böter å högst 5 000 kronor. Enligt § 21 är det förbjudet att verkställa s. k. affärsmässig bojkott eller att uppmana eller på annat sätt medverka till sådan bojkott, om den kan antagas komma att medföra skada för allmänna intressen eller verka obilligt eller den måste anses obillig emot den, som bojkottas. Till affärsmässig bojkott hänföres, att en eller flera näringsidkare i konkurrensreglerande syfte vägra att inlåta sig i affärsförbindelse på sina vanliga villkor med en annan näringsidkare eller med en konsument. Såsom bojkott räknas dylik vägran bland

annat när anledningen därtill är, antingen att den bojkottade icke är medlem av en sammanslutning eller icke deltagit i ett avtal, då sammanslutningen eller avtalet åsyftar konkurrensreglering o. dyl. (jfr § 6), eller att den bojkottade icke uteslutande eller företrädesvis vill stå i affärsförbindelse med en viss näringsidkare eller en begränsad krets av näringsidkare. Bestämmelsen avser sålunda bland annat att giva skydd mot organisationstvång medelst bojkott. Men på grund av kravet på ett konkurrensreglerande syfte torde bestämmelsen icke, eller endast i undantagsfall, kunna komma till användning mot tvång till inträde i någon organisation, vars syfte omedelbart hänför sig till striderna på arbetsmarknaden.

Det resultat, vartill domstolspraxis enligt allmänna rättsgrundsatser kommit i fråga om rättsstridighet av blockader i samband med arbetskonflikter, är ganska överskådligt. På det hela taget har man varit ganska återhållsam med att antaga, att blockader varit rättsstridiga. Med stöd av domstolsavgöranden och vissa uttalanden i litteraturen sammanfattas resultatet av en mycket auktoritativ författare¹ sålunda: Bojkotten är olovlig och rättsstridig, när olovliga medel användas för att påverka dem som bojkottuppsmaningen riktas till, eller när bojkotten har ett i och för sig olagligt eller rättsstridigt syfte. — En bojkott under arbetskonflikt kan sålunda bli olovlig emedan bojkottuppsmaningen innehåller lögnaktiga eller osanna uppgifter om den bojkottade. Härvid antages det vara utan betydelse, om den som verkställt bojkottuppsmaningen har känt till att uppgifterna voro oriktiga. — Har bojkottuppsmaningen erhållit en upphetsande eller onödigt eggande form, kan också detta befinnas utgöra ett otillbörligt medel, som gör bojkotten rättsstridig, när det mål, som man därmed vill uppnå, icke står i något rimligt förhållande till storleken av den skada, som bojkotten kan åstadkomma. — Om bojkotten icke har något annat syfte än att göra skada och om den sålunda är ett utslag av endast hämndkänsla eller personlig illvilja, bör den anses rättsstridig. Detsamma bör gälla, när avsikten med bojkotten är att den bojkottade skall tvingas att göra något olagligt eller rättsstridigt. F. ö. kan gränsen mellan ett rättsenligt och ett rättsstridigt syfte ofta vara svår att draga. — Däri, att en »bojkott-adressat» efterkommer uppsmaningen om att avhålla sig från ekonomisk eller annan förbindelse med den bojkottade, ligger icke något rättsstridigt, som skulle kunna ådraga den förre ersättningsskyldighet, med mindre han genom att följa uppsmaningen bryter en i ett avtal grundad förpliktelse emot den bojkottade.

Detta rättstillstånd har befunnits icke vara tillfredsställande, och särskilda lagbestämmelser hava meddelats. I 1927 års lag om arbetstvister, § 40. 3., ha upptagits föreskrifter, som stadga straff bland annat för vissa blockadåtgärder i samband med olaglig arbetsinställelse. — Samma år infördes i § 222 strafflagen en omfattande tilläggsbestämmelse av följande lydelse:

¹ Berg, s. 251 ff.

»1. Med böter från 25 till 25 000 kronor eller med fängelse intill 1 år straffes den som föranleder eller försöker föranleda att någon uppsäger eller uppgiver sitt arbete eller icke söker eller erhåller arbete, eller att någon uppsäger eller icke söker eller icke antager arbetare:

a. genom att missfirma honom eller medlemmar av hans hus (husstand) med hotelser eller med våldsamt, förnärmande eller påträngande uppträdande;

b. genom att följa honom från plats till plats;

c. genom att offentligen upplysa om vem som utför eller har utfört arbete eller har sökt arbete under en arbetsinställelse;

d. genom att med otillbörligt förfarande hindra honom i hans arbete eller näring.

2. Med samma straff belägges den som med bojkott söker tvinga någon arbetare eller arbetsgivare att inträda i en sammanslutning av arbetare eller arbetsgivare.

3. Med samma straff belägges ytterligare den som uppmanar eller medverkar till någon handling, varom sägs under 1 eller 2.

4. (föreskrift om åtalsrätt).»

Förhållandet mellan denna nya bestämmelse och det förutvarande innehållet av § 222 är omtvistat. Att de delvis täcka varandra, är tydligt. Av Skeie¹ har uttalats, att i sådant fall den nya bestämmelsen med det däri upptagna lägre straffet borde tillämpas, liksom gränsen för det straffbara området endast i vissa hänseenden vidgats genom den nya bestämmelsen, medan det i andra punkter därigenom skulle hava inskränkts. Den nya bestämmelsen, som endast avser stridsåtgärder i anledning av arbetsförhållanden, har den ytterligare begränsning att den endast avser åtgärder som riktas mot arbetsgivare och arbetare.

Ytterligare utvidgning av rättsskyddet emot blockad o. dyl. har slutligen genomförts genom en lag av den 6 juli 1933. Dessa nya bestämmelser framträda såsom ändringar i lagen den 5 maj 1927 om arbetstvister, och även de avse i enlighet härmed endast bojkott i anledning av arbetsförhållanden.

Den nya lagen (§ 1 nr 9) definierar bojkott såsom en uppmaning, tillskyndan, gemensamt beslut eller annan åtgärd, vilken för att tvinga, skada eller straffa någon åsyftar att hindra eller försvåra en persons eller ett företags ekonomiska förbindelser (»samkvem») med andra. Bojkott är i denna vida utsträckning naturligtvis icke alltid förbjuden. Fastmera kan lagen sägas utgå ifrån att bojkott i och för sig är ett tillåtet stridsmedel, men den söker genom ett detaljerat angivande av en mängd fall, i vilka bojkott är rättsstridig, begränsa dess användning. Härvid anläggas flera olika synpunkter. Vissa slag av bojkotter äro helt förbjudna, andra äro beroende av tillstånd eller eljest av iakttagande av ett visst förfarande. Uppdelningen sker dels efter det använda tillvägagångssättets be-

¹ Skeie, s. 494 ff.

skaffenhet, dels efter det syfte som med åtgärden eftersträvas, dels efter den angräpnings ställning och dels efter beskaffenheten och betydelsen av de intressen, som sättas i fara; dessa indelningsgrunder äro på skilda sätt kombinerade.

Beträffande tillvägagångssättet givas bestämmelser som avse att förebygga onödig eller överdriven hänsynslöshet vid bojkottens användning. Helt allmänt (för lagens tillämpningsområde, jfr ovan) föreskrives sålunda, att bojkott är olaglig, när den företages utan att den angräpnings har fått skäligt varsel och utan att till såväl honom som dem, vilka uppmanas deltaga i angreppet, givits en tillfyllestgörande redogörelse för anledningen till bojkotten (§ 6 a. 1. a.). Likaledes gäller förbud mot en bojkott, som anordnas eller vidmakthålles genom rättsstridiga medel eller på ett onödigt upphetsande eller kränkande sätt eller genom osanna eller missvisande uppgifter (§ 6 a. 1. b.). Bojkott såsom stridsmedel i en s. k. intressetvist om arbetsvillkor o. dyl. får tillgripas endast efter anmälan till riksförlikningsmannen för arbetstvister och efter utgången av vissa frister, vilkas längd beror av det medlingsförfarande, som av honom anordnas, i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller för arbetsinstitute. Motsvarande gäller om vissa anspråk från fackförening mot arbetsgivare eller arbetsgivarförening, och omvänt (§ 6 a. 3., jfr § 39 a.). Bojkott må ej heller vid intressetvist företagas av en arbetsgivare, en förening av dylika eller av en fackförening, som tillhör en (överordnad) organisation, utan att denna har meddelat sitt skriftliga samtycke (§ 6 a. 4. b.).

På grund av sitt syfte blir en bojkott olaglig, när den företages för ett i och för sig rättsstridigt ändamål eller om den kommer att förorsaka en rättskränkning (»retsbrudd»), därest den når sitt mål (§ 6 a. 1. c., passim). Vidare om den avser lösning av en rättstvist angående ett kollektivavtals giltighet, tolkning eller bestånd eller av ett på sådant avtal grundat anspråk (§ 6 a. 2., jfr § 6. 1.; sv. lag om kollektivavtal 4 § 1.).

I fråga om den angräpnings ställning stadgas beträffande bojkotter i anledning av ovannämnda intressetvister, att sådan bojkott ej må riktas mot en arbetsgivare, vilken utom familjemedlemmar (vilket begrepp genom särskild bestämmelse erhållit en ganska vid omfattning) icke sysselsätter mera än tio arbetare. Vidare märkes i detta sammanhang en grupp av bestämmelser, som åsyfta skydd för utomstående (ej blott »neutrala»). Dessa regler utmärkas därav, att bojkott på denna grund icke är förbjuden i och för sig, utan gjord beroende av att tillstånd därtill på begäran lämnats av domstol och förbjuden om sådant tillstånd ej erhållits. Hit höra följande fall: bojkott mot någon i anledning av att han har deltagit i eller understött någon av parterna i en avslutad arbetstvist, som varit förenad med strejk, lockout eller bojkott, eller därför att han eller personer han sysselsätter eller med vilka han står i ekonomisk förbindelse, äro eller icke äro medlemmar av en fackförening eller arbetsgivarförening, vidare bojkott i syfte att tvinga någon arbetare eller arbetsgivare att inträda i

en sådan organisation eller att ingå (medverka till ingåendet av) ett kollektivavtal, som icke har begärts av någon eller endast av en minoritet bland arbetarna i det företag, varom fråga är, samt bojkott som till understödjande av part i arbetstvist riktas mot en tredje man, vilken icke å sin sida har vidtagit ekonomiska åtgärder för att stödja någon av parterna (§ 6 a. 1. b.).

Slutligen förbjudes bojkott, om den »kommer att skada väsentliga samhällsintressen eller verka otillbörligt», samt om det icke råder ett rimligt förhållande mellan det intresse, som skall främjas genom åtgärden, och den skada som den kommer att medföra (§ 6 a. 1. c. passim). Som en speciell tillämpning av denna synpunkt kan betraktas, att bojkott, som riktas mot flottningsverksamhet av väsentlig betydelse för anskaffande av timmer till industriell verksamhet, är gjord beroende av domstols tillstånd (§ 6 a. 1. d.).

Åtskilliga av de uppställda kännetecknen på olovlig bojkott äro tydligen av den art, att de lätt kunna bliva föremål för meningsskiljaktigheter och kräva ett till en viss grad diskretionärt avgörande. För att domstolsprövningen ej alltför ofta skall komma i efterhand ha givits regler om provisoriskt förbud av domstol mot påbörjad eller förestående bojkott i avbidan på rättslig prövning av dess laglighet. Bojkott i strid mot sådant förbud blir olaglig (§ 26 a. 6., jfr § 40. 1. c.).

Påföljden av olovlig bojkott är densamma som för olovlig arbetsinställelse respektive uppmaning därtill, nämligen skadeståndsskyldighet, med vissa möjligheter till jämkning och eftergift (§ 5), samt straff av böter, högst 25 000 kronor, eller fängelse i högst tre månader, eventuellt med kumulation av båda straffarterna (§ 40. 1. c.). Såsom straffbart anges att företaga olovlig bojkott eller medverka därtill. Fackförening eller arbetsgivarförening häftar för olaglig bojkott, vartill medlemmar gjort sig skyldiga, såvitt föreningen ej styrker, att den icke själv har skuld till åtgärden eller att den med till buds stående medel sökt förhindra dess vidtagande eller fortsättande. För detta ändamål giver lagen åt dessa föreningar rätt till uteslutning och vissa andra tvångsmedel mot tredskande medlemmar (§ 4). Böter kunna under vissa förutsättningar uttagas av en förening (§ 40. 1. andra st.).

För att uppnå sakkunnig, snabb och likformig behandling av spörsmål om bojkotts olaglighet och därpå grundade anspråk har för handläggning av rättegångar härom inrättats en särskild, för hela riket gemensam specialdomstol, »Domstolen for boikottsaker», med säte i Oslo (§ 26 a.). Denna domstol utgör en parallell till Arbeidsretten (vilken skall vara forum för mål angående bojkott, som strider mot gällande kollektivavtal, § 6 a. 2.), och dess domar kunna liksom dennas i allmänhet icke överklagas (§ 26 a. 4., jfr § 26). Den nya domstolen består av ordförande, vice ordförande och tre medlemmar; de båda förstnämnda skola äga de kvalifikationer, som gälla för medlemmar av Høiesterett; de få icke, liksom ej heller en tredje medlem, intaga sådan ställning, att de kunna anses representera arbets-

givar- eller arbetarintressen. Av de båda återstående medlemmarna bör en ha särskild insikt i arbetsgivarnas och en i arbetarnas förhållanden, men de få icke vara styrelsemedlemmar eller tjänstemän i respektive organisationer (§ 26 a. 3., jfr § 10. 3.). Dessa äga icke någon förslagsrätt, såsom är fallet beträffande vissa medlemmar av Arbeidsretten.

Finland.

Strafflagen av den 19 december 1889 innehåller en bestämmelse om rättsstridigt tvång, vilken till sin lydelse nära överensstämmer med 15 kap. 22 § svenska strafflagen, i detta lagrumms ursprungliga lydelse före dess ändring genom den s. k. åkarpplagen. I 25 kap. 12 § heter det nämligen: »Var, som, utan laga rätt, med våld eller hot tvingar annan att göra, tåla eller underlåta något, dömes, om å gärningen enligt lag icke bör följa högre straff, till fängelse i högst ett år eller böter.» Enligt föreskrift i 14 § må sådant brott ej åtalas av allmän åklagare, där icke målsäganden anmält brottet till åtal. Vid tolkningen synes 12 § uppfattas mera vidsträckt än det motsvarande svenska lagrummet. Det antages nämligen, att ett tvång kan vara straffbart även då det sker medelst hot om en gärning, som icke i och för sig är straffbar eller eljest rättsstridig, blott dess användande såsom tvångsmedel i det särskilda fallet måste anses otillbörligt. I överensstämmelse härmed antages, att även tvång medelst hot om blockad eller liknande ekonomisk stridsåtgärd kan bli straffbart, om den hotade ger vika, så att tvånget blir fullbordat. Försök är emellertid, liksom i Sverige i allmänhet är fallet, straffritt och ifrågavarande lagrum erbjuder sålunda icke möjlighet att i större utsträckning åtkomma dylika stridsåtgärder. Strafflagens allmänna bestämmelse om hot, 25 kap. 13 §, är ej heller ensam för sig användbar för att nå detta syfte, enär detta lagrum, liksom 15 kap. 23 § svenska strafflagen, endast avser hot om brott.

Sedan ekonomiska stridsåtgärder kommit till mera utbredd användning, har detta rättstillstånd ansetts vara otillfredsställande. För avhjälpan av dess brister infördes i en den 1 juni 1922 utfärdad lag om arbetsavtal såsom § 35 en bestämmelse av följande lydelse: »Den, som med våld eller hot tvingar eller försöker tvinga arbetsgivare att inställa arbete, eller att därifrån avskeda eller att till detsamma ej antaga arbetare, eller arbetare att delta i arbetsinställelse, eller ock förhindrar honom att arbeta, straffes såsom i 12 § 25 kap. strafflagen är sagt»; brottet skulle enligt föreskrift i 41 § vara angivelsebrott. Det mest anmärkningsvärda i den nya straffbestämmelsen, vilken i fråga om utsträckningen av hot såsom tvångsmedel torde uppfattas i överensstämmelse med 25 kap. 12 § strafflagen, är att jämväl försök till tvång är straffbart och därvid likställt med det fullbordade tvånget. Åtskilliga av de former, i vilka det särskilda tvångsbrottet kan förekomma, äro av intresse ur synpunkten av skydd för tredje mans rätt till neutralitet vid arbetskonflikter. En neutralitetskränkning kan sålunda ligga både däri, att en arbetsgivare tvingas att inställa ar-

betet, och i synnerhet i tvång mot arbetsgivare att avskeda eller att icke antaga viss arbetare, ävensom i tvång mot en arbetare att delta i arbetsinställelse, och understundom även i annat förhinderande av att han arbetar. Liksom emellertid bestämmelsen icke är begränsad till åtgärder, som föranledas av en primär arbetskonflikt utan är tillämplig alldeles oavsett vilken anledningen är till de däri omförmälda åtgärderna, tager den icke direkt syfte på de typiska neutralitetskränkningar, som ske genom blockader och liknande åtgärder, när dessa ej hava sådant syfte som i bestämmelsen angives. — Till skydd för föreningsrätten m. m. stadgas i § 34: »Om arbetsgivare eller hans ställföreträdare förhindrar arbetare att tillhöra eller ansluta sig till lagligen tillåten förening eller fullgöra sina medborgerliga skyldigheter, straffes med böter. Lag samma vare, om arbetare på nämnda sätt förbryter sig mot arbetskamrat eller arbetsgivare. — Avtal, genom vilket part förbundit sig att icke tillhöra förening, vare ogillt.» Av lydelsen framgår, att bestämmelsen icke omfattar de såsom neutralitetskränkningar mera betydelsefulla åtgärder, som avse att tvinga någon att inträda i en förening.

Sedan även bestämmelserna i lagen om arbetsavtal befunnits otillräckliga, utfärdades den 6 februari 1931 en lag om skyddande av arbetsfred. Enligt motiveringen i den regeringsproposition (den 21 oktober 1930), som ligger till grund för lagen, har denna till syfte bland annat att förebygga sådan förföljelse som mot olika tänkande utövades av medlemmar av det kommunistiska partiet på rent politiska grunder. Särskilt beaktas emellertid förföljelser, genom vilka arbetare tvungits att lämna sina arbetsplatser och deras och deras familjers liv och utkomst även eljest försvårats. Särskilt hade dylik förföljelse riktats mot, bland annat, personer som utfört strejk underkastat arbete eller annat arbete i strid mot någon organisations förbud. Ofta nog, heter det i propositionen, hade sådana arbetare, vilka från arbetsplats till arbetsplats varit utsatta för förföljelse delvis till och med under tidningspressens medverkan, tvungits att underkasta sig dem föreskrivna förödmjukande villkor, såsom offentlig avbön eller erläggande av böter till organisationer, som stått under kommunisternas ledning, eller att mot sin vilja ansluta sig till dylika eller andra organisationer och att till dem erlægga medlemsavgifter.

Av bestämmelserna i den nya lagen böra särskilt följande beaktas i förvarande sammanhang:

»1 §. Var, som genom våld eller hot, mot person riktad kränkning eller tillfogande av skada eller genom annan därmed jämförlig mot lag eller god sed stridande handling,

- 1) hindrar eller söker hindra annan att utföra eller giva arbete eller
- 2) tvingar eller söker tvinga
 - a) arbetare att delta i arbetsstrejk eller annorledes lämna sin arbetsplats eller underlåta att söka arbete eller arbetsgivare att inställa arbete eller från arbete skilja eller däri ej antaga arbetare,

b) arbetare eller arbetsgivare till förödmjukande handling eller att erlægga avgift på grund av att han utfört eller givit arbete under arbetsinställelse eller vid arbetsplats, som förklarats i blockad, eller

c) arbetare eller arbetsgivare att ansluta sig till förening, organisation eller annan sammanslutning eller utträda ur sådan, straffes, såframt ej strängare straff är annorstädes i lag för gärningen utsatt, med fängelse ej utöver ett år eller böter.

Vad i 1 momentet är sagt gälla jämväl, då däri nämnd handling är riktad mot annan än den, vars påverkande eller förföljelse avses.»

»3 §. Var, som skymfar annan, för att denne utför eller utfört eller sökt eller givit arbete under arbetsinställelse eller på arbetsplats, som förklarats i blockad, straffes såsom i 1 § är stadgat.»

Ifrågavarande brott ligga under allmänt åtal. Genom den nya lagen, i samband varmed § 35 i lagen om arbetsavtal upphävdes, har ett ganska fullständigt skydd meddelats för arbetsgivares och arbetares rätt till neutralitet, ej blott vid arbetstvister utan även vid andra tvister, som kunna föranleda intrång i enskildas självbestämmningsrätt, såvitt angår ingående av arbetsavtal och utförande av arbete, ävensom mot organisationstvång, vilket riktar sig mot arbetsgivare eller arbetare. Däremot äro neutralitetskränkningar, som omedelbart rikta sig mot avsättning o. dyl. och som icke avse att åvägabringa arbetsinställelse eller avskedande av (respektive underlåtenhet att antaga) arbetare, eller att eljest utgöra tvångsmedel i samband med arbetstvister eller med organisationssträvanden rörande parterna på arbetsmarknaden, fortfarande icke reglerade genom särskilda bestämmelser.

Italien.

Den lagstiftning om arbetsförhållanden, som under senare år införts i Italien,¹ avser bland annat att helt förhindra alla arbetskonflikter, alltså även intressetvister, och den har för uppnående av detta syfte ansett sig böra ersätta fria avtal mellan individer och privata organisationer såsom medel för bestämmande av avlöning och andra arbetsvillkor med en annan ordning. »Godkända» fackföreningar och motsvarande arbetsgivarsammanslutningar m. fl. ekonomiska organisationer äro offentligt-rättsligt reglerade och ställda under stark statlig ledning. Utomstående fackföreningar m. m. synas icke vara principiellt förbjudna men de äro underkastade anmälningsskyldighet samt statlig kontroll med en vittgående upplösningsrätt för statsmyndigheterna; med användning härav hava de flesta fria sammanslutningarna blivit undertryckta. Det tillhör i första hand de offentligt-rättsliga korporationernas organ att fastställa allmänna arbetsvillkor, vilka åtminstone i viss utsträckning alltjämt benämnas avtal (patti). Även statliga arbetsdomstolar (allmänna domstolar med något modifierad sammansättning) kunna emellertid fastställa arbetsvillkor, un-

¹ Skeie, s. 89—94.

der hänsynstagande till parternas intressen, till den samhälleliga produktionens syfte och behov samt till billighetens krav. Det är förbjudet att tillgripa stridsåtgärder för att förhindra tillämpning av eller åstadkomma ändring i de arbetsvillkor, som på ena eller andra sättet blivit fastställda.

De straffbestämmelser, vilka ansetts nödiga för upprätthållande av den ordning för det ekonomiska livet, varav de huvudsakliga grunderna nu angivits, och vilka till en början meddelats i särskilda författningar, hava numera upptagits i den nya italienska strafflagen av 1930. De återfinnas där i ett särskilt kapitel om brott mot samhällets ekonomi (delitti contro l'economia pubblica; lagens andra bok, åttonde titeln, första kap.). De hit hörande förbrytelser, som i detta sammanhang äro av intresse, äro hänförliga till tre grupper:

- 1) arbetsinställelse samt visst sabotage (art. 502—506, även art. 508);
- 2) blockad o. dyl. (art. 507); samt
- 3) brott mot gällande föreskrifter om arbetsvillkor (art. 509).

Lockout och strejk ävensom därmed likställt sabotage — att tre eller flera arbetare gemensamt utföra sitt arbete på sådant sätt att kontinuiteten eller regelbundenheten därav rubbas (jfr art. 508) — äro straffbara, då de vidtagas i något av följande syften:

för att påtvinga motparten förändring av gällande avtal eller för att motsätta sig förändring däri, eller för att genomföra eller förhindra en särskild tillämpning av gällande avtal eller sedvanemässigt bestående regler (art. 502);

för ett politiskt syfte (art. 503);

för att tvinga någon myndighet att vidtaga eller underlåta någon åtgärd eller för att inverka på dess förhandlingar (art. 504); samt av solidaritetshänsyn eller såsom protest (art. 505).

Vid sidan av lockout och strejk m. m. straffas i flera av fallen jämväl arbetsnedläggelse av självständiga företagare, som icke använda avlönad arbetskraft, förutsatt att tre eller flera uppträda gemensamt (art. 506). — Straffen äro olika alltefter syftets beskaffenhet; i det lindrigaste fallet (art. 502) användes endast böter, i det svåraste (art. 504) utgöres straffet av frihetsstraff intill två år.

Aktiv verksamhet för genomförande av en blockad bedömes strängare. Lagens bestämmelse härom (art. 507) är av följande huvudsakliga lydelse: »Envar som, i något av de syften som ovan angivits, medelst propaganda eller medelst utnyttjande av den makt och auktoritet, som tillkommer ett parti, en organisation eller en förening, förmår en eller flera personer att icke ingå ett arbetsavtal, att icke leverera de materialier eller redskap som äro erforderliga för arbete, eller att icke köpa någon annans jordbruks- eller industriprodukter, straffes med frihetsstraff intill tre år. — Om handlingen förövas med våld eller hot, inträder frihetsstraff icke under två år och icke över sex år.»

Den tredje ovannämnda gruppen av förbrytelser bedömes i allmänhet

jämförelsevis lindrigare. Dit hänföres någons underlåtenhet att uppfylla de förpliktelser, som åligga honom på grund av ett kollektivavtal eller en föreskrift av ett korporativt organ, eller att efterkomma ett beslut av arbetsdomstol (art. 509).

Enligt gemensamma bestämmelser skall i samtliga nu berörda fall inträda straffskärpning, om den brottsliga åtgärden har förövats i krigstid eller om den har förorsakat demonstration, tumult eller upplopp (art. 510); vidare för de personer, vilka verkat såsom anförare, anstiftare eller organisatörer. Såsom bistraff inträder städse för en tid av fem år påföljden av förlust av behörighet till förtroendeuppdrag eller befattning i fackför-
ening e. dyl.

Vid sidan av de särskilda bestämmelser, som nu berörts, innehåller även den italienska strafflagen allmänna föreskrifter om straff för tvång och hot, vilka kunna bli tillämpliga å vissa handlingar, som hänföra sig till ekonomiska stridsåtgärder.

Österrike.

I Österrike antogs den 5 april 1930 en lag till skydd för arbets- och församlingsfriheten. I 4 § av berörda lag givas vissa straffbestämmelser, som delvis äro subsidiära till de allmänna tvångsbestämmelserna men delvis äro att betrakta såsom specialbestämmelser, vilka utesluta tillämpning av de allmänna bestämmelserna. Lagrummet stadgar straff för den som medelst hot (*Einschüchterung*) eller våld hindrar en arbetsgivare eller arbetare i hans fria bestämmanderätt att giva eller taga arbete, *antingen* i avsikt att åstadkomma, att i ett företag endast medlemmar av viss fackförening eller annan frivillig sammanslutning eller endast arbetare, som icke tillhöra någon fackförening, sysselsättas, *eller ock* i avsikt att förhindra, att i ett företag personer sysselsättas, som ej tillhöra någon fackförening eller som tillhöra en viss fackförening eller annan frivillig sammanslutning. Straffet utgöres av fängelse från en vecka till sex månader. Straff skall emellertid icke inträda enligt ifrågavarande stadgande då brottet är belagt med svårare straff enligt annat lagrum.

Tyskland.

I Tyskland¹ har lagstiftningen tidigare energiskt sökt undertrycka arbetarnas och arbetsgivarnas organisationer och de av dessa använda ekonomiska stridsåtgärderna, i främsta rummet strejker och lockouter. Efter mitten av 1800-talet har denna restriktiva hållning alltmera fullständigt uppgivits.

I Gewerbeordnung för Nordtyska förbundet av 1869, efter 1871 gällande för Tyska riket, intogs sålunda ett stadgande därom, att alla förbud och straffbestämmelser mot näringsidkare och deras anställda, gesäller och

¹ Skeie, s. 92—106, 533—541.

fabriksarbetare i fråga om överenskommelser och föreningar i syfte att uppnå gynnsammare löne- och arbetsvillkor, i synnerhet medelst lockout eller strejk, skulle vara upphävida (§ 152 första stycket). Den tillåtelse till organisation och användande av stridsåtgärder, som härigenom meddelades, var såtillvida ganska begränsad, som den enligt ordalagen förutsatte att åtgärderna hade till syfte att uppnå gynnsammare villkor; i rättstillämpningen har man i en viss utsträckning häri funnit en utgångspunkt för ett strängare bedömande av stridsåtgärder, som ej omedelbart haft ett dylikt syfte, enär de riktat sig mot personer, till vilka angriparna ej stått eller önskat stå i något anställningsförhållande, och som i denna mening varit att betrakta såsom utomstående. Att anslutningen till sådana överenskommelser och föreningar skulle vara fullt frivillig framgår därav, att rättsligt bindande kraft genom en särskild (numera ej längre gällande) bestämmelse fränkades dem. Vidare gavs i dylikt syfte en straffbestämmelse till skydd mot organisationstvång, av följande lydelse: »Den som genom våld, genom hotelser, genom ärekränkning eller genom blockadförklaringar förmår eller söker förmå andra att deltaga i dylika överenskommelser eller att taga dem till efterrättelse eller som genom sådana medel hindrar eller söker hindra andra att draga sig tillbaka från dylika överenskommelser, straffas med fängelse intill tre månader, såframt ej strängare straff skall inträda enligt allmänna strafflagen.» (§ 153.)

Under de närmast följande årtiondena framträdde tendenser till ett skärpt inskridande mot fackföreningarna och de av dem använda stridsåtgärderna (den s. k. antisocialistlagen, som gällde 1878—1890, ävensom några icke bifallna lagförslag under 1890-talet). Därefter avstannade denna tendens och strömningar i motsatt riktning vunno allt större inflytande. De framträdde bland annat däri, att Gewerbeordnung § 153 upphävdes genom lag den 22 maj 1918, samt i vissa bestämmelser i den s. k. Weimarförfattningen för Tyska riket av 1919. Därefter bestå ej särskilda bestämmelser angående blockad och därmed jämförliga ekonomiska stridsåtgärder i samband med arbetstvister. Sådana åtgärder, som vidtagas i visst annat syfte, nämligen för att inskränka konkurrens i affärlivet, äro underkastade vissa restriktiva bestämmelser i den s. k. kartellförordningen av 1923.

Detta rättsläge innebär emellertid icke att det numera (även bortsett från rättsliga nydaningar under 1933, vilka ej kunnat här uppmärksammas) skulle i saknad av rättsregler bestå full frihet att utan alla hänsyn tillgripa ekonomiska stridsåtgärder i samband med arbetstvister. Ty vissa lagbestämmelser med en allmännare syftning hava ansetts medföra en icke oväsentlig begränsning i valet av stridsmedel under arbetstvister och för därmed sammanhängande syften. Härvid äro att uppmärksamma såväl straffbestämmelser som civilrättsliga regler om skadestånd.

I det förra hänseendet må till en början erinras om den gällande strafflagens (av 1871) allmänna bestämmelse om straffbart tvång (Nötigung), vilken stadgar straff för den som med våld eller med hot om en förbry-

telse eller en förseelse rättsstridigt tvingar eller försöker tvinga annan att något göra, tåla eller underlåta (§ 240), samt ett stadgande om straff för hot med begående av ett brott (§ 241). Dessa lagrum hava emellertid ej synnerlig betydelse för de vanligen förekommande ekonomiska stridsåtgärderna, enär dessa i allmänhet icke innebära hot om brottslig gärning. Viktigare är strafflagens bestämmelse om utpressning (Erpressung): »den som, i avsikt att förskaffa sig eller tredje man en orättmätig förmögenhetsfördel, genom våld eller hot tvingar annan att något göra, tåla eller underlåta, skall för utpressning straffas med fängelse icke under en månad. Försök är straffbart.» (§ 253.) Efter ordalagen är denna straffbestämmelse mycket omfattande, i det att den icke upptager någon begränsning eller närmare bestämning av det hot, vilket kan användas såsom medel för utpressning. Varje slag av hot med arbetsinställelse, blockad eller dylik ekonomisk stridsåtgärd skulle alltså hava karaktären av utpressning, så snart det användes såsom medel för att uppnå en rättsligen ogrundad förmögenhetsfördel; och härvid är att märka att det icke är nödvändigt, att hotet går ut på ett angrepp mot den person, som avses skola göra den ekonomiska uppoffringen; även en stridsåtgärd mot en tredje man som vidtages såsom medel för att framtvunga en medvetet orättmätig ekonomisk prestation av en arbetsgivare skulle i enlighet härmed i vissa fall kunna anses straffbar såsom utpressning. Straffdomstolarnas tillämpning av lagrummet har med den angivna utgångspunkten länge tillerkänt detsamma ett synnerligen vidsträckt tillämpningsområde.

Häremot har riktats stark kritik i den rättsvetenskapliga litteraturen, som med olika formler sökt tolkningsvis åvägabringa en begränsning av det enligt lagens bokstav alltför omfattande utpressningsbrottet.¹ Härvid hava föreslagits ytterst skiftande avfattningar, som emellertid i ganska stor omfattning leda till inbördes nära överensstämmande praktiska resultat. Bland annat har sagts, att hot med »brukliga nackdelar» (verkehrsmässigen Übeln) icke skulle vara hänförligt till utpressning, varav skulle följa, att det i en ekonomisk tvist vore tillåtet att hota med sådana olägenheter, som stå i ett inre samband med det arbetsförhållande eller dylikt, varpå man genom hotet vill inverka i en för den hotande fördelaktig riktning; och att det omvänt vore otillåtet att t. ex. rikta angrepp mot en tredje man, som står utanför det ifrågavarande avtalsförhållandet, åtminstone om den angripne ej heller framdeles kan ifrågakomma såsom part i detta eller ett därmed sammanhängande avtalsförhållande. Ibland fordrar man för hotets tillåtlighet allenast ett inre samband mellan det, varpå hotet går ut, och den eftersträfvade förmögenhetsfördelen, utan att göra någon hänvisning till vad som är brukligt eller vedertaget. Kortare uttryckes av somliga detta krav på inre sammanhang med formuleringen

¹ Jfr till det följande särskilt *P. Krückmann*, *Der Boykott im Lohnkampf*. *Archiv für die civilistische Praxis* Bd. 113, Tübingen 1915 s. 167—333.

att ett hot för att vara tillåtet skall utgöra ett »riktigt medel för ett riktigt ändamål». Däri ligga dock även de understundom särskilt uppställda fordringarna, *dels* att hotet icke får gå ut på någonting i och för sig otilllåtet, d. v. s. något, som visserligen hänför sig till avtalsförhållandet men som står i strid med de omedelbart för detta gällande särskilda rättsreglerna, *dels* att man icke får använda hotet för att av den hotade uppnå någonting som icke blott är orättnätigt i den mening att det saknar rättslig grund utan som är i och för sig förbjudet, t. ex. ett osedligt eller lagstridigt handlingssätt m. m.

Dessa, understundom föga tydliga uttalanden inom teorien, och andra liknande, hava efterhand erhållit stort inflytande på domstolspraxis, som genomfört en avsevärd inskränkning av utpressningsstraffets användning, i synnerhet på de ekonomiska stridsåtgärdernas område. Härvid hava domstolarna, visserligen med talrika skiftningar och inbördes avvikelser, starkt närmat sig den ståndpunkten att icke till straffbar utpressning eller utpressningsförsök hänföra andra handlingar än sådana som, även bortsett från sin straffbara karaktär, kunnat anses medföra skadeståndsskyldighet jämlikt civillagens (av 1896) § 826; det begreppsliga förhållandet mellan detta lagrum och strafflagens utpressningsbestämmelse är visserligen alltjämt synnerligen omtvistat.

Civillagens § 826 lyder sålunda: »Den som genom en handling vilken står i strid med goda seder uppsåtligen tillfogar annan skada, är förpliktad att till honom utgiva ersättning därför.» Från denna bestämmelse, som på skilda rättsområden erhållit en starkt ingripande betydelse, ha även hämtats de grundläggande reglerna för domstolarnas ställningstagande till de ekonomiska stridsåtgärderna. Det avgörande kriteriet, att den skadebringande handlingen skall stå i strid med goda seder, är uppenbarligen föga skarpt och underkastat ganska mycken osäkerhet vid genomförandet, liksom uppfattningen därav utan lagändring kan förskjutas under rättsutvecklingens fortgång. Ehuru efterhand i praxis utbildat sig ett antal mera detaljerade regler, torde man dock kunna konstatera att vid deras tillämpning småningom medgivits allt större frihet i användningen av skadebringande ekonomiska stridsåtgärder. — Bland de skilda kännetecken, som enligt rättspraxis skola kunna stämpla en skadebringande handling, t. ex. en blockad, såsom jämlikt förevarande lagrum otilllåten och alltså förpliktande till skadestånd, kunna följande nämnas. I första hand anses gälla, att en åtgärd, varvid användas medel som i och för sig stå i strid mot lag eller goda seder, härigenom kommer att hemfalla under § 826. Vidare anses en åtgärd, som för den angripne medför fara för fullständig ekonomisk ruin, vara otillåten. Ofta förklaras, att om den skada som åstadkommes genom en stridsåtgärd icke står i rimligt förhållande till det som man därigenom vill vinna, åtgärden överhuvud är rättsstridig; det är tydligt, att bedömandet härav ofta måste bereda hart när oöverstigligen svårigheter. Ytterligare fordras för en blockads till-

låtlighet, än att meddelande därom skall hava lämnats den angripne inom skälig tid före angreppets verkställande, än att man dessförinnan skall hava sökt vinna sitt syfte genom föreställningar och skäligt tillmötesgående, än vidare att angriparen skall hava på lämpligt sätt undersökt riktigheten av de uppgifter som läggas till grund för blockaden och åberopas vid uppmaning till deltagande däri, så att, om uppgifterna befinnas oriktiga, i hans tro på deras riktighet ej möter hinder mot att anse kravet i § 826 på ett uppsåtligt tillfogande av skada vara uppfyllt. Understundom åberopas till stöd för en stridsåtgärds olovlighet, att den framträder såsom obehörig utövning av ett faktiskt monopol eller att den riktar sig mot en produktion, som tjänar ett samhälligt behov av oavvislig karaktär. De olika grunderna för en stridsåtgärds olovlighet, vilka här ej kunnat angivas med anspråk på någon grad av fullständighet, sammanställas ofta i inbördes mycket olika kombinationer.

Det sätt, varpå de antydda grundsatserna i rättstillämpningen blivit använda, och de resultat, vartill man härvid kommit, kunna här endast åskådliggöras genom några exempel.

På grund av de hithörande bestämmelsernas omfattande innebörd är det tydligt, att de icke medgiva någon egenartad behandling av stridsåtgärder, som stå i samband med arbetsförhållanden i egentlig mening. Åtgärdernas beskaffenhet skall vara det avgörande, oavsett om de tillgripas av arbetsgivare, arbetare eller andra. — Vid flera tillfällen hava uppkommit rättegångar angående stridsåtgärder av den tyska bokhandlareföreningen. En bokhandelsfirma, som befunnits åt kunder giva rabatter i större omfång än som enligt de av föreningen antagna affärsvillkoren var medgivet, blockerades i syfte att utestänga firman från leveranser från bokförlagen (och från inköp hos andra sortimentsbokhandlare); meddelande härom offentliggjordes i ett fackorgan. Blockaden innefattade jämväl hot om sekundär blockad mot andra bokhandlare, som kunde komma att vägra efterföljd åt uppmaningen att avhålla sig från förbindelser med den förstnämnda firman. I högsta instans förklarades, att i blockaden borde anses ligga en rättsstridig förmögenhetskränkning, såframt därigenom den angripna firman skulle helt avstängas från sådan tillförsel, som var erforderlig för bedrivande av dess rörelse (dom av 1890, alltså före civillagen; målet återförvisades för ytterligare utredning). — I ett senare mål mot samma förening på tämligen överensstämmande grund blev föreningen frikänd, enär de av densamma använda stridsåtgärderna ej ansågos tillräckligt ingripande för att de skulle befaras komma att medföra den angripnes fullständiga ekonomiska tillintetgörande (dom av 1902). — Från senaste år föreligger ett mål om en talan av några framstående artister mot en förening av teater- och operaföretag, med yrkande att en bestämmelse som föreningen antagit därom att dess medlemmar ej finge åt dirigenter och sångare betala arvoden över en viss gräns, skulle förklaras stå i strid med goda seder. Från kärandesidan åberopades i syn-

nerhet, att häri skulle ligga obehörigt utnyttjande av en monopolställning. Talan ogillades av domstolen, som emellertid i motiveringen bland andra skäl, som skulle kunnat föranleda tillämpning av § 826, även upptog helt allmänt en »omättlig inskränkning av den ekonomiska friheten».

Bland rättegångar, som förekommit angående stridsåtgärder från *arbetsgivarsidan*, förekommer ett mål av principiell betydelse angående sympatiåtgärd. Sedan strejk utbrutit vid ett varv skredo andra arbetsgivare till lockout mot sina arbetare för att därigenom öva påtryckning i syfte att få den ursprungliga strejken nedlagd. Arbetarnas talan ogillades, enär arbetsgivarnas rätt till gemensam aktion (jämligt Gewerbeordnung § 152) ej vore inskränkt till åtgärder för uppnående av ett resultat som omedelbart skulle lända till fördel för alla dem, som deltaga i aktionen; även sympatilockouter, liksom sympatistrejker, vore i och för sig tillåtna (dom av 1903). — Under en strejk hade arbetsgivaren med uppgift å de strejkande hänvänt sig till andra arbetsgivare med uppmaning att vägra anställning åt dessa (»blockad av arbetskraft», jfr »svarta listor»). Åtgärden ansågs i det föreliggande fallet ej medföra skadeståndsskyldighet, såvitt angår § 826 enär den endast varit av övergående natur och ej avsett att varaktigt undergräva de angripnas ekonomiska existensmöjligheter (dom av 1902). — Motsatt blev utgången i ett något senare avgjort mål mot en arbetsgivare, som efter avskedande av en enskild arbetare hade föranlett att en arbetsgivarförening inom branschen hade vägrat den ifrågavarande arbetaren s. k. »Nachweisschein», varigenom hans möjlighet att erhålla anställning hos andra (oorganiserade såväl som organiserade) arbetsgivare inom branschen väsentligen försvårats. Då han lidit skada genom att till en början sakna arbete och därefter nödgas antaga sämre betalt arbete av annat slag, ansågs arbetsgivaren skadeståndsskyldig (dom av 1904). Detta avgörande har emellertid icke tagits till efterföljd i större utsträckning, och det har blivit föremål för livlig kritik. — En arbetsgivare hade under hot om åtskilliga ekonomiskt kännbara mått och steg föranlett ett stort antal av sina arbetare att utträda ur ett visst fackförbund för att i stället inträda i en annan fackförening (tillhörande annat politiskt parti). Förstnämnda fackförbunds på § 826 stödda talan mot arbetsgivaren om ett vitesföreläggande att återkalla hotet ogillades, enär, såvitt anginge förbundet, ingen av de eljest erkända grunderna för att anse en stridsåtgärd stridande mot goda seder kunde anses föreligga (dom av 1926).

Angående åtgärder från *arbetarsidan* må anföras en nyare dom, varigenom åtgärder för understödjande av de strejkande vid en klart avtalsstridig strejk ansetts icke vara hänförliga under § 826 (dom av 1927); detta resultat är så mycket mera påfallande, som svarandena voro funktionärer i den genom det brutna kollektivavtalet bundna fackföreningen. — Från senare tid föreligga åtskilliga domar angående det organisationstvång, som även i Tyskland utövas av fackföreningarna. Utanför arbetsförhål-

landen i ordets vedertagna bemärkelse faller ett mål angående giltigheten av ett kollektivavtal mellan å en sida förutnämnda förening av teater- och operaföretag och å andra sidan en fackförening av skådespelare m. fl. (»Genossenschaft deutscher Bühnengehöriger»); i detta avtal föreskrevs, att medlemmar av förstnämnda förening endast finge anställa medlemmar av fackföreningen, och att dennas medlemmar ej finge taga anställning hos andra än de förra. På talan av en skådespelare, som utträtt ur fackföreningen, förklarades kollektivavtalet i denna del, såvitt honom rörde, vara ogiltigt jämlikt § 826, enär det skulle omöjliggöra hans yrkesutövning inom landet och därigenom förintä hans existensmöjligheter (dom av 1922). — Liknande blev utgången ungefär samtidigt i ett mål mot några arbetare, som tagit ledningen i en aktion mot en oorganiserad arbetare genom att till arbetsgivaren framföra ett hot om öppnande av strejk, därest denne arbetare ej bleve entledigad. Arbetsgivaren hade fallit till föga här för, och aktionens ledare dömdes att (en för alla och alla för en) ersätta den skada, som därigenom tillfogats den utestängde arbetaren (dom av 1922). — Strider mellan olika arbetarorganisationer hava förekommit ganska talrikt. Några arbetare vid ett (kooperativt) bageri, som hade kollektivavtal med en socialdemokratisk fackförening, hade utträtt ur denna och ingått i en kommunistisk fackförening. De övriga hotade med att träda i strejk, därest ej nämnda arbetare bleve avskedade, och sedan hotet verkställdes föll arbetsgivaren till föga. De avskedades talan om skadestånd jämlikt § 826 ogillades, i högsta instans under åberopande därav att det gentemot dem ej kunde hava varit stridande mot goda seder att framtvunga deras avskedande innan de hade lyckats att nå majoritet bland arbetarna i fabriken och därefter, såsom de hade hotat, utträngt övriga arbetare genom enahanda handlingssätt, som nu av dem själva sades stå i strid med goda seder (dom av 1924). — I motsatt riktning går en dom emot organiserade arbetare vid ett byggnadsarbete, som hade föranlett att två i en annan fackförening organiserade arbetare avskedats, genom hot att icke fortsätta att arbeta tillsammans med dem. Denna åtgärd ansågs vara rättsstridig jämlikt § 826 (dom av riksarbetsdomstolen år 1929).

Denna korta, och med nödvändighet ofullständiga, översikt av den gällande tyska rätten giver vid handen, att denna, trots att speciella lagbestämmelser ej finnas, icke saknar hållpunkter för att skydda tredje mans neutralitet i arbetskonflikter, men att användningen därav är osäker och vacklande.

Frankrike.

I Frankrike¹ infördes genom revolutionen 1789 näringsfrihet, genom upphävande av skråsystemet och överhuvud av den äldre tidens reglementering av yrkesutövningen. För att, på grund av gjorda erfarenheter, förhindra organisationer, som kunde inkräkta på den individuella friheten,

¹ Skeie, s. 46—61, 531—532.

och även av politiska hänsyn intog den fortsatta revolutionstidens och det första kejsardömets lagstiftning en ytterst avvisande hållning mot allt föreningsväsende. Strafflagen av 1810 stadgar sålunda straff för bildande av något mera omfattande föreningar utan regeringens tillstånd (art. 291 och 292), och den innehöll särskilt stränga bestämmelser mot kamporganisationer av arbetsgivare eller arbetare (art. 414—416). Dessa bestämmelser gällde i huvudsak till 1864, då de ändrades i den riktning, att endast vissa särskilt angräpliga kampmedel från dessa organisationers sida skulle vara förbjudna. Därefter gällde bland annat följande bestämmelser: »Art. 414. Med fängelse från 6 dagar intill 3 år och böter från 16 till 300 francs eller med ett av dessa straff skall straffas den, som medelst våld, hotelser eller svikligt förfarande har åvägabragt eller vidmakthållit, eller sökt att åvägabringa eller vidmakthålla en gemensam arbetsinställelse, i syfte att framtvunga höjning eller sänkning av arbetslöner eller att göra intrång i den fria utövningen av näring eller arbete. — Art. 416. 1. Med fängelse från 6 dagar intill 3 månader och böter från 16 till 300 francs, eller med ett av dessa straff, skola straffas arbetare och arbetsgivare, som förmedelst tillämpning av någon på förhand ingången överenskommelse om viten, förbud, pricking eller bojkott ('amendes, défenses, proscriptions, interdictions') hava gjort intrång i den fria utövningen av näring eller arbete.» Ytterligare innehåller lagen straffbestämmelser mot monopolistiska avtal och andra åtgärder i syfte att påverka marknadspriserna på i synnerhet livsmedel och jordbruksprodukter (art. 419 och 420).

Först genom lagstiftning av 1884 infördes en mera fullständig frihet att bilda fackföreningar (syndicats professionnels) och liknande sammanslutningar; dessas rättsliga ställning har ytterligare förbättrats genom en lag av 1920. I samband med den förra av dessa lagstiftningsåtgärder upphävdes strafflagens art. 416 och delvis vissa andra av dess ovannämnda restriktiva bestämmelser; art. 414 gäller emellertid allttjämt med det innehåll den fått 1864. Upprepade senare förslag till ny lagstiftning om föreningsrätt och organisationstvång på det industriella området hava icke lett till något resultat, och art. 414 erhåller numera en i vissa hänseenden mycket inskränkande tillämpning.

Ehuru de ekonomiska stridsåtgärderna sålunda i stor utsträckning icke blivit reglerade genom särskild lagstiftning, äro de emellertid icke i samma utsträckning obeaktade av rättsordningen överhuvud. Åtskilliga inskränkningar av de kampmedel, som få av stridsorganisationerna användas, hava genomförts i domstolspraxis med stöd av allmänna rättsregler om skadeståndsskyldighet utanför avtalsförhållanden, i synnerhet civillagens art. 1382. Denna bestämmelse har av rättspraxis handhåfts med ett vaket aktgivande på behovet av rättsskydd för skilda ekonomiska och personliga intressen, även i sådana fall där behovet framträtt först långt efter lagbestämmelsens tillkomst. I enlighet härmed hava åtgärder, som i jämförelse både med de ursprungliga fallen av typisk skadegörelse och

med varandra förete en mycket skiftande beskaffenhet och innebörd, blivit belagda med påföljd av skadeståndsskyldighet och sålunda stämplade såsom rättskränkningar. Hit höra även åtskilliga fall av lockouter, strejker, blockader och bojkotter. Visserligen erkänner man principiellt en »rättighet att icke ingå avtal» om arbete eller andra prestationer, och en utövning av denna rättighet är sålunda icke i allmänhet en rättskränkning. Men detta är endast den allmänna utgångspunkten för bedömandet. I särskilda fall anses det möjligt, att ett organiserat avbrytande av ekonomiska förbindelser är att uppfatta såsom ett »missbruk av rättigheten» (*abus de droit*) att icke sluta avtal. För att t. ex. en blockad, som medför skada för den blockerade, icke skall medföra skadeståndsskyldighet, fordras att den icke i det särskilda fallet finnes utgöra missbruk av den ekonomiska friheten.

Detta uppfattningssätt är tydligen ägnat att på ett (formellt) motsägelsefritt sätt överbygga svårigheterna att förena å ena sidan den allmänna, även negativa avtalsfriheten, och å andra sidan ett förbud mot utnyttjande av denna frihet till att genom organiserad passivitet skada ett särskilt rättssubjekt. Det bör framhållas, att domstolarnas och rättsvetenskapens teori om rättsstridigheten av »abus de droit» till en början, medan de numera vanliga stridsmedlen i arbetskampen i allmänhet ännu voro belagda med särskilda straff, framträdde och vann anslutning beträffande helt andra åtgärder utan någon särskild betydelse för de sociala striderna, t. ex. beträffande missbruk av äganderätt i förhållandet mellan angränsande fastigheter, missbruk av familjerättsligt husbondevälde, missbruk av rätten att föra talan inför domstol och liknande processuella befogenheter. Det jämförelsevis fria handhavandet av lagens skadestandsregler är sålunda icke begränsat till de ekonomiska stridsåtgärder, som i förevarande sammanhang äro av omedelbart intresse, utan vad som föreligger är en tillämpning jämväl å dessa av en betydligt mera omfattande teori. — Det kan tilläggas, att läran om »abus de droit» vunnit utbredning även beträffande verkningarna av rättsförhållanden, som grundlagts genom avtal, bland annat arbetsavtal. Exempelvis har hävande av ett arbetsavtal, vid vars ingående tiden för dess varaktighet icke blivit bestämd, ofta ansetts utgöra »abus» och sålunda vara otillåtet.

Härefter skall tillses, i vilka fall rättsstridighet på grund av »abus de droit» anses föreligga vid en ekonomisk stridsåtgärd. Man hänvisar icke domstolarna till en helt fri värdering av varje konkret fall för sig, utan vissa allmännare grundsatser hava uppställts och i talrika prejudikat godtagits. Man har till en början fäst sig vid sådana fall, då en rättighet utövats uteslutande i syfte att skada. En dylik åtgärd anses icke förtjäna rättsordningens skydd. Vad angår styrkandet av berörda illvilliga motiv plägar man ej fordra bevisning om annat än att åtgärden icke är ägnad att medföra någon nytta för den handlande själv och att denne vid dess företagande haft kännedom om dess skadebringande karaktär; härmed

synes numera i regel likställas sådana fall, då han endast av grov oaktsamhet varit i okunnighet härom. Det är givet, att endast i ganska få fall dessa betingelser skola finnas uppfyllda, enär en skadebringande handling, åtminstone om den företages uppsåtligen, så gott som alltid på något sätt är avsedd att lända till gagn för den handlande personen. Principiellt har den uppställda begränsningen blivit föremål för kritik därutinnan, att den tillmäter avgörande betydelse åt en omständighet av rent moralisk innebörd (illvilja), vilket borde vara främmande för rättsordningen, som i allmänhet bygger och bör bygga sina regler på praktiskt samhällseliga hänsyn. Från den persons synpunkt, som lider skada genom handlingen, synes det vara av ringa vikt, om den handlandes motiv varit ren illvilja eller något annat, i moraliskt hänseende jämförelsevis mindre förkastligt motiv (t. ex. önskan att tillgodose egna ekonomiska intressen). Rättsordningen bör kunna inskrida med ett förbud mot den skadebringande handlingen så snart denna icke uppbäres av ett praktiskt syfte, som förtjänar rättsordningens godkännande — eller, något närmare bestämt, en rättighet bör anses bliva föremål för missbruk om den användes för något annat syfte än det, varför den av rättsordningen blivit tillagd den berättigade, och för att tillgodose andra intressen än dem, som genom ifrågavarande rättigheter skola skyddas. En häremot svarande utvidgning av begreppet »abus de droit» kan numera sägas vara vedertagen. Det är tydligt, att teorien därmed till sin sakliga innebörd kommer att gå ut på en värdering av emot varandra stående intressen, som icke är mycket olik den som i andra rättssystem förekommer med mindre konstlade teoretiska utgångspunkter.

De nu angivna synpunkterna komma, såsom ovan anmärkts, till användning även beträffande de ekonomiska stridsåtgärderna. Här blir alltså frågan den, huruvida dessa »rättigheter att icke ingå avtal» o. dyl. användas för ett därmed avsett syfte eller missbrukas. I senare fallet blir stridsåtgärden att anse såsom förbjuden. Åtgärdens egenskap av primär eller sekundär, respektive i senare fallet dess riktning mot en tredje man, kommer — såsom naturligt är, då all speciell lagstiftning i ämnet saknas — i betraktande i den mån dessa moment kunna inverka på nämnda prövning, men de hava icke någon principiellt egenartad verkan. Inom den angivna ramen hava de i rättspraxis emellertid ansetts mycket betydelsefulla; hithörande avgöranden synas icke ha vållat större tvivelsmål, och antalet av föreliggande prejudikat är i enlighet härmed ganska ringa.

Det är av intresse att här även anmärka några rättsfall angående ekonomiska stridsåtgärder, som icke omedelbart riktats mot tredje man i samband med arbetskonflikt, enär lösningen sker efter alldeles överensstämmande synpunkter i de olika grupperna av fall. Härav framgår att ett visst rättsskydd kunnat vid arbetskonflikter beredas tredje man utan någon avvikelse från de grundsatser, som vunnit anslutning beträffande ekonomisk intressekamp överhuvud. — Kassationsdomstolen avgjorde den

12 juli 1921 en tvist mellan å ena sidan en sammanslutning av generalagenter inom försäkringsbranschen och å andra sidan en mäklare inom samma bransch, vilken blivit föremål för blockad av sammanslutningen. Denna hade beslutit, att dess medlemmar icke finge avsluta några försäkringsavtal med mäklaren, förrän denne hade avgivit en förbindelse att icke av honom tillkommande provision bevilja rabatt å premier åt sina klienter. Domstolen fann, att uppställande av ett förbud mot dylika rabatter såsom villkor för avtals ingående i och för sig vore fullt legitimt. Avkrävandet av en särskild förbindelse och, då denna vägrades, blockadförklaringen ansågs emellertid oberättigad, då sammanslutningen mot mäklarens energiska bestridande icke förmått styrka eller ens göra i någon mån sannolikt, att han gjort sig skyldig till den oriktiga rabatteringen. Man fordrade alltså icke blott, att en blockad av denna typ för att kunna tillåtas skulle hava ett legitimt syfte, utan ock att den, såsom innebärande ett allvarligt intrång i den blockerades intressen, skulle motsvaras av ett föregående oegentligt förfarande å hans sida. Och bevisbördan inför rätta för att ett dylikt förekommit lades, åtminstone i första hand, å de blockerandes sida.

I några rättsfall hava domstolarna haft att taga ställning till bojkottvapnets användning i konkurrenskampen. Från senare tid kan erinras om ett mycket uppmärksammat »tidningskrig». Några dagliga tidningar i Paris, bland dem »L'ami du Peuple», ägda av bolag, i vilka den kände industriidkaren F. Coty var huvudintressent, företogo en kraftig nedsättning av försäljningspriset. Såsom motåtgärd sökte vissa organisationer av tidningsutgivare, vilka icke omfattade de ifrågavarande tidningsföretagen, motverka dessas avsättning och tillfoga dem intrång i rörelsen på det sätt, att man vägrade att anlita sådana tidningskiosker och affärer som sysslade med försäljning av bland andra »L'ami du Peuple» och att införa annonser från annonsörer, som jämväl anlitate sistnämnda annonsorgan. Dessa åtgärder föranledde ett stort antal försäljare och annonsörer att avbryta förbindelsen med »L'ami du Peuple», vilkens rörelse härigenom led åtskilligt avbräck. Det bolag, som utgav denna tidning, förde ersättningstalan mot de blockerande organisationerna inför handelsdomstolen i Paris. Denna talan bifölls genom utdömande av ett skadestånd å över en miljon francs. Domstolen fann, att varje näringsidkare visserligen i princip vore berättigad att fritt välja sina återförsäljare och andra medkontrahenter och att fritt avböja emottagna anbud, men att de organiserade tidningsutgivarna förenat sina krafter, icke för att tillgodose sina vanliga legitima intressen, utan för att öva tryck på mellanhänderna i syfte att skada utgivaren av »L'ami du Peuple», och att de därvid handlat i ond avsikt (malice). Häri ansågs ligga en otillåten konkurrensmetod. — Anmärkningsvärt är härvid, att ersättning tillerkändes den primärt bojkottade konkurrenten; om det intrång, som tillfogats de sekundärt bojkottade mellanhänderna och annonsörerna, var icke

fråga i målet. Såvitt framgår av domens motivering har man icke fäst särskilt avseende vid den omständighet, att den ifrågavarande bojkotten kunde betraktas som ett intrång i pressens frihet; huruvida detta förhållande likväl möjligen inverkat på avgörandet, låter sig sålunda icke fastställa.

Även i Frankrike förekomma kombinationer mellan arbetsstrid och konkurrenskamp; härom var fråga i ett mål, som den 4 oktober 1910 avgjordes av appelldomstolen i Chambéry. På en plats hade utbrutit strejker inom byggnadsfacket, och samtliga dittillsvarande företagare inom detta fack hade förklarats i blockad med hänsyn till arbetskraft. Sedan denna strid fortgått någon tid, bildades från arbetarhåll ett kooperativt byggnadsföretag, som åtog sig entreprenader och genom blockadens upprätthållande praktiskt taget erhöll monopol å sådana arbeten. Byggmästarnas organisation förde talan mot det kooperativa företaget och arbetarorganisationen samt mot vissa enskilda personer, som tillhörde dessa båda organisationers till synes gemensamma ledning. Underrätten biföll denna talan; den utdömde ett (allenast nominellt) skadestånd samt föreskrev åtgärder för blockadens hävande. Appelldomstolen upphävde denna dom, eftersom strejkerna och den därav föranledda blockaden i och för sig icke voro angrippliga, enär de endast företagits såsom legitima skyddsmedel till skydd för arbetarnas yrkesintressen, samt det förhållande, att dessa stridsåtgärder ledde till fördel för ett efter deras vidtagande bildat, rättsligen sett självständigt företag, icke kunde åberopas till stöd för någon ersättningskyldighet.

Frågan återkom senare, i ett något annat läge och med en avvikande utgång, i ett mål som avgjordes av kassationsdomstolen den 9 april 1921. Strejk hade i Paris utbrutit hos vissa större företag, som voro ägare av autobildroskor och liknande åkdon för uthyrning; om själva strejkens laglighet synes ej hava förekommit tvivel. Åtskilliga automobilägare, som själva förde sina fordon, samt några kooperativa företag inom branschen överenskommo med strejkledningen att utbetala ett dagligt understöd till de strejkande och erhöillo till gengäld »passersedlar» (cartes de circulation), som garanterade dem frihet från angrepp från de strejkande. Mot dessa företagare yrkades förpliktelse att gälda skadestånd till de av strejken drabbade arbetsgivarna. Detta yrkande ansågs äga laga grund. Domstolen framhåller, att de understödjande företagarna genom sitt förfarande hade förlängt strejkens varaktighet i sitt personliga intresse och i syfte av illojal konkurrens. Gentemot det föregående fallet föreligger en olikhet därutinnan, att däri ej förekom direkt understöd åt de strejkande; då emellertid många bland dessa voro intressenter i det kooperativa företag, som profiterade av striden hos övriga arbetsgivare, synes denna omständighet knappast kunna anses vara av väsentlig betydelse. I 1921 års fall ägnades särskild uppmärksamhet åt frågan om förhållandet mellan de kooperativa föreningarna och deras medlemmar; ehuru de förra ej direkt genom sina särskilt utsedda organ lämnat understöd åt de strejkande, utan dessa er-

hållit hjälpen direkt av föreningsmedlemmarna, ansågos dock även förenin-
garna vara ersättningskyldiga på den grund, att deras organ icke förhind-
rat de rättsstridiga åtgärder av medlemmarna, varom de haft kännedom.

Ett avgörande i högsta instans angående tillåtligheten av en blockad i
samband med strejk vid oenighet angående avlöningens höjd och vissa
andra från arbetarsidan fordrade avtalsbetingelser, meddelades av kassa-
tionsdomstolen den 25 januari 1905. Den blockerade arbetsgivaren fordrade
skadestånd av fackföreningen. Detta yrkande ogillades av domstolen, vars
motivering visserligen icke synes fullt klart angiva räckvidden av det med-
delade avgörandet. Man framhåller, att blockaden icke medfört någon
påvisbar skada för arbetsgivaren (vilket skäl i och för sig skulle synas ut-
göra tillräckligt stöd för domslutet). Vidare anföres, att blockaden icke
innebar missbruk (jfr ovan ang. »abus de droit») samt vidtagits utan all ill-
vilja (en dehors de toute pensée de malveillance) och endast såsom försvar
för organisationens yrkesintressen samt att den genomförts utan alla i
och för sig otillåtna medel. Ytterligare åberopas, att organisationernas
blockadmeddelanden uttryckligen riktade sig endast till medlemmar (av
en mera omfattande organisation, jfr fackförbund) och icke vunnit beak-
tande av oorganiserade arbetare; härvid framgår icke tydligt, huruvida
denna begränsning av blockaden ansetts ha en självständig betydelse eller
endast tagits i betraktande vid prövningen av övriga moment, nämligen
blockadens verkan och allmänna karaktär. I anledning av domen har inom
litteraturen från auktoritativt håll uttalats, att en blockad icke bör anses
otillåten blott på den grund att den är avsedd att erhålla anslutning även
från oorganiserade.

Att man särskilt åberopar, såsom en grund för stridsåtgärdens tillåtlig-
het, att den verkställdes för att tillgodose organisationens yrkesintressen
(*intérêts professionnels*), sammanhänger därmed, att de ekonomiska organi-
sationerna (*syndicats*) enligt den för dem gällande lagen av den 21 mars
1884 icke ägde obegränsad rättskapacitet; föremålet för deras verksamhet
var begränsat till befordrande av ekonomiska (industriella, kommersiella
etc.) intressen. Denna begränsning är av betydelse i flera riktningar (jfr
nedan). Bland annat har den föranlett det spörsmål, om det är tillåtet för
en utom organisationen stående person att lämna organisationen stöd i
striden. Att det ansetts otillåtet för en konkurrent till den angripna par-
ten att ekonomiskt understödja angriparen, har framgått ovan; denna lös-
ning vilade emellertid icke på fullt allmängiltig grund, utan på särskilda
regler för tillåtligheten av konkurrensmedel. Mera typiskt hade spörs-
målet förelegat till avgörande redan i ett mål, emot den bekante journa-
listen och politikern Jaurès, som avgjordes av kassationsdomstolen den 29
juni 1897. Jaurès fälldes att utgiva skadestånd, men detta grundades icke
endast därpå, att han såsom utomstående genom uppmaningar i tal och
skrift blandat sig i striden. Domstolen uttalar fastmera förutsättningsvis
att vem som helst har rätt att intervensera i en strejk, men förklarar prin-

cipiellt att för hans verksamhet måste gälla samma regler och begränsningar som för de strejkandes egen verksamhet. I förevarande fall hade Jaurès gjort sig skyldig till sådana förlöpningar, bland annat hotelser, som göra en stridsåtgärd straffbar enligt art. 414 i strafflagen.

Bland andra rättsfall, i vilka domstolarna haft att närmare fixera innebörden av regeln, att stridsmedlen skola hava till uppgift att försvara eller tillgodose »yrkesintressen», kan anföras ett mål, som den 5 februari 1901 avgjordes av appelldomstolen i Paris. En fackförening hade inlett strejk (för att få en misshaglig förman entledigad) och förklarat arbetet vid fabriken i blockad, som uttryckligen förklarades skola omfatta även oorganiserade arbetare. Småningom erhöles samtliga strejkande annan sysselsättning, och strejken hävdades; blockaden skulle emellertid kvarstå. Några arbetare, som likväl togo anställning vid fabriken, blevo föremål för offentlig prickning. Arbetsgivaren förde skadeståndstalan mot fackföreningen och en tidskrift (fackorgan), som medverkat vid stridsåtgärderna. Denna talan bifölls i båda instanser (såvitt nu är i fråga). Domstolarna funno, att blockaden var rättsstridig, dels därigenom att den gick utanför den blockerande organisationens verksamhetsområde genom att rikta hotelse mot utomstående arbetare inom facket, dels ock därigenom att den fortsattes efter strejkens nedläggande, då icke vidare något »yrkesintresse» var i fråga; detta ansågs ha skett av illvilja och i syfte att skada. För att den förra synpunkten skall kunna anses överensstämma med rättspraxis' senare intagna ståndpunkt (jfr bland annat ovan anförda kassationsdom av 1905), torde tonvikten böra läggas därpå, att man ej inskränkt sig till att påkalla utomståendes frivilliga medverkan utan hotat blockadbrytare med represalier och även verkställt sådana. Den senare synpunkten, förbud mot en arbetsblockad, grundad i hämndbegär och utan aktuellt praktiskt syfte, synes fortfarande upprätthållas. Den återkommer sålunda i en dom av Seine-domstolen den 18 januari 1929, som förklarar, att en blockad, vilken upprätthålles efter avslutandet av en arbetskonflikt, måste betraktas såsom inspirerad av en sannskyldig hämndkänsla och klarligen är otillåten. Även i detta fall drabbade skadeståndsansvaret tillika en tidning, som genom publikationsåtgärder medverkat vid blockadens genomförande.

Om man kunnat ifrågasätta lovligheten av en blockads utvidgning att omfatta andra deltagare än medlemmarna i den blockerande organisationen (eller därmed organisatoriskt förbundna), redan då dessa utomstående voro i enahanda ekonomisk ställning (exempelvis arbetare i facket), är det närliggande, att en (primär) avsättningsblockad i samband med en arbetsstrid skulle komma att anses såsom otillåten. Dylika blockader synas, att döma av den mycket sparsamt föreliggande rättspraxis, icke hava förekommit ofta. Emellertid kunna anföras ett par domar av Seine-domstolen den 28 juli 1928 och den 18 januari 1929 (den sistnämnda berörd nyss här ovan). Vid en tvist angående avlöningsvillkor riktades en uppmaning till vissa arbetsgivares kunder att avbryta förbindelsen med dem. Domstolen ansåg, att

denna anmodan om partitagande skett »i en tydlig avsikt att skada» dessa arbetsgivare.

Vid bedömande av stridsåtgärdernas användning för organiserings syften utgår man icke från någon mot organisationerna på arbetsmarknaden fientlig utgångspunkt. Fastmera ha domstolarna i ett mål, som avgjordes av kassationsdomstolen den 9 mars 1915, förutsättningsvis förklarat, att en arbetsgivares förfarande att avkräva sina anställda (musiker) en förbindelse att under avtalstiden förbliva oorganiserade, skulle, om den icke haft ett legitimt syfte, nämligen att skaffa trygghet mot arbetsnedläggelser, som i det ifrågavarande yrket vore särskilt menliga, kunnat framstå såsom helt grundat i ett mot arbetarorganisationen fientligt sinne eller i en önskan att lägga hinder i vägen för dess funktion, och därmed såsom »abus de droit» vara otillåtet. Rättspraxis har emellertid haft att taga ställning till åtskilliga fall, i vilka man å arbetarsidan sökt genom stridsåtgärder, som omedelbart riktats mot arbetsgivaren, öva tvång mot oorganiserade arbetare att inträda i arbetarorganisationen. Ur kassationsdomstolens praxis är följande att anteckna. Den 22 juni 1892 avgjordes följande fråga. En arbetare vägrade att ansluta sig till organisationen; denna hotade arbetsgivaren med strejk om den motspänstige ej bleve avskedad; arbetsgivaren föll till föga för detta hot och entledigade honom. Arbetaren förde ersättningstalan mot organisationen, som ansågs pliktig gälda skadestånd till honom. I motiveringen framhålles, att ett tvång att inträda i organisationen skulle dåligt överensstämma med art. 7 av 1884 års lag, enligt vilken varje medlem av en ekonomisk organisation (*syndicat*) sådan som en fackförening städse skall vara berättigad till omedelbart utträde, och att organisationens åtgöranden i förevarande fall ej åsyftade tillgodoseende av »yrkesintressen», vartill föremålet för dess verksamhet enligt samma lag är inskränkt, såsom tidigare anmärkts. — Spörsmålet återkom i ett mål, som av kassationsdomstolen avgjordes den 24 oktober 1916, dock med den betydelsefulla skillnaden, att mellan arbetsgivarna och den instämnda fackföreningen gällde ett kollektivavtal, enligt vilket de förra icke ägde sysselsätta andra arbetare än medlemmar av denna fackförening. Vissa arbetsgivare hade likväl anställt några utomstående, som ingingo i en annan, nybildad fackförening. Den äldre fackföreningen framställde, under hot om strejk, hos arbetsgivarna begäran om dessa arbetares avskedande, och denna begäran togs till efterföljd. De avskedade förde därefter ersättningstalan mot den äldre fackföreningen. Denna talan ogillades i samtliga instanser. Man fann intet att erinra mot giltigheten av den ifrågavarande bestämmelsen i kollektivavtalet, och det uttalades, att avskedandet ej ägt rum på grund av tvång mot arbetsgivarna utan föranletts av dessas önskan att uppfylla sina avtalsenliga förpliktelser.

I anslutning till dessa fall beröres följande, som avgjordes av kassationsdomstolen den 9 juni 1896. Arbetarna vid en fabrik framtvungo, genom skriftligen till arbetsgivaren framställt hot om strejk, att en för dem miss-

haglig förman blev avskedad. Denne förde ersättningstalan mot en av brevets undertecknare, enligt uppgift ledare för aktionen. Underdomstolarna ogillade anspråket, enär arbetarna blott gjort bruk av sin lagliga rätt att arbeta eller att icke arbeta, och enär till skillnad från det år 1892 slutligen avgjorda fallet (ovan) fråga ej var om tvång till anslutning till någon organisation. Kassationsdomstolen upphävde domen och återförvisade målet, enär underdomstolarna försummat att undersöka, om ej arbetarnas aktion innebure ett missbruk av deras av domstolarna åberopade lagliga rätt. Det måste tillses, om de verkligen endast sökt tillgodose sitt yrkesintresse, eller om de tvärtom handlat av ogrundad illvilja. Anmärkningsvärt är härvid, att yrkesintresset tillerkändes betydelse, ehuru fråga ej var om något *syndicat professionnel* med ett sådants enligt 1884 års lag begränsade verksamhetsfär. — Ytterligare bör observeras, att i dessa mål talan städse förts allenast av de avskedade, däremot icke av arbetsgivare mot vilka stridsåtgärder eller hot därom blivit omedelbart riktade. Detta kan givetvis finna sin förklaring däri, att arbetsgivarna i de ifrågavarande fallen funnit med sin fördel förenligt att falla till föga för ett blott hot och alltså icke lidit någon skada. — Emellertid finnas även exempel på härutinnan avvikande fall.

Stridsåtgärder i anledning av arbetstvister mot personer, som icke äro vare sig arbetsgivare eller arbetare, äro av rättspraxis att döma ytterst sällsynta, och av uttalanden i litteraturen synes framgå, att de genomgående betraktas såsom otillåtna. Följande något äldre exempel kan anföras. Sedan några arbetare utträtt ur en fackförening, uppmanade dennas styrelse en kaféidkare att vägra dem servering. Då han ej efterkom denna begäran, uppmanades genom annons alla goda medborgare att undvika kaféet för att undgå oroligheter, som kunde förväntas. På talan av kaféägaren förpliktades styrelsemedlemmarna att till honom utgiva ersättning för liden skada genom detta otillbörliga och tyranniska intrång i hans näringsfrihet (överrättsdom den 14 maj 1892).

Då en blockad ansetts privaträttsligt otillåten, har, såsom av det föregående framgått, den rättsliga påföljden i allmänhet varit utdömande av skadestånd till den förfördelade. Detta ålägges den angripande organisationen och, där så yrkats, jämväl dess ledande medlemmar personligen, solidariskt i förhållande till varandra och till organisationen. Under stundom, där en otillåten stridsåtgärd upprätthålles vid tiden för domen, föreskrives jämväl dess hävande och sättet härför anges ibland närmare. Exempelvis kan anföras en ovan berörd underrättsdom, som ålägger »fackföreningen och dess styrelsemedlemmar, var för sig, att inom tre dagar genom anslag uppsatta å samma ställen som dem, å vilka strejken tillkännagivits, och genom meddelanden i tre tidningar inom orten samt tio andra tidningar i angränsande trakt tillkännagiva, att blockaden mot käranden hävts och att arbetare kunna fritt inställa sig vid respektive fabriker för att taga arbete».

Det teoretiskt ganska långt gående rättsskydd mot ekonomiska stridsåtgärder, som medgives av de franska domstolarna, uppgives understundom icke vara i högre grad effektivt. Såsom orsaker härtill anföres, dels att de utdömda skadeståndsbeloppen i regel äro alltför små, dels att såväl de skyldiga individerna (när de äro kroppsarbetare) som deras föreningar endast sällan hava några i exekutiv väg åtkomliga tillgångar.

England.

I England¹ kom industrialismen tidigare till genombrott än i andra länder och den föranledde tidigt en stark utbildning av mäktiga organisationer såsom hjälpmedel i kampen om löner och andra arbetsvillkor. Med den starka och i skilda folklagers rättsmedvetande fast förankrade ställning, som domstolarna av ålder intagit och alltjämt intaga i England, är det endast naturligt, att organisationerna och deras stridsmetoder så gott som från början blivit föremål för rättsligt bedömande och även för särskild reglering från den statliga rättsordningens sida, genom speciell lagstiftning. Angrepp mot personer, som med större eller mindre rätt kunna sägas stå utanför de stridandes läger, hava givetvis icke uteblivit, och de hava också föranlett rättsliga reaktioner. Dock har behovet av skydd för tredje mans neutralitet icke föranlett några särskilt på tillgodoseende av detta behov inriktade lagstiftningsåtgärder. Och detta skyddsbehov har även i rättspraxis endast jämsides med många andra synpunkter, och ibland knappast fullt medvetet, lagts till grund för domstolarnas ställningstagande. För att giva någon föreställning om den engelska rättens ståndpunkt i förevarande punkt är det därför nödvändigt att kortfattat beröra dess behandling av stridsåtgärder överhuvud från parter i konflikter å arbetsmarknaden.

En skildring härav erbjuder emellertid synnerliga svårigheter. Den engelska rätten är i allmänhet ganska oöverskådlig, och detta gäller i mer än vanligt hög grad på det ifrågavarande området. Även inhemska författare och domare bekänna ofta sin oförmåga att exakt konstatera vad som är gällande rätt. I praxis hava upprepade gånger förekommit avgöranden, som medfört överraskning i de närmast intresserade kretsarna, och åtskilliga lagstiftningsåtgärder hava snarare avsett förtydligande än saklig förändring av den förut gällande rätten. Även eljest hava lagarna ofta avsett ett mycket snävt begränsat område och i större eller mindre utsträckning lämnat orubbade äldre lagar och i rättspraxis antagna grundsatser (*common law*), utan att härvid avgränsningen mellan nytt och gammalt framträder med någon större tydlighet. När härtill kommer, att lagstiftningen — såsom på arbetsrättens område är helt naturligt — rönt starkt inflytande av allmänt politiska strömningar och maktförhållanden, varav föranletts tvära kastningar mellan motsatta uppfattningar, är det

¹ Skeie, s. 7—39, 524—528.

tydligt, att man förgäves skall söka en enhetlig begrepps bildning eller konsekvent fasthållna riktlinjer av principiell innebörd. I detta hänseende är rättspraxis utan tvivel mera givande än lagstiftningen, men om också den förra visat sig anmärkningsvärt självständig, är den givetvis icke i längden oberoende av den senare.

Stridsåtgärder, som enligt rättsordningen äro otillåtna, äro ibland be- lagda med straff, ibland endast med skyldighet att ersätta därav föror- sakad skada. Denna åtskillnad mellan kriminell och civil rättsstridighet framträder i praxis ofta mindre klart, enär det synes vara vanligt att man å den kränkta sidan endast yrkar skadestånd, även om man förmenar att förutsättningar för en straff talan föreligga; detta sammanhänger med processrättsliga förhållanden, som här måste lämnas å sido. Mot en rätts- stridig åtgärd lämnas understundom skydd på ett tredje sätt, nämligen genom av domstol meddelat förbud (*injunction*), vars överträdande för- anleder straff. Detta rättsmedel, som icke minst på grund av det processu- ella förfarandets snabbhet erbjuder en mycket hög grad av effektivitet, är icke säreget för arbetskonflikternas område utan innefattar endast en tillämpning av allmänna grundsatser inom den s. k. *equity*-rättskipningen.

Såväl straff- som civilrättsligt hänför sig ett flertal av de hithörande spörsmålen till begreppet *conspiracy* (ordagrant = sammansvärjning). Vad angår den straffrättsliga utvecklingen är *conspiracy* ett ålderdomligt men alltjämt bärkraftigt institut inom *the common law*, vilket har sitt ursprung i några under medeltiden (omkring år 1300) utfärdade lagar angående straff för vissa former av falskt åtal m. m. Genom en sedvanerättslig utveckling¹ blev det under 1600-talet fastslaget, att stämpling av flera perso- ner till begående av vilket som helst brott (av något svårare art) är i sig själv straffbar (enligt reglerna för bestraffning av *misdemeanours*), oav- sett om det åsyftade brottet blivit fullbordat eller om dess utförande ens blivit påbörjat på annat sätt än genom stämplingen. I rättspraxis fort- sattes utvidgningen av straffbar *conspiracy*, så att därunder kommo att inbegripas dels, till en början, stämpling till vissa särskilda grupper av förgripliga gärningar, även om dessa ej voro straffbara, dels, enligt en om- kring år 1800 av jurister ganska allmänt omfattad mening, stämpling till begående av vilken som helst »olaglig» gärning, därvid med olaglig icke blott skulle menas brottslig utan även på annat sätt otillåten gärning. I en samverkan av flera till ett rättsstridigt förfarande ansågs alltså ligga ett försvårande moment av den betydelse, att straff borde inträda. Grundsats- ens stöd i rättspraxis förefalla delvis att hava varit ganska bräckliga, och om den nämnda bestämningen av gränserna för dess giltighet synes hava

¹ Sammanfattande framställningar av rättsutvecklingen finnas bl. a. hos *D. Harrison*, *Conspiracy as a crime and as a tort in English law*, London 1924; *L. B. Ferguson*, *The Trade Disputes and Trade Unions Act, 1927*, London 1927; *A. L. Haslam*, *The Law relating to trade combinations*, London 1931.

rätt mycken osäkerhet, varför dess tillämpning blev godtycklig och vacklande.

Vad särskilt angår samverkan mellan flera arbetare eller flera arbetsgivare vid lönestrider o. dyl. kunde sådan samverkan möjligen anses olaglig med stöd av vissa sedan äldre tid bestående rättsgrundsatser om ogiltighet av avtal »*in restraint of trade*» (till förhindrande av fri konkurrens), som i främsta rummet avsågo varupriser o. dyl. Från tiden inemot år 1800 föreligga flera domar, vilka ansett strejker och liknande sammanslutningar av arbetare för att erhålla högre lön utgöra straffbar conspiracy. Vid denna tid samverkade in- och utrikespolitiska omständigheter till att även lagstiftningen med en för nutida uppfattning orimlig stränghet inskred emot arbetarnas fackliga sammanslutningar och deras verksamhet. Dessa åtgärder kulminerade i de s. k. *Combination Laws* av 1799 och 1800. Dessa förklarade för olagliga och ogiltiga alla överenskommelser mellan arbetare för förkortande av arbetstiden eller annat minskande av prestationen eller eljest för att hindra eller kontrollera arbetsgivare i deras ledning av företagets drift. Biträdande av sådan överenskommelse eller verksamhet för dess genomförande var i ett stort antal fall belagd med straff. Dessa lagar, som till en början strängt genomfördes, kunde efterhand endast med svårighet upprätthållas i tillämpningen. Det var från början oklart, i vad mån de inneburo något nytt eller allenast ett lagfästade på en särskilt viktig punkt av förut gällande och mera omfattande sedvannerättsliga grundsatser. Betydelsen härav framträdde vid lagarnas upphävande, som ägde rum 1824, då de ersattes med betydligt mindre stränga bestämmelser, vilka efter förändring genom en lag 1825 i det väsentliga gällde till år 1871. Genom 1820-talets lagstiftning förklarades uttryckligen, att deltagande i fackföreningar eller i arbetsgivarnas motsvarande sammanslutningar icke skulle i och för sig vara brottsligt. Åtskilliga stridsåtgärder belades emellertid särskilt med straff, däribland att med våld eller hot (»*by violence, threats, intimidation, molestation or obstruction*») söka förmå någon antingen att efterleva en fackförenings föreskrifter eller ock att förändra sättet för drivande av en ekonomisk verksamhet.

Den praktiska innebörden av 1825 års lag måste tydligen bliva i hög grad beroende av innebörden av de ganska obestämda uttryck, med vilka lagen sökt beskriva sådana hotelser, som alltjämt skulle vara rättsstridiga. Härutinnan företer de följande årtiondenas rättspraxis ett visst falande mellan olika ståndpunkter, men i stort sett kan sägas, att domstolarna sökte uppdraga ganska snäva gränser för de fackliga organisationernas rörelsefrihet. Härvid framträder även en tendens att betrakta snart sagt varje mera effektiv åtgärd från en sådan organisations sida såsom en straffbar conspiracy av de individer, som deltog däri; man menade nämligen, att upphävandet av 1799 och 1800 års *Combination Laws* ej berört det genom sedvana utbildade rättstillstånd som skulle hava varit gällande, även om sistnämnda lagar aldrig tillkommit. Sälunda har det

ansetts straffbart, att arbetare överenskommit att meddela arbetsgivaren, att de skulle börja strejk, därest ej vissa andra arbetare bleve avskedade, ävensom att strejkande arbetare bevakat arbetsplatsen och på annat sätt »besvärat» (molested) arbetsvilliga. Frågan om skydd för tredje mans neutralitet synes ej hava förelegat i mera renodlad form, men de anförda exemplen torde med tillräcklig tydlighet giva vid handen, att kränkningar därav ansetts straffbara. Emellertid rådde åtskillig osäkerhet angående gränslinjen mellan förbjudna och tillåtna stridsåtgärder, och en allmän mening krävde en utvidgning av området för de senare. Så skedde genom en serie lagar av 1859, 1871 och 1875.

Den sista av dessa, »the Conspiracy and Protection of Property Act» (38 & 39 Vict. c. 86) gav icke en allmän bestämning eller begränsning av begreppet conspiracy överhuvud utan inskränkte sig till att upphäva straffbarheten därav såvitt anginge de ekonomiska påtryckningar och stridsåtgärder, som förekomma i samband med arbetskonflikter. Det heter nämligen: en överenskommelse eller sammanslutning mellan två eller flera personer i syfte att utföra eller föranleda en åtgärd med avseende på eller för utkämpande av (»in contemplation or furtherance of») en arbetskonflikt (»trade dispute») mellan arbetsgivare och arbetare skall icke vara straffbar såsom stämpling, om en sådan åtgärd begången av en enda person icke skulle vara straffbar såsom ett brott (av viss närmare bestämd svårhetsgrad). Arbetskonflikter hade sålunda genom ett privilegium undantagits från tillämpningen av den äldre rättens straffbestämmelser angående conspiracy. Den praktiska verkan av denna regel, som alltjämt i stor utsträckning är upprätthållen, är givetvis beroende av den närmare avgränsningen av de stridsåtgärder, för vilka privilegiet gäller; den minskades väsentligt genom stadgande i samma lag angående straff för vissa närmare angivna stridsåtgärder, även där ej stämpling mellan flera personer förekommer.

I förra hänseendet märkes, att begreppet »trade dispute» genom en lag av 1906 (Trade disputes act) erhållit en närmare bestämning, vilken enligt uttrycklig föreskrift gäller även för tillämpningen av 1875 års lag. Enligt denna bestämning avser uttrycket varje konflikt mellan arbetsgivare och arbetare eller mellan arbetare inbördes, vilken har samband med någon persons anställning eller utestängande från anställning (non-employment) eller anställningsvillkor eller arbetsbetingelser. Enligt lagens ordalydelse är följaktligen kretsen av privilegierade stridsåtgärder mycket omfattande, och tredje mans intressen behandlas ingalunda skonsamt. Icke blott hänföres till arbetskonflikt även en tvist mellan arbetare inbördes, t. ex. mellan konkurrerande fackföreningar eller mellan organiserade och oorganiserade arbetare. Därtill kommer, att det avgörande icke är, mot vem en stridsåtgärd riktas (eller av vem den vidtages), utan alltjämt allenast att den sker vid eller för en arbetstvist. — Uttryckligen förklaras vissa åtgärder tillåtna, även om de riktas mot medlemmar av den stora allmän-

heten, nämligen att två eller flera personer, vilka i förut angivet samband med en arbetstvist handla å egna eller en fackförenings eller en arbetsgivares eller en firmas vägnar, uppehålla sig vid eller i närheten av ett hus eller en plats, där en person bor eller utför arbete eller driver näring eller för tillfället uppehåller sig, förutsatt att de göra detta allenast i ändamål att på fredlig väg erhålla eller meddela underrättelser eller att på fredlig väg övertala någon att arbeta eller att avhålla sig från att arbeta.

Den för fackföreningarna ytterst gynnsamma tendensen i 1906 års lag har även kommit till uttryck i lagstiftning under den närmaste tiden därefter, men har sedermera efterträtt av en mera restriktiv strömning, vilken i synnerhet framträtt i en mycket omstridd lag av 1927 (*The trade disputes and trade unions act*). Denna, som antagits under intrycket av generalstrejken i maj 1926, behandlar huvudsakligen vissa rättsliga spörsmål angående egentliga arbetsinställelser och är i enlighet därmed icke av större betydelse i fråga om rättsskydd för tredje man. — En strejk eller lockout förklaras för olaglig, dels om den har något annat ändamål än (eller jämte) utkämpande av en arbetstvist inom det yrke (*»trade or industry»*), vilket de som vidtagna åtgärden tillhöra, dels om den har ett närmare angivet politiskt syfte; genom förstnämnda bestämmelse inskränkes området för tillåtna sympatiåtgärder. Då en arbetsinställelse är olaglig, äro vissa mera aktiva handlingar i syfte att anordna eller genomföra densamma belagda med straff; härifrån undantages uttryckligen en blott underlåtenhet att utföra eller mottaga arbete. Vissa repressalier, bland annat uteslutning ur fackförening, i anledning av att någon vägrat delta i en olovlig arbetsinställelse äro särskilt förbjudna. — Vidare förklaras det helt allmänt för olovligt, att en eller flera personer vid eller för en arbetstvist uppehålla sig vid eller i närheten av ett hus eller en plats, varest en person bor eller utför arbete eller driver näring eller för tillfället uppehåller sig, i ändamål att erhålla eller meddela underrättelser eller att förmå någon att arbeta eller att avhålla sig från arbete, förutsatt att man uppträder till sådant antal eller eljest på sådant sätt, att förfarandet är ägnat att skrämja (*»intimidate»*) någon person i det ifrågavarande huset (platsen) eller att försvåra (*»obstruct»*) tillträde därtill eller utgång därifrån eller att leda till oordning. Vid tillämpningen härav skall med *»skrämja»* förstås att giva någon en skälig anledning att befara att någon oförrätt skall förövas mot honom själv eller någon medlem av hans familj eller någon av honom beroende person, eller att befara våld eller skada på person eller egendom; till oförrätt skall hänföras allt tillfogande av skada på näring, sysselsättning, anställning eller annan inkomstkälla, ävensom allt slags egentlig rättskränkning. Bestämmelsen, som närmast tar sikte på strejkvakter, synes kunna träffa även blockadvakter (under en blockad i anledning av arbetstvist). Påföljden av det olagliga förfarandet är främst straff, bestämt genom en hänvisning till 1875 års lag; denna synes emellertid icke vara användbar å dem, som endast söka er-

hålla eller meddela upplysning, utan att i övrigt söka påverka någon att utföra eller avhålla sig från arbete.¹

Den nyare lagstiftningen, vilken enligt det anförda icke särskilt behandlar sådana stridsåtgärder, som företrädesvis komma till användning mot tredje man, anses åtminstone i viss utsträckning hava lämnat de sedvanerättsliga grundsatserna om »conspiracy» o. dyl. i fortfarande giltighet, åtminstone på det civilrättsliga området. Om dessas innebörd råder emellertid även i de senare årtiondenas rättspraxis mycken oklarhet. Än förmenas alltjämt, att fleras deltagande i en stridsåtgärd är ett moment som — under vissa ytterligare förutsättningar — är ägnat att göra åtgärden rättsstridig; av somliga bestrides emellertid detta. Än finner man ett avgörande moment i skadelystnad eller illvilja (»malice», »spite» o. s. v.) i motsats till även ett hänsynslöst befordrande av egna ekonomiska intressen. Än uttalas, att varje intrång i annans näring medför skadeståndsskyldighet, om det ej är på särskild grund berättigat (eller i lag uttryckligen tillåtet). O. s. v.

Vid den sålunda rådande osäkerheten skall här ej göras något försök att närmare skildra den engelska rättspraxis. Det må anmärkas att, såvitt prejudikatsamlingarna giva vid handen, avsättningsblockader mot utomstående affärsmän icke synas förekomma såsom stridsmedel i lönetvister (däremot väl i konkurrenstvister, som ej omedelbart avse arbetsförhållanden). Jämförelsevis ofta föras rättegångar angående organisationstvång. — Under årtiondet före 1906 års lag förekommo ett par mycket uppmärksammade rättegångar, kända under beteckningarna *Allen v. Flood* (1897) och *Quinn v. Leathem* (1901). Förstnämnda mål angick det förhållande, att en ombudsman för en järnarbetarfackförening (i skeppsbyggnadsbranschen) genom hänvändelse till arbetsgivaren hade föranlett avskedande av ett par skeppsbyggnadssnickare, till straff därför att de under annan tidigare anställning tagit befattning med järnarbete, vilket fackföreningen ville förbehålla sina medlemmar. Under stark meningsskiljaktighet förklarades denna åtgärd icke hava varit rättsstridig. I det senare målet sökte en fackförening förmå en slaktarmästare att avskeda sina hittillsvarande arbetare, vilke icke voro organiserade, i det att man förklarade att dessa till straff skulle gå arbetslösa ett år och att organiserade skulle anställas i deras platser. Då arbetsgivaren vägrade, föranledde man med hot om strejk ett antal av hans största kunder att avbryta affärsförbindelsen med honom. Han förklarades berättigad till skadestånd. Den olika utgången i dessa mål kan möjligen förklaras med det särskilt hänsynslösa tillvägagångssättet i det senare fallet, möjligen också därmed att i detta riktades hot ej blott mot den närmast berörde arbetsgivaren utan även mot utomstående näringsidkare. — I *Conway v. Wade* (1909) blev en fackföreningsfunktionär dömd att utgiva skadestånd, därför att han, utan att vara bemyndigad därtill, under hot om strejk utverkat avskedande av

¹ *Ferguson*, s. 73 f.

en arbetare, vilken därigenom skulle tvingas att betala ett belopp (»böter»), som fackföreningen hade att fordra av honom. I *Valentine v. Hyde* (1919) tillerkändes en avskedad arbetare likaledes skadestånd av några fackföreningsfunktionärer, som under strejkhöt förmått arbetsgivarna att avskeda honom; de ifrågavarande fackföreningarna gjorde anspråk på att endast deras medlemmar skulle få ha anställning vid arbetsplatsen, där de redan voro i majoritet. I det tämligen likartade fallet *Hodges v. Webb* (1920) blev utgången den motsatta; en viss arbetsgivares arbetare tillhörde i allmänhet en viss fackförening, medan käranden tillhörde en annan fackförening, vilken ej erkändes av den förra, och han betraktades därför av denna såsom oorganiserad. Med hot om strejk, som även sattes i verket, förmådde en fackföreningsledare arbetsgivaren att avskeda käranden. Dennes yrkande om skadestånd ogillades av domstolen, som ej ansåg, att några rättsstridiga hotelser eller tvångsmedel kommit till användning; en »trade dispute» jämlikt 1906 års lag ansågs föreligga.

Det allmänna intryck, som erhålles vid en genomgång av tillgänglig rättspraxis från England, är att de otvivelaktigt erkända gränserna för handlingsfriheten för stridsåtgärder i samband med arbetskonflikter äro mycket omfattande; endast i mycket utpräglade fall av otillbörliga åtgärder synes med säkerhet vara att räkna med någon rättslig påföljd.

VI. Grunder för ifrågasatt lagstiftning.

I. Bör lagstiftning ske?

Allmänna opinionens inställning. Huruvida särskild *lagstiftning till skydd för tredje mans neutralitet i arbetskonflikter* bör åvägbringas i vårt land, är uppenbarligen en fråga, varom olika meningar kunna hysas allt efter skilda ekonomiska och politiska åskådningar. Och den fortsatta offentliga diskussionen visar noggsamt, att man inom olika läger med mycken bestämdhet intager motsatta ståndpunkter. Härtill bidrager i synnerhet, att de missförhållanden, varom diskussionen företrädesvis rör sig, väsentligen bestå i maktmissbruk av sammanslutningar av kroppsarbetare eller med dem likställda, vilka med få undantag torde återfinnas såsom medlemmar i ett par av de politiska partierna. Detta föranleder, att de yrkanden om inskridande genom lagstiftning mot missbruken, som från politiskt motsatt håll göra sig hörda, ibland torde uppfattas såsom krav på en undantagslagstiftning mot de samhällsgrupper, vilka företrädesvis representeras av de ifrågavarande politiska partierna.

Detta betraktelsesätt torde emellertid gå vid sidan om vad som här är det väsentliga. En eventuell lagstiftning bör uppenbarligen anordnas så,

att den i lika mån träffar enahanda missbruk, oavsett å vilken sida i den ekonomiska intressekampen deras upphovsmän äro att finna. Om det skulle förhålla sig så, att de ifrågavarande missbruken endast utövades av vissa samhällsgrupper, kunde häri icke anses ligga något hållbart skäl emot ett inskridande, som i sådant fall endast skulle rikta sig mot dessa grupper. Men den föregående framställningen får anses ha visat, att exempel icke saknas å likartade missbruk begångna av medlemmar inom mycket skilda ekonomiska och politiska grupper. Och skäl saknas icke till antagande, att missbruk inom vissa andra grupper än kroppsarbetarnas förekomma i något större utsträckning, än som framgår av offentligen tillgängligt material. När dylika fall bliva kända reagerar man däremot med mycken skärpa just inom de kretsar av allmänheten och tidningspressen, som närmast företräda arbetarklassen. Sätillvida synes full enighet råda därom, att de stridsåtgärder, om vilka här är fråga, i åtskilliga fall användas på ett sätt som riktigast icke borde förekomma.

Vad särskilt angår betydelsen av den förevarande gruppen av spörsmål för arbetarorganisationernas ställning i samhället, möta ej sällan uttryck för meningar, som måste underkännas. Å ena sidan förekomma meningsriktningar, vilkas önskan om ett inskridande mot vissa typer av stridsåtgärder, som kommit till användning i arbetarorganisationernas kamp, torde bero på ett underkännande av dessa organisationers värde för arbetarna själva och för samhället i dess helhet, och vilka påkalla skydd för utomståendes neutralitet ej endast eller väsentligen av intresse för dessa utomstående utan av hänsyn till den minskning av arbetarorganisationernas effektivitet och slagkraft, som man förmenar vara att vinna genom de påyrkade lagstiftningsåtgärdernas genomförande. Då så är förhållandet, kan det å andra sidan icke förvåna, att man å arbetarorganisationerna närstående håll är benägen att avböja en lagstiftning, som icke helt utan skäl kunde uppfattas såsom riktad mot dessa organisationer såsom sådana. Från sådana utgångspunkter lär det emellertid vara omöjligt att komma till en objektiv uppfattning av de föreliggande, i själva verket ganska begränsade spörsmålen. Därför att en organisation i sin helhet betecknar en gagnelig insats i samhällslivet, behöver detta icke gälla om var och en av de stridsmetoder, som den under utvecklingens gång kommit att använda. Och bekämpande av vissa sådana metoder behöver ingalunda innebära ett försök till undertryckande av organisationerna och deras verksamhet i allmänhet. Om vissa av de hithörande stridsmetoderna, och däribland dem som mest typiskt rikta sig mot utomstående — t. ex. avsättningsblockad mot självständiga detaljhandlare, som icke själva äro parter i striden — låter sig med säkerhet uttala, att de äro av ganska ringa betydelse både för det ekonomiska livet i dess helhet och för arbetarorganisationernas maktställning. Beträffande andra — t. ex. förföljelserna mot arbetsvilliga — kunna meningarna i detta hänseende vara

mera delade, men vid dessa uppkommer med synnerlig tydlighet frågan, i vilken utsträckning det är riktigt att enskildas välfärd uppoffras för tillgodoseende av kamporganisationernas syften.

Och härmed beröres vad som enligt den sakkunniges mening är spörsmålets kärnpunkt, såväl principiellt som praktiskt: om *de enskilda individerna* böra erhålla skydd mot alltför långt gående intrång från ekonomiska organisationer, vare sig av arbetare eller andra, eller från mera lösa sammanslutningar, vilka uppträda såsom deltagare i de ekonomiska striderna.

Individens ekonomiska självständighet förtjänt av skydd. Ett jakande svar härpå förutsätter, att man anser individens självbestämmingsrätt och självständiga kraftutveckling, för av honom själv bestämda ändamål, vara ett samhälleligt värde, som är förtjänt att skyddas. Även härom möta skilda meningar, som dock mindre framträda beträffande allmänna formuleringar än vid bedömandet av särskilda konkreta situationer; vad angår den allmänna frågeställningen lära de flesta enas därom, att en individ icke bör i ekonomiskt hänseende underkastas andra inskränkningar än som äro oefftergivliga för bevarande av andra individers motsvarande rörelsefrihet. I detta sammanhang är det icke på sin plats att söka självständigt dryfta dessa spörsmål. Det är tillräckligt att konstatera, att den gällande förmögenhetsrättsordningen i det väsentliga förutsätter individuell självverksamhet, vilken av lagstiftningen väl regleras och begränsas av hänsyn till andra individer, men också skyddas mot intrång från dessa. Vad särskilt angår de ekonomiska stridsorganisationerna, är den ledande grundtanken, att dessa endast på frivillighetens väg böra vinna anslutning. I den mån undantag härifrån förekomma, vilket för närvarande hos oss är fallet i mindre utsträckning än i åtskilliga andra länder, framträder städse en samhällelig reglering eller övervakning, ibland ledning, av de organisationer som tillåtas utöva tvång mot de enskilda. Ett sådant statligt förmynderskap över s. k. korporationer lär vara en oefftergivlig förutsättning för att staten skall kunna tolerera mera kännbara intrång av organisationerna mot de enskilda. I saknad därav blir det lagstiftningens uppgift att bereda dessa ett effektivt skydd mot alltför hänsynslös maktutövning från organisationernas sida.

Frågan gäller sålunda, om de intrång i individernas ekonomiska självständighet, varom nu är fråga, böra anses så kännbara, att ett skydd däremot genom lagstiftning är påkallat. Ett svar härpå kan uppenbarligen i sista hand icke givas enhetligt för sinsemellan olika stridsåtgärder och olika sätt för deras användning utan kräver att övervägas beträffande varje särskild typ för sig. Men beträffande sådana åtgärder, som med fog kunna sägas kränka tredje mans neutralitet i arbetskonflikter, synes redan på grund härav goda skäl föreligga för att kräva ett rättsligt skydd. Den som själv vill stå utanför en kamp mellan två organisationer (eller

därmed likställda ekonomiska enheter), bör icke kunna mot sin vilja in- dragas i striden. Det härvid avgörande är, såsom redan anmärkts, icke anslutning till någon »individualistisk» ekonomisk-politisk teori, utan ett konstaterande av det mått av självständighet, som det nuvarande sam- hället ansett sig böra tillerkänna sina medlemmar. Denna framträder särskilt klart i den försiktighet, varmed samhället, endast med talrika begränsningar och garantier, anser sig för sina egna syften av största betydelse kunna kringskära den individuella friheten. Vid jämförelse härmed vore det en egendomlig inkonsekvens, om samhället skulle stilla- tigande åse, att dess medlemmar skulle av en privat organisation, vars syften äro av samhället okontrollerade, kunna mot sin vilja underkastas frihetsinskränkningar utan annan begränsning än den mycket otillräck- liga, som betecknas av de rent faktiska maktförhållandena.

Härvid får icke förbises att den enskildes rätt att själv bestämma över sina handlingar och sina ekonomiska resurser icke är blott av ekonomisk betydelse. Åtminstone av det övervägande flertalet inom vårt folk är en sådan självbestämmanderätt föremål för en mycket hög uppskattning på grunder, som äro starkt personligt färgade. Man känner i självbestäm- manderätten ett uttryck för sitt personliga värde, nära jämförligt med den »ära», vilken sedan gammalt åtnjutit lagstiftningens skydd. Kränk- ningar av friheten kunna därför icke undgå att framkalla en upphetsning och understundom en intensiv reaktion, som innebär våda för det all- männa samhällslugnet. Liksom det redan ur ekonomisk synpunkt är ett samhällsintresse att begränsa intressekonflikternas skadeverkningar, gör sig av nu berörda skäl även gällande ett omedelbart samhällsintresse av att tillse, att de ekonomiska striderna ej utkämpas på sådant sätt att de i särskild grad kunna befaras leda till oordningar och våldsamheter; dyli- ka tendera i sin tur att gripa omkring sig i allt vidare omfattning.

Gällande lagstiftning otillräcklig. Den i en föregående avdelning lämnade översikten av den gällande rätten och dess tillämpning lär hava visat, att denna endast på ett mycket otillräckligt sätt lämnar skydd åt viktiga in- tressen, som hänföra sig till tredje mans rätt till neutralitet i arbetskon- flikter. Vår lagstiftning saknar alla bestämmelser, vilka särskilt avse att i detta hänseende reglera blockader och liknande stridsåtgärder. Detta förhållande kan icke antagas bero på att lagstiftningen skulle hava av- sett att lämna fritt spelrum åt användningen av dylika stridsmedel, oav- sett av vilken beskaffenhet de äro och mot vem de riktas. Det finner en fullt tillräcklig förklaring däri, att dylika åtgärder tidigare icke före- kommit, åtminstone icke i den utsträckning, att de påkallat lagstiftningens uppmärksamhet. Och det kan icke anses, att särskilda lagstiftnings- åtgärder på detta område skulle strida mot vårt rättssystem allmänna grunder. Sedan numera ekonomiska stridsåtgärder av sådan art, att de måste betecknas såsom otillbörliga, blivit allt vanligare, torde det vara

erforderligt att även i Sverige, i viss överensstämmelse med vad på senare tid skett i åtskilliga andra länder, däribland samtliga de nordiska grannländerna, skrida till speciell lagstiftning.

Lagstiftning ej utesluten av principiella skäl. Exemplet från grannländerna är lärorikt även ur en annan synpunkt. Det tjänar nämligen att bemöta ett argument av mera allmän innebörd, som i den offentliga diskussionen ibland framförts mot en lagstiftning med nu ifrågavarande syftning. Det har sagts, att det skulle vara *omöjligt* att på rättslig väg reglera sådana företeelser som blockad och liknande åtgärder. Den tankegång, varpå man härvid bygger, lär vara den, att anknytandet och vidmakthållandet respektive avbrytandet av ekonomiska förbindelser rörande köp och försäljning, hyra, arbetsanställning m. m. äro och — med nuvarande organisation av det ekonomiska livet — obetingat måste vara en frivillig sak. Då emellertid blockader och liknande stridsåtgärder endast gå ut på avbrytandet av sådana ekonomiska förbindelser, respektive på underlåtenhet att anknyta nya, skulle det icke ens kunna upptagas till övervägande att genom lagstiftning reagera mot dessa stridsåtgärder.

Här framträder en djupgående missuppfattning. Därav att vid ifrågavarande affärer och andra ekonomiska uppgörelser frihet är och bör vara det regelmässiga, följer ingalunda, att den måste vara undantagslös. Det gäller fastmera att förebygga, att en eller flera personers frihet utövas på ett sätt som innebär ett alltför kännbart intrång på andras motsvarande frihet. Därför att man bör ha frihet att draga sig tillbaka från en viss ekonomisk förbindelse måste det sålunda icke utan vidare också vara lovligt att använda hot om ett sådant avbrytande för att påverka den eventuella medkontrahentens handlingssätt i något hänseende, däri den hotande icke har något legitimt omedelbart intresse att tillvarataga. Och därför att vissa personer böra ha frihet att efter eget skön ingå eller avstå från att ingå vissa ekonomiska transaktioner med en eller flera andra, är det ingalunda givet att andra personer skola äga rätt att söka påverka de förstnämnda för att uppnå syften, som äro främmande för dessas eget intresse, o. s. v. — Blockadernas effektivitet såsom tvångsmedel och den skärpa, varmed man ibland reagerar däremot, lära vila på en riktigare uppfattning av deras betydelse än den motsatta tankegång, som nu berörts.

Den gällande lagstiftningen saknar icke bestämmelser, som ur förevarande synpunkt äro fullt jämförliga med dem, som kunna ifrågasättas till skydd för tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. Sålunda kan nämnas lagstiftningen mot illojal konkurrens (senast genom lag den 29 maj 1931). Denna åsyftar, i synnerhet genom bestämmelserna om illojal reklam, att skydda en näringsidkares intresse att bibehålla och utvidga sin kundkrets, genom förbud mot viss obehörig påverkan av den köpande allmänhetens medlemmar. Den omständighet, att dessas frihet att verkställa inköp var de själva finna för gott bort lämnas oberörd, har icke

från något håll ansetts utgöra hinder för ett förbud mot illojala försök att förmå dem att använda denna frihet på ett för vissa näringsidkare menligt sätt. — Vidare är det i förevarande sammanhang av största betydelse, att »blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd» enligt den bestående lagstiftningen redan är förbjuden i vissa fall, nämligen såsom brott mot gällande kollektivavtal; se 1928 års lag om kollektivavtal 4 §. Detta exempel är ensamt för sig tillräckligt för att visa, att dylika åtgärder *kunna* göras till föremål för legal reglering och förbud. Sistnämnda lagbud har flerfaldiga gånger erhållit tillämpning. För möjligheten att förbjuda en viss åtgärd kan det icke vara avgörande, om den anses böra förbjudas på grund av att den strider mot ett avtal eller på någon annan, s. k. utomobligatorisk grund.

Lagtekniska svårigheter. De senast berörda förhållandena giva emellertid obestridligen en fingervisning därom, att det — även bortsett från delade meningar om själva utgångspunkten, behovet av särskilt rättsskydd — är förenat med synnerliga svårigheter att åstadkomma ett ur lagtekniska synpunkter fullt tillfredsställande resultat. Det objekt, som skall skyddas mot obehöriga angrepp, den ekonomiska självbestämmanderätten, är nämligen icke i de särskilda fallen till sin existens och omfattning tillnärmelsevis lika oomtvistligt och bestämt, som de objekt, vilka angripas genom rättskränkningar av mera typisk beskaffenhet, t. ex. de som rikta sig mot individernas kroppsliga integritet eller omedelbara handlingsfrihet eller mot besittning eller något i förmögenhetsrätten fixerat rättsläge med avseende på en sak. En persons självbestämmanderätt kan icke skyddas mot varje begränsning genom andras åtgärder, enär härav skulle föranledas en orimlig begränsning av de andras i och för sig lika berättigade och skyddsvärda självbestämmanderätt. Det gäller sålunda att avväga en gränsdragning, som skall tillförsäkra den ena sidan erforderligt skydd för sin självbestämmanderätt utan att obehörigt kringskära de andras motsvarande intresse. Även om det hade varit möjligt att uppnå en viss grad av enighet om vilka åtgärder, som borde vara förbjudna eller tillåtna, måste man räkna med mycket delade meningar i fråga om beskrivningen i lagtext av de situationer och handlingsmoment, som härvid bliva av betydelse. Ty en sådan beskrivning måste med nödvändighet här som på andra rättsområden bliva tämligen allmänt hållen, eftersom det icke är möjligt att i enskildheter taga ställning till alla skiftningar i stridsåtgärdernas förutsättningar och beskaffenhet. Ett försök att så långt möjligt genomföra en dylik detaljerad bestämning vore för övrigt olämpligt av det skäl, att man därvid endast kunde bygga på vad som hittills varit brukligt, varför de sålunda utformade reglerna skulle bliva lätta att kringgå genom nya taktiska uppfinningar av de stridande. Ur nu berörda synpunkt skulle det vara fördelaktigt, om de ekonomiska stridsåtgärderna kunnat till en början indragas under rättslig reglering genom

en sedvanemässig utveckling inom domstolspraxis på skadeståndsrättens område, såsom fallet varit i flera av de ledande utländska rättssystemen. Därigenom kunde hava vunnits utbildande av vissa typer och kategorier till ledning för det rättsliga bedömandet. Någon sådan utveckling i positiv riktning har emellertid hos oss icke ägt rum och synes i frågans nuvarande läge icke vara att förvänta. Det torde alltså bliva en uppgift för lagstiftningen att söka övervinna svårigheterna.

Till det nu anförda kommer, att de faktiska moment, som måste läggas till grund för en legal reglering av stridsåtgärderna, i stor utsträckning måste bliva av en på visst sätt ogripbar karaktär. Det är t. ex. nödvändigt att i viss mån hänföra sig till de stridandes syfte med en stridsåtgärd, vilken med samma yttre beskaffenhet alltefter syftets art bör vara än tillåten och än förbjuden. Ett fastställande av syftet kan emellertid möta svårigheter, i synnerhet beträffande en åtgärd, vari talrika personer deltaga. Dylika svårigheter, som i synnerhet avse bevisningen om vissa förutsättningar för tillämpligheten av en lagbestämmelse, äro visserligen icke okända från andra rättsområden, men de framträda på det nu ifrågakörande med en särskild styrka. Dessa svårigheter ha emellertid icke synts vara så betydande, att de skulle innebära ett oöverstigligt hinder mot lagstiftningsåtgärder för uppnående av ett i och för sig önskvärt mål. Det är visserligen möjligt att man av hänsyn till dem måste avstå från att meddela bestämmelser beträffande alla de fall, i vilka ett inskridande mot de ekonomiska stridsåtgärderna kunde vara påkallat. Men det vore icke riktigt att på grund härav avstå från lagstiftningsåtgärder överhuvud. I den mån bestämmelser anses kunna meddelas, måste man visserligen räkna med att deras effektivitet i tillämpningen kommer att röna inflytande av de nu berörda bevisningssvårigheterna. Innebörden härav blir närmast den, att i särskilda fall en stridsåtgärd, som i verkligheten är hänförlig under ett i lag meddelat förbud, icke komme att kunna så behandlas, därför att upplysning ej kunde vinnas om stridsåtgärdens verkliga beskaffenhet. Så länge detta ej inträffar i alltför stor utsträckning, kan emellertid icke häri anses ligga ett skäl mot lagstiftning överhuvud. I synnerhet från sådana håll, där man önskar bibehålla största möjliga frihet i valet av stridsmedel, synes en något minskad effektivitet hos förbud mot vissa arter därav icke kunna åberopas såsom skäl mot meddelande av dylika förbud.

Till ledning för den fortsatta diskussionen, i synnerhet på denna punkt, har det synts lämpligt att sammanfatta den av den sakkunnige intagna ståndpunkten i ett utkast till lagtext (Bil. 1). Detta har emellertid, på grund av ämnets i vårt land obearbetade beskaffenhet, med nödvändighet måst bliva av mycket preliminär natur.

II. Omfattningen av en blivande lagstiftning.

Enligt de för utredningen meddelade, ovan angivna direktiven har den sakkunnige haft att överväga frågan om lagstiftning till skydd för tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter.

1. Bör skillnaden mellan angrepp mot part och mot tredje man vara avgörande? En grundläggande fråga blir till följd härav om det, under förutsättning att lagstiftning i det angivna syftet anses böra komma till stånd, kan anses välgrundat att därvid — åtminstone i huvudsak — göra en sådan begränsning, att lagstiftningen erhåller tillämpning å stridsåtgärder mot tredje man, vilka i viss utsträckning förbjudas, men att enahanda åtgärder då de riktas mot part i en primärkonflikt lämnas utan legislativ reglering och alltså alltfört bliva att anse såsom tillåtna (i den mån de icke såsom avtalsstridiga skulle vara förbjudna, närmast enligt lagen om kollektivavtal).

Ett sådant sätt att uppdraga gränsen mellan tillåtna och förbjudna stridsåtgärder är ingalunda självklart, och det bör framhållas, att icke i någon främmande lagstiftning förevarande synpunkt gjorts till den ledande vid gränsdragningen. Den föregående redogörelsen för främmande rätt har visat, att man för urskiljandet av de blockader, som ansetts skola förbjudas, såväl i rättspraxis vid tillämpningen av allmänna skadeståndsgrundsatser som i speciell lagstiftning använt en mängd skiftande kännetecken, i mycket olika kombinationer. Otillåtna anses sålunda bland annat blockader, som

- a) iscensättas genom oriktiga eller vilseledande uppgifter om anledningen till åtgärden;
- b) kungöras i tidningspressen eller eljest med alltför hög grad av offentlighet;
- c) genomföras med våldsamma eller eljest i och för sig olovliga medel eller med ett överdrivet upphetsande tillvägagångssätt;
- d) äro ägnade att helt undergräva den angripnes ekonomiska existensmöjligheter;
- e) äro särskilt farliga för viktiga samhällsintressen, av ekonomisk eller annan art.

Beträffande enskildheter hänvisas till den föregående framställningen.

Berörda framställning visar emellertid även, att man i skilda länder och med mycket olika allmänna utgångspunkter funnit sig i större utsträckning än eljest böra förbjuda blockader, vilka i anledning av en konflikt mellan särskilda parter riktas mot en tredje man, vilken icke intager partsställning. Denna synpunkt framträder ganska starkt i den nya norska lagen; likaså vid tolkningen av den danska lagen (i vars text den icke omnämnes) samt i engelsk och tysk rättspraxis, visserligen allttjämt i kombination med de övriga nyss berörda (och ännu andra). Denna relativa

överensstämmelse mellan de i övrigt mycket skilda rättssystemen giver anledning att antaga, att i den angripnes egenskap av tredje man föreligger ett kännetecken på otillbörliga blockader av mera allmängiltig betydelse.

Att vissa stridsåtgärder böra få riktas emot en ekonomisk motpart ligger i sakens natur, under allenast den förutsättning att avtalsfrihet är råddande. — Vid ingående av avtal, arbetsavtal såväl som andra ekonomiska uppgörelser, är varje eventuell kontrahent inriktad på att för sig uppnå så fördelaktiga villkor, som med hänsyn till konjunkurläge, ekonomiska styrkeförhållanden o. dyl. omständigheter är möjligt. Medlet härtill är framför allt en vägran att ingå avtal, och sålunda eventuellt ett avbrytande av en förut bestående ekonomisk förbindelse, därest icke vissa fordringar angående avtalsvillkoren godtagas från motsidan. Att flera, arbetsgivare eller arbetare, sammansluta sig och gemensamt uppställa krav på helt eller i viss mån lika avtalsvillkor, bör icke möta något hinder, enligt vad numera är allmänt erkänt (s. k. koalitionsfrihet). I överensstämmelse därmed bör det även vara lovligt att man vädjar till andra i likartad ställning att ansluta sig till en gemensam aktion. När de gemensamt fordrade avtalsvillkoren icke uppnås och förhandlingarna till följd därav avbrytas, blir den naturliga följden, att något arbete icke kommer att utföras eller att en motsvarande prestation, t. ex. lämnande av arbetstillfälle, icke fullgöres. Detta innebär i arbetsförhållanden, att en arbetsinställelse, strejk eller lockout, utbryter (jämför även s. k. hyresstrejk, mjölkstrejk, köpstrejck o. s. v.). Så långt föreligger endast en naturlig verkan därav, att avtalsförhandlingarna strandat och att något rättsligt tvång att ingå avtal på vissa villkor icke består. Utvidgningar av en sådan stridsåtgärd som arbetsinställelsen förekomma på två linjer, nämligen dels med hänsyn till arten av de ekonomiska förbindelser, som avbrytas (eller om vilkas avbrytande framställes hot), dels med hänsyn till kretsen av de personer, som härvid äro angripare eller angripna. I förra hänseendet kan förekomma, att de som tillhöra den ena sidan i den utbrutna konflikten avbryta sina ekonomiska förbindelser med motsidan även med avseende på något förhållande, som ej har med konflikten att göra och med avseende varå man ej påkallar några ändrade avtalsvillkor; lockoutade eller strejkande arbetare upphöra t. ex. att för eget behov inköpa produkter av arbetsgivarens tillverkning (i denna begränsade omfattning av ringa praktisk betydelse). En utvidgning av de stridandes krets äger rum antingen aktivt eller passivt. Det förstnämnda sker, då man å ena sidan vädjar till utomstående i samma ekonomiska ställning, vilka kunna tänkas benägna att ingå avtal på de villkor, som man själv förkastat, att avhålla sig därifrån, t. ex. då under en konflikt en arbetsplats förklaras i blockad av arbetarna eller arbetsgivarna söka hindra utestängda eller strejkande arbetare att erhålla anställning å annat håll. Vid en passiv utvidgning ökas de angripnas krets, i det att man avbryter ekonomiska

förbindelser av samma art, nämligen arbetsförhållanden, som de, vilkas reglering givit upphov till den ursprungliga konflikten, med utomstående personer, utan att man av dem begär någon förändring av hittills gällande arbetsvillkor (sympatilockout eller sympatistrejck); vid dessa föreligger i regel även en aktiv utvidgning. Vid en sympatistrid är den angripne i bokstavig mening utomstående, tredje man, i förhållande till den ursprungliga konflikten. Ännu mera påtaglig blir utvidgningen om den dels medför indragande av nya personer eller grupper i striden och dels hänför sig till ekonomisk förbindelse av helt annat slag än den, varom den ursprungliga konflikten rör sig, t. ex. blockad under allmänhetens medverkan av en detaljhandlares rörelse, för att tvinga honom att ansluta sig till blockad av en i striden indragen arbetsgivares avsättning. Dylika utvidgningar kunna förekomma i flera led efter varandra.

Det är tydligt, att dessa olika stridsåtgärder till sin ekonomiska innebörd äro så avvikande, att de med skäl måste bliva föremål för ett helt olika rättsligt bedömande. Å ena sidan är den primära arbetsinställelsens lovlighet helt enkelt nödvändig, om avtalsfriheten på arbetsmarknaden skall upprätthållas (och alltså ej andra metoder, t. ex. obligatorisk skiljedom, skola gälla för fixerande av avlöning och andra arbetsvillkor). Och å andra sidan föranleda rent ekonomiska faktorer, att sådana stridsåtgärder i allmänhet icke erhålla en alltför förödande omfattning, främst den omständigheten, att arbetsinställelsen är förenad med högst kännbara uppoffringar för den part, som tillgriper denna åtgärd. En utvidgning av striden endast med avseende å arten av de förbindelser, som avbrytas, är såsom ovan anmärkts i regel av ringa praktisk betydelse och påkallar redan därför ej särskild rättslig reglering. En utvidgning endast med avseende å angripna (blockad av arbetsplatsen vid arbetsinställelse) innebär ett naturligt utnyttjande av solidariteten mellan personer i samma ekonomiska ställning; de utomstående, som därigenom på visst sätt indragas i konflikten, kunna även åtminstone indirekt vara intresserade i dess utgång, t. ex. enär förbättrade villkor vid vissa arbetsplatser inom en industri kunna beräknas förr eller senare vinna efterföljd vid andra arbetsplatser, till förmån även för dem vilka nu såsom utomstående medverka i striden. Mera betänkelig är (den passiva) utvidgningen med avseende å kretsen av angripna. Här föreligger ju i bokstavig mening ett angrepp mot tredje man. Så länge de angripna kunna ifrågakomma såsom eventuella medkontra-henter vid avtal av samma slag som dem, varom striden mot dem eller de ursprungligen angripna rör sig (vid arbetskonflikter alltså arbetsavtal) tala emellertid vissa skäl, motsvarande dem som nyss berörts beträffande en endast aktiv utvidgning, för att utvidgningen bör anses tillåten: en åtminstone latent intressegemenskap består mellan den ursprungligen angripne och dem till vilka angreppet utvidgats, t. ex. hava, då arbetskonflikt utbrutit hos en arbetsgivare, alla andra arbetsgivare — i synnerhet inom en och samma bransch, men även därutöver — ett visst intresse av

att icke den ursprungliga arbetsgivarparten nödgas göra större eftergifter mot arbetarnas krav än oundgängligt; de kunna härav föränledas att, ekonomiskt eller på annat sätt, understödja honom; även där så icke (bevisligen) ännu skett, är det närliggande för arbetarna att genom s. k. sympatistrejck söka förhindra dylikt understöd. Emot tillåtligheten härav talar dock, att så länge de utomstående arbetsgivarna icke verkligen lämnat understöd eller på grund av medlemskap i en gemensam organisation äro förbundna därtill, en utvidgning av striden till dem måste sägas medföra mycket ogynnsamma verkningar: en dylik passiv tvångssolidaritet med dem, som i annat hänseende (t. ex. i fråga om avsättningen) äro konkurrenter, betecknar ett kännbart intrång i den individuella näringsfriheten och i möjligheten att verkställa hållbara ekonomiska kalkyler, samt kan vara även personligt motbjudande för dem, som drabbas därav; om sympatiaktioner förekomma alltför ofta, leda de med nödvändighet till en viss omedgörlighet i varje avtalsuppgörelse, då den som visade sig tillmötesgående aldrig skulle kunna vara säker att under avtalstiden verkligen få njuta frukterna därav; en permanent stridsställning kommer att intagas på arbetsmarknaden, uppkommen därigenom att man för att motverka den passiva solidaritetens nackdelar tvingas att sammansluta sig till aktiva kamporganisationer; härigenom kan föränledas en utvidgning av konflikterna till men för det ekonomiska samhällslivet i dess helhet. (Detsamma som här anförts beträffande sympatiaktioner av arbetarna mot arbetsgivarna gäller uppenbarligen i det väsentliga även för sympatiaktioner i motsatt riktning.) Emellertid är vid arbetskonflikter bruket av dylika sympatiaktioner djupt inrotat och den principiella lovligheten därav torde hava kommit att allmänt erkännas; enligt lagstiftningen om kollektivavtal är det i regel icke under sådant avtals giltighetstid förbjudet att verkställa sympatiaktion till förmån för en part om dennes stridsåtgärd är lovlig (4 § första stycket 4., jfr tredje stycket andra punkten). Det torde icke böra ifrågasättas att nu genomföra någon ändring härutinnan, såvitt angår arbetsinställelser och därmed omedelbart sammanhängande stridsåtgärder. Men härvid torde också gränsen böra dragas. En utvidgning med avseende på något förhållande som icke beröres av den ursprungliga striden, sålunda att i anledning av en arbetskonflikt angripa en utomstående, även om han är arbetsgivare, på annat sätt än genom arbetsnedläggelse (och därmed i samband stående åtgärder) bör icke medgivas. Att härvid göra skillnad mellan till arten olika stridsåtgärder och sålunda förbjuda t. ex. blockad mot en utomstående arbetsgivaravsättning, synes motiverat — utom av nyss anförda skäl, som överhuvud kunna anföras mot sympatiaktionernas lovlighet — av det förhållande, att sådana åtgärder icke kräva någon egentlig uppoffring av de angripande själva. Om detta är riktigt, kan ingen tvekan råda därom, att ett förbud är befogat mot stridsåtgärder, som riktas mot en utomstående, vilken icke ens potentiellt kan ifrågakomma som kontrahent vid avtal av det slag,

som den ursprungliga striden angår, såsom blockad mot en handlande, hantverkare eller lantbrukare, vilken icke använder främmande arbetskraft i sin rörelse (alltjämt förutsatt, att den angripne själv iakttagit neutralitet, varom jfr vidare nedan). Dylika åtgärder kunna ej hava annat praktiskt syfte än att påverka den därmed angripne att mot sin vilja deltaga i en aktion mot någon tidigare angripne; de böra därför vara förbjudna icke blott på grund av de omedelbara ekonomiska skadeverknin-garna utan även såsom kränkningar av den personliga handlingsfriheten.

Det synes enligt det nu anförda föreligga goda skäl för att till utgångs-punkt för en lagstiftningsåtgärd, såsom i direktiven förutsatts, taga be-hovet av skydd för utomstående (tredje man). Vid en lagstiftning till skydd för *tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter* skulle närmare bestämt bliva fråga om stridsåtgärder, som

1) i samband med *arbetskonflikt*

2) riktas mot någon som *icke är* (eller varit, respektive väntas bliva) *part däri*, och

3) som själv iakttagit *neutralitet*.

Vid övervägande av de stridsåtgärder, vilka förekomma inom det om-råde, som sålunda varit föremål för den sakkunniges utredning, har det visat sig icke vara möjligt, eller i allt fall icke kunna tillstyrkas, att en blivande lagstiftning skulle utan alla undantag begränsas till åtgärder, som förete de angivna kännetecknen. Dessa hava nämligen befunnits icke helt överensstämmande med en naturlig avgränsning av de företeelser på de ekonomiska stridernas område, vilka till sin beskaffenhet och sin be-tydelse äro nära sammanhörande och vilka därför också i den offentliga diskussionen plägat sammanföras till enhetligt dryftande. Mot en mera eller mindre utvidgad gränsdragning kunna utan tvivel anföras åtskilliga skäl, men den sakkunnige har funnit de skäl som tala emot ett strikt fasthållande av en snävare begränsning vara av en övervägande vikt och därför böra tillerkännas en avgörande betydelse.

En utvidgning synes påkallad i samtliga de tre punkter, som ovan an-givits. De skola var för sig beröras i följande ordning.

2. Ej blott arbetskonflikter. Vad till en början angår arbetskonflikter i egentlig mening torde härmed enligt vanligt språkbruk förstås en sådan tvist mellan arbetsgivare och arbetare (eller mellan organisationer av så-dana, eller undantagsvis mellan särskilda grupper eller organisationer av arbetare inbördes), vari det kommit till s. k. »öppen konflikt», d. v. s. att från någondera sidan tillgripits arbetsinställelse (lockout eller strejk), bloc-kad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd (jfr 4 § i lagen om kollektivavtal).

a. Ej blott aktuella arbetskonflikter. Sådana stridsåtgärder mot tredje man, som vidtagas i syfte att tvinga den därmed angripne att taga parti i striden mellan de ursprungliga parterna genom att avbryta sin ekono-

miska förbindelse med en av dem eller genom annan liknande åtgärd, hänföra sig tydligen till en pågående, d. v. s. redan utbruten och icke bilagd konflikt. Behovet av skydd är följaktligen särskilt framträdande i fråga om angrepp i samband med en pågående konflikt. Sådana angrepp erhålla ofta en särskilt intensiv karaktär, beroende på den vikt, som det för en part i primärkonflikten äger eller av honom anses äga att vinna överhand i denna konflikt, även om härför måste tillgripas medel, om vilka man själv under lugnare förhållanden är benägen att medgiva att de äro av sådan art att de helst icke borde komma till användning. Behovet av skydd är emellertid icke inskränkt till den tid, under vilken den primära konflikten är aktuell. Det omfattar därjämte såväl åtgärder, som hava sitt ursprung i en redan avslutad primärkonflikt, som ock vissa åtgärder av sådan innebörd, att de kunna sägas taga sikte på att försätta en part i ett gynnsammare utgångsläge vid framdeles uppstående konflikter.

Redan avslutade konflikter. I förstnämnda hänseende märkes till en början, att stridsåtgärder mot tredje man någon gång visa en tendens att bliva självändamål. Om en utomstående, t. ex. en detaljhandlare, som visat sig »omedgörlig», på grund härav blivit föremål för en blockad, kan denna giva anledning till en sådan stridslust och upphetsning, att den icke avstannar vid biläggandet av den primära konflikten. Härtill medverkar, att stridsåtgärder av detta slag ofta kunna anordnas och vidmakthållas utan någon eller åtminstone utan någon mera kännbar upppoffring för de angripande själva; härutinnan skilja sig dessa åtgärder på ett påtagligt sätt från de stridsmedel, främst arbetsinställelse, som i allmänhet äro av avgörande betydelse i själva primärkonflikten. Om emellertid angreppet mot tredje man från början varit obehörigt, är det desto mera tydligt, att det icke bör få fortgå efter den tidpunkt, då det genom primärkonfliktens upphörande förlorat sitt egentliga ekonomiska ändamål och snarast vidmakthålles såsom hämnd, även om det härvid hos de angripande närmast är fråga om mera tillfälliga och föga organiserade förlöpnigar.

Vid sidan härav måste emellertid även beaktas fall av en annan typ. Ej alltför sällan förekommer, att personer vilka under en konflikt uppträtt på ett sätt som av den ena stridande parten uppfattats såsom »osolidariskt» eller eljest stridande mot partens intresse men vilka icke under stridens fortgång kunnat bringas till underkastelse, efter dess upphörande måhända under lång tid utsättas för stridsåtgärder. Det är härvid bland annat fråga om enskilda arbetare, som icke velat deltaga i arbetsnedläggelse o. dyl., vilka därefter angripas på det sätt, att man söker omöjliggöra eller åtminstone försvåra för dem att erhålla anställning, tills de genom »avbön» eller på något liknande sätt ådagalagt en mer eller mindre uppriktig sinnesändring i den önskade riktningen. Skydd mot dylika fortsatta stridsåtgärder, vilka understundom äro förenade med en mera personligt inriktad förföljelse av i allmänhet rättsligt oåtkomlig karaktär, är för de därav

berörda ofta av en vital betydelse. Och det kan knappast vara föremål för tvekan, att ett dylikt skydd är påkallat efter primärkonfliktens slut i minst samma utsträckning som under dess fortgång. I saknad av en sådan utvidgning skulle i själva verket skyddet mot åtgärder under pågående konflikt icke kunna förlänas nödig effektivitet. Ty så länge det vore tillåtet att efter konflikten skrida till angrepp, skulle det alltför ofta låta sig göra att redan under konflikten öva påtryckning genom hot om senare repressalier, vilket hot ej sällan torde kunna framställas i förstuckna former på sådant sätt, att ett rättsligt inskridande däremot icke vore möjligt. Ett förbud mot efterföljande stridsåtgärder med en mer eller mindre utpräglad karaktär av hämnd framstår såsom synnerligen välmotiverat därför att en dylik åtgärd icke föranledes av något omedelbart ekonomiskt intresse hos angriparna, utan ofta i stället av hämndkänsla o. dyl. Vid uppgörelser mellan parterna, varigenom arbetskonflikter bringas att upphöra, är det sedan länge vanligt, att parterna gentemot varandra uttryckligen förbinda sig att icke utöva repressalier. Motsvarande hänsyn bör icke i mindre utan snarare högre grad anses påkallad emot utomstående, som råkat bliva berörda av konflikten.

Framtida konflikter (organisering). Frågan om skydd mot angrepp med tanke på framtida konflikter hänför sig icke till alla grupper av utomstående. Mot t. ex. detaljhandlare torde sådana angrepp icke förekomma. Däremot äro de av synnerlig betydelse med hänsyn till utomstående arbetsgivare och arbetare. Striderna på arbetsmarknaden utkämpas till väsentlig del av organisationer av arbetsgivare och arbetare. Det är tydligt, att dessa organisationer för att ernå största möjliga slagkraft eftersträva möjligast allmänna anslutning från alla dem, vilkas intressen i stort sett sammanfalla med de intressen för organisationernas medlemmar, som av dem skola befordras. Mot ett sådant vidgande och stärkande av de ifrågavarande organisationerna lär enligt numera vanlig åskådning intet vara att från samhällets synpunkt erinra. Även här gäller emellertid, att det i och för sig lovliga målet icke kan göra vilka medel som helst tillåtna. Endast sådana medel kunna godtagas, som äro förenliga med frivillighet hos den enskilde vid inträde i en organisation eller utträde därur (eventuellt i förening med inträde i en annan organisation). Här äger i fullt mått tillämpning vad ovan anförts om självbestämmanderätten såsom ett självständigt värde av beskaffenhet att bära av rättsordningen skyddas. Ingen bör kunna tvingas till att inträda eller kvarstå i eller utträda ur en organisation — av sådan privat och av rättsordningen icke närmare reglerad art som de nuvarande kamporganisationerna av arbetsgivare och arbetare — genom ekonomiska stridsåtgärder eller hot därom. Och detta äger giltighet även om det i särskilda fall skulle kunna göras antagligt, att den som vill stå utanför skulle bäst tillgodose sitt eget intresse genom att övergiva sina betänkligheter och inträda i organisationen. Andra medel än övertygelsens bära icke här vara tillåtna.

Detta ämne bör emellertid icke blott underkastas ett fristående bedömande ur de nu antydda principiella synpunkterna. Det äger därjämte ett synnerligen nära samband med frågan om skydd för tredje mans neutralitet i arbetskonflikter. Ett sådant skydd kan utan överdrift betecknas som tämligen värdelöst, om det icke är förenat med skydd mot obehörigt tvång till inträde i en kamporganisation. Ty genom ett tvångsvis föranlett inträde i en sådan organisation skall den tvungne hava uppgivit den ställning av tredje man, vilken utgör förutsättning för hans handlingsfrihet i en blivande konflikt, och hava åtagit sig förpliktelser att göra gemensam sak med organisationens övriga medlemmar, beträffande stridsåtgärder såväl mot motparten i en primärkonflikt som mot andra, vilka fortfarande stode utanför organisationen. Här är fråga om ett visserligen indirekt men därför icke mindre verkningsfullt tvång att uppgiva den neutralitet, som just bör vara föremål för skydd. Det synes följaktligen vara obetingat nödvändigt att under en lagstiftning till skydd för tredje mans neutralitet i konflikter inbegripa även skydd mot organisationstvång. Det kan härvid anmärkas, att den utländska lagstiftningen på området ofta har självständigt och i första rummet tagit sikte på förebyggandet av organisationstvång. Förklaringen härtill torde i viss mån vara att söka däri, att sådant tvång icke blott är av ekonomisk betydelse utan även har karaktären av en personlig rättskränkning, såsom ovan berörts.

Man kan vid en lagstiftningsåtgärd icke stanna vid den något utvidgade tolkning av begreppet arbetskonflikter, varför en översiktlig redogörelse nu har lämnats. Det vore nämligen, enligt den sakkunniges mening, icke riktigt att lagstiftningen begränsades till att endast gälla stridsåtgärder i samband med förhållanden å arbetsmarknaden. Skälen härtill äro följande.

b. Ej blott konflikter rörande arbetsförhållanden. Bojkott och liknande ekonomiska stridsåtgärder äro icke till sin innebörd knutna till arbetsstriderna. (Benämningen »boycotting» har som bekant uppkommit under de nationellt betonade striderna mellan jordägare och arrendatorer på Irland.) Åtgärderna kunna komma till användning mot var och en, vars ekonomiska förbindelser med andra av väsentlig betydelse äro åtkomliga för angrepp, och sådana angrepp äro tänkbara av de mest skilda anledningar. Hos oss förekomma visserligen för närvarande dylika stridsåtgärder avgjort vanligast i samband med arbetskonflikter. Men de förekomma även, i synnerhet under den senaste tiden, i samband med helt andra ekonomiska strider. Särskilt förhållandena på hyresmarknaden hava i detta avseende påkallat åtskillig uppmärksamhet. Sammanslutningar av hyresgäster, vilkas medlemmar till väsentlig del torde hava tillhört arbetarorganisationer och vunnit erfarenhet om dessas stridsmetoder, hava överfört desamma till hyresmarknaden, och fastighetsägarnas organisationer hava vidtagit motåtgärder. »Hyresblockader» hava sålunda blivit icke ovanliga. Det har härvid visserligen i allmänhet ej framträtt

stridsåtgärder annat än mot den omedelbara motparten i hyresförhållandet, motsvarande en primärkonflikt mellan arbetsgivare och arbetare. Men erfarenheten från arbetsstridernas område visar tydligt, att varje blockad innebär ett åtminstone latent hot om en sekundär blockad mot var och en, som med bibehållande av sin neutralitet vägrar att ansluta sig till den primära stridsåtgärden; endast genom ett sådant hot är det ofta möjligt att åt denna giva avsedd effektivitet. Genom de ifrågavarande stridsåtgärderna å hyresmarknaden är sålunda tredje mans neutralitet i synnerlig grad satt i fara, även om fullbordade kränkningar därav hittills icke synas hava förekommit i nämnvärd utsträckning. Enahanda är förhållandet med avseende å vissa andra ekonomiska strider. Konkurrenstvister mellan producenter av jordbruksprodukter hava visat sig kunna leda till blockadåtgärder fullt analoga med dem, som förekomma i samband med arbetstvister. Även här är faran för stridens utvidgning genom sekundära åtgärder mot alldeles utomstående näringsidkare mycket närliggande, och åtminstone hotelser om sådan utvidgning hava icke saknats.

Det är nu tydligt, att det för en person, som står och vill stå utanför en konflikt mellan andra och som på grund därav utsättes för t. ex. blockad eller hot därom, är ganska betydelselöst, varom den ursprungliga konflikten rör sig. En detaljhandlare eller ett transportföretag kan uppenbarligen vara lika beroende av organiserade hyresgäster och med dem sympatiserande som av organiserade industriarbetare och deras meningsfränder, och kan för att skydda sin avsättning finna sig nödsakad att giva vika för ett blockadhot lika väl om det framställes från den förstnämnda gruppen som om det härrör från den senare. Det intresse, för vilket ett behov av rättsskydd gör sig gällande, är alldeles detsamma i båda fallen. De betänkligheter, som från allmän samhällssynpunkt möta mot en utvidgning av stridsåtgärderna, med hänsyn till faran för oordningar och våldsamheter, äro likaledes desamma. Själva grundtanken för den ifrågasatta nya lagstiftningen, behovet av skydd för utomstående, kan för övrigt sägas giva vid handen, att den primära konfliktens art icke bör tillerkännas avgörande betydelse.

Mot en begränsning av lagstiftningen till att endast gälla stridsåtgärder i samband med arbetskonflikter talar även den omständigheten, att en sålunda begränsad lagstiftning icke utan fog skulle kunna uppfattas och framställas som en ensidig klasslagstiftning. Det är visserligen självklart, att den borde rikta sig mot stridsåtgärder av obehörig karaktär ej mindre från arbetsgivarsidan än från arbetarsidan, men även med iakttagande härav vore det svårt att på ett övertygande sätt motivera, varför till syfte och verkningar helt analoga åtgärder av hyresgäster, hyresvärdar eller jordbrukare icke skulle vara underkastade samma bestämmelser som stridsåtgärder av parterna i en arbetskonflikt.

För en sådan begränsning, åtminstone för närvarande och tills vidare, skulle väsentligen endast kunna åberopas det skäl, att övergrepp mot

tredje man hittills endast i samband med arbetsstrider förekommit i sådan utsträckning, att därav föranletts krav på lagstiftningsåtgärder, liksom förevarande utredning enligt de givna direktiven endast skolat avse skydd för tredje mans neutralitet i arbetskonflikter. Den sakkunnige har emellertid funnit de ovan anförda skälen för att giva en vidare syftning åt den ifrågasatta lagstiftningen äga den vikt, att han icke anser sig kunna tillstyrka att bestämmelser meddelas, som endast hänföra sig till vad som äger samband med arbetskonflikter. Den nyaste lagstiftningen i våra grannländer företer i denna punkt olikheter. Den danska lagen av 1929 avser sålunda att skydda näringsfriheten i allmänhet, medan den norska lagstiftningen av innevarande år endast omfattar blockad i anledning av arbetsförhållanden; härvid är emellertid att märka, att den förut gällande norska trustlagstiftningen i viss mån bereder skydd mot blockad på andra områden.

Det riktiga synes vara, att en blivande lag erhåller till uppgift att bereda skydd för tredje mans neutralitet vid *alla ekonomiska konflikter*. Förhållandena torde på skilda ekonomiska områden icke vara mera skiljaktiga än att väsentligen enahanda grundsatser böra komma till användning vid uppdragande av gränsen för de stridsåtgärder, som böra vara förbjudna. Att sådana åtgärder möjligen på talrika områden icke kommit till användning, synes icke vara något skäl emot att lagstiftningen erhåller en sådan omfattning att den blir tillämplig på obehöriga stridsåtgärder, var de än komma till användning för tillgodoseende av ekonomiska syften. Längre lär man emellertid icke böra gå.

Visserligen är det både möjligt och av erfarenheten bestyrkt, att blockad och liknande ekonomiska stridsåtgärder kunna användas för syften som icke äro av ekonomisk natur, utan hänföra sig till motsättningar av allmänt politisk eller liknande art (t. ex. bojkott mot inköp från ett visst land eller från dem, som tillhöra en viss ras) eller bero på rent personliga förhållanden, såsom privat hämndlystnad eller dylika motiv. Beträffande blockad på politisk eller liknande grund lär gälla att den, liksom motsvarande stridsmedel vid ekonomiska konflikter, ibland kan framstå såsom jämförelsevis befogad, ibland åter måste anses vara av sådan beskaffenhet, att ett mera upplyst rättsmedvetande måste reagera däremot med ogillande. Även i de senare fallen äro emellertid skälen för ett legislativt inskridande jämförelsevis svaga. Då en blockad anordnas av annat skäl än ekonomiska motsättningar mellan anordnaren och den angripne, torde i allmänhet icke avses eller erhållas annat än verkligt frivillig anslutning, åtminstone under de förhållanden, som hittills varit rådande i vårt land. Är blockaden anordnad på rent personliga skäl, torde den även hava svårt att vinna sådan anslutning att den skulle kunna bli verkligt farlig för den, som därmed angripes; i sådana fall torde rättskänslan hos praktiskt taget varje något större krets av allmänheten vara så inställd, att man vägrar sin medverkan till genomförandet av en förföljelse, som icke ens

skenbart är grundad på motiv av högre eller mera allmängiltig betydelse. I varje fall har den sakkunnige icke haft att i förevarande sammanhang upptaga dessa spørsmål till närmare granskning.

Det bör emellertid icke lämnas oanmärkt, att övergångsfall kunna finnas mellan blockader i samband med ekonomiska konflikter och sådana åtgärder av rent personliga motiv. Det torde sålunda kunna förekomma, att personer som lämnat handräckning åt ordningsmakten vid oroligheter i anledning av arbetsinställelser bliva utsatta för blockad, liksom att sådant angrepp riktas mot personer såsom hämnd därför att de avlagt vittnesmål i rättegång angående dylika oroligheter. Att dylika stridsåtgärder kunna verka mycket störande på ordningens och rättskipningens behöriga upprätthållande ligger i öppen dag och bestyrkes tillfullo av utländska erfarenheter (i synnerhet från Irland). Även mycket enstaka dylika händelser måste anses vara synnerligen betänkliga på grund av den fruktan för upprepning därav, som kan sprida sig i vidsträckta kretsar och verka avhållande från uppfyllelsen av allmänt medborgerliga skyldigheter. Därest lagstiftningsåtgärd anses behöflig, torde på grund av ämnets beskaffenhet nödiga ändringar böra göras i själva strafflagen. Närmast torde böra ifrågakomma ett tillägg till 11 kap. 8 §, varigenom jämte våldsgärning skulle kriminaliseras även blockad och liknande stridsåtgärd, respektive hot därom, varmed man angriper någon »för det han i sak inför rätta, hos konungens befallningshavande eller vid annat ämbetsverk, sin eller annans talan fört eller vittnesmål avlagt, eller för att honom från sakens utförande eller vittnesmålets avläggande hindra». Möjligen torde straffskydd även böra anordnas mot liknande angrepp, som riktas mot någon med avseende på yttranden eller utövning av rösträtt vid kommunalstämma, vägstämma eller andra liknande sammanträden (jfr 11 kap. 9 § strafflagen) och med avseende på funktion vid offentlig förrättning (jfr 10 kap. 5 § strafflagen). Av förut antytt skäl är det icke möjligt att här närmare ingå på dessa spørsmål.

3. I viss utsträckning skydd även för parter. I ett föregående sammanhang har anmärkts, att det vid ett kollektivavtal, som betecknar ett fredsslut efter biläggandet av en öppen arbetskonflikt, är vanligt, att parterna ömsesidigt förbinda sig att icke mot dem som å någondera sidan deltagit i striden öva repressalier e. dyl. Redan den talrika förekomsten av dylika bestämmelser lär få anses giva vid handen, att det intresse av arbetsfred, som de avse att tillvarataga, är av synnerlig betydelse. Och det synes icke vara riktigt att göra det rättsliga skyddet därför beroende av större eller mindre påpasslighet eller andra tillfälligheter, som kunna spela in vid de förhandlingar, vilka föregå avtalsslutet. Det är vidare att märka, att ett avtal icke kan bereda skydd mot repressalier från andra än dem, vilka bliva bundna av det ingångna avtalet. Då nu, såsom redan ofta framhållits, det är vanligt att utomstående indragas i striderna såsom

mer eller mindre frivilliga medhjälpare åt endera eller båda parterna, kan det inträffa, att vissa av dem, som deltagit i striden, icke komma att omedelbart omfattas av fredsslutets rättsverkningar. Då nu striderna ofta kvarlämna en personlig upphetsning, vilken bland annat kan utnyttjas av dem som ogilla fredsslutet eller eljest av någon anledning önska stridens fortsättning, kan det inträffa, att här och var blockad eller liknande stridsåtgärder vidmakthållas efter det den situation, i vilken de haft en bestämd praktisk uppgift, icke vidare föreligger.

Det synes vara angeläget att, vid genomförande av lagstiftning för att begränsa de ekonomiska stridsåtgärderna, icke förbise det nu berörda spörsmålet, som visserligen icke torde vara av mera vidsträckt betydelse men som avser förhållanden, vilka kunna vara ytterst kännbara för de enskilda, som närmast beröras därav. Här ovan har framhållits (II.2.), att en neutral tredje man bör åtnjuta skydd även mot angrepp efter upphörandet av en konflikt i anledning av hans förhållande därunder. Det synes vara välbetänkt att utsträcka detta rättsskydd jämväl till dem, som under konflikten hava intagit partsställning. Ty, även bortsett från de skäl av mera allmän betydelse, som göra det angeläget att möjligast inskränka de ekonomiska stridernas skadeverkningar, måste det anses ogrundat att i förevarande punkt antaga någon avgörande skillnad mellan en tredje man och en part. Anledningen till att stridsåtgärder äro tillåtna mellan parterna (och överhuvud mot en part) är att sådana åtgärder i viss utsträckning äro nödvändiga medel för att avtalsfriheten skall bliva effektiv och kunna rätt utnyttjas. Sedan emellertid ett avtal träffats (eller striden mellan parterna eljest upphört), hava stridsåtgärder mot särskilda i striden inblandade personer icke vidare i detta hänseende någon praktisk uppgift att fylla. I den mån de förekomma, även med riktning mot parter, äro de i stället förorsakade av missriktat nit, ovänskap eller hämndlystnad m. fl. dylika bevekelsegrunder, vilka icke förtjäna någon hänsyn från samhällets sida.

En utsträckning av rättsskyddet med nu angiven innebörd skulle bland annat tillgodose enskilda arbetares behov av skydd mot försök från arbetsgivarsidan att öva vedergällning mot särskilda arbetare, som på grund av sin ställning som förtroendemän inom en organisation eller annan dylik anledning nödgats under en strejk eller annan arbetskonflikt uppträda såsom anförare i striden. Sådan verksamhet är givetvis fullt legitim, under förutsättning att själva stridsåtgärden är lovlig. Det uppgives emellertid av representanter för arbetarsidan att dylika förföljelser förekomma, framför allt på det sätt att arbetsgivare eller deras organisationer söka förhindra ifrågavarande arbetare att ernå eller bibehålla anställning, såsom vedergällning för deras åtgöranden under konflikten. Från arbetsgivarsidan bestrides, att sådana hämndåtgärder ingå såsom led i arbetsgivarorganisationernas verksamhet och överhuvud, att de skulle förekomma i nämnvärd utsträckning. Från möjligheten av deras före-

komst torde man emellertid icke kunna bortse, desto mindre som det är upplyst, att hämndåtgärder vidtagas på motsvarande grund men av annan innebörd, t. ex. att man efter en konflikt söker förhindra en arbetare i ledande ställning att erhålla bostad. Även ur förevarande synpunkt torde det alltså vara påkallat att förbjuda hämndåtgärder mot dem, som varit parter i en konflikt.

4. I vilken utsträckning bör skydd vägras tredje man, som är eller varit oneutral? Om det senast anförda anses riktigt, följer därav en viss utsträckning även av rättsskyddet för tredje man, nämligen till sådan, som icke under striden iakttagit neutralitet.

Begreppet neutralitet. Vid genomförande av denna tanke tillkommer tydligen en avgörande betydelse det sätt, varpå begreppet neutralitet bestämmes. Folkrättsliga analogier kunna giva ledning, men böra helt visst icke utan modifikationer tillerkännas en vägledande karaktär. Den grundläggande synpunkten lär rätteligen vara den, att en utomstående, d. v. s. någon som icke direkt beröres av de avtals- eller andra förhållanden, vilkas reglering är konfliktens anledning, icke bör vara nödgad att taga parti vare sig för eller mot en part, därest han icke själv önskar blanda sig i striden; och såsom oneutralt partitagande lär härvid icke böra anses fortsättning av en ekonomisk verksamhet efter de linjer, som före konflikten följts vid dess utövning. Såsom oneutralt bör m. a. o. anses allenast ett sådant sätt för verksamhetens bedrivande under konflikten, som innebär en *omläggning* i jämförelse med de föregående freds-förhållandena. Sålunda bör avvikelser från neutralitetens krav anses föreliggande: om en producent, som plägat avyttra hela eller en större del av sin produktion till en enda avnämare, vägrar att fortsätta härmed i anledning av att hos denne utbrutit konflikt (åtminstone om ej konflikten kan anses utgöra skäl därtill med hänsyn till producentens eget omedelbara intresse, såsom t. ex. är fallet, om köparens solvens måste betraktas såsom tvivelaktig och särskild säkerhet ej på begäran ställes för krediterad köpeskillings behöriga gäldande); om en arbetsledare eller annan fabriksanställd vägrar att fortsätta utförande av sina avtalsenliga åligganden, därför att under en strejk av arbetsgivaren i stället för den vanliga arbetarstammen anlitas s. k. strejkbrytare; om en detaljhandlare, innehavare av kafé, rakstuga e. dyl. rörelse, i vilken allmänheten plägat betjänas utan avseende å om dess enskilda medlemmar tillhört någon viss grupp, vägrar att betjäna vare sig tidigare kunder, som blivit föremål för lockout eller gått i strejk, eller ock strejkbrytare, som under en konflikt blivit anställda. I alla dessa fall, och talrika liknande, föreligger nämligen en förändring av den utomståendes föregående verksamhet i syfte att (mer eller mindre effektivt) lämna understöd åt den ena stridande parten. För neutralitetsfrågans bedömande är det härvid likgiltigt om partitagan-det föranledes av uppriktig sympati för den part, till vilken man ansluter

sig, eller snarare av fruktan för att vid fasthållande av neutraliteten från dennes sida göras till föremål för repressalier. Ehuru ett dylikt fasthållande naturligen icke bör av rättsordningen fordras under några direkta påföljder för neutralitetsbrott, bör det med allt skäl uppställas såsom förutsättning för ett särskilt rättsskydd mot stridsåtgärder från en parts sida.

Av det anförda framgår, att det är fullt förenligt med neutralitetens krav att fullfölja tidigare förbindelser med en part, när detta sker utan någon särskild omläggning av en näring eller andra ekonomiska faktorer. Först och främst är det självklart att fullföljandet av ett rättsligt bindande avtal, vare sig angående försäljning, köp, transport, utförande av arbete, eller annat, icke i något fall bör anses utgöra en neutralitetskränkning. Från arbetarhåll göres understundom gällande att varje befattning med någon produkt, som utlämnas från en fabrik vid vilken en avsättningsblockad blivit anordnad, skulle innebära ett oneutralt partitagande till förmån för arbetsgivaren. Av hänsyn till arbetsgivarens utanför konflikten stående medkontrahenter, måste ett dylikt uppfattningssätt obetingat tillbakavisas, såvitt angår ett fortsatt fullgörande och avvecklande av före konflikten utbrutt ingångna avtal. Något neutralitetsbrott kan ej heller anses föreligga om en arbetare, som icke är anställd på viss tid, förblir i sin anställning efter det strejk utbrutit eller arbetsplatsen förklarats i blockad. Och ej nog härmed. Även ingående av nya avtal (och därefter deras fullgörande o. s. v.) måste anses fullt förenliga med neutralitetens krav, därest det sker såsom en i huvudsak oförändrad fortsättning av en kontrahents föregående verksamhet, vare sig denna varit inställd på en särskild förbindelse med den ifrågavarande arbetsgivaren eller den gått ut på att i öppna marknaden ingå avtal av den ifrågavarande typen med vem som helst (möjligen med iakttagande av begränsning till visst geografiskt område e. dyl.). Särskilda svårigheter kunna möta om t. ex. en fabrik, som plägar leverera endast till avnämare av en viss typ, slutliga konsumenter, grosshandlare etc., i anledning av en konflikt vid en annan liknande fabrik »övertager» leveranser, varom denna kontraherat och som i anledning av konflikten icke kunna fullgöras av egen tillverkning. Skall häri anses ligga en oneutral omläggning av verksamheten? Helt visst icke, om förloppet varit det, att leveranskontrakten med den på grund av konflikten icke leveransdugliga konfliktparten hävts och dennes medkontrahenter för egen räkning slutit nya avtal med den ifrågavarande fabriken. Väl icke heller, om konfliktparten själv uppträtt som beställare på sedvanliga villkor, för att sålunda bliva i tillfälle att, genomsnittligen utan förtjänst, fullgöra de åtagna leveranserna. Ett annat bedömande synes bliva grundat först, om fabriken vid beställning av konfliktparten beviljar denna särskilda rabatter eller andra dylika förmåner, som eljest icke pläga av fabriken medgivas dess kunder. Exemplet torde visa, att frågan, om ett visst handlingssätt är neutralt, endast kan besvaras efter ett noggrant

aktgivande på de särskilda fallens enskildheter, och icke genom rent mekanisk tillämpning av en allmänt hållen formel. Men i neutralitetsbegreppets ofrånkomliga brist på precision ligger också en antydning därom, att dess betydelse för rättsskyddet icke bör vara alltför absolut och ensamt avgörande.

Av de nu anförda fallen framgår, att, åtminstone såvitt angår en avsättningsblockad, ett handlingssätts egenskap av att rent faktiskt innebära ohörsamhet mot blockaduppmaningarna, »blockadbrytande», icke i och för sig är ägnat att stämpla det såsom oneutralt. Sätillvida bör icke på de ekonomiska konflikternas område erkännas någon motsvarighet till den i folkrätten vedertagna uppfattningen, att en krigförande makts blockad av samfärdseln (till sjöss), under vissa närmare förutsättningar, bland annat att den skall vara faktiskt effektiv, måste respekteras av alla, så att en blockadbrytare icke kan göra anspråk på det skydd, vilket eljest tillerkännes de neutrala. Den folkrättsliga uppfattningen bygger härvid på ett godtagande av krigets våldsamma medel, som icke lär motsvaras av gängse åskådning angående de ekonomiska stridernas rätta avgränsning och som därför icke bör godtagas vid en rättslig reglering av dessa. Endast på ett mera begränsat område torde det vara nödvändigt att godkänna en närmare anslutning till reglerna om blockad under sjökrig, nämligen i fråga om blockad av arbetsplatser eller arbetskraft i samband med arbetsinställelse. Att under öppen konflikt en arbetsplats genom blockad »avstänges» från tillgång av arbetare eller omvänt att de av konflikten berörda arbetarna utestängas från anställning vid andra arbetsplatser, synes vara i så hög grad erforderligt för strejkens eller lockoutens effektivitet och har i de berörda kretsarna erhållit en så fast sanktion av en redan hävdvunnen uppfattning, att varje däremot stridande handlingssätt (antagande av nytt arbete såsom strejkbrytare eller anställande av strejkande eller lockoutade arbetare) städse bör anses såsom oneutralt och följaktligen medföra förlust av det rättsskydd, som i allmänhet tillkommer en neutral tredje man; detta bör sålunda gälla, även om handlingssättet icke innebär någon omläggning av en ifrågavarande persons ekonomiska verksamhet, utan endast innebär fullföljande av ett av honom eljest tillämpat förfaringsätt att taga arbete eller eljest ingå arbetsavtal i öppna marknaden. Härvid är emellertid fråga om ett undantag, betingat av den strama anslutning till grupper med bestämd stridsställning emot varandra, som kommit att bliva erkänd på den egentliga arbetsmarknaden. En motsvarande skärpning av kraven på neutralitet bör sålunda icke genomföras beträffande andra avtal eller relationer, som icke angå arbetsförhållanden i egentlig mening.

Neutralitetens verkan. Neutralitet, med ovan angivna innebörd, bör i främsta rummet hava den verkan, att en tredje man, som icke själv iakttagert neutralitet, därmed förlorar det skydd mot angrepp av de stridande eller i deras intresse, som i allmänhet tillerkännes tredje man. Den prak-

tiska betydelsen härav är i vissa fall icke synnerligen stor; vad särskilt angår strejkbrytare torde de, så länge de arbeta i denna funktion, i allmänhet vara väsentligen oåtkomliga för rent ekonomiska stridsåtgärder.

Annorlunda blir förhållandet, sedan en oneutral tredje man upphört med det handlingssätt, som utgjort en neutralitetskränkning, alltså i synnerhet sedan primärkonflikten blivit bilagd. Enahanda skäl, som ovan (under 3.) anförts för att även en förutvarande part bör åtnjuta skydd mot vedergällningsåtgärder, kunna tydligen anföras även beträffande en på sin tid oneutral tredje man, och det synes vara riktigt att tillerkänna även denne ett sådant skydd. Detta spørsmål är emellertid av en ingripande betydelse, och enighet om dess lösning lär icke vara att ens tillnärmelsevis påräkna, åtminstone icke såvitt man hänför sig till skydd för förutvarande strejkbrytare emot fortsatt förföljelse från arbetarorganisationernas eller deras medlemmars sida, s. k. *prickningar*. I denna särskilda punkt torde bland annat följande kräva att beaktas.

Den användning av arbetsvilliga, som i synnerhet vid vissa typer av arbetskonflikter, t. ex. inom transportväsendets område, praktiseras av arbetsgivare och deras organisationer, har länge väckt en intensiv opposition hos arbetarna och giver alltjämt upphov till stundom svårartade oroligheter och våldsamheter. De åsikter och känslor, som härvid komma till uttryck, grundas icke uteslutande på det avbräck, som genom ökad ekonomisk motståndskraft hos arbetsgivarna kan tillfogas arbetarna genom användningen av arbetsvilliga — det är tydligt, att åtminstone vid mera omfattande konflikter arbetsgivarna därigenom rent ekonomiskt i allmänhet endast kunna uppnå ganska begränsade resultat — utan äro till väsentlig del moraliskt och överhuvud personligt färgade. Man finner i strejkbrytarnas, i synnerhet de mera professionellas, verksamhet ett brott mot alla arbetares såsom naturlig uppfattade plikt till solidaritet, ett »förräderi» mot den egna klassen, o. s. v. Styrkan hos dessa känslor vilar ytterst på en mycket befogad känsla av sammanhållningens och organisationens betydelse för arbetarklassen. Härtill kommer, att i viss utsträckning de, som taga anställning såsom strejkbrytare, torde vara föga ägnade att tillvinna sig personliga sympatier. Med beaktande av dessa förhållanden torde många, även utomstående, förmena, att det skulle vara för samhället i dess helhet lyckligast om användningen av arbetsvilliga kunde begränsas eller helt upphöra, genom överenskommelse mellan huvudorganisationerna eller på annat sätt. Ett förbud däremot genom lagstiftning torde icke kunna ifrågakomma, annat än möjligen i samband med en lagstiftning, som åsyftar att i allmänhet förebygga eller mildra öppna konflikter mellan parterna på arbetsmarknaden. I det nu förevarande sammanhanget gäller spørsmålet endast, huruvida neutralitetskravet såsom förutsättning för skydd mot vissa stridsåtgärder mot tredje man bör upprätthållas så strängt, att den som en gång tjänstgjort såsom strejkbrytare därefter bör för all framtid vara utesluten från sådant skydd mot

åtgärder, som avse att innebära vedergällning för att han sålunda åsidosatt neutralitetens krav. Häremot få anses tala övervägande skäl.

Till en början den omständighet, att ifrågavarande förföljelseåtgärder alltför ofta äro uttryck för känslor av hämnd och hat och i sitt genomförande tjäna att väcka och vidmakthålla sådana känslor, vilkas yttringar äro menliga för individernas allmänt erkända rättigheter och för samhällslugnet överhuvud. Det skall visserligen icke påstås, att förföljelserna alltid äro väsentligen bestämda av känslomässiga grunder. I synnerhet då de vidtagas eller godkännas av större organisationer, hava de ett obestriddt praktiskt syfte, nämligen att såsom en varning avhålla även andra än den omedelbart träffade från att tjänstgöra såsom strejkbrytare, bland annat genom en viss morallbildande verkan (jfr det statliga straffets s. k. allmänpreventiva funktion). Detta syfte i och för sig kan icke anses strida mot rättsordningens grunder. Sättet för dess genomförande är emellertid alltför ofta ägnat att ingiva de största betänkligheter. Prickningarnas bojkottverkan är alltför ofta måttlös, såväl till intensitet som varaktighet, och kan för den därav drabbade helt omöjliggöra ett ordnat förvärvsarbete. Den saknar på ett påfallande sätt de garantier och den begränsning, varmed man enligt allas mening bör kringgärda det statliga straffet. Det torde alltså icke finnas skäl att, för att möjliggöra fortsatta repressalier mot förutvarande strejkbrytare och andra i liknande ställning, vidtaga någon särskild begränsning av den utsträckning, i vilken rättsskydd för tredje man på mera allmänna grunder ansetts böra meddelas. I denna riktning kan även åberopas den omständigheten, att det i särskilda fall ej sällan torde komma att visa sig praktiskt ogörligt att konstatera, huruvida en blockad eller dylik åtgärd åsyftar vedergällning för en tidigare ådagalagd bristande solidaritet eller avser tvång till solidaritet för framtiden genom inträde i en organisation; dessa båda syften torde därför för den rättsliga behandlingen böra vara likställda.

III. Huvudsakliga riktlinjer för utformning av lagstiftningen.

Med utgångspunkt från vad som i föregående avdelning anförts angående den omfattning, i vilken i förevarande sammanhang rättsskydd synes böra meddelas mot ekonomiska stridsåtgärder, skola härefter i korthet beröras ett antal särskilda spörsmål angående det sätt, varpå en lagstiftning i dylikt syfte torde böra utformas.

1. Generell eller kasuistisk reglering. Ett första spörsmål, som härvid möter, är det, huruvida de åtgärder, som skola kunna drabbas av rättsliga påföljder, böra i lagen mera detaljerat angivas eller i lagen endast skola utsättas mera allmänna kännetecken på otillåtna åtgärder, varav följer att det blir tillämpningens, i sista hand domstolarnas uppgift, att närmare uppdraga gränserna. För sistnämnda tillvägagångssätt talar främst

det tidigare berörda förhållande, att de begreppsbestämningar, som på förevarande område erfordras, åtminstone i vårt land hittills icke erhållit nämnvärd stadga och att därför mycket delade meningar kunna förväntas framträda både om deras användande i lag och därefter om deras innebörd i särskilda fall. Ofta kan det vid ett konkret bedömande vålla betydligt mindre svårighet att fritt beteckna ett visst förfarande såsom otillbörligt eller såsom lovligt än att avgöra, huruvida det är hänförligt under någon viss i lagen uppställd kategori. De svårigheter, som alltid måste möta en övervägande kasuistisk lagstiftningsmetod, framträda i förevarande fall särskilt starkt, om, såsom här har ansetts riktigt, lagstiftningen ej skall begränsas till stridsåtgärder i anledning av arbetskonflikter beträffande vilka en jämförelsevis ingående erfarenhet står till buds utan även omfatta åtgärder i samband med strider på helt andra, inbördes föga enhetliga områden.

Den utländska speciallagstiftningen kan icke sägas erbjuda någon bestämd ledning. Bland lagarna i våra närmaste grannländer går den *danska* lagen av 1929 synnerligen långt i riktning mot en helt allmän avfattning av den bestämmelse, som skall uppdraga gränsen för vilka stridsåtgärder, som äro olovliga (§ 3): »Varje slags ekonomisk eller personlig förföljelse — inbegripet bojkott — som äsyftar att på oberättigat sätt begränsa den enskildes fria möjlighet till näring eller arbete eller hans (hennes) rätt att vara medlem av eller stå utanför en organisation är olovlig» samt belagd med straff och skyldighet att ersätta skada. Avgörande för innebörden av denna bestämmelse blir tydligen främst vad som menas med ett »oberättigat» sätt att göra intrång i den enskildes ekonomiska frihet. Nämnvärd ledning härvid gives icke av i övrigt gällande rättsregler, utan tillämpningen måste bygga på en fri värdering, bland annat av rent ekonomiska moment. Av helt annan beskaffenhet är den *norska* lagstiftningen av 1933, vilken lämnar en vidlyftig uppräknig av de olika grunder, som skola kunna göra en blockad otillåten; i vissa av fallen har man likväl icke kunnat undgå att använda så svävande kriterier som »otillbörligt» och liknande.

Med den lagstiftningsteknik, som i allmänhet plägar användas i Sverige, torde det icke stämma överens att giva en bestämmelse i lag, som är så kortfattad men också till sin innebörd så osäker som den *danska*. I synnerhet om regleringen väsentligen skall begränsas till skydd för tredje mans neutralitet, lär det vara oundgängligt att något närmare i lagen angives, vilka angrepp som äro att hit hänföra. Och överhuvud gäller, att domstolarna skulle erhålla en alltför svår ställning vid tillämpningen av mycket allmänt hållna bestämmelser, i vilka sådana uttryck som »orättmätig» eller »otillbörlig» finge ersätta en närmare beskrivning av de förbjudna åtgärderna. För tillämpning därav bleve det ej sällan nödvändigt att taga ställning till omstridda frågor av näringspolitisk och liknande innebörd; parters och ombuds argumentering inför rätta skulle följ-

aktligen mycket lätt erhålla en politisk färg, och det skulle icke kunna undgås, att domstolarnas prövning alltför ofta åtminstone finge ett sken av att grundas på ett bestämt partitagande i de politiska och sociala striderna. Detta vore i och för sig högeligen ogynnsamt, och det kan befaras att risken för kritik ur dylika synpunkter skulle föranleda åtskilliga domare till alltför stark återhållsamhet i användningen av lagens föreskrifter. En något större utförlighet i redaktionellt avseende torde därför trots alla svårigheter, som därmed äro förenade, vara påkallad vid lagtextens avfattning.

2. Särskilda processuella anordningar? Det nu berörda spørsmålet har nära sammanhang med ett annat. Det låter nämligen säga sig, att en legislativ teknik, som ställer mer än vanligt stora krav på domstolsprövningen, är försvarlig, om särskilda anordningar kunna på ett betryggande sätt vidtagas för att denna skall motsvara kraven. I sådant hänseende kunde närmast ifrågakomma att inrätta en specialdomstol, efter mönster av den i samband med 1928 års lagstiftning om kollektivavtal inrättade arbetsdomstolen, eller möjligen att förlägga rättegången angående skydd för tredje man till den sistnämnda. Till jämförelse erinras därom, att genom 1933 års norska lagstiftning vid sidan av »Arbeidsretten» ställts »Domstolen for boikottsaker».

En dylik specialdomstol erbjuder utan tvivel vissa mycket beaktansvärda fördelar. Därigenom att i domstolen är företrädd en speciell sakkunskap och genom att alla ämnet berörande rättegångar koncentreras till densamma, skulle vinnas att fasta grundsatser ganska snabbt kunde antagas bliva utbildade för bedömandet av spørsmål, vilkas lösning ej redan i lagen blivit fixerad. Genom en sådan på sakkunskap grundad enhetlighet skulle domstolens avgörande få lättare att erhålla en även moralisk auktoritet, i jämförelse med spridda avgöranden av än en och än en annan bland de allmänna domstolarna, vilkas domslut måhända skulle ganska ofta komma att ändras under prövningen i högre instanser. Ett snabbt förfarande, vilket på förevarande område framstår såsom i hög grad önskvärt, skulle lättare kunna organiseras vid en sådan domstol än vid de allmänna domstolarna, vilkas rättegångsskick i denna del ännu lämnar mycket övrigt att önska. Det skulle på grund av denna snabbhet väl låta sig göra att anordna en provisorisk prövning av stridsåtgärders laglighet, varigenom skulle möjliggöras att mot åtgärder, som genomfördes i strid med ett provisoriskt beslut av innehåll att de vore olovliga, utan obillighet inskrida med särskilt effektivt verkande påföljder. Slutligen kan framhållas, att de vanliga reglerna om de allmänna underrätternas inbördes behörighet ibland kunna vålla svårigheter och leda till otillfredsställande resultat i fråga om mål angående stridsåtgärder, som iscensättas på flera kanske vitt skilda platser eller eljest inom ett område, som sträcker sig över flera domstolars jurisdiktionsområde.

Å andra sidan kunna mot den ifrågasatta processuella nyheten anföras åtskilliga mycket vägande skäl. Att för den förevarande uppgiften taga i anspråk den redan existerande arbetsdomstolen kunde medföra vissa faror med hänsyn till det orubbade förtroendet för denna domstols huvudsakliga uppgift beträffande kollektivavtalstvister. De ledamöter i denna domstol, som närmast företråda de organiserade arbetsgivarnas och arbetarnas intressen, äro icke utan vidare ägnade att skänka styrka åt domstolen såsom ett organ för beredande av skydd åt tredje man, däribland oorganiserade arbetare och arbetsgivare. Behovet av en annan sammansättning gör sig i synnerhet gällande, om de materiella rättsreglerna, såsom här föreslås, utsträckas till att även omfatta stridsåtgärder, som icke äga samband med arbetskonflikter. Vissa av dessa betänkligheter kunna även anföras mot inrättande av en ny specialdomstol: det låter sig näpeliggen göra att giva denna en sådan sammansättning, att den kan anses mera än de allmänna domstolarna företråda de spridda och delvis organiserade grupper i samhället, vilkas skydd hela frågan närmast gäller. Härtill komma de erinringar, som på allmänt processrätliga grunder måste göras mot varje inrättande av nya specialdomstolar för uppgifter, vilka icke med ofrånkomlig nödvändighet kräva en sådan anordning. Och det må vara tillåtet att antaga, att en dylik i förevarande fall skulle befinnas jämförelsevis opåkallad redan därför, att dess arbetsmaterial bleve alltför obetydligt till sitt omfång. Om det lyckas att redan i lagen med någorlunda tydlighet angiva, vilka stridsåtgärder som skola vara förbjudna, bör man kunna hoppas, att sådana åtgärder icke skola förekomma med någon nämnvärd frekvens. I sådant fall bör även behovet av en särskilt snabb handläggning och eventuellt av provisoriska avgöranden enligt särskilda regler framstå såsom mindre angeläget: den som trots grundad anledning till tvivel om en stridsåtgärds laglighet skrider till dess genomförande bör kunna sägas handla å egen risk, då hans förfarande, även om han själv anser skälen för dess lovlighet vara övervägande, icke torde kunna fränkännas karaktären av en ganska grov hänsynslöshet; om av dylika skäl en åtgärd, som skulle varit lovlig, underlåtes, är därmed från samhällelig synpunkt icke någon synnerlig skada skedd. Vidare lär det med en sådan anordning av den tilltänkta lagstiftningen, som i detta betänkande förordas, icke kunna undgås, att åtskilliga rättegångar angående överträdelse av densamma måste handläggas i den för tryckfrihetsmål stadgade ordningen. Då dessa icke utan en grundlagsändring, som ej torde böra ifrågasättas, kunde vinna handläggning inför en specialdomstol, skulle syftet med dennas inrättande endast ofullständigt bliva uppnått.

På de sålunda anförda skälen har den sakkunnige antagit, att man icke i första hand bör skrida till inrättande av en särskild domstolsorganisation, utan att man i varje fall någon tid bör avbida resultatet av en ny lagstiftnings tillämpning vid de allmänna domstolarna.

Även utan en särskild domstolsorganisation kunna uppenbarligen vissa särskilda processuella anordningar förtjäna att övervägas, i främsta rummet den redan antydda föreskriften om möjlighet att utverka provisoriskt förbud mot en olovlig stridsåtgärd. Denna fråga har nära sammanhang med spørsmålet om de påföljder, som skola knytas till olovliga stridsåtgärder, vilket längre fram kommer att behandlas. Med den ståndpunkt, som av betänkandet i denna del intages, eller att stridsåtgärder, som enligt den tilltänkta lagstiftningen äro olovliga, städse böra beläggas med straff och ligga under allmänt åtal, torde något starkare behov av möjlighet till provisorisk prövning och därpå grundat förbud mot en stridsåtgärd icke komma att göra sig gällande. Det torde nämligen kunna antagas, att i allmänhet dom i första instans i ett i enlighet med dessa regler anhängiggjort brottmål skall tillnärmelsevis kunna fullgöra samma uppgift som ett dylikt förbud.

Det bör emellertid framhållas, att de nu berörda processrättsliga spörsmålen äro jämförelsevis fristående i förhållande till en blivande lagstiftnings materiella innehåll, och att alltså avvikande meningar i förstnämnda hänseende ej torde böra hindra anslutning till tanken på lagstiftning i övrigt. De processuella frågorna äro på sin höjd av betydelse för den större eller mindre grad av effektivitet, som kan förväntas av en sådan lagstiftning.

3. Vilka handlingsformer böra underkastas förbud? De ekonomiska stridsåtgärder mot tredje man, som vid en blivande lagstiftning kräva beaktande, framträda, såsom den föregående framställningen (i avdelning III) giver vid handen, i starkt skiftande former. Detta gäller såväl åtgärderna, var för sig betraktade såsom en totalitet och i deras verkningar för den angräpnade, som ock den roll, som vid deras handhavande utföres av särskilda därvid verksamma personer. Sådana skiftningar framträda icke minst beträffande den stridsåtgärd, som framför allt står i förgrunden, blockaden (i utländskt och i vissa fall även i svenskt språkbruk ofta benämnd bojkott; språkbruket företer på denna punkt icke någon stadga). Dessa skiftningar komma till uttryck bland annat däri, att ehuru blockad är en beteckning som länge i skilda länder använts utan synnerlig fara för missförstånd, formliga definitioner därav ofta förete stora skiljaktigheter.¹ Bland annat utmärkes blockaden därav, att den för sitt genomförande kräver en samverkan av ett, vanligen icke obetydligt antal personer (fysiska eller juridiska), och att den i mera kännbara eller eljest särskilt upp-

¹ Av de i texten antydda skälen är det föga givande att ingå på en jämförande analys av sådana bestämmingar. Exempelvis må anföras: »Boikott er en i tvangsøiemed foretatt avsperring av en person for forretningssamkvem eller annen omgang med andre» (Paal Berg, Arbeidsrett, Oslo 1930 s. 24). »'Bojkott' är icke anordnandet av avspärrningen utan avspärrningen själv.» (P. Krückmann, Der Boykott im Lohnkampf. Archiv für die civilistische Praxis. Bd. 113. Tübingen 1915 s. 167.)

märksammade fall utgör eller anses utgöra en verklig massaktion. På grund härav framträder vid blockaden — liksom vid andra, ur vissa synpunkter jämförliga massaktioner, t. ex. uppror och upplopp (strafflagen 10 kap. 7 § och följande) — en åtskillnad mellan å ena sidan anstiftare eller ledare och å den andra övriga deltagare, som äro eller åtminstone kunna vara jämförelsevis *passiva*, i motsats till de förra såsom mera *aktiva*. Denna distinktion, som för den omedelbara iakttagelsen kan vara mycket iögonenfallande, är även sakligt av sådan betydelse, att den måste återspeglas i den rättsliga regleringen. Innan ett försök göres att vidare utveckla detta, är det emellertid av vikt att framhålla, att en samverkan emellan flera personer ingalunda är nödvändig för kränkningar mot tredje man av sådan beskaffenhet, att rättsordningens skydd däremot är erforderligt.

Ej blott massaktioner o. dyl. Det är visserligen uppenbart att i många fall en samverkan av talrika personer är erforderlig för att en stridsåtgärd skall kunna medföra någon verkan av betydelse för vare sig den angripne eller de angripande. Detta gäller i viss mån även om de vanliga arbetsinställelserna. Arbetsnedläggelse av en enda arbetare skall endast undantagsvis vara kännbar för arbetsgivaren. Men naturligtvis gäller icke det omvända: en arbetsgivares åtgärd att utestänga en enda arbetare kan för denne under vissa omständigheter hava en högst menlig verkan. Enahanda är förhållandet med stridsåtgärder, som icke omedelbart hänföra sig till arbetsförhållanden (även om de föranledas av sådana): att en enda konsument avbryter sin förbindelse med sin hittillsvarande leverantör av livsmedel e. dyl. eller att en enda hyresgäst uppsäger sitt hyreskontrakt, är genomgående utan synnerlig betydelse för detaljhandlaren eller hyresvärden. Men en hyresvärdss uppsägning av en enda hyresgäst kan för denne vara mycket kännbar, och detsamma kan vara fallet med en av en hyresgäst verkställd uppsägning, om han t. ex. förhyr den enda lägenhet, som hyresvärden har att uthyra, eller eljest en lokal, vars uthyrande är av väsentlig ekonomisk betydelse för hyresvärden. Dessa schematiska exempel torde vara tillräckliga för att visa, att en åtgärd ingalunda behöver vara präglad av en samverkan av flera, för att den skall kunna utgöra ett ganska effektivt stridsmedel gentemot den, som därmed angripes. Redan på denna grund synes det vara uteslutet, att en sådan samverkan skulle kunna tagas till kännetecken för de åtgärder, vilka av lagstiftningen böra beläggas med straff eller andra påföljder i syfte att avhålla från åtgärdernas användande i den ekonomiska striden. Emot en sådan avgränsning kunna emellertid anföras ytterligare skäl.

De stridsåtgärder, som i den hittills förda diskussionen påkallat den största uppmärksamheten, äro otvivelaktigt regelrätta blockader och liknande mer eller mindre starkt utpräglade massaktioner. Detta föranledes, utom av andra anledningar, även därav, att de som organisera stridsåtgärder av detta slag i synnerhet använda sig av tidningspressen eller lik-

nande publicitetsmedel för att nå så många som möjligt bland dem, som kunna tänkas vara villiga att deltaga i aktionen. Att man går tillväga på dylikt sätt är helt naturligt, så länge stridsåtgärden och uppmaning till deltagande däri anses vara lovliga enligt gällande rätt. För organisation av en stridsåtgärd med endast helt få deltagare vore en dylik publicitet ändamålslös och plägar ej heller anlitas. Därav att så icke sker får emellertid icke dragas den slutsatsen, att stridsåtgärder av sistnämnda slag icke skulle förekomma; enstaka fall därav ha av tillfälliga anledningar kommit till allmänna kännedom. En hänvändelse till allmänheten, genom tidningsannons eller dylikt, synes — åtminstone enligt i Sverige rådande åskådning — icke vara ägnad att stämpla en eljest lovlig stridsåtgärd såsom otillåten; en rättsregel av dylik innebörd torde f. ö. icke kunna påräkna någon högre grad av effektivitet, enär i regel tillnärmelsevis samma resultat torde låta sig uppnås genom hänvändelser på annat, mindre offentligt sätt.

Men om även åtgärder, vilka icke hava karaktär av massaktioner, äro tänkbara och förekomma såsom otillbörliga intrång i tredje mans ekonomiska frihet, vore det orättvist att lagstiftningen inskrede endast mot massaktionerna. Dessa äro nämligen det medel, som företrädesvis måste användas av personer, vilka antingen tillhöra de ekonomiskt svagare grupperna i samhället (kroppsarbetare) eller ock icke kunna effektivt tillvarataga sina ekonomiska intressen på en viss punkt annat än genom samverkan (konsumenter, hyresgäster). Varje särskild medlem av en dylik grupp kan endast sällan förvänta något resultat av att han själv, möjligen jämte några få likställda, avbryter viss ekonomisk förbindelse med annan. Men förhållandet är ett annat i fråga om dem, bland annat aktiebolag eller andra mera betydande ekonomiska enheter, vilka intaga en sådan ställning, såsom arbetsgivare, avnämare, leverantörer, kreditgivare, ibland även hyresvärdar m. m., att var och en för sig eller i samverkan med helt få andra kan uppnå avsevärda resultat genom avbrytande av en ekonomisk förbindelse eller hot därom. Dessa skulle icke komma att träffas av lagbestämmelser, som vore begränsade till att gälla massaktioner. En sådan begränsning skulle följaktligen icke utan skäl komma att uppfattas såsom stridande mot »likheten inför lagen».

Det bör alltså icke ens ifrågakomma att göra en avgörande åtskillnad, allteftersom ett stridsmedel användes av en person ensam eller i samverkan med (en eller flera) andra, låt vara ej många. En sådan åtskillnad, som visserligen icke helt saknar utländska förebilder, i synnerhet enligt den engelska conspiracy-läran, skulle förbise, att en ensam persons (eller ett ensamt företags) åtgärd understundom kan vara minst lika effektiv som en motsvarande åtgärd av två eller flera. Förutsättningen härför torde visserligen vara, att den förstnämnda innehar åtminstone ett s. k. faktiskt monopol i fråga om de ekonomiska förbindelser, om vilkas avbrytande är fråga; men om denna förutsättning är uppfylld, är ett otillbörligt

handlingssätt emot tredje man å den förstnämndes sida ingalunda mindre förkastligt därför att det innefattar missbruk av ett sådant monopol eller en därmed nära jämförlig ställning. Även den som handlar utan varje samverkan med andra torde sålunda böra inbegripas under en blivande lagstiftnings bestämmelser.

Ej varje deltagare i en stridsåtgärd bör drabbas av påföljd. Därav att enligt det nu anförda lagstiftningen torde böra omfatta åtgärder — som till sitt syfte och beskaffenhet i övrigt äro likartade och av det slag, som angivits ovan under II — oavsett om deltagarna äro många eller få eller en enda, följer icke att alla, som deltaga i en åtgärd av ena eller andra slaget, obetingat böra underkastas samma rättsliga bedömande. Hänsyn måste nämligen tagas till den olika grad av effektivitet, som de ådagalägga. Även härvid intaga massaktionerna en särställning på det sätt, att deltagande däri ofta måste anses vara i mindre grad otillbörligt än deltagande i en åtgärd av ett ringa antal personer. Detta beror icke blott därpå, att den som är allenast en bland hundra eller tusen likställda i en förening betyder mycket litet för det praktiska resultatet av stridsåtgärden: denna skulle bliva i det allra närmaste lika verksam och kännbar även om en viss deltagare icke skänkte sin medverkan därtill; även från hans egen synpunkt betraktade äro de ekonomiska förbindelser, som avbrytas, ofta icke synnerligen betydelsefulla. Viktigare är, att flertalet deltagare i en massaktion icke lära hava påverkat någon annan eller åtminstone något nämnvärt antal andra att jämte dem själva deltaga i åtgärden. Och slutligen skall en enskilds deltagande i åtgärden synnerligen ofta vara föranlett av andras påverkan, utan att han själv är i högre grad intresserad av åtgärdens syfte; på grund härav skall hans deltagande icke sällan närma sig gränsen till att vara ofrivilligt.

Allt detta ställer sig annorlunda beträffande en åtgärd med endast (en eller) några få deltagare. Försåvitt åtgärden överhuvud är ägnad att vinna praktisk betydelse, gäller detta även tillnärmelsevis om varje deltagares insats däri. Ett jämförelsevis stort antal bland dessa måste tänkas hava medverkat vid de förberedelser, som lett till att åtgärden kommit till, och ännu flera få antagas hava handlat fullt frivilligt, redan därför att personer i deras ekonomiska ställning äro mindre mottagliga för påverkan utifrån.

Det kunde på grund av det nu anförda ifrågasättas, att, då en stridsåtgärd överhuvud är av det slag, att rättsliga åtgärder av repressiv karaktär äro påkallade, bland deltagarna däri göra en åtskillnad på rent kvantitativ grund; de som var för sig vore för angreppet av endast ringa vikt, såsom enskilda kroppsarbetare, konsumenter för hushållsändamål o. dyl., borde sålunda undgå påföljd. Med en sådan gränsdragning skulle man dock icke ha träffat det rätta. Det är nämligen icke blott den ekonomiska betydelsen av en viss deltagares handlingssätt, som kräver beaktande.

Man bör aldrig släppa ur sikte den tidigare framhållna synpunkt, att skyddet för en angripen persons ekonomiska frihet icke får utsträckas så långt, att de som vilja deltaga i ett angrepp däremot bliva alltför kringskurva i den ekonomiska frihet, som de å sin sida böra äga. Den frihet, som skall skyddas, är främst en näringsidkares eller annan ekonomiskt verksam persons möjlighet att ingå avtal och andra ekonomiska förbindelser med alla dem, som med hänsyn till ekonomiska, lokala m. fl. förhållanden finna hans anbud och prestationer fördelaktiga. Om avtalsfriheten skall vara fullständig, är det emellertid icke mindre angeläget, att var och en är oförhindrad att underlåta att ingå avtal, som han finner för sig ofördelaktiga, vare sig i jämförelse med andra till buds stående avtal av liknande innebörd eller därför att han saknar intresse för sådana avtal överhuvud. Och för att denna rätt till underlåtenhet skall fylla sitt syfte, måste man äga utöva den utan någon skyldighet att motivera sitt ställningstagande, även där fråga är om en underlåtenhet att ingå nytt avtal under förhållanden, som innebära att däri ligger ett avbrytande av en föregående ekonomisk förbindelse. Denna »frihet till underlåtenhet» bör vara så betydelsefull att den måste upprätthållas även då dess utövande rent faktiskt kommer att innebära anslutning till blockad eller liknande stridsåtgärder. Med andra ord, vare sig en enskild deltagare i blockaden avbryter sin förbindelse med den blockerade på någon grund som ej alls har med blockaden att göra eller därför att han finner ett avtal ofördelaktigt, när han på grund av blockaden är osäker, om det skall bliva fullgjort, eller därför att han sympatiserar med blockadens syfte och önskar medverka till dess uppnående eller slutligen därför att han icke vågar fortsätta sin förbindelse med den blockerade — eller möjligen av flera bland dessa skäl i förening med varandra — bör hans handling i varje fall vara rättsenlig, åtminstone så länge den möjligheten står öppen, att något av de båda förstnämnda skälen varit avgörande. Den t. ex., som i allmänhet har frihet att upphöra såsom kund hos en viss detaljhandlare, måste äga frihet därtill även sedan handlanden blivit angripen med en blockad och det alltså kan se ut, som om avbrytandet vore ett led i blockaden såsom medel för ett från den ifrågavarande deltagarens rent ekonomiska intresse ganska avlägset ändamål. De andra blockerandes uppträdande bör sålunda icke vara av omedelbar betydelse för bedömandet av en person, som endast utövar den frihet vilken tillkommer honom utan avseende å blockaden.

Avgörande för ett visst förfarandes tillåtlighet kan sålunda icke vara det rent yttre sammanhanget med de övriga blockerandes handlingssätt vid en i sin helhet olovlig blockad. Det närmare samband, som måste uppställas, kunde man möjligen vilja finna i rent subjektiva moment, närmast det, huruvida en viss persons deltagande i blockaden föranletts av en önskan att medverka till uppnående av blockadens syfte. Detta torde dock vara ett alltför osäkert kännetecken, vars genomförande särskilt i

bevisningshänseende ofta torde stöta på oöverstigliga svårigheter. Det torde även vara sakligt oriktigt att tillmäta avgörande betydelse åt motivet hos den som ansluter sig till en blockad. Ty friheten att underlåta anknytande av nya eller fortsättande av tidigare ekonomiska förbindelser torde böra anses som en så nödvändig beståndsdel av den näringsfrihet, som varje enskild bör åtnjuta, att man i allmänhet skall äga rätt att avbryta en förbindelse även om det sker därför, att man önskar framgång åt syftet med en anordnad blockad o. dyl., till vilken man ansluter sig — blott detta icke sker på ett sådant sätt, att därigenom äger rum ett obehörigt intrång i den förutvarande medkontrahentens i och för sig lika värdefulla ekonomiska frihet.

Hänsyn till denna kräver, att den med en blockad angripne erhåller skydd mot att han, såsom förutsättning för att bliva i tillfälle att ingå de avtal, vilka erfordras för fullföljande av hans ekonomiska verksamhet, skulle nödgas göra en eftergift i någon punkt, som icke hänför sig till betingelserna för de avtal, som han önskar ingå, t. ex. arbetslön eller annat pris för en tjänst eller vara som han önskar tillhandahålla eller förvärva.

Det riktiga avvägandet av de båda mot varandra stående kraven på frihet, som i och för sig torde få anses vara lika välgrundade, synes — om man ej vill lämna åt domstolarna att fritt avgöra, huruvida i ett särskilt fall en viss persons anslutning till en såsom helhet obehörig stridsåtgärd skall anses innebära överskridande av de tillåtliga gränserna för hans frihet — icke kunna träffas på annat sätt än att man, för att anse den enskildes förfarande rättsstridigt, bör kräva något mera än att han anslutit sig till en av andra organiserad stridsåtgärd. Han bör på ett oomtvistligt sätt hava i gärning givit uttryck åt, att hans egen vägran att ingå eller förnya avtal icke endast utgör ett, mer eller mindre välbetänkt, fullföljande av hans egna ekonomiska intressen i fråga om dylika avtalslut, utan i stället eller därjämte — till väsentlig del — innebär ett avsiktligt intrång på den angripnes ekonomiska frihet. I enlighet härmed skulle det avgörande kriteriet på otillåtet deltagande i en obehörig åtgärd bliva, att en deltagare sökt påverka den angripnes handlingssätt.

Detta kan ske antingen direkt eller indirekt. I förra fallet föreligger, om man framträder öppet, ett hot om (ev. fortsatt) deltagande i en blockad eller vidtagande av en annan stridsåtgärd, därest icke den hotade giver vika i det hänseende, vari man genom stridsåtgärden vill uppnå en ändring. Att häri ligger ett försök till intrång i den hotades frihet är uppenbart; och det lär ej vara föremål för tvivel, att förfarandet bör vara otillåtet under förutsättning att själva den tilltänkta eller möjligen redan påbörjade stridsåtgärden med hänsyn till sitt syfte är av otillbörlig karaktär. Mera indirekt framträder deltagandet i en ekonomisk stridsåtgärd såsom en kränkning av den därmed angripnes frihet hos en deltagare, vilken icke inskränkt sig till att för egen del avbryta sin ekonomiska för-

bindelse med denne utan som därjämte sökt förmå andra till motsvarande åtgärd. Härvid är ådagalagt, att förstnämnde deltagare icke endast avser att tillvarataga eller utnyttja sin egen ekonomiska frihet, ty i sådant hänseende är det betydelselöst, huru andra förhålla sig. Försöket att erhålla medverkan av dessa kan ha en praktisk uppgift att fylla endast om avsikten är att kringskära den angripnes självbestänningsrätt och är, om det lyckas, ägnat att skänka åtgärden en högre grad av effektivitet; om åtgärden är att anse såsom otillbörlig, bör ett sådant försök fördens skull icke vara tillåtet. Det bör härvid icke vara av någon avgörande betydelse, om de, till vilka en uppmaning om deltagande riktas, äro i ekonomiskt avseende och i förhållande till den angripne likställda med den, som verkställer uppmaningen (t. ex. arbetskamrater, hyresgäster hos samma hyresvärd o. s. v.), utan detsamma bör gälla, om uppmaningen riktas till en person i annan ekonomisk ställning.

Detta giver anledning att ytterligare spörja om det beträffande den som verkställer sådan hotelse eller uppmaning, som nu berörts, bör hava någon avgörande betydelse, huruvida han själv avbryter en ekonomisk förbindelse med den angripne eller ens står i ett sådant förhållande till denne, att dylikt avbrytande för hans egen del kan komma i fråga. Svaret bör uppenbarligen bliva nekande. Om den, som hotar med en stridsåtgärd eller söker påverka andra till deltagande däri, själv är i nyss antydda mening utomstående — såväl för egen del som på det sätt, att han icke företräder någon organisation, som har ekonomisk förbindelse med den angripne — bör hans handling, under i övrigt oförändrade förutsättningar, desto mera vara förbjuden. Ty då bortfaller helt det skäl, som ovan anförts för att ej inskrida mot själva deltagandet, nämligen att detta åtminstone *kan* vara erforderligt för ett lojalt tillvaratagande av en deltagares egna ekonomiska intressen.

Slutsatsen av den föregående framställningen skulle alltså bliva, att rättslig påföljd bör stadgas allenast för sådant mera aktivt förfarande som hot om stridsåtgärd eller försök att förmå annan till deltagande däri. Det okomplicerade deltagandet i eller vidtagandet av en sådan åtgärd bör däremot icke beläggas med påföljd och alltså, såvitt på lagstiftningen ankommer, förbliva tillåtet.

Det sistnämnda torde dock endast böra uppställas såsom en regel, vilken icke bör genomföras utan varje undantag. Vissa ekonomiska relationer äro så fasta och deras avbrytande följaktligen så extraordinärt och så kännbart, att man icke synes kunna stanna vid att städse betrakta det såsom ett tillåtet utövande av ekonomisk frihet. Till exempel: en arbetsledare, som under en konflikt vägrat att i stället för strejkande eller ute-stängda arbetare utföra arbetsprestationer, vilka kontraktsevenligt icke åligga honom, blir till följd härav uppsagd från sin tjänst, vilken han innehåft längre tid och vilken han haft utsikt att även framdeles få behålla; arbetare, som tillhört ledningen under en strejk, uppsägas såsom

hämnd härför från av dem förhyrda bostäder, vilka äro avsedda till ut-
hyrning i öppna marknaden och icke tillhöra arbetsgivaren. Dessa upp-
sägningståtgärder kunna, även där de ske med iakttagande av stadgad
uppsägningstid och andra avtalsenliga betingelser, icke annorlunda anses
än såsom missbruk av arbetsgivarens respektive hyresvärdens ekonomiska
frihet, så mycket farligare som dessa genomsnittligen gentemot den anställ-
de respektive hyresgästen intaga en i ekonomiskt hänseende ojämförligt
starkare, kanske övermäktig ställning. Under förutsättning att åtgärder-
nas motivering i vad som förelupit under konflikten är tillräckligt tydlig,
synes det därför vara befogat att behandla dem såsom otillåtna, även om
de vidtagas av en enda person utan att föregås av någon hotelse och utan
försök att vinna samverkan med andra.

Beträffande de regelmässiga fall, då endast hotelse och försök att förmå
andra till vidtagande av eller anslutning till en stridsåtgärd företages,
är att överväga, huruvida dylika handlingar skola beläggas med rättslig
påföljd, icke blott då de medfört resultat på det sätt att den hotade givit
vika eller den, som uppmanats att vidtaga eller ansluta sig till en strids-
åtgärd, efterkommit uppmaningen, utan även då det stannat vid hotelsen
respektive uppmaningen. Frågan, som icke med absolut nödvändighet behö-
ver bedömas lika för hotelser och för uppmaningar till deltagande, torde lik-
visst böra besvaras på det sätt, att påföljd i båda fallen bör inträda, även
om någon egentlig stridsåtgärd — blockad eller annat avbrytande av eko-
nomiska förbindelser — icke kommit till stånd.

En hotelse om sådan åtgärd kan vara en synnerligen kännbar kränk-
ning, även om den icke blir realiserad, visserligen i olika grad alltefter
den hotandes maktställning, som kan vara grundad antingen i ekonomisk
förbindelse mellan honom och den hotade eller däri, att den förre tillhör
ledningen för en organisation eller eljest äger inflytande även över andras
handlingssätt. I synnerhet märkes, att redan en hotelse kan vara ett myc-
ket effektivt tvångsmedel, ju säkrare desto mer antagligt det är att den
kommer att sättas i verket. Det skydd mot kränkningar av den ekono-
miska friheten, som skulle genom lagstiftningen åstadkommas, bleve följ-
aktligen alltför ofullständigt, om ett inskridande icke skulle vara möjligt,
då en hotelse icke blivit satt i verket. Om en dylik hotelse använts såsom
tvångsmedel för att åstadkomma ett visst handlingssätt av den hotade och
denne givit efter för hotet, kunde visserligen ifrågasättas, att ett sådant
fullbordat tvång, som är straffbart enligt 15 kap. 22 § första stycket straff-
lagen, skulle anses föreligga. Emot ett sådant antagande talar emellertid
den omständighet, att hotet icke går ut på något rättsstridigt, enär själva
stridsåtgärden av förut anförda skäl icke ansetts böra beläggas med någon
rättslig påföljd. Och i varje fall skall den, som först givit vika för hotet,
vilket på grund därav icke behövt vidare fullföljas, efteråt mycket ofta
befinnas sakna nödig handlingskraft att söka rättsordningens skydd.

Att en uppmaning till en stridsåtgärd icke efterföljts av själva åtgär-

den, kan bero på skäl som nära motsvara de senast berörda, nämligen att den, som skolat genom åtgärden angripas, fallit till föga (även om något emot honom riktat hot ej förekommit) och genom eftergift lyckats avvärja åtgärdens verkställande. I sådant fall har uppmaningen tydligen varit mycket farlig. Detta gäller måhända icke, om det av annan anledning stannat vid blotta uppmaningen, i det att denna så att säga misslyckats. Men även i sådant fall kan dess framställande, i synnerhet om det skett offentligen, hava verkat mycket störande på fortgången av den rörelse, som skolat genom stridsåtgärden angripas. Det torde därför vara riktigtast att möjliggöra ett rättsligt inskridande redan innan det visat sig, om uppmaningen när den därmed avsedda effekten.

4. Vilka påföljder böra stadgas för otillåtna handlingar? Straff eller blott skadestånd? Innebörden däray, att vissa förfaranden beträffande stridsåtgärder mot tredje man skulle genom lagstiftningen förbjudas, är, enligt den rättsliga regleringens vanliga teknik, i första hand, att till dessa förfaranden skall knytas påföljd av förpliktelse att ersätta däray förorsakad skada. Under den diskussion, som tidigare förts i ämnet, i riksdagen och annorstädes, har dryftats, huruvida därjämte borde stadgas påföljd av straff. Från flera håll har man därvid, såsom i departementschefens direktiv framhållits, utgått från att annan påföljd än skadestånd ej borde ifrågakomma.

I detta sammanhang bör inledningsvis anmärkas, att spørsmålet om användning av straff uppenbarligen icke kräver något enhetligt svar. Det är sålunda tydligen möjligt att för vissa av de förbjudna handlingarna stadga straff, men att för andra låta påföljden stanna vid skadestånd. En sådan uppdelning kan tänkas ske efter de förbjudna handlingarnas syfte och beskaffenhet i övrigt; den kan också göras beroende av särskilda anordningar av rättslig art. Sålunda vore det möjligt att — över hela de förbjudna åtgärdernas område eller inom viss del däray — vidtaga den anordningen, att en förbjuden åtgärd till en början endast skulle medföra skadestånd, men att den skulle bli straffbar, om den fullföljdes även efter det domstol förklarar den olaglig och meddelat förbud däremot. En dylik anordning skulle uppenbarligen kräva en särskild organisation av domstolsförfarandet, i synnerhet för uppnående av snabbast möjliga handläggning av mål av denna art; härför torde bland annat fördras inrättande av en specialdomstol. De skäl, som tidigare anförts emot att — åtminstone på nuvarande stadium — skrida till en sådan nyhet, torde emellertid böra medföra, att man icke för närvarande bör räkna med den ifrågasatta mera begränsade användningen av straff.

Det är tydligt, att det råder ett nära samband mellan å ena sidan omfattningen av de åtgärder, vilka såsom förbjudna skola drabbas av en viss påföljd, och å andra sidan den grad av intensitet, som bör givas åt påföljden. Om förbudet utsträcker till en mycket vidsträckt krets av hand-

lingar, måste man nämligen utgå från att det i periferien kommer att inbegripa åtskilliga förfaranden, vilkas rättsstridighet vore mycket litet utpräglad, vare sig den bedömes med hänsyn till ett sådant förfarandes menliga verkan för den angräpnade eller till graden av dess moraliska förkastlighet eller överhuvud till den skuld, som däri kommer till uttryck. Om å andra sidan förbudet är till sin omfattning begränsat, så att många i och för sig betänkliga handlingar lämnas utanför detsamma, är det antagligt, att de förfaranden som falla därunder äro åtminstone i det väsentliga av så svår beskaffenhet, att de utan obillighet kunna beläggas icke blott med skadeståndsskyldighet utan även med straff. Enligt de i detta betänkande angivna grunderna torde det senare få anses vara fallet. Framför allt därigenom, att okomplicerat deltagande i stridsåtgärder, vilka i sin helhet böra betecknas såsom otillbörliga, med ett mindre undantag lämnats utanför de förbud, som skulle stadgas, hava dessa förbud erhållit en ganska snäv avgränsning och kommit att i huvudsak innefatta allenast handlingar, vilka på grund av den rättsstridiga aktivitet, som därvid kommer till uttryck, måste anses icke vara oförtjänta att beläggas med straff.

Härav följer emellertid i första hand endast, att det får anses möjligt att använda straff såsom påföljd. När varje utvidgning av de straffbara gärningarnas område är ägnad att väcka betänklighet, bör man icke skrida därtill, utan att en sådan utvidgning måste anses erforderlig för att man skall kunna med nödig effektivitet uppnå det syfte, som är uppställt för den nya lagstiftningen. Det måste alltså övervägas, om skadeståndsskyldighet kan antagas utgöra en för detta ändamål tillräckligt verksam påföljd. Härom kunna, bland annat därför att rättslig reglering på förevarande område är någonting nytt och oprövat, på goda grunder hysas olika meningar. Synnerlig ledning kan ej erhållas av den nyare speciallagstiftningen i våra grannländer, dels emedan dessa lagar icke varit gällande under så lång tid, att tillräcklig erfarenhet av deras verkan kunnat vinnas, dels och i synnerhet emedan de samtliga stadga straff, i följd varav deras tillämpning alltså ej kan skänka något material för bedömning av frågan, huruvida skadestånd skulle hava utgjort en tillräcklig påföljd. Den omständigheten att man i samtliga ifrågavarande länder tillgripit straff utgör emellertid ett beaktansvärt vittnesbörd därom, att sådan påföljd ansetts påkallad för att ernå nödig effektivitet åt lagstiftning av beskaffenhet att vara nära jämförlig med den, varom nu är fråga i Sverige. Den sakkunnige har kommit till den övertygelsen, att det även hos oss är nödvändigt att beträda samma väg. Skälet härtill är det redan angivna, att enbart skadeståndsskyldighet icke kan antagas bliva tillräckligt effektiv.

Detta gäller uppenbarligen icke om alla de grupper av fall, i vilka stridsåtgärder, som anses böra förbjudas, nu komma till utförande. I detta hänseende är det av en avgörande vikt, vilka personer som stå bakom och taga det moraliska ansvaret för inledande av en stridsåtgärd. Så snart det

härvid är fråga om ledarna av en organisation, som icke ställa sig principiellt avvisande till den samhälleliga rättsordningen och vilkas åtgöranden kräva samverkan av ett större antal personer, delvis i framskjuten ställning, samt med nödvändighet erhålla någon grad av offentlighet — vilket allt gäller t. ex. om flertalet större arbetarorganisationer — torde man med fullt förtroende kunna räkna med, att från detta håll icke komma att vidtagas några i lag förbjudna åtgärder, och detta alldeles oberoende av den påföljd för överträdelse, varmed förbudet kan vara utrustat. En skadeståndsskyldighet, vilken utformas på det sätt, som är erforderligt för att vid överträdelse en kränkt person verkligen skall erhålla skälig ersättning för liden skada, kommer för övrigt att innebära ett mycket verksamt motiv för ifrågavarande organisations ledning att avhålla sig från att organisera förbjudna åtgärder. Försåvitt man endast hade att räkna med personer i sådan ställning, skulle följaktligen den nya lagstiftningen utan tvivel komma att erhålla nödig effektivitet även utan straffbestämmelser.

Emellertid får det icke förbises, att de vid anordnande och genomförande av otillbörliga stridsåtgärder aktiva personerna icke äro att finna enbart inom den nu berörda gruppen. Begreppsligen finnes intet hinder för att en stridsåtgärd kan organiseras eller underblåsas av enskilda personer, vilka icke intaga någon som helst förtroendeställning, och i synnerhet kan förekomma att de som utföra sådan verksamhet väl intaga en ledareställning, men blott inom en tillfälligt bildad sammanslutning eller inom en på egen hand opererande underavdelning inom en av de större organisationer, varom nyss varit tal. I sådana fall erbjuder deras ställning, såsom av erfarenheten bestyrkes, ingen synnerlig garanti för vederhäftighet eller ansvarskänsla. I en spänd situation sker det alltför lätt, att ledningen faller i händerna på dem, som företräda det mest ensidiga betraktelsesättet och den mest hänsynslösa kampviljan och som kanske därtill äro benägna för den våldsammaste utlösningen av den inom en grupp rådande upphetsningen. Av sådana mer eller mindre tillfälliga ledare och deras verktyg, i synnerhet som dessa oftast äro ungdomliga eller eljest oerfarna, är icke att vänta något frivilligt hänsynstagande till utomståendes berättigade intressen eller till lagstiftningens helgd. Emot dem måste därför kunna användas påföljder av effektiv beskaffenhet. Härmed avses icke att påföljderna måste innebära ett verkligt lidande av mera kännbar karaktär, men det är obetingat erforderligt, att de inträda med säkerhet och eftertryck, så att de icke i något nämnvärt antal fall skulle komma att stanna på papperet. Detta krav kan icke antagas bliva uppfyllt av enbart skadeståndsskyldighet. Och denna brist bleve desto mera betänkelig, som det måste antagas att kamporganisatörer av den nu ifrågavarande typen — som hittills huvudsakligen framträtt inom arbetarsammanslutningar utanför de fastare uppbyggda organisationerna samt inom andra, tillfälliga koalitioner — skulle få ökat utrymme för sin verksamhet, i den mån de mera ansvarskännande organisationsledningarna på grund av ny lagstift-

ning komme att avhålla sig från stridsåtgärder, vilka av lagstiftningen stämplades såsom otillbörliga. Redan nu saknas icke skäl för det antagandet, att dessa ledningar stundom funnit sig föranlåtna att godkänna och därmed taga ett visst ansvar för stridsåtgärder, som de ansett mindre välbetänkta men som påfordrats av kamplystna lokala grupper.

De omständigheter, som föranleda en bristande effektivitet hos enbart skadeståndsskyldighet, äro i synnerhet följande:

a. Påvisbar skada, av nämnvärd betydelse, förekommer ofta icke. De handlingar, som böra stämplas såsom förbjudna, äro enligt det föregående främst hot om en otillbörlig stridsåtgärd eller försök att förmå andra till anslutning därtill. Om det stannar vid blotta hotet, t. ex. därför att de hotade genast falla till föga inför detsamma och efterkomma den hotandes krav, eller om de uppmaningar till deltagande, som utgått från en viss person, blivit, såvitt bevisningen ger vid handen, utan avsett resultat, har sålunda icke uppkommit någon skada av själva stridsåtgärden: den hotades eftergift kan möjligen, för honom själv eller för någon annan, t. ex. en av honom avskedad arbetare, vara skadlig, men detta behöver ingalunda vara händelsen. Bevissvårigheter kunna föranleda, att skada som verkligen inträffat förblir obestyrkt och därför ej kan av domstol tagas i betraktande. I alla sådana fall kan det ingalunda anses, att hotet eller uppmaningen varit ofarlig; att därav ej kommit skada, kan från den handlande personens synpunkt mycket ofta framstå såsom en tillfällighet. Och även utan att föranleda skada kan hotet eller uppmaningen hava verkat störande på den angripnes verksamhet och uppmuntrande på andra till att företaga liknande förgripliga handlingar. Och utsikten till att på den nu ifrågavarande grunden varje påföljd skulle kunna komma att utebliva, skulle ej kunna undgå att verka försvagande på den avhållande («preventiva») effekten av ett i lagen stadgat förbud.

b. Även där skada bevisligen inträffat, skulle ersättningsskyldigheten alltför ofta bliva ett tomt sken, på grund av bristande möjlighet att utkräva skadestånd av den skyldige. De personer, som det här gäller, äro mycket ofta obemedlade eller åtminstone icke i besittning av några exekutivt åtkomliga tillgångar: personer i bättre ekonomisk ställning kunna finna det med sin fördel förenligt att, såsom »bulvaner», anlita obemedlade personer (jämför dem, som äro ansvariga utgivare för vissa tidningsorgan), vilka utåt framträda såsom organisatörer av otillbörliga stridsåtgärder, men i själva verket endast äro redskap åt de förra, som hålla sig i skymundan. Det skulle sålunda ofta bliva omöjligt att erhålla verkställighet av en dom, varigenom skadeståndsskyldighet ålagts. Vetskapen härom skulle föranleda, att mycket ofta även rättegång och dom komme att utebliva, då de skadeståndsberättigade ej sällan skulle befinnas obenäpna att underkasta sig besvär, kostnader och obehag för en rättegång, som kunde befaras komma att bli allenast en betydelslös gest.

c. Också på annan grund måste förutses, att talan om skadestånd allt-

för ofta måste komma att utebliva. I enlighet med de principer, som i allmänhet gälla inom civilprocessen, måste initiativ till en rättegång om skadestånd åt en enskild person ävensom anskaffande av utredning och förande av talan ombesörjas av den kränkte (respektive målsman eller annan laga företrädare för honom). Men erfarenheten visar, att den, som gjorts till föremål för en ekonomisk stridsåtgärd, i talrika fall icke önskar på grund därav framträda med rättsliga anspråk. Utom hänsyn till besvär och kostnader, vilka för många kunna vara oöverkomliga, inverkar härvid, att ett sådant framträdande ingalunda alltid är riskfritt. Om angreppet icke ännu är avslutat, kan det befaras, att rättegången skulle komma att verka provocerande och därigenom till en början snarast öka anslutningen till angreppet. Om den angripne redan har givit vika för angreppet, vare sig detta stannat vid hot eller fortskridit till mera kännbara åtgärder, torde han uppfatta sin ställning i förhållande till angripnaren såsom så svag, att han icke vågar skrida till ett motangrepp i form av rättegång. Och städe kan befaras, att en sådan kommer att mötas med repressalier i form av nya ekonomiska stridsåtgärder, för vilka man icke utan tvingande skäl vill utsätta sig. — Dessa anledningar till att icke söka domstolarnas skydd kunna äga giltighet för den angripne personligen. Men i den mån de mera allmänt leda till passivitet inför ekonomiska kränkningar, skulle tydligen lagstiftningens förbud emot dessa mista mycket av den avsedda effektiviteten. För samhället i dess helhet är det av vikt, att dessa förbud verkligen lända till efterrättelse. Det enda betryggande medel för uppnående härav, som står till buds, torde vara att stadga straff för överträdelser och lägga beivrandet av dylika under allmänt åtal. Endast därigenom kan åstadkommas, att begångna överträdelser icke bliva utan varje påföljd, och att alla möjligheter till bevisning och annan utredning bli snabbt och fullständigt tillvaratagna; det sistnämnda är desto mera angeläget som, enligt vad förut framhållits, i dessa hänseenden städe måste möta betydande svårigheter.

Mot det nu uppvisade behovet av att utrusta ett förbud mot vissa stridsåtgärder med kriminell sanktion torde avgörande betydelse icke kunna tilläggas de i och för sig beaktansvärda skäl, som obestriddligen kunna införas i motsatt riktning. Viktigast bland dessa torde vara, att själva förbudet mot stridsåtgärder av det slag, som skulle omfattas av den tilltänkta lagstiftningen, skulle stå i strid med moraliskt betonade åskådningar, som äro fast förankrade hos medlemmar av betydande grupper inom samhället. Främst gäller detta om sådana stridsåtgärder, som anses rikta sig mot osolidariska medlemmar av den egna gruppen (klassen o. s. v.), vilka åtgärder ej sällan lära uppbäras av ett kränkt rättsmedvetande, som icke behöver vara mindre uppriktigt därför att det icke kan godkännas av samhället utan i och för sig måste anses innebära en social fara. Bestraffning av dessa stridsåtgärder kan tänkas komma att ställa vida befolkningsgrupper i harnesk mot den nya lagstiftningen. Härav

skulle föranledas — utom svårigheter för lagstiftningens effektiva tillämpning — ringaktning för lagen, vilken kunde befaras sprida sig till andra delar av rättsordningen och rubba förtroendet för domstolarna, vilkas åttlydnad av lagen ibland skulle mer eller mindre ursäktligt tolkas såsom frivilligt partitagande, grundat på politiska eller sociala motiv. För undvikande av dessa ogynnsamma verkningar är det angeläget att lagstiftningen erhåller en så opartisk utformning som möjligt, genom att den icke inriktas enbart på stridsåtgärder, som användas av särskilda samhällsgrupper, och att den icke göres mera omfattande än att dess förbud uppbäres av ett någorlunda allmänt rättsmedvetande. Iakttagas detta, lär en sålunda utformad lagstiftning icke böra sakna de sanktioner, vilka måste anses erforderliga för ett effektivt genomförande av dess efterlevnad.

Då det på dessa skäl anses nödigt att straffbestämmelser inflyta i den eventuella lagstiftningen, lär det emellertid böra ånyo understrykas att något rättstekniskt hinder icke kan anses möta däremot, att dessa bestämmelser begränsas till en större eller mindre del av det område av ekonomiska stridsåtgärder, som göres till föremål för förbud med därtill ansluten skadeståndsskyldighet.

5. Förhållandet till tryckfrihetsförordningen. Vissa svårigheter av lagteknisk art uppkomma på grund av den säregna i Sverige gällande tryckfrihetslagstiftningen. Dessa hade blivit mindre betydande, därest det kunnat anses riktigt att i den nya lagstiftningen stadga förbud omedelbart mot avbrytande av ekonomisk förbindelse eller annat faktiskt deltagande i (vidtagande av) en otillbörlig stridsåtgärd. Att ett sådant tillvägagångssätt icke kan vara hänförligt till tryckfrihetsbrott, ligger i öppen dag. Annorlunda måste förhållandet åtminstone delvis anses vara med de hotelser, uppmaningar m. m., varpå den nya lagens straffbestämmelser huvudsakligen skulle äga tillämpning. Av rent praktiska skäl verkställas ofta sådana åtgärder, i synnerhet uppmaningar till deltagande i stridsåtgärder genom annonser eller meddelanden i tidningspressen eller genom andra trycksaker, vilka utdelas eller anslås. Det blir följaktligen en fråga av avgörande betydelse för det straffrättsliga beivrandet av dylika handlingar, huruvida de på grund av att det för spridningen erforderliga mångfaldigandet sker med hjälp av tryckpressen bliva att anse såsom tryckfrihetsbrott. I den mån så är fallet måste lagstiftningsåtgärder genomföras på det sätt, att gärningarna bliva hänförliga under någon straffbestämmelse i tryckfrihetsförordningen — redan existerande eller nyinförd —, och även med iakttagande härav kan det icke undgås, att lagstiftningens effektivitet kommer att på ett mindre gynnsamt sätt röna inverkan av de speciella grundsatser, som i både straffrättsligt och straffprocessuellt hänseende gälla för tryckfrihetsbrott.

Dessa grundsatser innebära bland annat följande. Ansvarighet åligger

endast en skrifts författare (i vissa fall boktryckaren) eller, i fråga om periodisk skrift, dess ansvarige utgivare. Anstiftan av tryckfrihetsbrott och annan delaktighet däri är sålunda undantagen från straff och till följd därav jämväl från ersättningskyldighet. Detta gäller även om utdelning eller annan spridning av en lagstridig trycksak (därest ej kvarstad ägt rum). Vad särskilt angår ansvarig utgivare av tidning, är det tydligt, att det i stor utsträckning måste vara en fiktion, att denne granskat och kontrollerat innehållet i alla delar av ett tidningsnummer, i synnerhet dess annonsavdelning; härav följer med nödvändighet en viss benägenhet hos domstolarna att på skäl, som endast gälla utgivaren personligen, i vissa fall utmäta ansvaret med stor mildhet eller helt fria från ansvar, ehuru publikationsåtgärden uppenbarligen tillkommit genom en uppsåtlig åtgärd av någon, som insett dess lagstridiga beskaffenhet; denne kan emellertid icke åtkommas med straff eller skadeståndsskyldighet. Den osäkerhet, vilken sålunda vidlåder varje anställande av talan i tryckfrihetsmål, är ägnad att avhålla från inledandet av sådana rättegångar, och är därigenom ägnad att minska effektiviteten av rättsordningens skydd mot kränkningar genom tryckfrihetsbrott. Denna osäkerhet ökas i hög grad genom beskaffenheten av det processuella förfarandet; i synnerhet den omständighet, att avgörandet träffas av en oansvarig jury, och de otillfredsställande grunder, som äro bestämmande för dennas sammansättning och det sätt varpå den deltagar i målets prövning, gör det ofta omöjligt även för den, som är i besittning av sakkunskap och erfarenhet, att med tillbörlig säkerhet kunna beräkna utgången av ett tryckfrihetsmål; anställande av sådan talan kommer därför ofta att framstå såsom någonting mycket riskabelt, varpå man endast ogärna vill inlåta sig.

Med tryckfrihet förstås varje svensk mans rättighet att, utan föregående censur, utgiva skrifter, att sedermera endast inför laglig domstol kunna tilltalas för deras innehåll, och att därför kunna straffas allenast om innehållet strider mot tydlig lag (regeringsformen § 86, jfr tryckfrihetsförordningens ingress). I överensstämmelse härmed skall det stå varje författare fritt att, med vissa undantag, »över allt vad som är eller kan bliva föremål för mänsklig kunskap genom tryck sina tankar kungöra» (TFO § 2. 1:o). Med »skrift förstås, allt vad genom tryck under allmänhetens ögon lägges» (TFO § 1. 1:o). Dessa äro de huvudsakliga bestämmelser, efter vilka man har att avgöra, huruvida brottsligheten av tryckt uppmaning m. m. till att deltaga i blockad och liknande stridsåtgärd är att bedöma enligt tryckfrihetsförordningen eller endast enligt allmänna strafflagen. Avgörande härför är huruvida den tryckta uppmaningen kan anses innebära ett missbruk av yttrandefrihet eller icke. I vissa fall kan svaret icke vara tveksamt. T. ex. en broschyr eller en utförlig artikel i en tidning, som efter en ingående (riktig eller oriktig) framställning av en konfliktsituation och därtill anknutna kommentarer utmynnar i en uppmaning att deltaga i en blockad av någon part eller tredje man, måste

anses utgöra en skrift, varigenom författaren kungör sina tankar, och sålunda vara underkastad tryckfrihetsförordningens bestämmelser.

Detsamma måste icke med samma säkerhet gälla om sedvanliga kortfattade »prickningsannonser» och »blockadlappar» av liknande omfång och innehåll. Det låter sig endast i ganska oegentlig bemärkelse säga, att därigenom kungöras några tankar; å andra sidan föreligger obestriddligen något som genom tryck lägges under allmänhetens ögon. Vad särskilt angår prickningsannonser och andra bojkottuppmaningar genom annonsering är det tydligen ganska orimligt att ansvarigheten därför skall vila å tidningens ansvarige utgivare, i synnerhet om deras lovlighet, såsom enligt den ifrågasatta nya lagstiftningen, skall vara beroende av åtskilliga moment, som icke pläga, eller i varje fall icke behöva framgå av deras avfattning.

Ett i viss mån jämförligt spørsmål har varit under överbäggande vid förarbetena till stadgandet i 1 § i lagen den 29 maj 1931 med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens om ansvar för den som i annons, cirkulär, prospekt eller priskurant eller genom annat för ett större antal personer avsett meddelande lämnar oriktig uppgift av viss beskaffenhet. Detta stadgande har ansetts komma att bliva tillämpligt å tryckta meddelanden utan att därför någon motsvarande bestämmelse i tryckfrihetsförordningen vore erforderlig. Inom lagrådet anfördes av en ledamot med instämmande av en annan ledamot: »Det skulle nu kunna göras gällande, att stadgande av straff och ersättningsplikt för den som gjort sig skyldig till illojal reklam medelst annonsering, skulle strida mot § 1 mom. 1 i den gällande tryckfrihetsförordningen, som säger, att ingen må i annan ordning eller annat fall än denna grundlag stadgar kunna för tryckt skrifts innehåll tilltalas eller straffas. En liknande tolkning av tryckfrihetsförordningen låg till grund för de kompletteringar av den i § 3 intagna brottsuppräkningskommittén hade ock vid avgivande av sitt förslag till lag mot illojal konkurrens förutsatt, att i samband med dess genomförande vissa ändringar skulle vidtagas i tryckfrihetsförordningen. Gentemot ovanberörda tolkning av tryckfrihetsförordningen synes med fog kunna göras den invändningen, att vad omförmälda stadgande i § 1 mom. 1 avser att hägna med grundlagsskydd är yttrandefriheten i tryck och att stadgandet förty icke rimligen kan utgöra hinder för kriminalisering genom allmän lag av ett förfarande, som bör anses brottsligt i helt annat avseende än såsom ett överskridande av den lagliga yttrandefriheten. I sådan riktning hava de kommitterade uttalat sig, som år 1912 avgåvo betänkande med förslag till tryckfrihetsförordning. Rättspraxis har icke heller tvekat att enligt allmänna strafflagen behandla den, som gjort sig skyldig till bedrägligt förfarande, även om den falska uppgiften lämnas i annons eller eljest i tryckt skrift, och, såsom kommitterade påpekat, skulle säkerligen

förhållandet bliva enahanda, om bedrägeri vore straffbart redan på försöksstadiet och försökshandlingen bestått allenast i den vilseledande annonsen. Likaså har i praxis den, som genom tidningsannons inbjudit till deltagande i ett av honom anordnat lotteriföretag, straffats enligt förordningen den 6 augusti 1881 oberoende av tryckfrihetsförordningen. En liknande, mera restriktiv uppfattning om förhållandet till tryckfrihetsförordningen har gjort sig gällande hos Svenska tidningsutgivareföreningens styrelse, då denna i ett år 1915 avgivet yttrande över patentlagstiftningskommitténs förslag till lag mot illojal konkurrens — med avstyrkande av nämnda förslag jämte därmed sammanhängande ändringar i tryckfrihetsförordningen — ifrågasatt, att det med förslaget åsyftade målet skulle kunna väsentligen nås genom tillämpning av strafflagens bestämmelser om bedrägeri och viss annan oredlighet, såvida dessa brott gjordes straffbara redan på försöksstadiet. Och slutligen må beaktas, att samma uppfattning om tryckfrihetsförordningens räckvidd ligger till grund för det vid innevarande (1930) års riksdag genom proposition nr 215 framlagda förslaget till ändring i lagen om skydd för varumärken, enligt vilket missbruk av varumärke eller därmed jämställd beteckning skall bliva straffbart även om det sker i annons eller i tryckt affärshandling.» En tredje ledamot i lagrådet anförde, med instämmande av en fjärde ledamot, att han i huvudsak delade den i det år 1912 avgivna betänkandet med förslag till tryckfrihetsordning uttalade uppfattningen, att om varje brottsligt förfarande, som begagnar det tryckta ordet som medel att nå sitt syfte, visserligen icke gällde, att det vore straffbart endast i kraft av stadgande i tryckfrihetsförordningen; vad denna hägnade med grundlagsskydd vore yttrandeplikt i tryck, men kriminaliseringen av ett förfarande såsom oredligt hade intet med frågan om yttrandefrihetens gränser att göra. Använde sig någon av meddelande till allmänheten för att förskaffa sig orättmätig vinning eller obehöriga fördelar på andras bekostnad, borde den omständigheten att meddelandet lämnats i tryckt skrift ej utgöra hinder att enligt allmän lag straffa förfarandet — vare sig såsom fullbordat brott eller på försöksstadiet — och detta även om i brottsbeskrivningen meddelandet till allmänheten angåves såsom nödvändig förutsättning för brottet. Med denna uppfattning av tryckfrihetsförordningens innebörd vore det givetvis möjligt att utan ändring av förordningen åstadkomma en lagstiftning mot även sådana av en näringsidkare mot andra bedriven illojal konkurrens, vid vilken han begagnar sig av reklam i tryckt skrift. — Med anslutning till dessa uttalanden inom lagrådet uttalade chefen för justitiedepartementet: Vore det så — och därom syntes enighet råda — att tryckfriheten icke berördes genom det i förslaget till ovannämnda lag 1 § upptagna stadgandet, torde frågan icke komma i förändrat läge därigenom att förslaget modifierades på det sätt, att straffet knötes till själva meddelandet. Det vore i intetdera fallet det fristående meddelandet, som påkallade ingripande, utan meddelandet såsom ett led i ett förfarande vari

inginge andra ur straffrättslig synpunkt betydelsefulla moment. Då det i varje fall vore meddelandet, som vore det för den illojala reklamen mest karakteristiska, tillstyrktes, att brottsbegreppet utformades så, att vad som straffades bleve lämnandet av den oriktiga uppgiften. — I enlighet härmed erhöi lagtexten sin slutliga avfattning.

Avgörande betydelse har sålunda, i det nu berörda lagstiftningsärendet, tillmåtts det förhållande, huruvida ett tryckt meddelande ensamt för sig är föremål för bestraffning eller är ett led i ett förfarande, vari ingå andra ur straffrättslig synpunkt betydelsefulla moment. Är detta riktigt, synes det vara tydligt, att annonser och liknande blockaduppmaningar, i den mån de överhuvud kunna straffas enligt gällande rätt, nämligen såsom ärekränkning, måste anses såsom tryckfrihetsbrott. Ty visserligen ingå de oftast, i synnerhet om man når det därmed avsedda syftet, såsom ett led i ett mera omfattande förfarande: de föregås av särskilda beslut, möjligen av muntliga hotelser mot den som skall blockeras, även muntlig agitation äger rum; och resultatet blir att den blockerade lider intrång i sin näring, uppsäges från sin anställning e. dyl. Men alla dessa moment stå endast faktiskt i förbindelse med den i annonsen innehållna uppmaningen: juridiskt utgöra de icke förutsättningar för dennas straffbarhet, och i synnerhet erfordras härför icke något resultat genom avbrytande av ekonomiska förbindelser, lika litet som i allmänhet för en ärekränkingsstraffbarhet jämlikt 16 kap. 8 § strafflagen erfordras bestämt påvisbara följder av vare sig ekonomisk eller annan art. I rättstillämpningen synes man ock genomgående antaga, att tryckfrihetsförordningen är i förevarande fall tillämplig.

Sålunda har i anledning av framställning från ett handelsföretag om avvisande genom polisens försorg av blockadvakter, som varit posterade utanför firmans affärslokaler och sökt förhindra kunder att där göra inköp, av polismyndigheten i Stockholm lämnats det besked, att, när enligt tryckfrihetsförordningen hinder icke finge läggas för spridandet av tryckt skrift, och blockadvakterna motiverade sin närvaro vid butikerna med mottaget uppdrag att genom utdelandet till allmänheten av tryckta tillkännagivanden om blockad sprida kännedom om densamma, något ingripande från ordningsmaktens sida lagligen icke kunde ske, med mindre allmän ordning äventyrades genom blockadvakternas uppträdande, eller förgelseväckande beteende eller dylikt föreläge.

Framhållas må även att de rättegångar, i vilka varit fråga om ansvar för ärekränkning genom prickningsannonser, behandlats i den för tryckfrihetsmål stadgade ordningen.

Enligt en ny lagstiftning i överensstämmelse med de i det föregående angivna huvudgrunderna kommer frågan om tillämplighet av tryckfrihetsförordningen att bliva att bedöma på väsentligen enahanda sätt. Om det som bestraffas blir uppmaning till deltagande i eller till vidtagande av stridsåtgärd, kommer allfort att gälla, att denna uppmaning ensam för

sig är brottslig, utan avseende på de beslut eller förhandlingar, som kunna hava föregått den, eller de resultat, som den kan medföra. Om uppmaningen sprides genom annons eller eljest i tryck, kan dess framställande alltså endast beivras jämlikt tryckfrihetsförordningen och för möjliggörande härav kräves, att i förordningens § 3 införes en bestämmelse, vilken såsom brottslig angiver tryckt uppmaning av det slag, varom nu är fråga.

Härav föranledas tydligen vissa betänkligheter. Sålunda är det möjligt att, på grund av den erforderliga grundlagsändringen, längre tid kan komma att förflyta, innan en såsom erforderlig befunnen lagstiftning kan i hela sin utsträckning genomföras. Och även sedan detta kan hava skett, är i ovan anförda hänseenden tryckfrihetsförordningens tillämplighet ägnad att minska lagstiftningens effektivitet. Därför har övervägts möjligheten av att genom tekniska modifikationer av den tänkta lagstiftningsåtgärden begränsa eller undgå dessa olägenheter. — Om och i den utsträckning man ansåge sig kunna bestraffa eller åtminstone med skadeståndsskyldighet belägga det omedelbara deltagandet i eller vidtagandet av otillbörliga stridsåtgärder, skulle offentlig uppmaning därtill bliva straffbar enligt den nuvarande lydelsen av 10 kap. 14 § strafflagen, och där den skedde genom tryckt skrift enligt § 3. 7:o tryckfrihetsförordningen, likaledes i dess nuvarande lydelse. För att möjliggöra tillämpning av denna straffbestämmelse skulle alltså icke erfordras någon grundlagsändring. De skäl, som av hänsyn till de i en stridsåtgärd deltagande enskilda personernas handlingsfrihet ovan anförts mot en så vittgående avgränsning av de straffbara eller eljest rättsstridiga handlingsformerna, hava emellertid synts avgörande, även om man beaktar önskvärldheten av att undvika en grundlagsändring. — Därest åter man ville såsom straffbart (eller eljest rättsstridigt) helt allmänt angiva anordnande av otillbörlig ekonomisk stridsåtgärd och låta straffbarheten omfatta jämväl försök till sådant anordnande, skulle enligt det uppfattningssätt, som kommit till uttryck vid ovan berörda lagstiftning mot illojal reklam, det otillåtna förfarandet ej ens till den del, man därvid använde sig av tryckt skrift, vara att beteckna såsom missbruk av yttrandefriheten; det skulle alltså vara möjligt att bestraffa detsamma utan att vidtaga ändring av tryckfrihetsförordningen. Det har emellertid synts oriktigt att, allenast för att undvika sådan grundlagsändring, giva den allmänna straffbestämmelsen den antydda utformningen. Denna skulle nämligen bliva alltför snäv, i det att för straffbarhet skulle fordras ett sådant förfarande, som kunde anses innebära en organisation av stridsåtgärden i dess helhet, eller åtminstone medverkan i ett sådant förfarande med insikt om dess innebörd. Särskilt på grund av de synnerliga svårigheter, som ofta måste möta för bevisning i detta avseende, skulle åtgärder av mycket förgräplig karaktär komma att undgå beivran i en utsträckning, som skulle vara betänkelig för lagstiftningens effektivitet.

Det synes alltså bliva erforderligt att i tryckfrihetsförordningens § 3

införa ett tillägg, varigenom möjlighet erhålles att enligt förordningen bestraffa uppmaning till deltagande i eller vidtagande av otillbörlig stridsåtgärd samt hotelse därom, när dylika handlingar ske genom tryckt skrift.

Härvid bör framhållas, att användningen av de föreslagna straffbestämmelserna ingalunda kommer att bliva begränsad till de fall, i vilka de bliva tillämpliga på tryckfrihetsbrott. I talrika fall anordnas stridsåtgärder av den art, som betecknats såsom otillbörlig, utan någon användning av tryckt skrift; bland annat gäller detta förföljelser mot enskilda arbetare från arbetskamraters sida, i synnerhet då man kan ernå avsedd verkan utan att behöva skrida längre än till ett hot. Vidare märkes att, även då för en stridsåtgärd användes annonsering eller utdelning av blockadlappar, försöken att förmå andra till deltagande dock i allmänhet ej verkställas på enbart detta sätt; även muntliga hänvändelser äga rum, och i allmänhet torde själva beslutet om åtgärdens vidtagande, så snart det på något sätt tillkännagives (för medlemmarna i en förening, o. s. v.), få anses innebära en sådan uppmaning, som skulle bliva straffbar enligt den föreslagna allmänna bestämmelsen. I enlighet härmed har vid skilda tillfällen förekommit, att då uppmaning till deltagande i en blockad ansetts innefatta ärekränkning, ansvar härför ådömts dels — i tryckfrihetsmål — t. ex. utgivare av tidning, vari annonsering ägt rum, och dels — i vanligt brottmål — andra, som genom deltagande i beslut eller på liknande sätt medverkat till att ärekränkande uppgifter erhållit spridning.

Det synes följaktligen icke vara oundgängligt att med antagande av ny lagstiftning måste anstå till dess en ändring av tryckfrihetsförordningen kunde komma till stånd; den allmänna lagstiftningen skulle även innan så skett erhålla ett icke obetydligt tillämpningsområde. Visserligen bör här icke förbises, att man så länge tryckfrihetsmissbruk av förevarande slag icke vore straffbara, kan komma att i någon utsträckning söka att i möjligaste mån begränsa de förgripliga åtgärderna till användning av tryckt skrift, för att härigenom söka undgå ansvar.

VII. Anmärkningar till bifogade lagutkast.

Det bifogade utkastet till de lagar, som av den sakkunnige ansetts böra komma till stånd, är, såsom tidigare blivit anmärkt, av preliminär natur. Med hänsyn till frågans komplicerade beskaffenhet ävensom till de politiska förhållanden, som torde komma att inverka på dess lösning, måste man utgå från att dess läge kan förändras genom fortsatt diskussion och att en lagstiftningsåtgärd ej lär komma till stånd utan fortsatt utredning. På grund härav har det icke syntts erforderligt eller lämpligt att i detta betänkande lämna en ingående specialmotivering till de särskilda

bestämmelserna i det preliminära utkastet. Efterföljande anmärkningar hava i enlighet härmed endast till uppgift att belysa de ifrågasatta bestämmelsernas huvudsakliga innehåll och inbördes sammanhang men icke att i enskildheter taga ställning till de särskilda detaljfrågor, vartill deras avfattning kan tänkas giva anledning.

Utkastet omfattar tre särskilda lagar. Den första har till uppgift att bestämma de stridsåtgärder, vilka till skydd för tredje mans neutralitet vid ekonomiska tvister och därmed sammanhängande syften ansetts böra drabbas av förbud, och att ange nödiga sanktioner för att förbudet skall kunna erhålla nödig effektivitet. Det andra utkastet innefattar en ändring i 11 kap. strafflagen, som ansetts erforderlig till skydd mot övergrepp mot allmänheten på offentliga platser och till förebyggande av de oordningar, som därstädes kunna föranledas av uppmaningar till deltagande i ekonomiska stridsåtgärder. Slutligen upptagas i ett tredje utkast de ändringar i tryckfrihetsförordningen, som lära vara nödiga för att allsidigt och fullständigt uppnå syftet med de bestämmelser, som innehållas i de båda föregående utkasten.

Utkast till lag med vissa bestämmelser mot ekonomiska stridsåtgärder.

Enär utkastets innehåll, i överensstämmelse med ovan lämnad motivering, icke är strängt begränsat till att i inskränkt mening söka skydda tredje mans neutralitet, torde det vara riktigt att åt rubriken giva en mer omfattande och allmänt hållen formulering. Vid dess avfattning har ansetts böra iakttagas, att den gällande lagstiftningen, nämligen i 1928 års lag om kollektivavtal, redan innehåller vissa bestämmelser, varigenom ekonomiska stridsåtgärder i särskilda fall förbjudas.

1 §.

Denna paragraf söker bestämma de stridsåtgärder, vilka enligt det föregående böra anses otillbörliga och mot vilka lagstiftningen därför bör inskrida. Det torde vara lämpligt att meddela dessa bestämmelser såsom en definition utan samband med själva reglerna om straff och skadestånd, dels därför att de förra med nödvändighet måste bli tämligen vidlyftiga, dels ock i synnerhet därför att icke alla handlingar som syfta till eller eljest stå i samband med genomförandet av en otillbörlig stridsåtgärd ansetts böra beläggas med straff eller skadestånd.

I första stycket anges vad som är att hänföra till *stridsåtgärd*. Bestämmelsen motsvarar i viss mån ingressen till 4 § lagen om kollektivavtal. Främst har ställts blockad och bojkott, enär dessa stridsåtgärder på förevarande område äro de mest typiska. Ett försök att närmare ange innebörden av dessa båda beteckningar, vilka i det allmänna språkbruket i

vårt land erhållit en användning, som icke mellan dem gör någon åtskillnad av rättslig innebörd, torde icke vara mera erforderligt på detta ställe än i lagen om kollektivavtal, där en dylik bestämning ansetts kunna umbäras. Motsvarande synpunkter äro tillämpliga beträffande arbetsinställelse (lockout eller strejk), som i likhet med blockad och bojkott är av en mera omfattande karaktär, i allt fall såtillvida, att åtminstone på ena sidan ett flertal personer (arbetare, möjligen även arbetsgivare) måste aktivt eller passivt vara inbegripna i åtgärden. Strejken är i själva verket endast ett specialfall av blockad, vilket uttryck i enlighet härmed kommer att innefatta åtgärder, vilka understundom i överförd bemärkelse betecknas såsom strejk, men ej hava karaktären av arbetsinställelse, t. ex. hyresstrejk.

Övriga stridsåtgärder angivas i nyssnämnda stadgande i kollektivavtalslagen allenast såsom med de föregående »jämförliga stridsåtgärder». En dylik beskrivning skulle även på förevarande ställe vara riktig men måste här anses icke vara tillräckligt tydlig. Med hänsyn till den omfattande karaktären av de förut särskilt nämnda stridsåtgärderna skulle det nämligen icke komma att fullt klart framgå, att begreppet stridsåtgärd här skall innefatta även individuella åtgärder, som av en angripare riktas mot en (eller några) angripna personer, vare sig enskilda individer eller företag. Ytterligare angives därför uttryckligen uppsägning av avtal samt annat avbrytande av ekonomisk förbindelse. Uppsägning av avtal omfattar bland annat uppsägning av individuella arbetsavtal, t. ex. med arbetsledare eller teknisk personal, men avser uppenbarligen även avtal av helt annan innebörd, t. ex. angående hyra, leverans, transport, försträckning eller annan kredit. Det är likgiltigt, om uppsägningen skall träda i kraft genast eller först efter en längre eller kortare uppsägningstid. Uppsägningen kan, bortsett från det förbud som innehålles i förevarande lag, vara rättsenlig; den kan även stå i strid med innehållet i det avtal som uppsäges eller med därom eljest gällande rättsregler. Om uppsägningen är i och för sig rättsstridig och omedelbart verkställes, innebär den ett brytande av avtalet. Sådant kan naturligen även ske rent faktiskt, utan att framträda såsom en formlig (muntlig eller skriftlig) uppsägning. Särskilt omnämmande av sådana fall torde vara överflödigt, då tvivel ej kan råda, att varje handling som ger uttryck åt en avsikt att ej vidare — för längre eller kortare tid — fullgöra avtalet måste likställas med uppsägning därav, och i varje fall »annat avbrytande av ekonomisk förbindelse» måste anses föreligga. Avtalsbrott, som är uttryck för en vilja att avtalet ej skall fortsätta att tillämpas, t. ex. vägran att förrätta enstaka arbetsprestationer och annat s. k. sabotage, torde ej behöva här medtagas, då dylika förfaranden, såvitt känt är, icke i synnerligt stor utsträckning komma till användning för neutralitetskränkningar och liknande syften, och då deras karaktär av avtalsbrott i allmänhet torde erbjuda vissa möjligheter att inskrida däremot genom motåtgärder av civilrättslig natur. Till an-

nat avbrytande av ekonomisk förbindelse är i synnerhet att hänföra underlåtenhet att anlita en leverantör, tillverkare e. dyl., hos vilken man plägat tillgodose sina behov av ekonomiska prestationer av visst slag utan att därom slutits något avtal av längre varaktighet, samt omvänt vägran att såsom leverantör, tillverkare, kreditgivare e. dyl. tillhandagå någon, vilken hittills intagit ställningen av »kund». Efter omständigheterna i varje särskilt fall blir att avgöra, om ett sådant förhållande varit tillräckligt varaktigt eller oavbrutet för att kunna betraktas såsom »ekonomisk förbindelse». På grund av den starkt skiftande beskaffenheten av sådana förbindelser, lär det icke vara möjligt att i lag giva en närmare bestämning därav. Av vanliga bevisningsgrunder följer, att i tivelaktiga fall en stridsåtgärd icke skall anses föreligga. En blott underlåtenhet att anknäta en ny ekonomisk förbindelse har icke i något fall ansetts kunna beläggas med någon laga påföljd, då den uppträder isolerat; dels äro sådana handlingar jämförelsevis mindre kännbara även där de strida mot en efter omständigheterna välgrundad förväntan, och dels skulle ett inskridande däremot (genom ett »tvång till ingående av avtal») utgöra ett alltför svårt intrång i den allmänna avtalsfriheten, som även innebär rätt att avhålla sig från att ingå avtal. En blockad eller bojkott, som kan genomföras, kommer även att innebära förhindrande av nya ekonomiska förbindelser med den angripne; endast handlingar som taga sikte på en sådan mera omfattande stridsåtgärd i dess helhet lära kunna förbjudas.

De i första stycket upptagna stridsåtgärderna måste i många, väl de flesta, fall förbliva fullt lovliga, nämligen då de riktas mot en part såsom påtryckningsmedel i en ekonomisk intressekonflikt, vilken består mellan angriparen och den angripna parten. Något förbud innehålles fördenskull icke i den i första stycket meddelade definitionen. Andra och tredje styckena hava däremot till uppgift att bestämma, vilka stridsåtgärder, av det i första stycket angivna slag, som äro att anse såsom otillbörliga ur den synpunkt av skydd för tredje man och dem, som med tredje man böra likställas, vilken synpunkt ligger till grund för den ifrågavarande lagstiftningen; endast beträffande dylika stridsåtgärder skola påföljder jämlikt 2 § och de följande bestämmelserna kunna inträda. — I vilken utsträckning ekonomiska stridsåtgärder ur andra synpunkter kunna bliva att beteckna såsom rättsstridiga och såsom sådana beläggas med påföljd av skadestånd, är ett spörsmål vilket alltjämt skulle lämnas oreglerat i lag. Det är emellertid icke uteslutet, att grunderna för den nya lagstiftningen skulle kunna komma att i rättspraxis föranleda ett mera positivt ställningstagande till denna fråga än som hittills förekommit.

Det har icke ansetts lämpligt, att de stridsåtgärder, vilka i den föregående framställningen betecknats såsom »otillbörliga», skulle i lagtexten beskrivas med detta ord eller med något annat liknande (»förbjuden», »rättsstridig»). En sådan beteckning skulle nämligen kunna föranleda den icke avsedda slutsatsen, att varje förfarande, som hade till syfte att anordna, vid-

makthålla eller deltaga i en dylik stridsåtgärd, skulle vara belagt med skadeståndsskyldighet eller möjligen med annan rättslig påföljd. En så vidsträckt omfattning av de rättsliga sanktionerna skall, av skäl som i det föregående anförts och på sätt av 2 § närmare framgår, enligt utkastet icke komma att gälla. För de »otillbörliga» stridsåtgärderna har alltså bortväljas en mera neutral beteckning. Och det har syntts lämpligt att i denna betydelse använda uttrycket »stridsåtgärd mot tredje man». Detta är visserligen språkligt icke fullt exakt, men det giver uttryck åt den huvudsakliga grunden till avskiljande av vissa stridsåtgärder såsom otillbörliga; de fall, som ej omedelbart täckas av uttrycket, hava ansetts böra omfattas av lagstiftningen på grund av att de äro nära jämförliga med dem, som i sträng mening riktas mot tredje man, och de hava i den offentliga diskussionen ofta pläгат inbegripas under detta uttryck. Att detsamma sålunda användes i en något utvidgad bemärkelse, torde följaktligen icke vara alltför oegentligt. Till stöd därför kan åberopas behovet av en på en gång någorlunda konkret och kortfattad beteckning för de ifrågavarande »otillbörliga» stridsåtgärderna.

Dessa kunna i enlighet med den tidigare framställningen uppdelas i tre huvudgrupper. I lagtexten behandlas dessa var för sig i tre punkter.

I punkten 1) upptages sålunda det centrala området, innefattande stridsåtgärder som under en aktuell ekonomisk strid och i anledning av denna riktas mot någon utomstående. Att denne skall vara neutral har kommit till uttryck genom en inskränkande bestämmelse i tredje stycket; avfattningen av andra styckets punkt 1) skulle hava blivit alltför tung, om även neutralitetsbegreppet skulle där hava bestämts.

Den primära ekonomiska striden har antagits kunna på ett tillfyllestgörande sätt beskrivas såsom »arbetstvist eller annan ekonomisk tvist». Angående skälen till att lagstiftningen ej bort begränsas till »arbetskonflikter» hänvisas till den föregående utförliga framställningen. Med hänsyn till syftet för den förevarande utredningen, och även därför att arbetstvister hittills varit de som i den största utsträckningen givit upphov till angrepp på utomstående, har emellertid detta slag av tvister ansetts böra särskilt omnämnas i lagtexten. Emellertid uppställes beträffande primärkonfliktens art ingen annan begränsning än att den skall vara av ekonomisk art. Av skäl, som tidigare angivits, synes begreppet tvist ej erfordra närmare bestämning. Det är betydelselöst, huruvida den primära tvisten har karaktären av rättstvist eller s. k. intressetvist, samt huruvida de angrepp mot part, som kunna hava förekommit, äro rättsligen tillåtna eller rättsstridiga. Oavsett huru förhållandena gestalta sig i dessa stycken, föreligger behov av rättsligt skydd för tredje man mot att indragas i striden.

Av en grundläggande betydelse är enligt denna punkt, att den angripne icke är part i tvisten. Innebörden av denna bestämning, som tidigare berörts, har antagits med tillräcklig säkerhet framgå av begreppet part, ställt i relation till den i varje särskilt fall föreliggande primärkonflikten.

Part är i första hand den, som har ett ouppgjort mellanhavande med an-griparen eller med någon som denne vill understödja. Särskilda spörsmål uppkomma, om den som i denna mening är part antingen själv utgöres av en ekonomisk kamporganisation eller är medlem av en organisation, som med hänsyn till sitt ändamål har att taga befattning med tvisten. I sådana fall är det möjligt, å ena sidan att organisationens medlemmar bära anses såsom parter, även om ännu icke stridsåtgärder vidtagits av eller mot dem, och å andra sidan att organisationen kommer att intaga ställning såsom part jämte den omedelbart stridande parten, som är dess medlem, och att detta bör gälla även om övriga medlemmar av samma organisation. Härutinnan kunna, med det vidsträckta tillämpningsområde, som lagen skulle erhålla, svårligen givas några detaljerade regler av enhetlig beskaffenhet. Avgörande måste bliva, om sambandet mellan organisationen och dess parter samt mellan dessa senare inbördes är så intimt och följaktligen ett gemensamt uppträdande så vanligt eller närliggande, att det enligt en möjligen påvisbar hävdvunnen uppfattning eller eljest enligt förhållandets natur är att anse såsom rimligt, att organisationen eller vissa dess medlemmar indragas i en strid, som omedelbart gäller endast en eller flera andra medlemmar. Vid ovisshet härutinnan måste partsbegreppet snarare uppdragas för vidsträckt än för snävt, varigenom området för de tillåtna stridsåtgärderna kommer att på motsvarande sätt vidgas. En särskilt stark utvidgning bör, såsom förut framhållits, anses tillåten beträffande s. k. sympatistrider vid egentliga arbetskonflikter. Då det här torde vara nödvändigt att göra en så stark utvidgning av partsbegreppet att detta i själva verket kommer att sprängas, har ett uttryckligt stadgande för detta fall ansetts bära meddelas. Innebörden därav är att arbetsinställelse (lockout eller strejk) städe skall vara tillåten såsom sympatiåtgärd under pågående strid, givetvis endast såvitt angår frågan om tillåtlighet enligt den förevarande lagen; möjligt är att ett sympatiangrepp kan vara avtalsstridigt eller eljest särskilt förbjudet (t. ex. enligt 4 § första stycket 4. lagen om kollektivavtal). Strängt taget torde skäl för det ifrågavarande medgivandet av lovligheten av sympatilockouter och sympatistrejker äga fog, endast såvitt primärkonflikten utgöres av en arbetskonflikt, men det synes onödigt att betunga lagtexten med ett stadgande därom, då dylika sympatiåtgärder endast torde förekomma i fall, då denna förutsättning är uppfylld. Då arbetsinställelse normalt åtföljes av viss blockad, nämligen försök till avstängning av arbetsplatsen från tillgång av arbetare och av i konflikten indragna arbetare från att erhålla anställning vid andra arbetsplatser, bör även sådan blockad vara medgiven i motsvarande utsträckning som själva arbetsinställelsen; dessa särskilda arter av blockad ha antagits kunna betecknas med uttrycket »arbetsblockad». Blockad av avsättning o. dyl. bör icke vara tillåten i samma utsträckning utan därom bära gälla de allmänna reglerna.

I punkten 1) har det icke ansetts erforderligt att närmare angiva arten

av det samband, som skall bestå mellan primärkonflikten och den sekundära stridsåtgärden mot tredje man. Varje slag av samband bör nämligen anses tillräckligt; syftet med det sekundära angreppet kan sålunda bland annat vara, antingen såsom vanligast är fallet, att framtvunga anslutning till en stridsåtgärd mot part (eller mot en annan tredje man), eller att öva vedergällning för vägran att lämna sådan anslutning, eller ock att förhindra understöd åt en annan part, innan sådant understöd blivit lämnat och den angripne tredje mannen sålunda fortfarande är att anse såsom neutral (jfr tredje stycket), o. s. v. Städsse måste fordras att sambandet med primärkonflikten, bestående i ett visst motiv för angreppet, blir utrett. Detta torde i allmänhet, om sådant samband verkligen finnes, icke möta större svårighet, enär en stridsåtgärd sällan kan fylla sitt syfte eller eljest bliva effektiv, om ej anledningen därtill klargöres för den angripne och för dem som skola deltaga; och ett påstående från en tilltalad om att varje praktisk anledning saknas till en stridsåtgärd, som av honom anordnats eller vartill han anslutit sig, torde i regel vara alltför orimligt för att förtjäna tilltro.

I punkten 2) beröras stridsåtgärder i syfte att straffa eller öva hämnd. Av skäl som tidigare anförts bör här ej gälla någon begränsning till angrepp mot neutral tredje man eller överhuvud mot tredje man. De enda kännetecken, som behövt uppställas, äro alltså, att stridsåtgärden anordnas i vedergällningssyfte och att den äger rum efter upphörandet av den primära tvisten. Under stridsåtgärd inbegripes här, liksom i punkten 3), jämväl arbetsinställelse och vad som kallats arbetsblockad.

Vedergällningssyftet, som måste kunna anses styrkt av den i varje fall föreliggande situationens beskaffenhet, kan beträffande part hänföra sig till vilket som helst handlingssätt å dennes sida i samband med den avslutade tvisten. Huruvida den ifrågavarande parten under denna vidtagit stridsåtgärd av ett eller annat slag eller endast varit föremål för angrepp men icke alls eller först efter någon tids förlopp givit efter därför, är sålunda icke av betydelse. Även ett förfarande av part, som icke är hänförligt till stridsåtgärd i den mening, vari detta uttryck användes i förevarande paragraf, kan ifrågakomma, t. ex. anhängiggörande och utförande av talan inför domstol. Av uttrycket framgår, att partsbegreppet är detsamma som i föregående punkt. Såsom tredje man betraktas alltså envar, som icke är part i en primär ekonomisk konflikt. Beträffande tredje man bliva enligt punkten 2) endast sådana stridsåtgärder att anse såsom otillbörliga, vilka avse vedergällning för det tredje mannen vidtagit stridsåtgärd eller underlåtit att efterkomma uppmaning därom. Visserligen måste vedergällning mot någon, som icke varit inblandad i primärkonflikten, anses vara i väl så hög grad otillbörlig i vissa andra tänkbara fall, t. ex. om det som lägges honom till last är antingen en ren passivitet, vilken han icke ens blivit uppmanad att övergiva, eller också något förfarande, som icke är hänförligt till stridsåtgärd, t. ex. utförande

av parts talan inför rätta i egenskap av ombud. Emellertid ha dylika angrepp ansetts icke böra här upptagas. Skälet härtill är i främsta rummet det, att bevisning om vedergällningssyftet och därmed om sambandet med den upphävda konflikten måste vara så svår, att en utvidgning av bestämmelsen till att omfatta även dessa fall ej ofta skulle bliva av någon praktisk betydelse. Vidare må framhållas, att dylika hämnadeakter hittills endast förekommit i ytterst ringa utsträckning, varför skydd däremot är endast i jämförelsevis mindre grad av behovet påkallat, och att, såvitt angår dem som utfört processuella åtgärder och liknande, frågan om lagstiftning till deras skydd rätteligen bör upptagas i ett annat sammanhang, därvid relationen till en ekonomisk tvist icke bör tilläggas någon avgörande betydelse.

Beträffande den primära ekonomiska tvistens beskaffenhet hänvisas till vad därom anförts under punkten 1). Den kan här vara lika mångskiftande. Med hänsyn till den något obestämda karaktären av detta begrepp torde det någon gång kunna vålla svårighet att avgöra, huruvida en tvist, som en gång börjat, sedermera har upphört, nämligen då tvisten ej blivit slutligt bilagd utan övergått till ett mera passivt motsättningsförhållande. Sådan ovisshet kan tydligen endast uppkomma, då en vedergällningsåtgärd är riktad mot någon, som icke är part, och olägenheten därav är ringa, enär själva den omständigheten att en stridsåtgärd verkställes, vilkens syfte icke med full tydlighet är att öva vedergällning, lär utgöra ett ganska starkt skäl för att anse, att tvisten ännu är aktuell och att alltså punkten 1) är tillämplig. Om emellertid detta ej anses kunna antagas inträder i stället tillämpning av punkten 2); ifrågakommande svårighet lär alltså vara praktiskt betydelselös.

Punkten 3) har till uppgift att ange de stridsåtgärder, vilka skola anses otillbörliga på den grund att de innebära ett organisationstvång, eller ett försök att utöva ett sådant tvång. Härvid ifrågakommer i främsta rummet ett tvång att inträda i en stridsorganisation, som bildats (eller är under bildning) för att tillvarataga arbetsgivarnas eller arbetarnas intressen vid uppgörelserna på arbetsmarknaden. Emellertid gäller även här, att någon begränsning till företeelser, som omedelbart hänföra sig till arbetsmarknaden, icke bort genomföras. Om tvånget avser inträde i »annan dylik sammanslutning», vilket visserligen icke hittills påkallat större uppmärksamhet, måste det anses vara lika förgrifligt. Följaktligen ligger ej synnerlig vikt på att avgränsa de sammanslutningar, å vilka bestämmelsen skall äga tillämpning. Genom ordet »dylik» har emellertid avsetts att giva uttryck däråt, att sammanslutningen skall hava till uppgift att tillvarataga sina medlemmars ekonomiska intressen mot andra, med bibehållande av deras individuella självständighet såsom företagare eller eljest såsom utövare av ekonomisk verksamhet. Dit skulle alltså bliva hänförliga åtskilliga sammanslutningar av producenter och konsumenter, t. ex. fastighetsägar- och hyresgästföreningar, vissa karteller o. dyl. Ute-

slutna skulle vara dels föreningar och bolag, som själva driva ekonomisk verksamhet i vinstsyfte eller eljest för att bereda medlemmarna omedelbara ekonomiska förmåner, t. ex. aktiebolag av skilda slag, bostadsföreningar och andra kooperativa föreningar, dels ock sammanslutningar, vilkas syften icke ligga på det ekonomiska planet, t. ex. politiska och religiösa organisationer. Ett försök att medelst ekonomisk stridsåtgärd föranleda någon till inträde i någon av sistberörda organisationer är visserligen föga tilltalande, men dylika övergrepp torde icke i vårt land förekomma i sådan utsträckning att lagstiftning däremot är erforderlig; denna fråga är uppenbarligen alltför avlägsen från ämnet för förevarande utredning för att kunna i detta sammanhang vidare upptagas.

Med försök att genom ekonomisk stridsåtgärd förmå någon att inträda i sådan sammanslutning, som i texten angives, måste likställas stridsåtgärd som syftar till att däri kvarhålla någon mot hans vilja, eller ock att förmå någon att upphöra med sitt medlemskap däri. Vidare har med förening och liknande sammanslutning av mera permanent karaktär måst jämföras en tillfällig eller eljest mindre fast sammanslutning, t. ex. sådan som bildas för att vid ett särskilt tillfälle ingå ett kollektivavtal eller även ett egentligt arbetsavtal, leveransavtal o. dyl., som skall gälla för flera personer eller företag, vilka därigenom i gemensamt intresse underkasta sig enhetliga eller efter enhetliga grunder bestämda villkor. Även dylika mera tillfälliga koalitioner böra vara grundade på fullt bibehållen handlingsfrihet. Beträffande sammanslutningar av sistnämnda slag torde något praktiskt behov ej föreligga att särskilt uppmärksamma tvång att vidbliva en överenskommelse eller omvänt att frånträda den. — Det är i och för sig tänkbart, att stridsåtgärder skulle vidtagas för att öva vedergällning mot någon för att han inträtt respektive icke inträtt i en organisation, utträtt därur o. s. v. Dylikt torde emellertid knappast förekomma, utan att man även avser att påverka den angräpnas handlingssätt för framtiden, och den berörda möjligheten torde alltså icke kräva särskilt beaktande i lagtexten.

Tvångsåtgärden, som även kan utgöras av arbetsinställelse och arbetsblockad, behöver icke vara riktad mot den, vars handlingssätt man avser att påverka; detta har ansetts böra uttryckligen framhållas i lagtexten. Förfarandet kan exempelvis vara det, att man angriper en arbetsgivare för att tvinga honom att med hot om entledigande förmå viss arbetare att ingå i en fackförening. Detta bör anses utgöra en rättskränkning mot både arbetsgivaren och den ifrågavarande arbetaren.

I förevarande punkt är att iakttaga en inskränkning av synnerlig vikt. Samhället har ingalunda något intresse av att bekämpa organisationssträvandena i och för sig, utan endast deras befrämjande med sådana medel som måste anses otillbörliga på grund av alltför stark inskränkning av den enskildes självbestämmanderätt. Exempelvis är ett kollektivavtal, som stadgar att vid en viss arbetsplats endast få nyantagas arbetare som till-

höra någon fackförening eller en viss fackförening, i denna del fritt från varje anmärkning från rättslig synpunkt, och torde i många fall även från ekonomisk synpunkt böra anses gagneligt. Det bör följaktligen anses lovligt, att man i en arbetstvist från arbetarsidan påyrkar intagande av ett sådant villkor i ett blivande kollektivavtal och för uppnående härav skrider till stridsåtgärder mot arbetsgivaren-motparten. Förevarande punkt 3) avser ingalunda att förhindra dylika avtalsklausuler eller stridsåtgärder för att genomföra deras antagande. Vad som bör bekämpas är däremot tvång för att förmå *en viss* person, arbetsgivare eller arbetare eller även någon annan, att ingå i en organisation, som han av hänsyn till sina egna intressen icke önskar tillhöra. Sålunda torde städse böra anses otillbörligt, att arbetare söka tvinga sin arbetsgivare att ingå i en arbetsgivarsammanslutning. Ej heller bör det tillåtas, att man från arbetarsidan under giltighetstiden för ett kollektivavtal, som icke uppställer något organisationstvång, tillgriper stridsåtgärder mot arbetsgivaren för att genom dennes medverkan förmå vissa hittills oorganiserade arbetare att ansluta sig till en fackförening.

Första punkten i tredje stycket av förevarande paragraf har till uppgift att med avseende å de fall, som avses i punkten 1) av andra stycket, bestämma det neutralitetskrav, som av en tredje man måste uppfyllas för att han skall åtnjuta skydd mot stridsåtgärder i anledning av pågående ekonomisk tvist. Såsom förutsättning för att en utomstående skall förlora tredjemansskyddet och bliva likställd med part, angives att han på visst sätt bisprungit eller understödjer antingen part eller en annan, icke neutral utomstående. Ett bispringande säges kunna ske genom övertagande av egendom eller rörelse. Härvid måste beaktas, att sådant övertagande ingalunda alltid måste innebära att successorn bispringer sin företrädare. För att det skall kunna bliva en dylik beskaffenhet, måste särskilda förutsättningar föreligga. Till en början kan situationen vara sådan, att det bör antagas, att hela överlåtelsen är en skentransaktion, som genomförts för att stridsåtgärder, som vidtagits emot den föregivne överlåtaren och emot honom varit fullt lovliga, skulle komma att, om de fortsattes emot successorn, bliva otillbörliga såsom riktade emot tredje man; ett sådant tillvägagångssätt bör uppenbarligen icke bliva framgångsrikt. Vidare kan ifrågakomma det fall, att efterträdaren erlagt ett vederlag, som skulle hava varit alltför högt därest angriparnas, t. ex. arbetarnas, krav skolat tillgodoses och dessa krav i och för sig äro rättsligen grundade, i det att de t. ex. avse betalning i enlighet med gällande avtal för arbete, som utförts åt företrädaren (eller av honom anlitaad entreprenör e. dyl.); ett dylikt försök att förhjälpa överlåtaren att på arbetarnas bekostnad erhålla en vinst, som måste anses obehörig, förtjänar uppenbarligen icke rättsordningens skydd. Å andra sidan kunna väl förekomma fall, i vilka successorn måste anses hava bevarat sin neutralitet och i enlighet därmed vara förtjänt av skydd. Han har t. ex. varit

okunnig om den mot företrädaren riktade stridsåtgärden; eller han har, ehuru han känt till densamma, samtyckt till övertagandet allenast under förutsättning, att de krav som föranlett stridsåtgärden bleve av överlåtaren fullgjorda, o. s. v. Det torde icke vara möjligt att i lagen på ett uttömmande sätt angiva de fall, då den, som övertagit egendom eller rörelse, måste anses hava därigenom avvikit från neutralitetens krav. Det måste därför bliva en uppgift för rättstillämpningen att i varje särskilt fall avgöra, huruvida den nye ägaren (innehavaren etc.) skall anses hava genom övertagandet »bisprungit» företrädaren. Den grad av osäkerhet, som någon gång kan komma att vidlåda denna prövning, synes icke vara alltför betänkelig, enär en stridsåtgärd mot en sådan tredje man, varom här är fråga, städse måste anses vara ett vapen av tvivelaktig beskaffenhet, som ej bör komma till användning, om ej den angripnes neutralitetsbrott är uppenbart. — Den som en gång genom övertagande av egendom eller rörelse uppgivit sin neutralitet bör, även om överlåtelsen möjligen återgått genom ny överenskommelse, anses hava förverkat sina anspråk på skydd såsom tredje man, och angrepp mot honom skola därefter överhuvud icke bliva otillbörliga enligt punkten 1) av andra stycket, d. v. s. så länge primärkonflikten fortvarar. Huruvida övertagandet skett från en part i den primära tvisten eller från någon utomstående, som emellertid icke varit att anse såsom neutral, bör vara utan betydelse. Om däremot överlåtaren själv skolat åtnjuta skydd i egenskap av neutral tredje man, bör enahanda skydd städse tillkomma den som övertagit egendomen eller rörelsen.

Det nu berörda fallet av neutralitetens uppgivande utgör åtminstone i allmänhet ett specialfall av neutralitetsbrott genom understöd åt part efter omläggning av en persons näringsverksamhet. I föregående avdelning har genom ett antal exempel belysts vad som härmed bör förstås. Den, som fortsätter en anställning hos en part eller en annan ekonomisk förbindelse med denne, bör icke i något fall anses på ett oneutralt sätt understödja honom; ej heller i regel den, som med parten ingår ett nytt avtal eller eljest med honom anknyter en ny ekonomisk förbindelse, försåvitt icke härigenom sker annat än ett fullföljande av en utveckling av en förut bedriven verksamhet utan någon förändring av dennas allmänna karaktär. Antagande av arbete hos en i en strid invecklad arbetsgivare, hos vilken man icke förut har anställning (eller åt vilken man på grund av tidigare anställning har att utföra arbete av helt annat slag) bör emellertid, på förut anförda skäl, städse anses utgöra ett neutralitetsbrott, om det har karaktären av understöd i konflikten, d. v. s. om det avser utförande av arbete, som eljest måst på grund av konflikten ligga nere; däremot icke, om det hänför sig till en helt annan gren av arbetsgivarens verksamhet, vilken icke beröres av konflikten.

Neutralitetsbrott av förevarande slag bör icke medföra förlust av det särskilda rättsskyddet för tredje man längre än det oneutrala handlings-

sättet fortgår; därefter kan en stridsåtgärd mot den, som varit oneutral, endast hava till uppgift att öva vedergällning och bör fördenskull icke vara tillåten. Även om den primära tvisten pågår efter det tredje mannen upphört att understödja en part, bör alltså ett angrepp mot denne tredje man bliva hänförligt under punkten 1) av andra stycket; detta har antytts genom det uttryckssätt, som kommit till användning i tredje stycket. Neutraliteten kan även genom nu ifrågavarande åtgärder uppgivas icke blott av den, som därigenom understödjer part, utan tillika av den som understödjer en tredje man, vilken icke är neutral.

I tredje styckets andra punkt har ansetts böra uttryckligen stadgas, att till stridsåtgärd mot tredje man ej skall hänföras uppsägning av avtal, som sker på grund av ett sådant avtalsstridigt förhållande å den uppsagdes sida, vilket jämlikt de för avtalet gällande rättsreglerna är laga grund till uppsägningen. Riktigheten härav torde ej behöva närmare utvecklas.

2 §.

I föregående avdelning hava angivits de skäl, som föranleda att icke varje handling, som ingår i eller eljest hänför sig till genomförandet av en stridsåtgärd, som är otillbörlig — eller enligt det i 1 § använda uttryckssätt är att anse såsom »stridsåtgärd mot tredje man» —, bör beläggas med någon rättslig påföljd. Förevarande paragraf har till uppgift att angiva de handlingar, vilka skola förskylla straff, i enlighet med de förut angivna riktlinjerna.

Det har ansetts riktigt att härvid icke medtaga annat än uppsåtliga handlingar. Uppsåtet innebär i princip fordran på vilja att åstadkomma en rättskränkning, som i faktiskt och privaträttsligt hänseende företer de kännetecken vilka lagen föreskrivit för densamma, och kräver alltså vetskap om att dessa kännetecken föreligga. Emellertid gäller allmänt, att med uppsåt måste likställas ett handlande i någon ovisshet om handlingens innebörd, då omständigheterna giva vid handen att visshet därom icke skulle hava avhållit från handlingen (även andra något avvikande definitioner på s. k. eventuellt uppsåt hava anhängare). Med tillämpning härav måste anses, att den, som ingripit till befordrande av en blockad e. dyl. stridsåtgärd utan att alls vårda sig om att efterfråga eller eljest söka utröna huruvida denna har karaktären av en stridsåtgärd mot tredje man, åtminstone i allmänhet skall anses hava uppsåtligen medverkat i en stridsåtgärd av detta slag (om han nämligen icke undantagsvis haft särskilda skäl att antaga att stridsåtgärden varit av annat slag).

I första styckets första punkt stadgas straff för den, som muntligen eller skriftligen eller på annat sätt uppmanar eller eljest uppsåtligen för-
mår annan att anordna, vidtaga, delta i eller vidmakthålla stridsåtgärd mot tredje man. Jämte uttrycklig uppmaning har bort särskilt omnämnas annat försök att förmå annan till otillbörligt handlingssätt; härvid kan till jämförelse åberopas 10 kap. 14 § strafflagen i lagrummets lydelse

efter den däri år 1906 vidtagna ändringen. Särskilt på förevarande område är att räkna därmed, att man ofta skall söka undvika ett fullt tydligt framställningssätt och i stället skall använda sig av mera förstuckna antydningar. För att dessa icke skola gå fria har med uppmaning e. dyl., som sker muntligen eller skriftligen, likställts den, som sker »på annat sätt». Även härigenom uttryckes att inga större anspråk böra ställas på uttryckssättets tydlighet, om blott den otillbörliga meningen är omisskännlig; härutinnan kan även åberopas ingressen till tryckfrihetsförordningen § 3. — Med »vidtagande» av stridsåtgärd avses det faktiska förfarande varigenom denna omedelbart verkställs; »anordnande» därav föreligger även då någon, som ej omedelbart vidtager (eller deltager i) åtgärden, organiserar andras verksamhet av dylik innebörd. Med vidtagande och anordnande av en stridsåtgärd har bort likställas »vidmakthållande» av en redan inledd stridsåtgärd. »Deltagande» i en sådan stridsåtgärd som blockad eller liknande massaktion sker visserligen ofta genom att en särskild person avbryter en egen ekonomisk förbindelse med den angripne och innebär sålunda för hans del vidtagande av detta slags stridsåtgärd. Så behöver emellertid ej alltid vara fallet, enär hos en enskild deltagare i en blockad möjligen ej föreligger annat än en underlåtenhet att ingå avtal med den angripne i fall, då den blockerande icke förut står i ekonomisk förbindelse med denne. Deltagande i stridsåtgärd har därför bort särskilt omförmälas såsom föremål för uppmaning e. dyl.

Andra punkten i första stycket belägger med straff den särskilda form av omedelbar verkställighet av en stridsåtgärd mot tredje man, som består i uppsägning av avtal därom skriftlig handling upprättas. Beträffande skälen för att undantagsvis ett förfarande, som kan framstå såsom en blott utövning av den egna ekonomiska handlingsfriheten, likväl bör behandlas såsom otillåtet, hänvisas till den föregående framställningen; i synnerhet har det ansetts nödigt att skydda arbetsledare och liknande industrianställda mot övergrepp från en arbetsgivare, som icke vill respektera deras neutralitet med därav föranledd vägran att förrätta göromål, som icke kontraktsevenligt åligger denna personal. Det har ansetts angeläget att begränsa förevarande regel till avtal av viss permanens och därmed sammanhängande större betydelse; en visserligen ganska ofullkomlig avgränsning av dessa gentemot avtal av alltför ringa fasthet (t. ex. industriarbetarnas individuella tjänsteavtal) har antagits kunna vinnas genom en fordran, att om avtalet skall hava upprättats skriftlig handling. Sålunda kommer under bestämmelsen att inbegripas även uppsägning av kollektivavtal; detta synes vara riktigt om därmed fullföljes syfte, som avses i punkten 2) eller 3) av andra stycket i 1 §; för att detta slag av åtgärd ej skall bliva att anse såsom otillbörligt enligt punkt 1) i berörda stycke, har därstädes införts ett uttryckligt undantagsstadgande, varigenom uppsägning av kollektivavtal likställts med arbetsinställelse.

I andra stycket av förevarande paragraf straffbelägges hot om att vid-

taga, anordna eller vidmakthålla stridsåtgärd mot tredje man, vilket uppsåtligt framställs muntligen, skriftligen eller på annat sätt. Om motiveringen härtill och innebörden av de uttryck, som kommit till användning, hänvisas till det föregående. Hot om att allenast deltaga i en massaktion eller eljest i en stridsåtgärd, som kräver medverkan av flera, då i deltagandet icke skulle ligga avbrytande av ekonomisk förbindelse, har ansetts icke böra beläggas med straff. — Denna bestämmelse erhåller fullt självständig betydelse vid sidan av 15 kap. 23 § strafflagen, enär de handlingar, varmed man hotar, i allmänhet icke äro brottsliga gärningar och hotet sålunda icke skulle vara hänförligt under sistnämnda lagrum. Anorlunda är läget allenast i fråga om hot med sådan uppsägning av avtal, som avses i första stycket andra punkten i förevarande paragraf; även sådant hot blir emellertid hänförligt under andra stycket i denna, enär enligt uttrycklig föreskrift i 15 kap. 23 § strafflagen varje särskild bestämmelse om ansvar för hot med brottslig gärning skall utesluta tillämpning av detta allmänna stadgande.

Detta har tagits till mönster beträffande den i förevarande paragraf upptagna straffsatsen av dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Förut har framhållits, att straffbestämmelse är erforderlig snarare på det att någon påföljd städse skall kunna inträda än för att tillfoga den dömde ett mera kännbart lidande. Det kunde därför ifrågasättas att icke stadga fängelsestraff utan stanna vid böter. Emellertid synas vissa av de förbjudna stridsåtgärderna, i synnerhet mera långvarig förföljelse i vederläggningssyfte, bliva alltför mildt bedömda med endast böter, såvitt angår personer i en ledande eller eljest särskilt ansvarig ställning. Det torde kunna ifrågasättas att fängelsestraffet borde förbehållas sådana fall, där omständigheterna äro synnerligen försvårande.

3 och 4 §§.

Ovan har framhållits, att de i 2 § straffbelagda handlingarna ingalunda alltid medföra skada för den, emot vilken de riktas. När skada förorsakas, bör den uppenbarligen av den skyldige ersättas. Detta följer av grunden för 6 kap. 1 § strafflagen, men har ansetts böra här uttalas i samband med en närmare reglering av skadeståndsskyldigheten.

Denna bör, liksom den nära jämförliga ersättningsplikten enligt lagen om kollektivavtal (se 8 § andra stycket), icke vara begränsad till klart påvisbar ekonomisk förlust utan bör bestämmas även med hänsyn till vissa omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse. Däribland har ansetts böra särskilt nämnas personligt lidande samt intrång i den kränktes intresse av att ostört bedriva sin näring.

Skadeståndsskyldighetens preventiva verkan torde icke alltid kräva, att skadestånd utkräves till fulla beloppet av den i vissa fall mycket betydande ekonomiska skada, som kan hava åstadkommit genom en förbjuden handling av nu ifrågavarande beskaffenhet. Och då en skadeståndsskyld-

dighet till sådant omfång understundom skulle kunna vara helt ruinerande för den skyldige och därigenom verka obilligt, har i 3 § tredje stycket öppnats möjlighet att jämka skadeståndet nedåt; de omständigheter, som härvid böra komma i betraktande, äro i huvudsak desamma, som hava dylik betydelse jämlikt lagen om kollektivavtal 8 § tredje stycket första punkten. Att i likhet med detta lagrum medgiva fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet har icke ansetts riktigt, enär de handlingar, som enligt nu förevarande lag skola ådraga skadeståndsskyldighet, städse antagits vara av den svårhetsgrad, att de bort beläggas med straff.

Angående skadeståndsskyldighetens fördelning mellan flera ansvariga personer gives i 4 § en regel, som helt överensstämmer med motsvarande bestämmelse i 9 § i lagen om kollektivavtal.

5 §.

Om handlingar, som omförmälas i 2 §, verkställas eller beslutas av styrelsemedlemmar eller andra ledare av en förening och om dessa härvid handla inom ramen för sin befattning, kommer skadeståndsskyldigheten att drabba ej blott de handlande personerna själva utan jämväl föreningen. Detta följer av allmänna rättsgrundsatser och har icke behövt särskilt utsägas. Lagen bör emellertid ej stanna härvid. Det är alltför lätt att, ehuru en kamporganisation i själva verket står bakom en stridsåtgärd, genom användande av bulvaner o. dyl. giva sken av att föreningen ej skulle hava genom sina styrelsemedlemmar eller andra därtill behöriga personer utövat någon förbjuden verksamhet. Att en förening på sådant sätt undandrager sig skadeståndsskyldighet bör förhindras, om lagstiftningen skall erhålla nödig effektivitet. För att uppnå detta syfte är det icke obefogat att under vissa förutsättningar ålägga en förening ersättningskyldighet på grund av handlingar, som begås av dess enskilda medlemmar. I sådana fall föreligga ofta ganska starka skäl till misstanke om att de verkliga skyldiga äro att finna i föreningens ledning. Och vidare är det i viss utsträckning det normala, att ekonomiska stridsåtgärder av dem, som utöva viss näring eller annan verksamhet, beslutas och genomföras av de ekonomiska organisationer, som på området kommit till stånd, såsom föreningsangelägenheter. Detta bruk, som visserligen är ägnat att göra stridsåtgärderna mera effektiva och därigenom mera kännbara, torde på det hela taget få anses gynnsamt, enär därigenom åstadkommes en viss stadga och följdriktighet samt i talrika fall en viss kontroll å alltför stridslystna enskilda personer. På grund därav är det emellertid naturligt att ålägga kamporganisationerna att öva tillsyn å medlemmarnas förehavanden och avhålla dem från otillbörliga stridsåtgärder. Även ur denna synpunkt torde därför vissa föreningar böra åläggas att svara för skada, som dess medlemmar åstadkomma genom sådana stridsåtgärder.

En förebild till ett sådant »garantiansvar» finnes i 4 § lagen om kollek-

tivavtal. Enligt föreskrift i detta stadgandes andra stycke andra punkten är förening, som själv är bunden av kollektivavtal, pliktig att söka hindra sina medlemmar att vidtaga olovlig stridsåtgärd eller att, om sådan redan vidtagits, söka förmå dem att häva den; underlåtenhet av förening att uppfylla denna förpliktelse medför jämlikt 8 § skadeståndsskyldighet för föreningen.

Då det gäller att meddela en motsvarande föreskrift angående olovliga stridsåtgärder mot tredje man, möter den svårighet, att en avgränsning av de föreningar, vilka ansvaret bör åläggas, ej står till buds genom något sådant stridsåtgärden föregående faktum som ett för föreningen bindande avtal; ty stridsåtgärd mot tredje man är i regel icke avtalsstridig. Om regeln ansetts böra givas endast beträffande stridsåtgärder, som i samband med arbetskonflikter riktas mot tredje man, kunde med nuvarande förhållanden inom arbetsgivares och arbetares organisationer ifrågakommit att stadga ett garantiansvar för varje arbetsgivarförening och fackförening med avseende på överträdelser av medlemmar i dylika föreningar. Av samma skäl, som förevarande lagstiftning överhuvud ansetts böra omfatta stridsåtgärder i anledning av alla slags ekonomiska tvister, torde emellertid även den nu ifrågavarande regeln böra erhålla en lika vidsträckt omfattning. Den nödiga begränsningen av de föreningar, för vilka garantiansvaret skall gälla, torde kunna erhållas genom föreskrift, att stadgandet härom skall äga tillämpning å sådan förening, i vars verksamhet ingår företagande av sådan stridsåtgärd som den, vartill en eller flera medlemmars olovliga förfarande hänför sig. Det bör härvid vara likgiltigt, om företagande av sådan stridsåtgärd skulle i stadgarna vara angiven såsom ett föremål för föreningens verksamhet (vilket ej ofta torde vara fallet), eller det måste anses att denna omfattar företagande av sådan stridsåtgärd på grund av att dylik tidigare vidtagits från föreningens sida eller enligt erfarenhetens vittnesbörd plägar vidtagas av föreningar av det slag, varom fråga är. Med vidtagande av stridsåtgärder är tydligen att likställa godkännande därav, såsom exempelvis förekommer hos fackförbunden beträffande åtgärder av avdelningarna.

De åtgärder av medlem, vilka böra föranleda skadeståndsskyldighet för föreningen, äro desamma som de, vilka för medlemmen själv medföra straff enligt 2 §. Det kunde väl därutöver ifrågasättas att låta varje av en medlem vidtagen åtgärd, som utgjorde eller inginge i en stridsåtgärd mot tredje man, grundlägga skadeståndsskyldighet för föreningen; men det torde icke vara riktigt att på sådan medelbar väg lägga hinder i vägen för sådana handlingar av enskilda, vilka handlingar icke ansetts kunna eller böra direkt förbjudas; ty även därigenom skulle de enskildas ekonomiska självbestämmingsrätt obehörigen inskränkas.

Föreningens förpliktelse bör gå ut på att söka förmå medlemmen att avstå från fortsättning av det olovliga förfarandet och att i övrigt söka förebygga skada av detsamma. I sistnämnda hänseende böra vidtagas

lämpliga åtgärder för att inför övriga medlemmar och ibland inför allmänheten klargöra, att föreningen icke står bakom den enskilde medlemmens olovliga handling; understundom kan erfordras en formlig uppmaning att icke efterfölja en av medlemmen framförd uppmaning eller hotelse med avseende på en otillbörlig stridsåtgärd. För att hindra fortsättning av medlemmens olovliga handlingssätt är föreningen i första hand hänvisad till övertalning eller andra omedelbart personliga åtgärder. Därjämte måste den vid behov anlita sådana påföljder mot tredska av medlem, som kunna stå till föreningens förfogande enligt dess stadgar, såsom förverkande av olika medlemskapet följande förmåner, »böter», uteslutning för kortare eller längre tid eller för alltid. Det är emellertid möjligt, att i föreningens stadgar med eller utan avsikt icke införts några bestämmelser om påföljder, som skulle kunna tillämpas i förevarande fall. Därför bör lagen ställa till föreningens förfogande möjligheter till ett effektivt inskridande mot en tredskande medlem. I sådant syfte torde kunna föreskrivas, att varje påföljd som enligt stadgarna kan åläggas medlem, vilken åsidosätter sina förpliktelser mot föreningen i ett eller annat hänseende, städse må användas mot medlem, som gör sig skyldig till det slags olovliga handling, varom nu är fråga. Ytterligare torde föreningen böra erhålla rätt — och följaktligen i mån av behov bliva pliktig — att mot sådan medlem städse tillgripa uteslutning; för att denna skall kunna bliva tillräckligt effektiv, bör den kunna avse så lång tid som ett år.

Förening, som icke där så ske kan fullgör vad enligt denna paragraf åligger densamma, bör drabbas av skadeståndsskyldighet enligt de i 3 och 4 §§ angivna grunderna. — Det har icke ansetts nödigt att beträffande förhållandet mellan förening och annan ersättningskyldig stadga avvikelse från vad i 4 § föreskrivits.

6—8 §§.

Rätt att föra ansvarstalan jämlikt 2 § bör tydligen enligt vanliga grunder tillkomma målsägande. Emellertid är det, såsom förut framhållits, mycket angeläget att ifrågavarande förseelser läggas under allmänt åtal. Och man torde ytterligare, för att lagens bestämmelser icke skola på grund av en mindre energisk tillämpning komma att sakna nödig effektivitet, böra medgiva åtalsrätt åt varje rättskapabel sammanslutning för främjande av yrkesintressen, av vilken den kränkte är medlem. Hos sådana sammanslutningar, t. ex. arbetsgivarföreningar, fackföreningar, köpmannaföreningar o. s. v., torde finnas både erforderligt intresse och nödiga personliga och ekonomiska resurser för att förbereda och utföra en talan av ifrågavarande slag. En i viss mån jämförlig förebild är att finna i 10 § lagen den 29 maj 1931 med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens.

För att ej ett ouppgjort skadeståndsanspråk skall kunna alltför länge

försvåra den fullständiga avvecklingen av en konfliktsituation, lär ett sådant anspråk böra preskriberas, om ej talan anhängiggjorts inom två år från det skadan timade.

Böter enligt 2 § böra tillfalla kronan och vara underkastade förvandling i vanlig ordning.

Utkast till lag om ändring av 11 kap. strafflagen.

I detta kapitel torde böra såsom en ny paragraf (16 §) införas en bestämmelse, varigenom med straff belägges att å allmän plats genom personligt tilltal, utspridande av skrift, vakthållning eller på annat dylikt sätt söka förmå allmänheten till deltagande i blockad eller bojkott. Det torde icke för bestämmelsens tillämplighet böra fordras, att den blockad eller bojkott, vari allmänheten skall förmås att deltaga, i och för sig är en sådan otillbörlig stridsåtgärd mot tredje man, som är hänförlig under lagen med vissa bestämmelser mot ekonomiska stridsåtgärder. Även om stridsåtgärden är sådan, att en uppmaning att deltaga däri faller helt utanför bestämmelserna i sistnämnda lag, bör en sådan uppmaning till allmänheten alltså icke få ske å allmän plats.

Skälen härtill framgå av vad som anförts i avdelning I av betänkandet, och kunna sammanfattas däri, att dylika offentliga försök att förmå (åtminstone delvis) okända personer att deltaga i en blockad eller bojkott å ena sidan synnerligen ofta innebära en kränkning av dessa personers självbestämningsrätt, även om något i egentlig mening straffbart icke förekommer eller åtminstone icke kan efteråt bevisas, och å andra sidan i de flesta fall torde vara onödiga såsom medel att åstadkomma en fullt frivillig anslutning till en legitim ekonomisk stridsåtgärd.

Överträdelse av förbudet synes närmast vara att anse såsom en ordningsföreseelse, och straffet torde kunna stanna vid böter å högst etthundra kronor, utan tillämpning av dagsbotsystemet.

Utkast till ändringar i tryckfrihetsförordningen.

§ 1. 12:o.

I den nuvarande lydelsen av detta lagrum stadgas jämte annat följande: »Intet hinder vare för bokhandelns idkande, icke heller för utgivning till föryttrande av någon skrift, vare sig inländsk eller utländsk. Varje författare eller förläggare stånde fritt att en honom, i följd av sådan egenkap, tillhörig skrift antingen själv eller genom andra föryttra; och vare för en skrifts föryttrande inga andra hinder, än de, som i 4 § av denna lag föreskrivas» (sistnämnda hänvisning avser stadganden om kvarstad och indragning av tryckta skrifter i vissa fall). De anförda stadgandena

om förbud mot hinder för bokhandeln och om frihet att föryttra tryckta skrifter hava till uppgift att göra själva tryckfriheten effektiv såsom ett medel att »kungöra sina tankar» och lägga skrifter »under allmänhetens ögon». De hava i rättspraxis erhållit en i hög grad bokstavlig tillämpning. Offentlig myndighet har ansetts icke äga genom ordningsföreskrifter förbjuda handel med böcker (vid marknad o. dyl.); ej heller kan för sådan handel fordras någon förutgången anmälan till myndighet.¹

Om detta uppfattningssätt är riktigt synes det, i den mån tryckta uppmaningar till deltagande i blockad o. dyl., på sätt tidigare anförts, äro att hänföra till tryckta skrifter i tryckfrihetsförordningens mening, stå i strid med förevarande bestämmelse i denna att meddela föreskrifter som under vissa förutsättningar särskilt förbjuda spridande av nu ifrågavarande tryckta skrifter. I sin egenskap av grundlag lägger tryckfrihetsförordningen i lika mån hinder för meddelande av ett dylikt förbud i allmän lag som genom administrativ föreskrift. För att det förbud mot blockaduppmaningar m. m., som ansetts böra införas i 11 kap. strafflagen, skall kunna erhålla full effektivitet, synes det följaktligen vara nödigt att göra ett däremot svarande förbehåll i tryckfrihetsförordningen. Detta förbehåll, som till sitt innehåll bör motsvara vad i strafflagen stadgas, torde kunna erhålla plats såsom ett andra stycke i nu förevarande lagrum.

§ 3. 14:o.

De skäl, som synas föranleda att de i utkastet till lag med vissa bestämmelser mot ekonomiska stridsåtgärder upptagna stadgandena av straffrättsligt innehåll böra erhålla en motsvarighet i tryckfrihetsförordningen § 3, hava tidigare angivits. På vedertaget sätt böra de åtgärder, som skola anses brottsliga då de företagas genom tryckt skrift, erhålla en kortfattad, formellt självständig beskrivning, vars närmare innehåll framgår vid jämförelse med motsvarande allmänna rättsregler, d. v. s. i förevarande fall med nyssnämnda lag. Härvid kan bortses från den form av förseelse enligt denna, som utgöres av uppsägning av avtal, enär dylik aldrig torde kunna ske på ett sådant sätt att den i och för sig innebär missbruk av tryckfriheten.

Straffet kan ej, såsom tidigare plägat ske i liknande fall, bestämmas blott genom hänvisning till den allmänna lagen; ty i denna stadgas dagsböter, och dylika låta sig ej förena med tryckfrihetsförordningens säregna straffrättsliga system. Det lär därför vara nödvändigt att upptaga en självständig straffskala, vilken med hänsyn till frihetsstraff bör överensstäm- ma med den allmänna lagens föreskrift härom (fängelse från en till sex månader). I fråga om bötesstraff kräves av hänsyn till de grundsatser, som numera vunnit tillämpning vid bestämmande av detta straff, att straffmaximum sättes jämförelsevis högt, för att bötesstraff för ifrågavarande

¹ N. J. A. 1893 s. 361. *Malmgren*, Sveriges grundlagar, anm. vid förevarande lagrum.

tryckfrihetsbrott ej i något fall, varmed man har att praktiskt räkna, skall behöva stanna nämnvärt under bötesstraff för motsvarande brott enligt allmän lag. För bibehållande av en viss överensstämmelse med andra straffsätser i tryckfrihetsförordningen torde dock bötesmaximum ej böra sättas högre än 1 000 riksdaler (banko, d. v. s. 1 500 kronor); för utgivare av periodisk skrift inträder, jämlikt § 4. 7:o, fördubbling av straffsatsen. Den- nas allmänna minimum torde kunna sättas till 33 riksdaler 16 skillingar (banko, d. v. s. 50 kronor).

Utkast till lag med vissa bestämmelser mot ekonomiska stridsåtgärder.

1 §.

Till stridsåtgärd hänföres i denna lag blockad, bojkott, arbetsinställelse (lockout eller strejk), uppsägning av avtal eller annat avbrytande av ekonomisk förbindelse.

Med stridsåtgärd mot tredje man förstås stridsåtgärd som vidtages

1) i anledning av pågående arbetstvist eller annan ekonomisk tvist mot någon, som ej är part i tvisten, såvitt stridsåtgärden är av annan art än uppsägning av kollektivavtal, arbetsinställelse eller arbetsblockad, som verkställas i samband med arbetsinställelse;

2) efter upphörande av arbetstvist eller annan ekonomisk tvist i syfte att öva vedergällning mot någon, som varit part i tvisten eller som eljest därunder vidtagit stridsåtgärd eller underlåtit att efterkomma uppmaning därom;

3) för att förmå den därmed angripne eller annan att inträda eller kvarstå i eller ock att utträda ur förening av arbetsgivare eller fackförening eller annan dylik sammanslutning eller att ansluta sig till överenskommelse om gemensamt uppträdande vid ingående av avtal.

Stridsåtgärd mot tredje man skall icke anses föreligga då stridsåtgärd i anledning av pågående tvist riktas mot någon, som genom övertagande av egendom eller rörelse bisprungit eller ock efter antagande av arbete eller efter förändring av sin näringsverksamhet understödjer part eller annan, vilken ej själv är föremål för stridsåtgärd mot tredje man. Ej heller skall till sådan stridsåtgärd hänföras uppsägning av avtal, vartill någon äger rätt på grund av att avtalet brutits.

2 §.

Den som muntligen eller skriftligen eller på annat sätt uppmanar eller eljest uppsåtligen söker förmå annan att anordna, vidtaga, deltaga i eller vidmakthålla stridsåtgärd mot tredje man straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Till enahanda straff vare den förfallen, som verkställer uppsägning av avtal därom skriftlig handling upprättats, i fall där uppsägningen honom veterligen är att hänföra till stridsåtgärd mot tredje man.

Framställer någon muntligen eller skriftligen eller på annat sätt uppsåtligen hot om att anordna, vidtaga eller vidmakthålla stridsåtgärd mot tredje man, vare lag som ovan sägs.

3 §.

Den som gjort sig skyldig till förfarande, som enligt 2 § är belagt med straff, vare skyldig ersätta därav uppkommen skada.

Under skadestånd skall inbegripas jämväl ersättning för personligt lidande samt för intrång i den kränktes intresse av att ostört bedriva sin näring eller annat liknande intresse, som ej är av rent ekonomisk betydelse.

Om det med hänsyn till den skadevällandes ringa skuld, den skadelidandes förhållande, skadans storlek eller omständigheterna i övrigt finnes skäligt, må skadeståndets belopp nedsättas.

4 §.

Äro flera ansvariga för skada, skall skadeståndsskyldigheten dem emellan fördelas efter den större eller mindre skuld, som prövas ligga envar till last.

5 §.

Har medlem i en förening gjort sig skyldig till förfarande, varom i 2 § förmäles, och ingår i föreningens verksamhet företagande av stridsåtgärd av den art, varom fråga är, vare föreningen pliktig att, där så ske kan, hindra medlemmen från att fortsätta det olovliga förfarandet och att förebygga skada genom detsamma.

För ändamål, varom nu är sagt, äge föreningen mot medlem tillämpa varje påföljd, som enligt stadgarna kan inträda på grund av åsidosättande av förpliktelse, som åligger medlem. Föreningen må jämväl, oavsett vad stadgarna innehålla, utesluta medlem för en tid av intill ett år.

Åsidosätter föreningen vad i denna paragraf stadgas, vare föreningen skyldig ersätta därav uppkommen skada enligt de i denna lag angivna grunder.

6 §.

Rätt att föra talan om ansvar jämlikt 2 § tillkomme, utom målsägande, ej mindre allmän åklagare än även sammanslutning för främjande av yrkesintressen, av vilken den kränkte är medlem, såframt sammanslutningen äger att kära inför domstol.

7 §.

Var, som vill fordra skadestånd enligt denna lag, skall inom två år från det skadan timade anhängiggöra sin talan hos domstol. Försummas det, have han förlorat sin talan.

8 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla Kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skall förvandling ske efter allmänna strafflagen.

*Bilaga 2.***Utkast till lag om ändring av 11 kap. strafflagen.**

16 §.

Den, som å ställe, varom i 15 § förmåles, genom personligt tilltal, utspridande av skrift, vakthållning eller på annat dylikt sätt söker förmå allmänheten till deltagande i blockad eller bojkott, straffes med böter, högst etthundra riksdaler, i de fall där gärningen ej med svårare straff särskilt belagd är.

*Bilaga 3.***Utkast till ändringar i tryckfrihetsförordningen.**

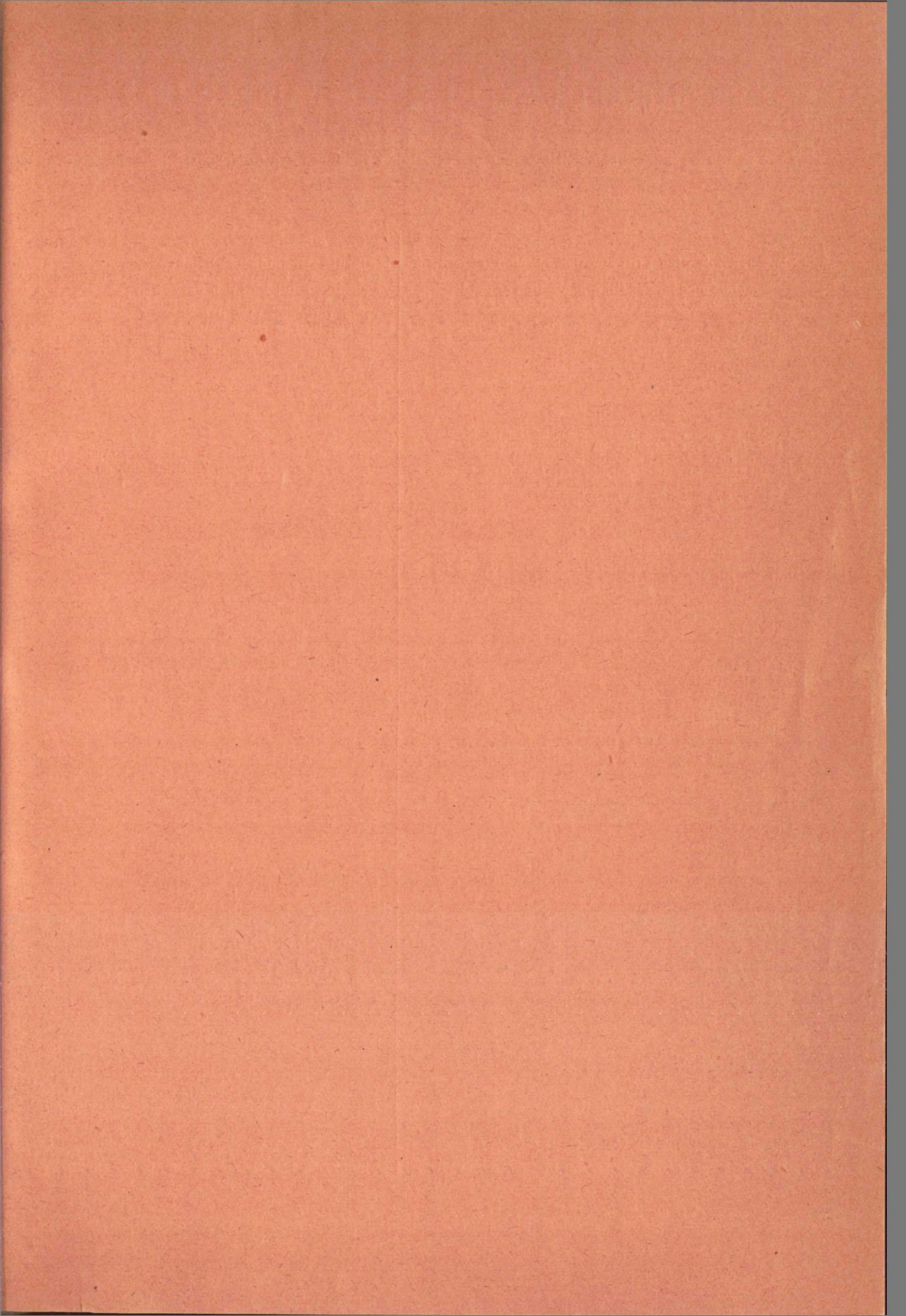
§ 1.

12:o. Intet hinder — — — kan upptäckas.

Ej vare någon på grund av vad i detta moment är stadgat berättigad att genom utspridande av skrift å offentligt ställe, emot förbud i allmän lag, söka förmå allmänheten att delta i blockad eller bojkott.

§ 3.

14:o. Uppmaning eller annat försök att förmå någon att anordna, vidtaga, delta i eller vidmakthålla ekonomisk stridsåtgärd mot tredje man eller hot om att anordna, vidtaga eller vidmakthålla sådan åtgärd; brottet straffes med böter från och med trettio tre riksdaler sexton skillingar till och med ettusen riksdaler, eller fängelse från och med en till och med sex månader, och skriften konfiskeras.

Statens offentliga utredningar 1933

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvärd.

Förberedande utkast till strafflag. Brott mot politiska rättigheter. Brott mot allmän ordning och frid. [6]
Betänkande med förslag till organisation av det frivilliga skydds- och hjälparbetet beträffande frivolva fångar. [11]
Utredning ang. ordningen för stadsdomartjänsternas tillsättande och om allmänna bestämmelser rörande rådhusrätternas rekrytering. [31]
Utredning ang. tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter och därmed sammanhängande spörsmål. [36]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Utredning och förslag rörande grunder och förlaringsätt för dyrorstgrupperingsarbetet ävensom rörande i samband därmed stöende frågor. [21]
Betänkande ang. gottgörelse åt statsverket och de sportberättigade i händelse av in-teckningsföryvelsernas avskaffande m. m. [24]

Kommunalförvaltning.

Yttrande och förslag ang. revision av gällande förordningar om kommunalstyrelse i Stockholm m. m. [23]
Förslag till vissa ändringar i kungl. byggnadsstyrelsens normalförslag till byggnadsordningar m. m. [28]

Statens och kommunernas finansväsen.

Skattutjämningsberedningen 2. [3]
Skattutjämningsberedningen 3. [4]
Utredning och förslag ang. importmonopol på kaffe. [15]
Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden enligt beredningsnämndernas förslag vid 1933 års allmänna fastighetstaxering. [19]
Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser ang. förbättrad deklarationskontroll och till förstärkt taxeringsorganisation m. m. [27]

Politi.

Socialpolitik.

Undersökning rörande behovet av en utvidgning av bostadsstatistiken jämte vissa därmed förbundna bostadspolitiska frågor. [14]
Utredning rörande kostnaderna för vissa genom statens arbetslöshetskommission utförda arbeten i jämförelse med kostnaderna för motsvarande i annan ordning utförda arbeten m. m. [20]
Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 1. Konjunkturspridningen. [29]

Hälso- och sjukvård.

Förslag till lag om sterilisering av vissa sinnessjuka, sinnesslöa eller av annan rubbning av självsverksamheten lidande personer. [22]

Allmänt näringsväsen.

Betänkande beträffande vattenfallsstyrelsens taxor för elektrisk kraft till abonnenter på landsbygden. [8]
Betänkande ang. ordnandet av avsättningsförhållandena för inom riket tillverkad sprit m. m. [25]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Jordbruksutredningens betänkanden. 9. Betänkande ang. produktions- och avsättningsförhållandena för slaktdjur samt kött och fläsk. [12]
Berättelse över Statens spannmålsnämnds verksamhet m. m. under år 1932. [17]
Betänkande med förslag ang. ändrade bestämmelser om mjölkavgifters upptagande och användning. [18]
Betänkande rörande ändrade grunder för utarrendering av kronojord. [32]
Sociala Jordutredningens betänkande med förslag till åtgärder för att främja komplettering av ofullständiga jordbruk. [33]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag ang. åtgärder för ett bättre utnyttjande av landets skogstillgångar. [2]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande med förslag ang. varningsmärken och säkerhetsanordningar vid korsningar i samma plan mellan järnväg och väg m. m. [7]
Betänkande med förslag till lag om rätt att med motorfordon befara enskild väg m. m. [9]
Betänkande ang. statslösens av Ostkustbanan och Uppsala-Gävle järnväg. [13]
Automatisering av telefonnätet på Sveriges landsbygd. [16]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Utredning och förslag rörande rätt för sparbankerna och postsparbanken att anlita ombud m. m. [30]

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Utredning och förslag rörande åtgärder för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet. [5]
Betänkande och förslag rörande det akademiska befordringsväsendet och prokanslersinstitutionen. [10]
Betänkande om förbättrad utbildning i stadsplanekonst jämte vad därmed äger sammanhang. [26]
Betänkande med förslag rörande organisationen av högre lärarinneseminarier och därmed sammanhängande frågor. [34]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Lagberedningens förslag ang. vissa internationella rättsförhållanden. 4. Förslag till konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge ang. konkurs. m. m. [1]
Lagberedningens förslag ang. vissa internationella rättsförhållanden. 5. Förslag till konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om arv, testamente och boutredning. m. m. [35]